

ГЛЕБ ГОЛУБЬОВ

ГОСТ ОТ МОРЕТО

Превод от руски: Борис Миндов, 1979

chitanka.info

ПРОЛОГ

ГИБЕЛТА НА „ВЛЮБЕНАТА СИРЕНА“

И аз като всички на палубата на „Влюбената сирена“ чух внезапно трясък и грохот, но не разбрах, че е експлозия.

В това време бях на бака и като се огледах, с учудване видях как над кърмата се издигна воден стълб, който изхвърли нагоре някакви дъски. Увисвайки за миг във въздуха, водата и отломките се сгромолясаха тежко върху капитанския мостик.

Раздаде се нов трясък и звън на стъкло. А палубата под краката ми изведнъж почна да се наклонява.

Кърмата на кораба бързо потъваше.

— Какво става? — викнах на пребягващия край мен моряк.

Той отговори нещо на полски.

Нима потъваме? Краката ме понесоха подир моряка към кърмата, по наклоняващата се под ъгъл палуба.

След това всичко се замърка и завъртя пред очите ми, като във филм, внезапно пуснат с ненормална скорост.

По стълбата, която водеше за палубата с капитанския мостик, отдръпвайки се предпазливо, се спущаха двама моряци, които носеха на ръце нечие отпуснато, безжизнено тяло в окървавен кител...

Момъкът-радист изскочи с щръкнала коса от кабината си и кой знае защо се закатери бързо по мачтата, влачейки подире си дълга жица...

Капитан Стах, подал се до кръста от счупения прозорец на рулевата рубка, наблюдаваше внимателно. С окървавена ръка той притискаше дясната си буза.

От носовия кубрик^[1] един след друг изскачаха полуоблечени моряци...

Траулерът все повече се снишаваше с кърмата си, поваляйки се на левия борд.

А морето наоколо оставаше напълно спокойно и безметежно. В тихата му огледална повърхност се отразяваха пухкави облаци,

увиснали неподвижно на небето.

В този момент съзрях боцмана, който мъкнеше наръч спасителни пояси, и се втурнах към него.

— Какво се е случило?

— Експлозия. Мина — отговори той накъсо и ми пъкна в ръцете един пояс.

— Има ли големи повреди? — подвикнах подире му.

Но той дори не се обърна.

Нямаше кой друг да разпитвам. Всички наоколо разбираха не повече от мен тази неочаквана експлозия, пък и малцина от екипажа можеха да говорят добре руски. А аз не знаех полски език.

От люка^[2] се подаде разчорлената глава на Логинов. Като ме видя, той извика сърдито:

— Помогнете ми, де! Какво стоите като дръвник.

Аз се завтекох да му помогна да провре през тесния отвор на люка два сандъка. Отдолу ги подбутваше Волошин.

Най-после сандъците се пропъкнаха. Те бяха тежки. Волошин се измъкна на палубата и седна на единия от тях, размазвайки потта по лицето си с мръсна кърпа. Контешкият му кремав костюм беше целият изцапан, на левия ръкав зееше голяма разкъсана дупка.

— Сериозна ли е аварията? — попитах аз, местейки поглед от Логинов към Волошин.

Сега бях между земляци и можех да ги разпитвам всичко. И занапред не бива да се отделям от тях.

— Не, дребна работа — отвърна Волошин, като пшккаше тежко. — Потъваме и това е. „А колкото до останалото, прекрасна маркизо...“

— Аз слизам при капитана — прекъсна го Логинов и тръгна към мостика.

— Не забравяйте да уточните координатите! — викна Волошин подвре му. — Иначе ще се запилеем някъде към Аржентина.

Той погледна радиста, който слизаше от мачтата.

— Браво, все пак успя!

— А какво правеше там? — попитах.

— Слагаше аварийна антена. Нали виждате, главната е скъсана.

Едва сега забелязах, че корабната антена, опъната между мачтите, наистина е изчезнала някъде.

— На мина ли сме се натъкнали? — разпитвах аз. — Но защо с кърмата? Нали експлозията стана именно там. И отде се е взела мина? Толкова години минаха от войната, пък и тук е район на много развито корабоплаване, сигурно всички мини са изловени.

Волошин ме изгледа и отговори подигравателно:

— Вие се взирайте в самия корен. От вас би излязъл добър следовател, истински проникателен Шерлок Холмз. Вашите въпроси са напълно основателни, жалко само, че няма кой да им отговори. Има само загадъчни факти: в единайсет часа и тридесет и две минути местно време, в чуден пролетен ден, полски риболовен траулер тип СРТ, носещ гордото име „Влюбената сирена“, зачислен към пристанището Гданск, е потопен от тайнствена експлозия в кърмовата част на кораба и потъна в Големия Бахамски пролив, на около сто мили североизточно от бреговете на Куба... Андрей Василиевич ей сега ще уточни координатите. Такива са фактите. Боя се, че причината за експлозията ще си остане просто една от многото загадки на морето. Но ето иде Логинов, той може да отговори на вашите парливи въпроси. Какво, лоша ли е работата? — попита Волошин приближилия се Логинов.

Логинов ме погледна под око и отговори:

— Да, положението е сериозно. Пробивът не може да се запуши, едната лодка е станала на трески, експлозията е била точно под нея. Втората изобщо не може да се свали от лодбалките^[3], заклешила се е поради силния наклон.

— Така, а — рече Волошин и подсвирна замислено. — Значи, ще се наложи да форсираме океана с подръчни средства. И кой дявол ме караше да се завирам в тази галера? С колко време разполагаме?

— Не повече от половин час.

— Ясно.

Волошин стана и взе да си сваля сакото.

— Съветвам ви и вие да се съблечете — каза ми той. — Така ще се задържите по-дълго над водата. Слава богу, че не сме в Арктика и поне водичката тук е топла.

Аз вече нищо не питах, макар че в главата ми се въртеше вихрушка от тревожни въпроси. Съблякох се мълчаливо и заставах глупаво само по долни гащета, като държах дрехите си на вързоп и не знаех къде да ги дяна.

Волошин погледна безпомощното ми лице и се засмя.

— Чудесен вид имате сега, много фотогеничен — рече той. — А това — мушна той с пръст дрехите ми, — това можете да го хвърлите зад борда, да отклони вниманието на акулите за известно време.

— А има ли тук акули?

— Има — отговори грубо Логинов.

Той също се съблече, но не взе да хвърля дрехите си зад борда, както направи Волошин и аз след него, ами ги накачи внимателно на най-близкия леер^[4], сякаш да се сушат след пране.

После ние с Логинов минахме на кърмата, където моряците все още се опитваха напразно да спуснат единствената оцеляла лодка.

„Сирена“ вече беше толкова полегнала на левия си борд, че човек можеше да се задържи на палубата само ако се вкопчи за бордовите леери.

Боцманът с двама моряци напомпваше въздух в големия оранжев гумен сал. Два също такива спасителни сала, по-малки и вече надути, бяха подпрени до стената на рубката.

— Вземете единия от тях — каза капитанът, подавайки се от счупеното прозорче. — Трима ли сте?

Логинов кимна.

— Тогава вземете още един. Ето го Стасик. Той разбира малко руски, ще бъде по-лесно.

— Добже! — слаб момък по моряшка фланелка се провря през изкривената от експлозията врата. От загара той беше съвсем чер, същински негър, а косата му, обратно — толкова избледняла, че изглеждаше бяла. Май че го бях виждал на кормилото?

— Вземайте един сал и се отдръпнете от кораба — продължаваше капитанът. — Ще има водовъртежи, може да ви завлекат. Отдалечете се повече. Да не забравите компаса?

— Взехме го — отвърна мрачно Волошин.

— А вие, Стах? — попитах аз.

Той повдигна рамене:

— Капитанът напуца последен.

— Има ли връзка? — запита Логинов.

— Има. Непрекъснато даваме „SOS“ но никой не е отговорил досега. Ще сигнализираме до последна възможност.

В тоя момент повикаха капитана от дъното на рубката и той изчезна, като дори не успя да се сбогува с нас.

А ние тримата понесохме малкия сал по опустялата палуба, застанала вече почти отвесно, към Волошин, който ни чакаше до сандъците. Освен сандъците отнякъде се бяха появили и загадъчни уреди, Волошин ги увиваше грижливо в пластмасово фолио.

— Ще издържи ли? — попита той, като ритна със съмнение гуменото салче.

Логинов погледна сандъците, поклати глава и отговори:

— Ще рискуваме. Във всеки случай никога няма да бъде късно да ги изхвърлим.

Малкият сал се заклати върху водата. Пръв слезе в него Волошин и ние му подадохме най-напред увитите уреди, а после и двата страшно тежки сандъка.

— Сега се качвайте вие — заповяда Логинов.

Когато стъпих на малкия сал, той почти съвсем затъна във водата. Как ли ще караме с него?

— Е, какво става с вас? — попита ме нетърпеливо Волошин.

— А какво трябва да правя?

— Същото като мен — с тези думи Волошин се свлече от заклатилия се сал във водата. — Ето така ще заплуваме, уважаеми представителю на печата, а за сала само ще се държим. Тъй да се каже, морална опора...

Логинов и Стасик, който просто не пожела да се разделя с моряшката си фланелка, също скочиха във водата.

И заплувахме далеч от потъващия траулер, като бутахме пред себе си веселото оранжево салче...

Аз все попоглеждах към „Сирената“. Ето че от нея се отдели бързо големият сал. На него се беше настанил почти целият екипаж. Третият засега оставаше до борда.

— Интересно защо се мотаят — промърмори Волошин. — Не виждате ли дали Стах е вече на сала?

— Не е. Капитанът е на мостика — отговори Стасик. — Такъв си е той... Няма да изостави радиста.

— И радистът ли е още на борда? — възмути се Волошин.

— Ето ги, тичат! — зарадва се Стасик.

Две фигурки се прехвърлиха през планшира^[5], който вече почти докосваше водата, и последният малък сал напусна загиващия кораб.

Стасик неочаквано изхълца. По загорялото му лице течаха сълзи, които оставяха светли ивици.

— Шкода добже „Сирена“ била — проговори той гузно, извъръщайки се от нас.

В същия миг корабът подскочи рязко като в смъртна агония... Носът му се вдигна високо и...

Всичко беше свършено. Само трите гумени салчета се полюшваха по леките вълни.

А наоколо сияеше безбрежната морска синева, отгоре жареше немилостивото тропическо слънце, а до най-близкия бряг имаше десетки мили.

— Добра беше галерата — промърмори Волошин с въздишка. — Но какъв дявол търсехме на нея?

Аз имах може би по-голямо основание от всички други да си задам този въпрос. Защото едва късно снощи за пръв път се качих на „Влюбената сирена“, която отплаваше от пристанището на Сантяго де Куба.

Бях прекарал почти месец и половина в командировка в Куба и сега имах поръчка от редакцията си да изпратя спешно материал за това, как нашите рибари помагат на кубинските приятели да усвояват новите методи на риболов. Казаха ми, че най-голямата флотилия се намира в момента в района на Сребърната плитчина, точно за там заминава и полският риболовен траулер „Влюбената сирена“, той може да ме вземе, имам късмет...

Качих се на траулера чак късно вечерта, страшно уморен след дълги часове препускане с кола по планински пътища. Така че едва успях да се запозная само с капитана и се тръшнах да спя на определената ми койка в носовия кубрик.

Скоро траулерът излезе на море — в просъница още чувах гръмогласни команди, звучащи непривично на полски език, и звън на някакви китари, който долиташе през отворения илюминатор.

На сутринта се разбра, че не съм единственият гост от Русия на борда. Капитан Стах ме запозна с двама загорели мъже и с голямо уважение в гласа ги представи като „добже големи спецове по риболов“.

Те май не приличаха твърде на велики учени, тези двама загорели до почерняване мъже. Единият, който ми се представи като Сергей Сергеевич Волошин и при това дори учтиво тропна с ток, беше висок, слаб и строен. А и лицето му беше тънко, тясно, привдигнатата лява вежда му придаваше насмешливо скептичен израз. Той беше облечен, като че ли е тръгнал на неделна разходка с весела компания, а не при рибарите в морето: елегантен, отлично ушит кремав костюм, от джобчето се подаваше ъгълче на вишнева кърпичка, светла раирана риза, на краката — леки плетени обувки.

Вторият беше по шорти, които оголваха яки космати нозе, и леко платнено яке, чернокос и доста мрачен на вид — може би защото не бе успял да се обръсне, та току потриваше с длан четинестата си буза.

— Логинов — представи се той накъсо и стисна ръката ми тъй здраво, че пръстите ми побеляха и ме заболяха.

Стана така, че не можах да завържа задушевен разговор със земляците си. Волошин попита:

— Отдавна ли сте напуснали Москва?

— Ами ето вече месец и половина.

Като чуха това, те веднага загубиха интерес към мен и се отдръпнаха настрана, където започнаха да си приказват нещо. По-право говореше само Волошин, като от време на време настойчиво мушкаше другаря си с пръст в гърдите. А Логинов само кимаше и потриваше небръснатата си буза.

Щом и учените отиват на Сребърната плитчина, по-късно ще имам време да взема интервю от тях, а сега трябва да потърся капитана. Той се казваше Стах, беше млад, свенлив, смущаваше се от разваления си руски език. Поседнахме с него до стената на рулевата рубка, на която с ярки бои беше нарисувана много кокетна забавно-карикатурна сирена, подканящо разтвориля обятия — шеговитата емблема на кораба, — и завързахме дълъг разговор за улова, за новата риболовна техника, за най-добрите моряци. Тази тема беше близка на младия капитан и полека-лека той се разприказва, вече без да се смущава.

След като поговорих с него, исках вече да се заловя с учените, ала точно в тоя момент стана всичко: внезапна експлозия посред ясен, спокоен ден, тревожно тичане по палубата, отломки и кръв...

И ето няма вече никаква „Влюбена сирена“, само по синята вода се разливат последните нефтени петна и три малки оранжеви спасителни сала се поклащат върху леките вълни, отдалечавайки се все повече един от друг...

— Но какво всъщност беше това? Диверсия ли? — попитах аз. — Или наистина се натъкнахме на плаваща мина?

Никой не ми отговори. Тихо и нежно ромолеше водата около нашето салче. Тя беше топла и необикновено чиста. Бе просто удоволствие да се плува в нея. Аз дори си натопих главата, за да си освежа лицето.

Но колко ли ще трябва да плуваме, бутайки сала пред себе си? Няколко часа? Едно денонощие? Или няколко дни?

Накъде ли ще ни отнесат теченията, които са доста своенравни и силни по тия краища, където се ражда Гълфстриймът?

— Не мърдайте толкова много с крака! — срязва ме Логинов.

— Защо? Така по-лесно плувам.

— Акулите усещат трептенето на мятаща се на въдица риба най-малко от половин километър — забеляза меланхолично Волошин.

Дали е чул някой сигналите за бедствие, които смелият момък-радист изпращаше в етера до последната минута? Или ще трябва да плуваме ей така, докато вълните не ни изхвърлят на някое островче? Добре ще бъде, ако поне се окаже населено.

Пък и акулите...

— Все пак наистина много подозрителна експлозия — проговори замислено Волошин, който плуваше от лявата ми страна. — Тъкмо в кърмовата част, където е машината, и точно под лодката. Тук сметката е тънка, математическа.

— Значи мислите, че е все пак диверсия? — запитах аз.

— Изглежда — отговори с въздишка Логинов вместо Волошин.

— Но какъв е смисълът? Кому е нужно да потапя малък рибарски траулер?

— Любопитен човек, все търси смисъла — обади се насмешливо Волошин. — За да ни сплашат да не плаваме насам, да не помагаме на свободна Куба. Да я задушат с изолация — ето това е целият смисъл. На запад от нас е Куба — първата свободна територия в Америка, а на изток — Хаити с полицейските карцери на кървавия диктатор

Дювалие. А вие мислехте, че тук е най-тихото и мирно кътче на планетата?

— Трябва по-внимателно да следим посоката, защото течението е силно, ето как е пръснало вече саловете на разни страни, ще ни отнесе към необитаеми коралови рифове. Там няма нито вода, нито храна — прекъсна го загрижено Логинов.

— А накъде трябва да плуваме? — попитах аз.

— Най-близо е остров Голяма Инагуа. До него са четиридесетина мили. Там има постоянни селища.

— А къде е той?

Волошин махна неопределено с ръка.

Аз погледнах нататък, като че ли се надявах да съзря на пустия хоризонт поне някакъв ориентир, но видях нещо съвсем друго и се провикнах:

— Акули!

— Къде? — Волошин се измъкна до кръста от водата, като се подпираше за сала. — Тю да се не види. Оставете тия глупави шеги. Все още ни върви. Това са делфини, а не акули. Акулите никога не се движат на такива дружни стада.

След няколко минути ние бяхме вече точно в средата на делфиновото стадо. Гъвкавите мускулести тела сновяха около нас във всички посоки.

За пръв път виждах делфини толкова отблизо. Какви ли фокуси не правеха! Ту изскачаха високо над водата и падаха, обливайки ни с пръски. Ту се гмурваха стремглаво към дъното и после се устремяваха оттам като живи торпили право към неустойчивото салче, завивайки настрана буквално на няколко сантиметра от нас. Виждах странните им, сякаш смеещи се муцуни, закачливите им очи — делфините явно искаха да се позабавляват и поиграят с нас.

Особено лудуваше един млад делфин. Всеки път, когато профучеше край сала или се гмурнеше под него, той се обръщаше и ни гледаше, като че ни канеше да зарежем това глупаво гумено нещо и да тръгнем с него свободно да порим и пеним топлата галеща вода.

Как им завиждах! Те са свободни и морето е родна къща за тях. А какви ли нещастия готви то за нас?...

Никой от делфините нито веднъж не закачи някого от нас. Но въпреки това аз като Стасик току подгъвах боязливо крака.

Волошин и Логинов също бяха обезпокоени, но по някаква друга причина. Те не обръщаха никакво внимание на играещите делфини, а като се подаваха от водата, често оглеждаха наоколо. Нима се надяват да видят толкова близо някаква земя?

Скоро делфините ни оставиха на мира. Салчето плуваше много бавно. Станало им е скучно. Стадото започна да се отдалечава на изток, като продължаваше да играе и да изскача от водата.

Изпрацайки ги със завистлив поглед, аз се мъчех да намеря другите два сала. Но те вече не се виждаха.

Бяхме останали съвсем сами в океана.

И изведнъж Логинов каза тихо:

— А ето и акули.

Като свих инстинктивно крака и се измъкнах от водата, аз видях остра полегата перка, която се приближаваше бързо към нашето салче. Малко по-надясно се забелязваше втора, зад нея — трета...

Три акули наведнъж!

— Всички да се вдигнат колкото се може по-високо на сала, само че да не го обърнат, и да не мърдат с крака! — заповяда Логинов.

Но акулите не бързаха да нападат. Едната от тях се въртеше на около три метра от сала, без да се приближава. Втората се гмурна надълбоко и сякаш се спотаи в синкавия полумрак, навярно изчаквайки удобен момент.

А третата... Третата акула бе замръзнала неподвижно в бистрата вода, малко под сала, и ни разглеждаше с мъничките си зли очи. Край острата ѝ муцуна също така неподвижно бяха замрели на място и махаха бързо с перки две рибки на ивици. Лоцмани? Никога не бях ги виждал досега.

— Защо не се хвърлят? — не изтраях аз.

Логинов само ме изгледа под око и замълча, а Волошин се обади:

— И те обичат да си поиграят. Известен е случай, когато един катастрофирал еквадорски летец бил носен по морето тридесет часа. Двата му спътника умрели и били веднага изядени от акулите. А него самия нито една не го ухапала, макар че през всичкото това време акулите се въртели толкова наблизко, че сегиз-тогиз ги докосвал с крака. Но възможно е от уплаха да му се е сторило така.

— Но нали, разправят, имало някакви химически таблетки, които пропъждали акулите? — с надежда попитах аз. — Нямате ли у себе си

от тях?

Логинов само се усмихна, а Волошин отговори:

— Таблетки, прахове... Всичко това е от серията „посолете опашката на комара“ и други рецепти от този род. Аз май вярвам повече в убедителността на канджата. — И взе в дясната си ръка една от трите остри канджи, захвърлени на сала.

И моментално, сякаш само това чакаше, акулата, която се криеше в дрезгавата дълбочина, се хвърли в атака. Тя се носеше право към сала, като че възнамеряваше първо да го пробие, а после, вече безпрепятствено, да се разправи с нас.

— Удряй я! — викна Логинов.

Но Волошин неочаквано сложи канджата настрана, потоци се целият във водата и забуча, закреця нещо неразбрано, изпуцвайки цял облак водни мехури.

Акулата отскочи рязко настрана...

И двете ѝ изплашени дружки се отдалечиха!

— Спомних си този начин — проговори изплувалият Волошин, като си поемаше дъх. — Ханс Хас ме съветваше да викам под водата. Изглежда, че не е празна работа. Прогонва ги...

— Можеш ли да ги върнеш? — попита внезапно Логинов, като улови другаря си за ръката.

— Кой?

— Делфините.

— Какво? Чакай, чакай, разбирам — лицето на Волошин просветна. — Може да излезе нещо. Нали сме изучили добре езика им. А какво ли ще стане? Какво могат да направят?

— Да видим. Нали имат силно развит стаден инстинкт и чувство за взаимопомощ.

Волошин вече не го слушаше. Като се покатери на сала, той се залови да разопакова бързо единия от сандъците. Логинов се приближи и се зае с другия. Ние със Стасик се споглеждахме недоумяващо.

— По-добре следете акулите, няма защо да зяпате насам-нататък — кресна ни Волошин.

Тъкмо навреме!

Погледнах надолу — и се вцепених. Един от шарените лоцмани се въртеше около краката ми, сякаш ги душеше.

А най-голямата акула вече бе доплувала наблизко и с интерес наблюдаваше маневрите на своя лоцман...

Като грабнах бързо канджата, аз насочих стоманеното ѝ острие срещу акулата.

Междувременно Волошин и Логинов вадеха от сандъците някакви уреди и ги свързваха с жици. Те вършеха това бързо, с привичната сръчност на хора, които често се занимават с такава работа. Сякаш бяха забравили, че се намират на малък гумен сал, заобиколен от акули.

„Тъкмо място за научни опити“ — помислих и неволно се изкисках нервно. Но за щастие никой не забеляза това.

Със същия сериозен и съсредоточен вид Волошин огледа внимателно някакъв кръгъл предмет, приличен на микрофон, вързан за края на дебел гъвкав кабел, и предпазливо го спусна във водата. После погледна Логинов и му зададе някакъв загадъчен въпрос:

— Два слети сигнала, единият засилващ се, вторият отслабващ, нали?

Логинов кимна мълчаливо.

— Честота триста и петдесет?

Логинов пак кимна.

— Добре. Пущам.

Ние със Стасик гледахме опулени апарата, очаквайки от него кой знае какво чудо: може би нашият сал внезапно ще се вдигне над водата и ще почне да се рее над морето върху някаква вълшебна въздушна възглавница?...

Но нищо не ставаше. Вътре в уредите тихичко бръмчеше, зад решетестите им стени смътно мъждукаха лампи.

Волошин и Логинов вече не обръщаха никакво внимание на апарата. Те се вираха някъде в далечината. Волошин дори се изправи с цял ръст, подпирайки се за рамото на Логинов, така че салът се заклати силно и едва не се прекатури.

Всичко по-нататък си спомням някак смътно — по-късно Логинов ми обясни, че такава „вибрация на паметта“ се получавала в резултат от нервно пренапрежение.

Акулите внезапно започнаха бързо да се отдалечават от нашия сал, а на тяхното място се върнаха делфините. Те пак скачаха и играеха около нас и аз все не можех да повярвам, че делфините са доплували

не просто така, случайно, а подчинявайки се на зова на Волошин, на сигнала за помощ, предаден от чудния апарат.

Една акула се опита все пак да се промъкне до сала, като се гмурна дълбоко отдолу. Но три доста едри делфина тутакси се втурнаха стремглаво да ѝ пресекат пътя и акулата побягна.

Мен все не ме напущаше тревогата: току-виж, че на делфините им омръзне да ни защитават, отплуват, акулите се върнат...

Но сега делфините като че ли ни бяха приели в дружното си и весело семейство. Те съвсем нямаха намерение да се разделят с нас: въртяха се, скачаха, гмуркаха се, приближаваха се до самия сал. И докато бяхме под тяхна закрила, нито една акулова перка не се показа наблизо!

Колко време бе минало?

Час? Или два?

Не, изглежда, повече. Слънцето вече започваше да се снишава, готвейки се да потъне до сутринта в океана, и аз с ужас си помислих, че през нощта делфините сигурно ще ни напуснат и ще ни оставят да ни разкъсат акулите, ала Стасик изведнъж закрещя нещо неразбрано:

— Статек! Статек!

Дали не се е побъркал, та вика името си странно изопачено?!

Не, защото вика: „Параход!“, само че от вълнение на полски!

И ние наистина видяхме на хоризонта най-напред черно облаче дим, а после черна точка. Значи, параходът се движеше към нас, приближаваше се!

Волошин извади от една гумирана торбичка ракетен пистолет. И една след друга към небето се издигнаха три ракети, оставяйки подире си димяща следа.

Забелязаха ги. Ето параходът е вече съвсем близо. Спускат от него лодки...

А делфините все обикалят около нас, не ни оставят до последната минута, за голямо учудване на целия екипаж на „Лота“.

Когато се качихме на борда му, научихме, че този западногермански параход е приел сигнала за бедствие, който радистът на „Влюбената сирена“ бе успял да предаде. Веднага променили курса си и се насочили към нас.

Но все пак истински наши спасители бяха делфините... Ако не бяха те, моряците от „Лота“ навярно щяха да намерят в морето само

празен гумен сал.

... Ето така ми се случи да се запозная с двамата главни герои на тази книга. Съгласете се, че след такова необикновено запознаване поисках да узная повече за тях — за тези чудни хора, които така навреме умееха в нужния момент да намерят общ език с обитателите на морето.

Скоро се разделихме. Логинов и Волошин се върнаха в Куба, а аз продължих прекъснатия си маршрут до рибарите. Стасик се присъедини към земляците си — за щастие те също бяха спасени — и сигурно никой от приятелите му не е повярвал, когато им е разправял как делфините са ни защищавали от акулите.

Аз се заклях непременно да разкажа върху какво работят учените в института, чието име прочетох на черния печат, сложен на сандъците с уредите, които бяха помогнали на Волошин да повика делфините: „Институт по морска бионика“. Аз го запомних.

---

[1] Кубрик — общо жилищно помещение за екипажа на кораб. Б.пр. ↑

[2] Люк — отвор в палуба на кораб за влизане, товарене и разтоварване. Б.пр. ↑

[3] Лодбалка — желязна стрела за вдигане и спущане на лодки. Б.пр. ↑

[4] Леер — прът, връв или въже за ограждане на палубата или за други цели. Б.пр. ↑

[5] Планшир — греда, която минава по горния край на борда на кораб или лодка. Б.пр. ↑

1. СТРАННИЯТ ИНСТИТУТ

Минаха два месеца. И ето аз стоя пред каменна врата с черна служебна табелка, на която пише: „Институт по морска бионика“.

Най-обикновена фирмичка, която не предвещава никакви чудеса. Съвсем обикновена изглеждаше и портиерската будка, където до телефона скучаеше пазачът с редки мустаци, щръкнали на всички страни, като на стар котарак. А на перваза дремеше стар проскубан котарак с мустаци като на пазача.

И двамата ме изгледаха твърде недоволно, когато развалих спокойствието им.

Пазачът дълго въртя документите ми между пожълтелите си от тютюн пръсти, а командировъчното удостоверение прегледа дори на светло, като че ли се надяваше да види някакви тайни знаци. После сложи ръка на телефона и ме попита:

— От Москва ли идвате?

— От Москва.

Портиерът набра номера, дълго слуша ритмичните сигнали, които се чуваха от слушалката.

— Директорът не отговаря. Излязъл...

Горкият портиер явно не знаеше какво да прави по-нататък. Още няколко минути той мисли напрегнато, оглеждайки ме изпитателно със сините си детски очички, пак взе да изучава документите ми и на края, като въздъхна тежко, ми отвори широко вратата.

— Вървете все направо по пътеката, без да завивате никъде. Ето, дете се вижда бялата сграда. Там е канцеларията. Само че никъде не завивайте! — повтори строго пазачът и в гласа му прозвуча тревога.

А котаракът се събуди окончателно, изви войнствено гръб и запуфка, гледайки разтворената врата също с явна тревога и боязън. Когато прекрачих прага, котаракът ме погледна — сега вече с безспорно съчувствие.

Аз не разбирах нищо, но закрачих по застланата с дребни камъни пътека натам, където между високи борове се белееше стена на

сграда. Някъде съвсем близо, скрито зад боровете, шумеше морето.

„Хубаво местенце са си избрали за институт“ — помислих и се заковах на място.

На завоя на пътеката стоеше едра бяла мечка. Тя ме оглеждаше с интерес и няколко пъти кимна насърчително: демек, приближи се де, не се плаши.

Без да свалям очи от нея, аз взех тихомълком да отстъпвам назад. Тогава мечката, клатейки укорително глава, се изправи на задните си крака и с клатушкане тръгна към мен...

Аз се обърнах с намерение по-скоро да се оттегля в портиерската будка...

И с ужас видях, че пътят за отстъпление е отрязан: на около пет метра от мен направо на асфалтовата пътека лежеше млад леопард и ме поглеждаше с примижали очи.

Сега разбрах защо котаракът ме изпращаше с такова мрачно съчувствие, когато така безгрижно прекрачих през прага на будката в този опасен свят.

Местейки поглед ту към мечката, ту към леопарда, аз се дръпнах от пътеката и започнах предпазливо да отстъпвам към храстите.

Разбирах, че не бива да бягам: леопардът незабавно ще се хвърли върху мен. А така може да помисли, че никак не ме е страх от него и просто се разхождам.

Изглежда същото мислеше и леопардът. Във всеки случай той продължаваше да си лежи спокойно на топлия асфалт и дори не гледаше към мен. Очите му се бяха съвсем затворили от блаженство. Дали наистина е задрямал?

Но мечката явно искаше да се запознае по-отблизо с мене. Отначало тя вървеше след мен на задните си крака, разтворила широко предните, сякаш с намерение да ме прегърне. Но като се увери, че никак не споделям желанието ѝ, мецана изрева сърдито, отпусна се на четирите си крака и наистина се втурна подире ми. А аз, забравел вече леопарда, побягнах през храстите от нея.

Ще сваря ли да дотичам до най-близкия бор?

Ще мога ли да се покатеря на него? Защото стъблото му долу е съвсем гладко, също като мраморна колона...

Изскочих на малка полянка и едва не се блъснах в един пеликан, който с огромния си клюн усърдно чоплеше нещо от някакъв стар пън.

Той замаха уплашено с крила и отскочи настрана.

Види се, не може да хвъркне, трябва да го спася от мечката. Но как? Сега не можех да мисля за това, зад гърба ми вече се чуваше прашене на клонки.

Като притичах до спасителния бор, аз заподскачах трескаво, опитвайки се да хвана поне някакво клонче, ала все не улучвах.

Исках да бягам по-нататък, към друг бор, когато внезапно усетих, че прашенето на клонки зад гърба ми кой знае защо утихна. Нима мечката ме е забравила и се е захванала с пеликана?

Обърнах се полека, страхувайки се да не видя кошмарно кървава дива сцена, и се вцепених.

Мечката отстъпваше! Навела виновно глава, тя се дърпаше като пале от пеликана, а той, разперил страшно криле, вече се целеше с чудовищния си клюн, избирайки подходяща точка на мецаниното чело...

Но мечката не дочака удара. Като изрева жаловито, тя се скри в храстите.

Без да ми обръща внимание, пеликанът пак се залови да дълбае усърдно стария пън. А аз взех да се пооправям: опитах се да очистя замърсения си костюм. Бях го изцапал, когато се катерех по смолистия боров ствол.

Но нищо не ставаше, защото и по ръцете ми имаше смола. Едва успях да си помисля: „Добре, че никой не ме видя как офейквам и се занимавам с тези физически упражнения“ — и изведнъж, като вдигнах глава, забелязах само на пет крачки от мен човек.

Той стоеше облегат на стъблото на една бреза и със скръстени на гърдите ръце, вероятно отдавна вече ме оглеждаше насмешливо.

— Добър ден — казах аз. — Тук ли работите?

Непознатият се поклони много изискано.

— Бих искал да видя директора на института — продължих, като се изкашлях.

— А защо мислите, че трябва да стои точно на този бор? Той си има кабинет като истински директор.

Познат насмешлив глас... Та това е Волошин! Как не го познах веднага?

— Здравейте, Сергей Сергеевич — казах аз. — Ето че успях да се добера до вас.

Той ме погледна най-напред учудено, после също ме позна:

— А, ние сме се срещали! И доколкото си спомням, в доста пикантна обстановка. Здравейте, здравейте. Значи сте дошли да ни благодарите за спасяването? Много мило от ваша страна. Хубав предлог, но как ви е пуснал все пак свръхбдителният чичо Федя?

— Портиерът ли?

— Да, портиерът.

— Е, снабдил съм се със солидни документи.

— Аха, така ли. Боя се, че те няма да направят никакво впечатление на нашия директор. Всеки бюрократичен документ му действа като червен плащ на бик. Сега той е много зает.

— Но се надявам, че вие ще ми помогнете...

— Аз ви спасих живота, а сега съм длъжен отгоре на това и да се грижа тук за вас? Не ви ли се струва прекалено?

— Чувал съм, че някакво си племе, май в тропическа Африка, имало хубав обичай. Този, който спаси живота на човек, с това става и в бъдеще някак отговорен за него.

— Я гледай? Див, варварски обичай. Чудовищно извратена форма на вземане под покровителство. Но аз съм от друго племе. Тези обичаи не ме засягат. Мога да направя само едно — да ви придружа до директора и да гледам да не ви обиждат вече нашите доста буйни питомци.

— Да не би те специално да ви пазят от неканени посетители? — попитах аз. — Хитро измислено. Но защо ви е при това портиер?

— Не, просто всички обичаме много разни животинчета. А тъй като се налага да ходим на експедиции къде ли не, затова и носим оттам кой каквото може.

— Хм... А да не би да имате тук змии?

— И змии имаме.

Над малката алея, която водеше към главния корпус, беше окачен плакат:

„Времето си върши работата. А ти, човече?“

Изкачихме се по широката външна стълба и Волошин ми обърна внимание на сивата каменна плоча, поставена до вратата. На нея видях математическия знак на интеграла, за горния край на който беше прикрепен поялник, а за долния — хирургически скалпел.

— Нашият герб — поясни Сергей Сергеевич. — Вярно, не много привлекателен за окото. Би могла да се измисли и по-хубава емблема. Аз например видях в лабораторията на един хидротехнически институт сложен каменен сфинкс.

— Защо?

— Символизира загадъчността на водната стихия — отвърна Волошин със задоволство и може би с известна завист в гласа.

Коридорът, по който вървахме, беше пуст, както подобава на академични научни учреждения. Само по стените бяха накачени доста странни лозунги:

„Науките не могат да търпят принуда и насилие.

Петър Първи“

„Куц човек, който върви по верен път, може да изпревари кон, който препуска по неверен път.

Франсис Бейкън Верулемски“

„За да намериш, трябва да знаеш къде да търсиш.

@енделеев“

— Ето че пристигнахме — каза Волошин, като се спря пред една врата. До нея също беше окачен лозунг:

„По въпросите на науката авторитетът на хиляда не струва нищо пред скромните разсъждения на един човек.

Галилео Галилей“

— Но какво е това, на вратата няма дори никаква табелка? — запитах аз. — Може да се помисли, че директор ви е лично Галилей.

— А вие да не мислите, че на вратата на кабинета на Галилей е имало табелка? — усмихна се Волошин. — Или че дори може да е

било написано: „Не влизайте без доклад“? Боя се, че от такъв кабинет той нямаше да забележи, че Земята се върти.

Като изрече това, Волошин разтвори широко вратата и ме пусна напред. Влязох в просторен и светъл кабинет. Не знам какво точно очаквах да видя, но обичайната дълга маса за заседания, и то покрита с традиционното билиардно зелено сукно, някак ме разочарова.

До прозореца стоеше голямо бюро, а зад него, потънал в мрачни размишления над купчина канцеларски книжа, седеше, потривайки бузата си... Логинов. Изглежда, че той изобщо не бе успял да се обръсне, откакто бяхме плавали с малкия гумен спасителен сал сред океана.

— Нали се разбрахме — вечерно време — каза Логинов раздражено, като ни погледна бегло и явно не ме позна. — Вечерно време, Сергей Сергеевич!

— Аз лично мога да чакам и до утре вечер — отвърна Волошин, — но вижте, това е другар от Москва, представител на всемогъщия печат. Той не може да чака. Жадува да разкаже на човечеството с какво се занимаваме тук, под сянката на стройните борове, на морския бряг.

Логинов ме погледна навъсено и въздъхна. Мислех, че още не може да ме познае, но Андрей Василиевич рече:

— А, вие ли сте — ала явно не се зарадва на идването ми.

Аз взех да му обяснявам защо съм дошъл, показах му всички документи, с които предвидливо се бях снабдил в Москва. Логинов ме слушаше мълчаливо и лицето му все повече се навъсваше. А документите изобщо не погледна.

Волошин отиде до прозореца и го разтвори широко. В задимената от тютюн стая нахлу свеж морски вятър, шумолене на борове и цвърчене на птици. Сергей Сергеевич стоеше до прозорец гърбом към мен и с цялата си поза говореше: „Е, колкото до довеждането, доведох ви тук, а сега си измивам ръцете...“

— Днес не мога да ви отделя нито минута — рече Логинов уморено, когато изчерпах всичките си аргументи и млъкнах. — Бюджет — додаде той, като потупа с длан разхвърляните на бюрото книжа и с такъв тон, че веднага повярвах: действително е много зает, иначе не би киснал в този скучен кабинет в такъв весел ден.

Но аз не идвах за пръв път да вземам интервюта в научни учреждения, бях свикнал на такъв прием и предложих:

— Ами ако дадете нареждане и успея да поговоря поне с ръководителите на лаборатории? А после вие някак ще обобщите.

— На жаргона на канцеларистите това се казва „да продължаваш да гониш заека“ — вметна подигравателно Волошин, без да се обръща.

В очите на Логинов проблесна насмешка, но лицето му запази досегашния си мрачен израз.

— Ама сега всички са заети — промърмори той колебливо и с привичен жест поглади небръснатата си буза. — Скоро тръгваме по море... Всички си имаме много грижи...

— Но ето, Сергей Сергеевич май е свободен в момента. Може би той... — рекох умолително.

Волошин бързо се обърна, но не успя нищо да каже.

— Затваряйте прозореца! Васка иде! — извика някой от двора.

Волошин се опита да затвори прозореца, но не можа.

В стаята влетя голям синкавочер гарван, описа плавен кръг над зелената заседателна маса и се спусна величествено на дясното рамо на Логинов.

Аз се пообърках. Директор на институт с гарван на рамото — съгласете се, доста необикновена картина.

— Къде ви е фотоапаратът? — нахвърли се върху ми Волошин. — Рядък кадър: директор обсъжда бюджета с тайния си съветник — мъдрият стар гарван с прякор Васка крадеца... „Да отпуснем ли допълнителни средства за лабораторията на Волошин?“ — Гарванът изграка: „Nevermore!“^[1]

— Всъщност, Сергей Сергеевич, може да покажете засега нещо на гостенина — проговори Логинов нерешително, като погледна тъжно първо мен, а после книжата, накамарени на бюрото.

Аз също загледах умолително Волошин и той се предаде:

— Добре, само от уважение към печата. Да вървим!

— Вземете Васка — помоли оживилият се Логинов, като свали предпазливо гарвана от рамото си.

— О, не, познавам аз клюна му — отдръпна се Волошин, побутвайки ме към вратата.

Логинов се приближи до прозореца, с лек замах на ръката подхвърли Васка във въздуха и бързо затвори капаците. Ние успяхме все пак да чуем негодуващото гракане на гарвана.

Директорът на странния институт се наведе отново над дотегналите му книжа, но когато бяхме вече на вратата, вдигна за миг глава и подхвърли подире ни няколко думи, които ме накараха да наостря уши:

— А пък вие там по-полека, Сергей Сергеевич... Не претоварвайте много нервната му система.

Волошин му помахна успокоително, но като ме погледна, изсумтя доста зловещо. Той постоя за момент замислен, пристъпи към окачения на стената телефон и няколко минути води с разни лица някакви преговори, от които почти нищо не разбихах:

— Казимир Павлович ли е? Тук е Волошин, добър ден. Кажете ми какво имате в момента в аквариума? Аха, така ли. Много добре, даже за мен ще бъде любопитно. Ще се отбием при вас... с един другар. Да, да, няма как, трябва да го забавляваме. До скоро виждане!

— Инкубаторът ли е? Кой е там, леля Паша ли? Добър ден, лельо Паша, безпокои ви Волошин. Как е там при вас, има ли порасли патета или пилета? Например дванайсетдневни, да, да. Патета ли? Отлично! Отделете едно, на никого не го давайте. Ние скоро ще дойдем. Да, с един новопристигнал другар от Москва. Е, готово — обърна се той към мен. — Сега можем да започнем кратък пробег през нашата страна на чудесата.

---

[1] „Никога!“ (англ.) — повтарящ се рефрен от известната поема на Едгар По „Гарванът“, Б.пр. ↑

2. КОЗАТА В АКВАРИУМА И ДРУГИ ЧУДЕСИИ

От тоя ден ми е останало много хаотично впечатление.

Волошин ме водеше от лаборатория на лаборатория, запознаваше ме с все нови и нови хора. Всеки от тях ми разказваше търпеливо върху какво работи, а аз записвах бързо всичко в бележника си. Но когато късно вечерта го разтворих наново в малката стаичка, определена за външни гости, с ужас се убедих, че дори самият аз нищо не мога да разбера от тези откъслечни, бегли записки:

„Централно звено за превръщане на химическата енергия в механична е реакцията на свиване на белтъка в мускулите. При това наситената с енергия аденозинтрифосфорна киселина (АТФ), съединявайки се със свиваемия белтък на мускулите (актомиозин) в присъствието на вода, изпуска енергията си и се превръща в аденозиндифосфорна киселина (АДФ), при което се отделя фосфорна киселина...“

Веднага след това имаше бележка:

„К. П. Бек. Асиметрично лице, очите му блестят особено, като че ли са вместени, изкуствени...“ „Знанията не са още ум!“ Но какво значеше това, убийте ме, не разбирах тогава. И дори не можех да си спомня как изглеждаше този човек, който явно ме бе заинтересувал тъкмо със своята външност. В паметта ми се мяркаха смътно някакви лица — стари и млади, загорели, бледи, намръщени, усмихнати, уморени, руменобузести. Но кой от тях е Бек?

Да, това беше изтънчено отмъщение. Волошин хитро се бе пошегувал с мене, а в лицето ми — с всички вестникари. Той беше радушен до крайност, показва ми наистина всичко, но в такова бясно темпо, че това всичко сега се бе превърнало в главата ми в ужасна бъркотия.

И най-важното: колко сложно и необикновено се оказа всичко, видяно от мен!

Спомних си как отначало Волошин ме заведе в инкубатора. Той беше превъзходен, но съвсем обикновен инкубатор: лъснал от чистота, нагрят до парене, кънтящ от лудешкия писък на току-що излюпените пиленца.

— Почакайте ме тук — каза лукавият ми водач, оставяйки ме сам в малката, съвсем празна стая.

Сергей Сергеевич не затвори вратата и чух как запита някого:

— Дайте ми напълно порасло, дванайсетдневно.

След една минута Волошин се върна, държейки внимателно в ръцете си някакво жълтичко пухкаво топченце. Той приседна, разтвори предпазливо ръце и веднага, като отскочи бързо, се скри зад вратата, оставяйки само тясна цепнатинка. Можеше да се помисли, че е донесъл най-малкото очилата змия или някакъв екзотичен отровен паяк, и аз за всеки случай леко се отдръпнах.

Но пред мен стоеше чисто и просто смешно мъничко патенце, което приличаше на топчица от златист пух. То ме поглеждаше с любопитство и два пъти изписука въпросително.

— Походете пред него — подкани ме Волошин през цепнатината на вратата.

— Какво да правя?

— Походете из стаята. Насам-нататък. Нека ви погледа. Ама не бойте се, няма да ви ухапе.

Усещайки някакъв лош номер, аз повдигнах рамене и закрачих колебливо из стаята, като поглеждах патето. То пак записука — сега, както ми се стори, радостно — и с клатушкане заситни към мен.

— Всичко е наред — каза Волошин доволно, като разтвори широко вратата. — Сега можем да продължим разходката си.

Излязохме от инкубатора и закрачихме полека по асфалтовата пътека. Силно писукане ме накара да се обърна.

Патето бързаше подире ни.

— Ще трябва да вървим по-бавно, иначе ще изостане и ще плаче — рече Волошин.

— Нищо, вижте колко патета и пилета тичат тук из двора. То ей сега ще се лепне за тях — отвърнах аз, без да обръщам повече внимание на патето.

— Така ли мислите?

Тонът на Волошин ме накара да се извърна.

Без да обръща никакво внимание на пухкавите си братчета и сестричета и без да отговаря на зовящото квакане на патиците, които сновяха из тревата, патето креташе упорито след нас. Отстрана навярно това изглеждаше забавно: на прозорците на къщурката, край която минаваше нашата странна процесия, забелязах няколко смеещи се лица, които моментално се скриха.

— Хипноза ли? — попитах предпазливо, като поглеждах подозрително назад към патето, което креташе усърдно подире ни.

— Не. На научен език това се казва импринтинг. Как да се преведе по-точно? Може би „запечатване“? Интересно явление. Но за механиката му най-добре и подробно ще ви разкаже някой ден Логинов. А „с две думи“, както обичате вие, работата се състои в това, че много животни смятат за свой родител първото движещо се същество, което видят известно време след появяването си на бял свят. Или дори първия неодушевено предмет — няма значение, само да се движи...

— Значи, сега аз съм нещо като негов татко — прекъснах го тревожно и отново погледнах назад към патето.

Зарадвано, че му обърнах внимание, то замаха с пухкавите си крилца и заситни още по-бързо.

— Да. Отсега нататък върху вас падат всички грижи за възпитаването му — проговори Волошин съчувствено. — Така ви откъщавам, загдето се опитвахте да ме шантажирате, като се позовавахте на обичаите на някакви си там африкански племена. Признайте си, че сте измислили този обичай, нали?

— Не, истина е, четох някъде.

— Интересно. Приятно е да срещнеш начетен човек. Винаги научаваш нещо поучително.

Патето ни съпровожда може би цял час и половина. За това време ние успяхме да посетим две лаборатории и то всеки път ни чакаше търпеливо на входа, приветствайки появяването ми с възбудено писукане. На края Волошин се съжали — не зная над кого: над мен ли, или над патето? — и помоли един от младите лаборанти да го отнесе обратно в инкубатора „на превъзпитание“...

А ние пристигнахме в лабораторията по биохимия, където в просторна полутъмна стая кой знае защо стоеше огромен, колкото човешки ръст, аквариум, напълнен догоре с вода.

А в аквариума, във водата, стоеше жива коза, оглеждаше се меланхолично и от време на време изпущаше от устата си сребристи въздушни мехурчета, като най-обикновена риба.

Аз поглеждах ту подводната коза, ту Волошин.

Козата оставаше спокойна и невъзмутима. Изглежда, че ѝ беше скучно. Като ме гледаше, тя каза „ме-е“, само че беззвучно. От устата ѝ изхвъркна цяла гирлянда въздушни мехурчета.

Затова пък Волошин се наслаждаваше на изумлението ми. Лицето му просто сияеше.

— Чудесно, нали? — попита той. — Скоро и ние с вас ще се гмуркаме така, без каквито и да било там акваланги или скафандри. — Той смигна на козата и додаде шепнешком, като се озърташе. — Но все пак предпочитам акваланга.

От подводната коза Волошин ме поведе към „маймуната с две души на име Протей“, както ми я представи.

На вид маймуната беше най-обикновен макак. Тя стоеше в обикновена клетка, люлееше се на трапец и усърдно лапаше банан.

— Симпатична маймунка, нали? — запита ме Волошин.

— Забавно животинче — отговорих предпазливо, очаквайки пак някакъв номер.

— Тя е единствена по рода си маймуна в света — настойчиво подчерта разводачът ми.

Аз пак погледнах внимателно маймуната и не видях в нея нищо особено — само дясното ѝ око закрито с черна превръзка, навярно го е наранила при сбиване.

Сякаш разбрала, че нямам много ласкаво мнение за нея, маймуната, която в това време дояде банана си и въртеше в лапите си останалото парченце кора, ловко го запрати в мен — спаси ме решетката.

— Че какво му е уникалното на тоя макак? — попитах аз.

— Има две души.

— Тоест лош характер? Личи си...

— Не. Има два различни характера. Мозъкът и цялата ѝ нервна система са разделени на две независими една от друга части. Тази много деликатна операция бе извършена от Логинов. Златни ръце! Да имах такива, бълха щях да подкова. Един ден маймуната живее в една обстановка и я изучава с лявото си око. А на следващия ден ѝ закриват

това око и я слагат в съвсем друга обстановка, и тя опознава с другото око вече съвсем друг свят. Така двете души ѝ позволяват да живее едновременно нещо като два съвсем различни живота. Типично раздвояване на личността, сега ще видите.

— Костя! — викна Волошин.

Влезе стегнат момък с бяла престилка, който носеше под мишница продълговата кутия. Като ме поздрави, той пхна кутията през вратата на клетката и я остави там, след като махна капака ѝ.

— Следете маймуната — произнесе до ухото ми Волошин.

Маймуната се зарадва на Костя, скочи от трапеца и се втурна към кутията...

Но тутакси се впусна в страшна паника да се катери по пръчките на решетката, като видя, че от кутията изпълзяват две водни змии. Змиите бяха съвършено безобидни, но маймуната се завря чак под тавана и за нищо на света не искаше да слиза оттам, при все че Костя се опитваше да я примамва с много хубав портокал.

Дори когато той улови сръчно двете змии и ги прибра обратно в кутията, маймуната дълго време не смееше да слезе долу и да вземе портокала от него.

Най-после тя се успокои, залови се с портокала и тогава лаборантът смени превръзката ѝ — от дясното око я премести на лявото. Маймуната се отнесе към това спокойно, само че изведнъж започна да се оглежда с голям интерес, сякаш не можеше да познае клетката си. В това време лаборантът пак отвори кутията и пусна от нея водните змии...

И стана чудо. Сега змиите никак не плашеха маймуната. Тя ги поглеждаше равнодушно и дори се опита да улови едната змия за опашката.

Изумително! Внезапно пред очите ми животинчето сякаш моментално загуби най-стария и траен инстинкт, който е карал безброй поколения маймуни незабавно да се спасяват, щом видят някъде змия.

Аз, разбира се, грабнах бележника, за да обсипя лаборанта с въпросите, които напиреха на езика ми. Но Волошин ме дръпна за ръкава.

— Работата тук е сложна, свързана е с тайните на мисленето, тъй че нека Логинов сам да ви обясни — каза той.

— Но с две думи: защо е нужно това, Сергей Сергеевич? — замолих се аз.

— Пак с две думи! Логинов и помощниците му се мъчат да разберат къде е скрита паметта ни, но той сам ще ви разправи това. А и въобще такава раздвоение е много интересно за изучаването на психиката. Може да се открият много куриозни неща. Но аз подозирам, че Логинов е дал на този симпатичен макак две души преди всичко с користни цели...

— Тоест?

— На Иван Петрович Павлов^[1] отпусkali пари за маймуни, колкото поисквал. А нашият бюджет е строго ограничен. Логинов трябва да лавира. Затова реши да направи икономии: за същата сума да получи наведнъж две маймуни в едно тяло. Нито един ревизор няма да се сети...

— А сега ще ви покажа нещо много интересно — обяви тържествено Волошин. — Оригинален модел на електронно-биологичен мозък.

Този „мозък“ заемаше отделна малка къщичка, разположена встрани от другите на сенчеста полянка между боровете. Най-напред влязохме в една стая, почти всички стени на която бяха заети от командни табла и пултове с разноцветни мигащи лампички. На масите имаше пишещи машини и перфоратори. Аз огледах всичко това доста равнодушно, защото много пъти вече съм бивал в разни изчислителни центрове.

— От каква марка е машината ви? — запитах, като поздравих момчето в синя престилка, седнало до един от пултовете.

То не успя да отговори, защото се намеси неуморният Волошин:

— Марката още не сме измислили. Засега се занимаваме с регулирането на машината. Но имате право, тук няма нищо за гледане. Хайде да надникнем в биологичната част на този електронен мозък.

Като рече това, той отвори вратата за другата стая и ме пусна напред.

Аз очаквах да видя съвсем неочаквани неща, но все пак се смутих.

Малката сводеста зала, в която влязохме, не можеше да се нарече другояче, освен конюшня. Лъхна ме тежка и някак много задушна

миризма на тор и прясно сено. Действително в единия ъгъл беше струпана бухнала купчина сено.

А в средата на залата видях обор и в него — сиво магаренце с дълги уши. Хрупайки сладко, то дъвчеше сеното и ме поглеждаше с любопитство.

Вече се сецах, че тоя ден съм станал жертва на един доста разпространен похват, с помощта на който работещите в някои институти често се избавят от прекалено любознателните екскурзианти, които им пречат да работят спокойно. Специално за такива посетители се урежда своеобразен „парад от атракции“, чиято цел е нагледно и просто, та да го разбере дори един ученик, да се покаже „безграничната сила на науката“.

Гостите разглеждат с почуда какви ли не сложни работи, механически ръце, телета с две глави или жаби с четири очи, ахкат от възхищение, а в това време стопаните могат спокойно да се занимават в лабораториите си с не толкова впечатляващи, но действително важни и сложни опити, които им отнемат понякога години и десетилетия.

Тук, в Института по морска бионика, явно се занимаваха с наистина важни и интересни неща. Ала на мен ми пробутваха фокуси като на наивен новак. Впрочем сам съм си виновен: „Разкажете, моля, с две думи...“

Но все пак това магаре в обора — наистина прекалено! Търпението ми се изчерпваше.

Аз погледнах Волошин така укорително, че той побърза да каже:

— Не, това е действително много интересно и важно. Ние се опитваме да вградим в електрическата мрежа на машината живи нервни клетки. Виждате ли жиците? Чрез тях нервната система на магарето е свързана с електронната машина... Но ме е страх да не сбъркам тук нещо, по-добре Логинов да ви разкаже за тънкостите.

— Но защо тъкмо магаре! — не изтраях аз.

— Че какво като е магаре, а не човек? Защо и то да не участвува в напредъка на науката? Драги мой, вие сте заслепен от предразсъдъци. Просто подценявате магарето. Погледнете колко внимателно слуша.

Магаренцето наистина наостри уши и дори престана да дъвче, без да откъсва очи от нас.

— Ясно, ясно! — замолих се аз. — Но стига номера.

— Е, това е... С две думи — завърши Волошин.

Аз се опитах да го „убия морално“ с поглед, но без ни най-малък успех. Тогава рекох:

— Водете ме в лабораторията си и ми покажете нещо истинско. Каквато и да е обикновена машина или уред, само да работят нормално, без никакви фокуси, без намесата на магаре, „маймуна с две души“ и друга нечиста сила. Вече се уморих от тези прекалено впечатляващи зрелища.

— Добре — кимна той, като се засмя. — Само че сега в лабораторията ни няма нищо такова... интересно.

Техническата лаборатория, където ме заведе Волошин, имаше доста обикновен вид. Във всеки случай, когато се огледах, не забелязах никаква жива твар — само надеждни, спокойни уреди и апарати навред, преплетени жици, възгорчива миризма на пушек и метал. До единия прозорец стоеше струг, до другия — шлосерски тезгях. На този тезгях именно, като постла вестник, Волошин ме покани да седна, а той се настани на перваза: необяснимо защо в лабораторията нямаше нито един стол.

— И тъй, какво ви интересува?

— Е, като начало поне оня уред, с който повикахте делфините на помощ.

— Аха, оня чуден апарат, чието действие сте запомнили така добре само защото е спасил някак кожата ви от акуловите зъби? Но в него, за съжаление, няма нищо чудно. Елементарен излъчвател на ултразвукови трептения. Целият майсторлък е да знаеш точно кой сигнал да изпратиш, останалото вече не представлява технически никаква трудност.

— А как се нарича този уред?

Волошин помига малко смутено, после отговори замислено:

— Как се нарича ли?... Наистина би трябвало да се кръсти. Да го наречем пък Ел-Ер-Бе-Ем. Дайте сам да го запиша в бележника ви, да не би, пази боже, да сбъркате. — Той взе бележника от ръцете ми и написа грижливо в средата на чиста страница с едри четливи букви: ЛРБМ.

— Много приятно съкращение, доста удобно за произнасяне — каза той със задоволство — Ел-Ер-Бе-Ем. Звучно!

— А как трябва да се разчете?

— Разчита се много просто: „Лови се, Рибке, Безмерна и Маломерна.“

Ядно затворих бележника и се залових да го пъхам в джоба си, но все не улучвах.

— Е, не се сърдете де — каза кротко Волошин, като ме побутна за ръкава. — Грешен човек съм, обичам понякога да се шегувам. Зная този мой недостатък. Както се казва, „заради остроумна шега не ще пожаля нито майка, ни баща“. Всички около мен вече са свикнали, но на новите сигурно това им действа малко на нервите, разбирам. Не се сърдете.

Той ме накара да извадя пак бележника си, отвори го сам, пъхна ми настойчиво в ръцете молива и като се разхождаше бавно из стаята, заговори:

— Всичко е много просто. Знае се, че у повечето морски обитатели слуховите органи са развити много по-добре от зрението. Това е свързано с особеностите на средата, в която живеят. На големи дълбочини цари вечен мрак, а водата, обратно, пропуска много добре звука. Както си спомняте от ученическите години, той се разпространява в нея пет пъти по-бързо, отколкото във въздуха. Затова повечето морски животни виждат, ако можем да се изразим така, главно с ушите си или, да речем, с някакви други органи, които улавят звуковите трептения. В случая под звук трябва да се подразбира много широк диапазон от инфразвукови и ултразвукови трептения, които за съжаление нашето, човешко ухо не възприема. Но човекът, като цар на природата, създава апарати, способни да преобразуват тези недоловими звуци в някакви други или дори, ако пожелаем, в образ — да направят звука, така да се каже, видим. И ето, като имитираме тези звуци с помощта на уреди, ние можем да примамваме или да пропъждаме риби, делфини и други морски животни. Та вие имахте щастието да бъдете свидетел и дори до известна степен участник в успешно демонстриране на такъв уред в Карибско море. Ние с вас сме живи и здрави, затова съм склонен да смятам, че опитът е минал доста успешно. А какво е вашето мнение?

— Беше просто потресаващо!

— Благодаря ви. Но за мен тази тема вече не е много интересна. Изобщо тя е изчерпана, преминал етап. Ние вече знаем например всичките тридесет и два сигнала, които владеят делфините, и можем да

ги възпроизвеждаме. Можем да примамваме нужната ни риба в мрежата, а хищниците да отпъждаме. Нали тогава, на сала, също придобихме известен полезен опит и сега, когато се озовем в подобно положение — което на мен, откровено казано, не ми се иска твърде, — няма да викам на помощ делфините, а просто ще пропъдя акулите, тъй че нито една няма да посмее да се приближи на двайсет метра от мен. Такова уредче имаме сега. Вярно, то работи не с ултразвук, а с електромагнитни трептения, но това няма чак толкова значение. Важното е, че постепенно ставаме господари на морето. Сега е вече работа за биолозите. Нека по-добре да изучат сигналите на рибите, на октоподите, на разните сепии, а ние винаги ще намерим „общ език“ с тях. Този проблем е решен и аз се занимавам с него само между другото, в свободното си, така да се каже, време. Интересно е, разбира се, да се дресират делфини, но това е страстта на нашата станция на Черно море.

— А какво ви интересува в момента?

Волошин ме погледна тъжно и изсумтя.

— Ех, непоправими сте вие, вестникарите. Просто невъзможни хора. Искате да ви изложи просто и ясно с две думи — непременно с две, не повече! — върху какво мисля, трепя се, блъскам си главата с години, без свободни дни и обедни почивки. Мислите, че когато спя, не работя ли? Не, дори нощем ми се присънват какви ли не дяволски неща, сънувам някакви си формули, чертежи. А вие искате с две думи...

Той помилва нежно металната повърхност на поставения на масата до нас уред, помълча и изведнъж, като тръсна глава, каза весело:

— Добре. С две думи. Основното, по-право задачата. Помните ли какъв девиз имал Кречински?

— Кой Кречински?

— Ама не сте ли чели „Сватбата на Кречински“? От Сухово-Кобилин? Но вие, вестникарите, сте такива хора, все пишете, а нямате време да четете...

— Чел съм я, ала не помня наизуст тази пиеса.

— Но този девиз трябва да се знае, той лесно се запомня. — И като вдигна тънкия си пръст, Волошин изрече назидателно: — „Във всяка къща има пари, трябва само да се разбере къде се намират...“

Засмях се.

— Моят девиз е горе-долу следният — продължи Волошин невъзмутимо: — „Светът е прозрачен, трябва само да се намерят начини да се убедят и другите в това.“ Всичко е прозрачно — додаде той, размахвайки широко ръце. — И тези бетонни стени, и скалите, и всеки пласт морска вода, и стоманата. Трябва само да имаш ключе, което да превръща всяка преграда в прозрачно стъкло.

— И точно върху това ли работите сега?

— Точно върху това работим.

— И излиза ли нещо?

— Това-онова — промърмори замислено Волошин, като пристъпи към един голям съд, поставен на висока масичка до прозореца. Той беше напълнен с някаква тъмна, почти черна течност и покрит отгоре с парче дебело стъкло.

— В този съд има нефт — каза Волошин. — Вярвате ли ми на думата, или искате да помиришете?

— Вярвам.

— Много мило от ваша страна. Можете ли да видите нещо през този съд?

— Не.

— А ако ви кажа, че там, в съда, има стоманена плочка с поучителен надпис — ще ми повярвате ли?

Повдигнах рамене.

— А ако ви я покажа, без да изливам нефта от съда? — като каза това, Волошин включи някакъв уред, сложен на друга масичка. Той приличаше на малък телевизор. Големият му екран засия с мека, слаба светлина.

Волошин доближи до съда продълговатата тръбичка с дълга жица.

— Гледайте екрана.

На екрана се появи изображение на съда.

Тихо изщракване на превключвателя — и изведнъж нефтът, налят в съда, стана прозрачен на екрана. Той сякаш изчезна, изпари се. И аз видях празен съд, на дъното на който лежеше малка квадратна плочка. На нея беше написано: „Най-чудното в чудесата е, че понякога те стават.“

Отместих поглед от екрана към самия съд. Той пак беше пълен с чер мазен нефт, през който не можеше нищо да се види.

— Хитро — рекох. — А можете ли да ми покажете света през стена?

— Мога — засмя се Волошин, изключвайки чудния апарат. — Но не толкова бързо, много сте нетърпелив. Много неща още не стават, а тъкмо това е най-интересното. Но и за него не се разказва с „две думи“. Ако искате сериозно да разберете с какво се занимаваме тук, поживейте при нас, пошляйте се из лабораториите, поговорете с хората, като си скриете бележника, тогава, виж, може да разберете нещо. А нашите хора са весели, добродушни и животът ни тук е доста интересен, няма да скучаете...

---

[1] И. П. Павлов (1849 — 1936) — съветски физиолог, открил и изучавал условните рефлексии. Б.пр. ↑

3. БУРНАТА НОЩ

„Животът ни тук е доста интересен, няма да скучаете“ — спомних си думите на Волошин и неволно се разсмях в тъмното, макар че само допреди една минута никак не ми беше до смях.

Така бях премръзнал, че от непрекъснатите тръпки от време на време зъбите ми тракаха, и май се бях измокрил наистина до мозъка на костите — съвсем не фигуративно.

Времето все повече се влошаваше. Дъждът се лееше все по-силно от черното зловещо небе, прониквайки на ледени струйки под яката ми, колкото и да се мъчех да си загърна врата. Ние току грабвахме черпаците, но водата непрестанно прииждаше в лодката — тя явно беше пробита. Ботушите ми също се оказаха пробити и жестокият студ все по-свирепо сковаваше прогизналите ми крака. Простудата ми е в кърпа вързана, ако не и възпаление на белите дробове...

Когато редките блясъци на светкавиците разкъсваха за миг непрогледния дъждовен мрак на бурната пролетна нощ, виждах недалеч втората лодка, замръзнала неподвижно в реката, набраздена от водните капки. Черните фигури в нея се бяха свили и премръзнали като нас двамата с Волошин.

Ако погледнех от другата страна, можех да видя и третата лодка. Но не ми се щеше да се обръщам, защото и от най-малкото движение в яката ми биха рукнали нови потоци ледена вода.

Реката се разливаше, пенеше се. Мътните потоци току се извиваха във водовъртежи.

„Кой дявол ме караше да се завирам в тази галера?“ — спомних си знаменитата реплика на Молиер, повторена няколко пъти от Волошин, когато се озовахме на малкия гумен сал сред Карибско море.

Наистина какъв дявол ме накара да стоя тук под студения дъжд, сред пустата река, в тази бурна, дъждовна нощ, вместо да си се излеждавам спокойно в топлото легло?

Положението бе подобно, само че там беше топло. И днес никой не ни взривяваше, потапяше. Ние сами доброволно дойдохме при тази речичка, завряхме се в течащите лодки и ето, седим си, целите вир-вода, вкочаняваме и не смеем да се извърнем, притаени в бурната нощ, като някакви пирати, които чакат сигнал да се втурнат на абордаж...

А и приготвленията ни бяха някак трескави, сякаш тръгвахме на разбойническо нападение.

Ще почна с това, че в най-дълбок интересен сън някой дръпна грубо от мен топлото одеяло и изрече зловещо до ухото ми:

— За пет минути да се пригответе, иначе заминаваме без вас. И се облечете по-дебело.

Забравил моментално какво толкова интересно ми се бе присънило и неспособен нищо да схвана, седнах на койката. В стаята беше тъмно като в рог. Навън виеше вятър и шумеше дъжд. Вече протегнах ръка към електрическия ключ, когато изведнъж навън блесна мълния и за миг обля стаята с призрачна ослепителна светлина.

При блясъка ѝ успях да забележа, че в стаята нямаше вече никого. Кой ми дръпна одеялото? Чий беше този глас? Или всичко ми се е присънило?

Запалих лампата под кънтящия тътен на близка гръмотевица и видях мокри следи на пода, които се точеха от вратата към койката ми. Значи някой наистина ме е будил.

През плясъка на дъжда чух спорещи гласове и тогава, окончателно събуден, се втурнах бързо да се обличам. Пуловерът, ботушите, мушамата...

Да си сложа ли още един пуловер?

Навън забръмча мотор. Дано наистина да не са заминали без мен! Пъхнах бързо в чантата си резервен пуловер и хукнах към вратата.

Хората, които сновяха около камиона под проливния дъжд, при блясъците на светкавиците изглеждаха като същински заговорници. Дангалакът, който мъкнеше на рамо някакъв сандък, закрил цялото си лице с нахлупената ниско качулка на мушамата, никак не приличаше на елегантния Волошин. Познах го едва когато кресна ядосано:

— Още ли не сте се събудили? Хайде, помагайте.

— Значи, вие ме събудихте? Мерси...

— Мерсито после. Първо дръжте сандъка, той има някакви дяволски остри ръбове.

Метнахме заедно тежкия сандък на камиона. Пое го от нас някакъв шишко с ушанка, не можах да позная веднага, че е началникът на лабораторията по биофизика Макаров.

— Качвайте се и вие, всичко е вече натоварено — подкани ме той и смигна. — Докато командуващият не се е попишманил...

Послушах съвета му, качих се бързо отзад и се разположих между сандъците и мокрите торби в най-далечния ъгъл, за да не попадна наистина преди отпътуването под окото на нашия строг директор: току-виж, че решил да се отърве в мое лице от излишен товар.

Взех да размествам торбите, опитвайки се да се настаня по-удобно, ала изведнъж точно до ухото ми напевен глас произнесе жално:

— Ох, седнали сте на крака ми!

— Моля да ме извините, Елена Петровна, съвсем не ви забелязах.

След като прекарах вече цяла седмица в необикновения институт, аз не само се запознах с всички научни сътрудници, но и, както изглежда, научих вече да ги различавам по гласовете.

Елена Павловна беше жена на Макаров. Макар че работеха в различни лаборатории — тя помагаше на Логинов, — често можехме да ги видим заедно — дребната и слаба Елена Павловна, която приличаше на хлапак, особено с панталоните, които носеше обикновено в работни дни, — и нейният плещест, приличен на мечок мъж с широко и скулесто обветрено лице и хитри очи, скрити някъде дълбоко в тесни цепнатинки под рунтави вежди. Интересна двойка.

— Вие пък защо идвате, Елена Павловна? — запитах аз. — Такова ужасно време, ще се простудите.

Тя се засмя тихичко в тъмнината и отговори:

— Как може да не дойда, нали змиорките са моята тема? А времето е отлично. Ние, ихтиолозите, сме свикнали на влага. Седнете до мен. Аз отдавна заех тук най-хубавото местенце. Пътят ще бъде труден. Но вие се настанете по-удобно, все някак ще се сместим. Сега ще се дръпна. Ето така.

— Седнаха ли всички? — чух гласа на директора.

Андрей Василиевич ни хвърли поглед под брезентовия навес, светейки си със силно фенерче.

— Но, Елена Павловна, защо не се преместите в кабината?

— Благодаря, настаних се чудесно, стоплих се и дори задряхмах.

— Добре. Къде е Макаров?

— Както винаги притича да вземе нещо абсолютно необходимо — отговори Волошин някъде изпод пластове натрупани торби.

— Аха, ето го, тича — изрече Логинов, прибирайки фенерчето си. — Ваня, защо ти е термос, и без туй ще го счупиш по пътя.

— Нищо, аз през целия път ще го стискам до гърдите си — отвърна весело Макаров, като прехвърляше ловко тромавото си тяло през страничната дъска на камиона. — Затова пък всички ще ми се поклоните до нозете, когато сръбнете горещичко кафе, преди да се напъхате във водата. Карайте!

— А печатът тук ли е? — попита внезапно Логинов.

Просто примрях.

— Тук е... помага ми да крепя сандъците — отвърна Макаров, като седна до мен и ме смушка заговорнически в хълбока.

— И го върши, без още да се е събудил — подхвана веднага от скривалището си Волошин. — Изумително! Редки способности, провървя ни, ще имаме сума ценни наблюдения върху този уникален човек...

Разбирах, че се шегува. Но според мен моментът никак не бе подходящ за шеги. За щастие нашият строг началник беше вече изчезнал.

Потеглихме. Бурното море ревеше страшно и толкова близо, сякаш вече бе нахълтало победоносно на брега. Изглеждаше като че под брезентовия навес не вятърът ни шиба със студени дъждовни струи, а връхлитат морските вълни. Боровете край пътя скърцаха от напъгане, уплашени от поривите на вятъра.

*Кат' свеци мокри дъбове в гората
надвесват клони, пукат и сълзят,
дъждовни капки ронят над главата,
а капките в качулката текат^[1] —*

задекламира тържествено Волошин, но тутакси изруга и млъкна, защото колата излезе от вратата, свърна от асфалта по междуселски път и ни замята на всички страни.

Чувалите и сандъците оживяха, всеки от тях се натискаше да заеме най-хубавото местенце, а ние, естествено, се противопоставяхме на това и помежду ни се завърза борба, която продължи с променлив успех през целия дълъг път...

Накъде и защо се носехме по безлюдните горски пътища в тая бурна пролетна нощ?

От няколко дни вече в столовата на института, където се събираха на обед всички научни сътрудници, чувах загадъчни откъслечни разговори:

— Е, как е? Не са ли тръгнали?

— Не, макар че Прокофиев уверява, че очите са вече големи.

— Може да ги изпуснем...

Вечерта — пак:

— Не са ли тръгнали?

— Не. Времето пречи.

— А каква е прогнозата?

— За утре не се предвиждат съществени промени.

— Значи, може изобщо да не тръгнат сега?

— О, не, изключено.

Слушам и нищо не разбирам. А след един ден пак същото:

— Разправят, че при Тъмната речица вече са тръгнали?

— Не, просто Макаров сее паника. Къде ще тръгнат? Вижте какви лунни са нощите.

— А каква е прогнозата?

— Май към края на седмицата обещаваат дъждове и бури...

— Дано да не ги изпуснем. Иначе ще се юрнат към океана, иди след това, та ги намери там!...

— Няма да избягат!

— Може да избягат...

Като хващах учените един след друг и ги разпитвах в някое кътче, отдето не можеха да ми се изплъзнат и да избягат при неотложните си опити, лека-полека разбрах, че тайнствените разговори се отнасят за чудно интересни неща. Това беше една от главните теми, върху нея работеха в института няколко лаборатории едновременно и

дори се подготвяше специална експедиция, чийто бюджет именно причиняваше толкова главоболия на директора.

Обект на тези изследвания бяха речните змиорки. Сигурно мнозина като мен неведнъж са се гощавали с тази извънредно вкусна риба. Гощавали са се и не са подозирали какви интересни загадки са свързани с нея.

Излиза, че змиорките съвсем не прекарват целия си живот в реките. Те отиват да хвърлят хайвера си в морето, в Атлантика, и то не къде и да е, а в строго определен район, разположен североизточно от Бахамските острови — в ония краища, където делфините ни бяха спасявали от акулите. Тук, в мрачните дълбини на Саргасово море, от хайвера на речните змиорки, който впрочем никой на тоя свят не е виждал досега с очите си, се раждат мънички ларви, дълги само няколко милиметра.

Цели три години те плуват към бреговете на Европа и постепенно порастват. А тук претърпяват сложни промени. Отначало ларвата става по-къса и прозрачна почти като стъкло. Затова такива малки змиорчета, които навлизат масово в устията на реките, се наричат „стъкловидни“. Попаднали в сладка вода, те се движат срещу течението, замъкват се на стотици и дори хиляди километри чак до изворите на реките и там живеят по десет-петнайсет години, превръщайки се в ония тлъсти, охранени красавици-змиорки, които виждаме по тезгяхите на рибарските магазини.

Така че всяка речна змиорка за един свой живот изживява като че ли три, които са съвсем различни и никак не си приличат: най-напред като малка ларва скита три години из Атлантическия океан, след това прекарва по-голямата част от живота си в сладководните европейски реки и на края, подчинявайки се на някакъв тайнствен зов на природата, тръгва отново на последното си пътуване на хиляди километри, към тропическите води, в дълбините на Саргасово море, където някога се е появила на бял свят.

Змиорките започват придвижването си от реките към морето — „спуцат се“, както казват рибарите — непременно в дъждовни и ветровити, бурни дни. Бурята сякаш окончателно ги събужда от зимен сън в дебелия слой тиня на дъното на езерата и реките, под защитата на ледената броня.

Настъпи ли такава нощ, никакви пречки вече не могат да задържат загадъчните скитници в реката. Ако срещнат по пътя си дига, змиорките изпълзват на брега и се движат направо през росните поляни. Те притежават чудната способност да усещат водата чак от един и половина — два километра, винаги се обръщат към морето и пълзят като змии, извивайки се в мократа трева, толкова бързо, че човек мъчно може да ги догони.

Много труд са положили учените, докато проумеят сложния и заплетен живот на речните змиорки. Дълго време не можели дори да разберат къде точно змиорките хвърлят хайвера си, и биолозите били принудени да се задоволяват със странната „хипотеза“, лансирана още преди две хиляди и петстотин години от древногръцкия философ Аристотел. Той смятал, че змиорките се зараждат по някакъв чудотворен начин от нищо в тинята на дъното на блатистите езера — от някакви си тайнствени „черва на земята“...

Дори когато в средата на миналия век успели за пръв път да уловят с гъста мрежа ларви на змиорки в океана, помислили ги просто за някакъв нов вид необикновени рибки, непознати дотогава на науката, и ги нарекли лептоцефали — „плоскоглавки“. Никой не подозирал, че това са ларви на речни змиорки, които толкова отдавна и напразно търсели в тинестите езера, докато екзотичните лептоцефали постепенно пораснали в един аквариум и буквално пред очите на смаяните учени се превърнали в млади змиорчета!

Но се наложило още доста време изследователските кораби да кръстосват моретата, докато най-после успели да изяснят отде се появяват загадъчните лептоцефали. Районът на мръстене^[2] на речните змиорки в Атлантика бил окончателно установен от датския учен Йоханес Шмит сравнително скоро — само преди четиридесетина години.

Обаче с това загадките не свършили и в целия учен свят интересът към змиорките съвсем не изчезнал, а напротив, започнал да се засилва. Все нови и нови въпроси възниквали пред изследователите.

Защо речните змиорки извършват такива далечни пътувания? Защо за хвърляне на хайвера си са избрали само едно кътче в безбрежния Световен океан? Как намират пътя си до него на хиляди километри разстояние? Какви загадъчни ориентири в океана, където

една вълна не може да се различи от друга, им служат за сигурни „фарове“?

И каква тайнствена сила води уверено малките ларви по стария морски път на техните предци към бреговете на Европа, през проливите Категат и Зунд, през Босфора и Дарданелите, към устията на реките, където им е писано да станат речни змиорки, достигащи понякога до метър и половина дължина?

Колко примамливо би било да разгадаеш всички тези тайни и да се опиташ да предадеш на навигационните уреди на нашите кораби, подводници, дори самолети чудните способности на змиорките да намират верния път в морето!

Ето върху това работеха моите нови приятели от Института по морска бионика. Тук се занимаваха с изучаването на морските змиорки не от една година. Извършили бяха вече няколко плавания по маршрутите на морските скитници и както научих, специалният експедиционен кораб „Богатир“ вече се готвеше в Одеса да излезе отново на море. Той чакаше змиорките да тръгнат на своя далечен път, като първо „се спуснат“ по течението на реките и потоците, а после през проливите — в океана, към любимото Саргасово море, за да отплава по дирите им.

Ние също чакахме тоя момент. Но змиорките дълго време не тръгнаха на път. И те чакаха. Чакаха някакъв незнаен сигнал на природата. Чакаха ей тая дъждовна, ветровита, бурна нощ...

Силното заговорническо изсвирване, което раздра приспивния шумол на дъжда, прогони мислите ми.

— Най-после — промърмори Волошин, който се бе свил на кърмата на лодката. — Така съм вкочанясал вече, че сигурно няма да мога да се изправя.

Кашляйки и пъшкайки като стогодишен старец, той запали силно електрическо фенерче. Пламнаха фенерчетата и на другите лодки. Сега вече можеше да не се крием. Дошло бе време да измъкваме гриба^[3].

Тази работа не беше лесна. Опрял коляно в наклонения се борд на лодката, аз дърпах ли, дърпах мокрото капроново въже, което прерязваше дланите ми дори през брезентовите ръкавици, а то като че ли нямаше край. До мен пъхтяха тежко двамата рибари. Волошин седеше до веслата.

Полека-лека лодките се приближаваха една до друга, влачейки тежкия гриб към брега. Май уловът не беше лош: по рязкото подръпване на въжето вече усещахме колко яростно се мятат уловените в гриба змиорки.

По-нататък всичко се разви с такова бясно темпо, че скоро ми стана горещо и бях готов да захвърля брезентовото яке и поне единия пуловер, ала нямах време за това.

Като пъшкахме и се напъвахме, ние се опитвахме да прехвърлим гриба през борда на лодката, рискувайки всяка секунда да я преобърнем.

Змиорките бяха хлъзгави, не можехме никак да ги задържим в ръцете си. Аз обхващах здраво с две ръце извиващите се риби, прегръщах ги, притисках ги до грапавия брезент на мокрото яке и все пак те ловко се изплъзваха и се мъчеха със силен скок да се върнат обратно в реката.

А трябваше да хващаш тия гадини така, че да не им причиниш ни най-малка вреда!

Плъзгавите им, гъвкави тела се свиваха като гума и тутакси се изправяха със силата на стоманена пружина, така че залитахме.

Една змиорка ме удари толкова силно с опашка по главата, че шапката ми падна във водата и заплава, подхваната от бързото течение...

Волошин искаше да я закачи с канджата, но направи много рязко движение, цамбурна в ледената вода и едва не прекатури лодката! Аз се опитах да измъкна едно гребло от ключа му и да го подам на Волошин. Греблото не можеше да излезе. А Волошин изведнъж изчезна цял във водата... Притегляше го водовъртеж!

Без да му мисля, аз си смъкнах бързо брезентовото яке, при което копчетата му се късаха, и скочих зад борда.

Водата опари тялото ми. Тежките рибарски ботуши ме дърпаха към дъното. Гмурнах се по-надълбоко, като протегнах ръцете си напред, и успях да уловя Волошин за края на якето...

Но в същия миг течението го изскубна от ръцете ми и го повлече настрана. А аз необяснимо защо не можех да плувам подире му. Левият ми крак сякаш беше влязъл в капан...

А течението ме теглеше, душеше, повличаше към дълбочината... „Мрежата! — сетих се аз. — Кракът ми се е заплел в мрежата...“

И едва в последния момент, когато вече се задушавях, нечии силни ръце ме измъкнаха от водата. Усетих такава рязка болка в крака, че си помислих: „Откъснал се е...“

Но кракът ми беше здрав. Само ботушът се бе изхлузил от него и останал някъде в мрежата.

Излезе, че Макаров ме е дръпнал с цялата си мечешка сила и вмъкнал в лодката си. Волошин също беше тук, на дъното ѝ, седеше обгърнал раменете си с ръце и тракаше силно със зъби.

— Как така можахте да се изтърсите? — измърмори той.

— Да се изтърся ли?! — възмутих се. — Ами че аз се хвърлих да ви спасявам. Нали ви повлече водовъртеж, та рекох...

— Нищо не ме е повличало. Щом попаднах във водовъртежа, сам се гмурнах по-надълбоко, за да се измъкна от него, до дъното става по-лесно.

— Кой може да предположи, че сте такъв опитен плувец? — озъбих се аз.

— Е, какво, доволен ли сте? — попита ме подигравателно Волошин. — Не е ли време да си вървите? На два пъти познанството ви с нас едва не ви направи удавник...

— Не, сега вече няма да се отделям от вас! — отговорих, като с мъка движех вкочанясалите си устни.

Най-много ме беше страх след такова къпане да не си спечеля възпаление на белите дробове и тогава вече положително няма да ме вземат на кораба. Но колкото и да е чудно, никой от нас не хвана дори хрема!

---

[1] Из стихотворението „Старецът“ от Константин Симонов, посветено на норвежкия полярен изследовател Руал Амундсен. Б.пр. ↑

[2] 1 Мръстене — оплождане и хвърляне на хайвера от рибите. Б.пр. ↑

[3] Гриб — мрежа за ловене на придънни и свободно плаващи риби. Б.пр. ↑

4. ОТПЛАВАНЕТО

Чак до последната минута, докато не отвързаха кораба от пристана, все ме беше страх да не ме върнат на брега. Затова дори в тържествения момент на сбогуването внимавах да не се навирам в очите на Логинов или на капитана.

Всички се тълпяха на палубата, мъчейки се да се промъкнат поблизо до борда и да помахат за раздяла на роднини, приятели или просто на родната земя, а аз се шляех из безкрайните коридори и стълби и щом се чуеха стъпки отпред, бързах да се скрия зад ъглите като някой престъпник.

Снощи току-що бяхме пристигнали със самолет от Калининград, носейки в огромни чебъри уловените в прибалтийските реки и езера змиорки. Пътят им към тяхната далечна родина беше временно прекъснат и маршрутът му изменен. Сега ще трябва да търсят път към мръстилищата^[1] си не през проливите Категат и Зунд, отдето са минавали някога като съвсем малки, а от непознатото им Черно море — през Босфора и Гибралтарския пролив. Ще се справят ли с тази задача?

Но ето че горе сирената изрева бодро и строго за последен път, от заработилите машини подът под краката ми ситно затрепера, аз изскочих на палубата и си пробих път до самия борд. Нашият „Богатир“ вече отплаваше. Водната ивица, обагрена от преливащите в цветовете на дъгата петна мазут, между нас и пристана, задръстен от изпращачи, все повече и повече се разширяваше...

— А има още възможност да върнем излишните на брега с лоцманския катер — промърмори зловещо до ухото ми мрачният глас на Волошин.

Но аз дори не се обърнах. Не, сега нямаше вече никакви съмнения: ние тръгнахме на далечно плаване!

Знаменитият бронзов Дюк^[2] от височината на кея със завист гледаше подире ни и простираше ръка, сякаш ни заклинаше да вземем и него със себе си.

Скоро брегът се разтвори, стопи се в предвечерната мъгла. Забило нос в засилващото се вълнение, изпровождащото ни катерче побягна обратно към пристанището, след като на раздяла сигнализира с флагчетата си някакво напътствие. А ние останахме сами — само нашият „Богатир“ и морето, само вълни до края на небесата...

Когато излязохме на море, животът на кораба постепенно започна да придобива отмерен, строг ритъм. Сутрин сигнал за събуждане, закуската се излапва набързо и всички изчезват в лабораториите, за да се срещнат отново на обед в столовата. Обедът се проточва сега по-дълго и минава по-оживено. На всички маси се разменят новини. А вечер, след ранната вечеря, вече никой за никъде не бърза и не само каюткомпанията, но и салоните се превръщат в дискуссионен клуб. Дори на палубата няма да намериш тихо кътче по това време. Едва се съберат не повече от двама учени и тутакси пламва спор. Аз просто тичах из целия кораб в старанието си да не изпусна нещо интересно.

Настаниха ме с Волошин в тесничка, но удобна каюта на бака. Много се радвах, защото този находчив и остроумен човек ми харесваше. Пък и той е свързан буквално с всички лаборатории и ще ми помогне да разбере по-добре с какво се занимават във всяка от тях. Но в началото на плаването почти не се виждахме с него. Сергей Сергеевич идваше в каютата само да нощува, по цели дни се губеше из лабораториите, нагласяше апаратурата.

На Волошин му помагаше група млади инженери и техници, които го обожаваха. Те просто ходеха подире му като стадо. Бяха все млади момци, по външност много различни и същевременно имаха някакъв своеобразен единен стил: всички се обличаха контешки, но с вкус, подражавайки на Волошин, всички бяха шегобийци и остроумни. „Кандидати за едисоновци“ — ги наричаше Сергей Сергеевич, а когато се ядосваше — не толкова почтително: „Моята банда“.

Първите дни от плаването ми отидоха, разбира се, за подробно запознаване с „Богатир“. Аз го обходих целия — от горещото, пълно с бучене машинно отделение до наблюдателната площадка на фокмачтата^[3].

Заврях се дори в комина на „Богатир“. Това не се оказа толкова трудно, защото коминът беше фалшив, сложен само по традиция, за красота. Всъщност в него бе разположена радиокабината, а истинската

изпускателна тръба на машинното отделение се намираше отстрани на кораба.

Високо над палубата се издигаше щурманската рубка, която поради многото си всевъзможни и най-нови навигационни уреди също приличаше на научна лаборатория. Тук цареше тишина и най-строг ред, за поддържането на който следеше бдително капитан Аркадий Платонович Шчербатих. Той беше пълен, кръглолик, червенобузест, много добродушен на вид. Но скоро всички се убедихме, че външността на Платонович е била измамна.

Капитанът се оказа строг. Още през първите часове от плаването той почна да ни измъчва с какви ли не забрани, които високоговорителите разгласяваха шумно по всички палуби и каюти. Забраняваше се пушенето по всички палуби, с изключение на лодъчната. Забраняваше се пушенето лежешком на койка в каюта. Забраняваше се хвърлянето на угарки зад борда, свиренето с китари и други музикални инструменти на палубата в неопределените за това часове, закъсняването в столовата и свирукането с уста (изглежда, за да не си навличаме лошо време — дан на морските суеверия)...

„Богатир“ беше строен специално за морски изследвания и всичко на него бе обмислено добре до най-малките подробности. Средната част на палубата се заемаше от мощни лебедки с навити на барабаните им километри тънко и необикновено здраво плетено найлоново въже. Във вода найлонът няма тегло, както ми обясни Волошин, тъй че с тези въжета могат да се спускат грунтови колонки, батометрите и други уреди на всякаква дълбочина, без страх от скъсване.

Специално конструираният хидравличен кран беше предназначен за спускане зад борда на дълбоководното изследователско корабче, с което Сергей Сергеевич особено се гордееше.

„Батискаф“, исках да запиша в бележника си, но Волошин веднага ме поправи:

— Да наречеш този кораб така би било технически неграмотно. Нашият апарат няма шамандура и е предназначен за средни дълбочини до шест хиляди метра. Така че по-правилно е да се нарича мезоскаф, от гръцкото „мезос“ — среда. Крайни дълбочини не са ни нужни, затова пък той е много по-маневрен от обикновените батискафи.

Поставен на специална площадка, мезоскафът прилича на подводница с тъпа, закръглена носова част, или може би по-точно на грамадна торпила. Дължината му достигаше десет метра.

Над палубата на мезоскафа се издигаше рубка с монтирано на нея голямо витло, поради което подводният кораб имаше далечна прилика с въртолет. Сергей Сергеевич обясни, че мезоскафът е толкова точно пресметнат, че във вода има почти нулева плавателност. Витлото, когато се върти, му позволява да се движи свободно ту нагоре, ту надолу. За да изплава на повърхността, трябва да се изпразнят водните цистерни, а в случай на някаква нередност автоматично се изхвърля стоманен баластов кил.

Досега не бях успял да надникна във вътрешността на мезоскафа. Волошин не обичаше любопитни туристи.

Пак тука, на площадката, беше разположена друга рожба на Сергей Сергеевич и неговата „банда“ — лека гондола на дирижабъл. Дирижабълът беше сглобяем, с мека конструкция и засега сгънатият му кожух лежеше някъде в трюма. Сергей Сергеевич уверяваше, че той може да се напълни с газ за половин час и дирижабълът ще бъде готов за полет.

Така че учените можеха да вършат изследвания не само от борда на „Богатир“, но и като се потапят в морските дълбини или, ако желаят, като се издигнат до облаците. На кораба имаше и специална инсталация за изстрелване на метеорологични ракети.

Но, разбира се, най-голям интерес будеха у учените всевъзможните морски твари, които се криеха под водата. Те можеха не само да се ловят с дълбоководни мрежи, но и постоянно да се фотографират и дори да се наблюдават, тъй да се каже, с живо око в естествената им среда. За тази цел съвсем не беше нужно да се спира корабът.

На стоманения вълнорез на „Богатир“ имаше големи илюминатори, разположени на около три метра под водолинията. Край тези прозорци към подводния свят, удобно изтегнати на пъстри пластмасови дюшемета, винаги — и денем, и нощем — дежуреха по ред биолозите, които в нужния момент пускаха кинокамерата, за да запечатат на лента заинтересувалите ги риби, медузи и други морски обитатели.

Разбира се, всички учени умееха отлично да се гмуркат с акваланги. За леководолазните костюми беше отделена специална каюта на средната палуба, която така и се наричаше — „водолазна“. Създателите на кораба бяха предвидили възможността от потапяне с акваланги и в бурно време, когато дори за опитен гмуркач не е толкова лесно да се спусне във водата: вълните могат всеки момент да го ударят в стоманената обшивка.

Но за тази цел и не беше нужно човек да слиза от „Богатир“ във водата. През цялата средна част на кораба преминаваше стоманена шахта. Като се спуснеш по нея, можеш през специален люк да се озовеш под дъното на кораба, на дълбочина четири метра от повърхността на бушуващото море. А тук никакви вълни вече не са страшни за аквалангиста.

Всеки ден за мен се разкриваха някакви още непознати, изключително интересни кътчета. Защото само основните лаборатории на „Богатир“ са шестнайсет — истински плаващ институт, кръстосващ океаните! И всички те са обзаведени с най-нова апаратура, в която не беше така лесно да се оправи човек.

Специална голяма каюта, напомняща зала на голяма електроцентрала, се заемаше от електронноизчислителната машина, която правеше изчисления за учените и за щурманите на „Богатир“. Тази машина се оказа с обикновена, серийна конструкция.

Биолозите разполагаха за изследванията си не само с мощен електронен микроскоп, но и с два лазера. Елена Павловна ми обясни, че лазерният лъч им служи един вид като хирургически скалпел за най-деликатни операции върху отделна клетка.

При биологическата лаборатория също имаше истинска операционна с безценни лампи и стерилизатори. Една от масите в нея беше снабдена с лъснали от хром и никел механични ръце — микроманипулатори за операции върху най-дребни обекти, които могат да се видят само с микроскоп.

През тия първи дни от плаването Елена Павловна изглежда спеше в лабораторията си — до големите басейни, или по-право аквариуми, понеже те бяха плътно, херметично затворени. В тях се намираха живите змиорки, които бяхме уловили през оная бурна нощ в малката речица и докарали със самолет от бреговете на Прибалтика.

В тези грамадни аквариуми „змиорките трябва да се чувствуват като у дома си“ — така формулира веднъж Сергей Сергеевич трудната задача, поставен от биолозите пред инженерите. Специални изкусни уреди автоматично поддържаха в тях същия състав на водата и същата температура, каквито имаше в морските дълбини, където сега плуваха невидимо други речни змиорки — свободни, тръгнали към далечните мръстилища от рекичките, вливащи се в Черно и Азовско море. Там, в дълбочината, химическият състав на водата или температурата ѝ се променяше, и уредите незабавно, пак така автоматично променяха и режима в аквариумите. Това беше сложна задача, затова Волошин също надзърташе постоянно в лабораторията на биолозите, все оправяше и уточняваше нещо, заменяше някои уреди с нови, току-що изобретени от него или някой друг от преданите му „кандидати за едисоновци“ и незабавно изработени в тяхната работилница, на обзавеждането на която би могъл да завиди всеки институт на сушата.

— Ние с Иван Андреевич се придържаме към магнитната хипотеза за ориентирането на змиорките — обясни ми Елена Павловна (когато говореше за научни проблеми, тя винаги наричаше мъжа си официално — по презиме или по лично и бащино име). — Повечето изследователи предполагат, че змиорките намират пътя към мръстилищата, като се ориентират преди всичко по измененията в температурата и солеността на водата. Водата на Саргасово море се отличава тъкмо с най-високата средна температура в Атлантика и най-високата соленост. Така че, смятат мнозина биолози, змиорките просто тръгват натам, където водата е по-топла и по-солена, и на края някак автоматично се озовават в Саргасово море...

— По принципа на детската игра: „По-топло... Още по-топло... Горещо ли е?“

— Точно така. Но има факти, които противоречат на тази наглед много проста и последователна хипотеза. Работата е там, че в Средиземно море температурата на водата и солеността е още по-голяма, отколкото в Саргасово море. Защо змиорките все пак отиват оттук да хвърлят хайвера си в центъра на Атлантика, а не остават в Средиземно море? Необяснимо. За да превъзмогнат, да отстранят някак това противоречие, привържениците на „температурната хипотеза“, ако може да се нарече така, са принудени да изтъкват допълнителни предположения: че просто дълбочинното течение

изтласква змиорките от Средиземно море през Гибралтар до мръстилицата им. Но това вече много усложнява хипотезата. Излиза, че европейските змиорки, родени някога на едно място, после, когато се върнат в родината си, в Саргасово море, се държат съвсем другояче, в зависимост от това, къде са прекарвали живота си — в реките от басейна на Средиземно море или на Прибалтика: едни плуват по течението, други — срещу него.

— А какво е вашето становище?

— Ние с Макаров смятаме, че в основата на ориентировката на змиорките главна роля играе земният магнетизъм. Тъкмо в района на Саргасово море се намира най-силната магнитна аномалия, открита, трябва да кажем, от наши, съветски учени по време на плаванията на известната шхуна „Заря“. Затова змиорките идват тук отвсякъде, ориентирайки се по измененията в магнитното поле...

— Тоест и те като хората притежават нещо като магнитен компас?

— Горедолу така е, само че, разбира се, при змиорките това е много по-сложно. Ние и досега не знаем точно с кой орган могат да възприемат измененията в магнитното поле...

— Къде точно крият своя тайнствен компас?

— Да. Но лабораторните опити показват, че змиорките са много чувствителни към магнитните влияния, наистина само от определен вид. Но няма да ви тъпча главата с цифри. — Елена Павловна се усмихна. — И без това главата ви сигурно вече се е надула. Всяка лаборатория си има нещо свое и всичко трябва да се разбере... Макаров и приблизително.

— Познахте, Елена Павловна, наду ми се главата — въздъхнах аз. — Шапката, с която дойдох от Москва, вече не ми става. Действително цифри засега май не ми трябва. А виж, в най-общи черти: как се надявате да проверите хипотезата си по време на нашето плаване?

— Е, неслучайно потеглихме от Черно море. Миналата година проследихме пътя на змиорките, които тръгват към мръстилицата си от Прибалтика. Тогава за пръв път се записваха непрекъснато всички изменения в магнитното поле по пътя. Сега ни предстои да извършим същите всеобхватни изследвания и по маршрута на змиорките, които се отправят към мръстилицата си от Черно и Средиземно море. При

Босфора ще пуснем в морето и змиорките, които докарахме от Прибалтика. Много интересно е да се види ще намерят ли пътя, по който никога по-рано в живота не им се е случвало да минават, или ще вземат да се отклоняват? Надяваме се, че това ще ни даде възможност да проверим окончателно коя именно хипотеза е правилна и да разгадаем най-после тайната на ориентацията на речните змиорки в открит океан.

Не ми беше лесно. Преценете сами: след разговора с Елена Павловна за змиорките се озовавах в биохимическата лаборатория и тук Казимир Павлович Бек ми замайваше главата със съвсем други проблеми.

Казимир Павлович беше попрегърбен, бавен в движенията, винаги замислен и малко разсеян. При разговор обичаше да ходи назад-напред с ръце зад гърба. Може би той беше най-близък до традиционния тип на кабинетния затворник в сравнение с другите учени на „Богатир“ — особено в сравнение с толкова „несолидната“, прилична на хлапак Елена Павловна или насмешливо елегантния Волошин, но впоследствие ми беше писано да се убедя, че тази моя представа за Бек е съвсем погрешна...

От първото запознаване дотолкова запомних странно несиметричното лице на Казимир Павлович — дясната му страна сякаш принадлежеше на пълен, кръглобузест човек, а лявата — на някой измършавял след продължително боледуване, — че дори отбелязах това в бележника си. А и очите на Бек понякога проблясваха някак странно, когато извъръщаше глава към светлината, сякаш бяха стъклени, изкуствени. Лице, което се запомня.

— Един от проблемите, с които се занимава нашата лаборатория, е да изнамери начини за гмуркане на човека на големи дълбочини — разказваше той с равномерен, малко глух глас, като същевременно чукаше разсеяно с пръсти по покривката на масата някаква сложна мелодия.

— Без дълбоководни апарати — скафандри или батискафи?

— Да. Дошло е време човек да овладява океанските дълбочини и тази задача е не по-малко важна от овладяването на космоса. И може би не по-малко сложна. Не много отдавна на Международния конгрес по изследване на дълбочините френският подводничар Жак-Ив Кусто дори предложи да се създаде по хирургически път нов вид хора —

„подводен човек“. За тази цел той предлага да се снабди човекът с изкуствени хриле, да се сдобие с миниатюрен белодробно сърдечен апарат, който да вкарва кислорода от водата направо в кръвта и да отделя въглеродния двуокис от нея. За да може човешкото тяло да издържа на налягането на водата в дълбочините, според идеята на Кусто ще трябва белите дробове и всички костни кухини да се запълнят с някаква неутрална течност, а нервните центрове на дишането съответно да се подтиснат...

— Изглежда, че мечтата на Беляев за Ихтиандър^[4] става вече работен план на учените?

Казимир Павлович се усмихна:

— Може би. Само че, естествено, в по-сложен вид.

— А какво е вашето отношение към тази идея? От тона ви долових, че не я споделяте? Смятате ли я за невъзможна?

— Аз не обичам тази дума: „невъзможно“ — отговори Бек, повдигайки рамене. — Мисля, че на такъв майстор в работата си като нашия Сергей Сергеевич не би му струвало особен труд да направи изкуствени хриле, а блестящ хирург като Логинов би съумял да ги присади на човешки организъм. Но смятаме, че може да стане и без обезобразяване на човека. Напълно вероятно е в най-близко време хората да могат да се гмуркат на два километра дълбочина с обикновен леководолазен костюм и дори изобщо без него.

— Върху това ли именно работите?

Казимир Павлович кимна.

— А в какво се състои същността на вашите изследвания? — запитах аз и добавих: — В най-общи черти.

Припряността, с която изглежда казах това, накара Казимир Павлович отново да се усмихне.

— Е, в най-общи черти, ние се опитваме да изнамерим газова смес за дишане с такъв състав, че при потапяне на големи дълбочини да осигурява на леководолаза достатъчно количество кислород, а в същото време да не предизвиква опасни заболявания от рода на „дълбочинното опиянение“, за което навярно сте чували, и на кесонната болест при издигане на повърхността...

— И тези смеси изпробвате върху козата? — попитах аз, спомняйки си удивителната гледка с козата в аквариума, с която ме

смая Волошин при първия оглед на института. — Взехте ли я със себе си?

— Козата ли? Разбира се, дори не една, а цяло стадо — пет кози.

— И сега всички ги държите непрекъснато под вода? — запитах, като се озърнах.

Но в кътчето на лабораторията, където разговаряхме, нямаше никакви кози. Всичко изглеждаше съвсем обикновено: безкрайни редици епруветки на лабораторните маси, множество всевъзможни съдове, съединени помежду си с причудливо извиващи се стъклени и каучукови тръбички. В ъгъла тъмнееше отвор на екстрактен шкаф.

— Не, сега козите си почиват — усмихна се Бек. — И не ги държим тука. Те се чувствуват по-спокойно на яслите си.

— Но защо сте избрали за опитите си по гмуркане на големи дълбочини тъкмо кози?

— Просто защото дихателната им система е най-близка до нашата, човешката.

Много пъти след това виждах тия кози — и когато си почиваха между опитите, дъвчейки меланхолично сено и поглеждайки ме мрачно иззад решетката с жълтите си очи, и по време на опити, когато стояха в просторния аквариум и изпускаха мехурчета въздух като същински морски обитатели, сякаш нищо не е станало, или скучаеха в барокамерата, мъчейки се да смъкнат смешните, специално скроени за козята глава акваланги. Налягането в барокамерата се менеше, и козата, без да се отделя от лабораторията, като че потъваше все по-дълбоко и по-дълбоко, търсейки за хората сигурен път към тайнствените бездни на океана.

— Когато завършите изследванията си и постигнете победа, не би било зле да издигнете паметник на тия кози, като на прочутото опитно куче на академик Павлов в неговия институт — казах на Бек.

— Те напълно са заслужили това — отговори той сериозно.

Телеметрична лаборатория с безброй загадъчни уреди...
Лаборатория за атмосферни смущения. Отдел по хидрооптика...

Разнообразието и странността на научния материал, в който трябваше да се ориентирам, ме хвърляха в мълчаливо отчаяние. Даже вечер стоях в каютата си и преглеждах внимателно научни доклади.

— Какво, трудно ли е? — подкачаше ме Волошин, когато се прибираще късно вечер в каютата и пристъпваше към традиционния

ритуал — дихателна гимнастика „по системата на йогата Радхакришнан“ и миене преди лягане. — Слушайте, искате ли да ви тъпча със знания на сън? Хипнопедията днес е на мода. Ще ви свържа с едно магнетофонче и то ще ви нашепва: „Възприетата отчетна система...“

---

[1] Мръстилище — място, където рибата хвърля хайвера си. Б.пр. ↑

[2] Дюк — така одесчани наричат иронично паметника на херцог Ришельо на приморския булевард. Б.пр. ↑

[3] Фокмачта — предната мачта на кораба. Б.пр. ↑

[4] Ихтиандър — герой от романа на съветския писател Александър Беляев „Човекът амфибия“. Б.пр. ↑

5. СЛЕДАТА Е ЗАГУБЕНА

Но трябва да бъда справедлив към моя весел съквартирант по каюта: Сергей Сергеевич никога не отказваше да ми помогне да се ориентирам в някой труден въпрос, макар че не можеше да мине без вечните си шеги. Само че лично на мен ми беше неудобно да му дотягам с разпитване, като виждах колко е зает и колко много бе уморява. Случваше се да заспи, без дори да е доизказал поредната си шега.

— Съвсем ме изтормозиха братята учени — оплакваше ми се Волошин сутрин, докато се бърснем, блъскайки се пред малкото огледало. — На един създай около аквариума със змиорки такова магнитно поле, че да може непрекъснато да го променя, както си ще. Друг иска да му измисля някакво изкусно апаратче, способно да изменя химическия състав на водата. На трети пък друго. Ще избягам! Ще се кача на дирижабъла и ще хвъркна към облаците. Ще се обявя за волен син на ефира.

Но забравил моментално умората и оплакванията си, той с увлечен вид се залавяше да рисува трескаво на първото попаднало му листче или просто на цигарена кутия схемата на някакъв нов сложен уред, а после бързаше към работилницата да провери озарилата го идея. А от каютите си изскачаха „кандидатите за едисоновци“, познали по звука на стъпките пребягващия край тях обожаван шеф, който тичешком дозавързваше вратовръзката си и обличаше якето. Тъй че Волошин влизаше в работилницата вече придружен от цялата си „банда“ — и всички незабавно се запретваха за работа.

Началникът на експедицията също беше много зает през тия първи дни. Само сегиз-тогиз успях да видя как минава бързо по коридора, навел упорито глава и непрекъснато издал напред лявото си рамо. Тази привычка придаваше на походката му някаква особена стремителност.

Никога не смогвах да поговоря подробно с него. Но все пак веднъж го спрях точно на стълбата и го помолих да ми отговори на

няколко въпроса.

Ето какво успях да запиша в бележника си:

„Изучаването на навигационните способности на змиорките е главната задача на нашата експедиция. Ако всичко мине успешно, надяваме се най-после да изясним коя именно от хипотезите е правилна и въз основа на получените данни да се опитаме да разработим нови навигационни уреди за управляване на кораби и подводници в океана. Но засега тук има още много неясни неща...“

— А лично вас, Андрей Василиевич, кое ви интересува най-много в този проблем? Нали, доколкото ми е известно, по основна научна специалност вие сте зоопсихолог. Може би има някакви основания да се твърди, че змиорките избират разумно пътя си в океана, щом поведението им изглежда толкова сложно? Три пъти през живота си те се променят тъй рязко, като че ли се превръщат от един в друг вид риби? И толкова уверено намират пътя си без каквито и да било ориентири — та това е много сложно поведение...

— Е, разбира се, не може и дума да става за някакъв разум у речните змиорки. Това е глупост. Те се водят от инстинкти, които обаче за милиони години еволюция толкова са се усложнили, че на недостатъчно осведомените хора като вас това може наистина да им се стори съзнателно поведение. Работата тук е по-проста, макар и не по-малко интересна. Просто променящите се природни условия изглежда задействуват един след друг определени инстинкти.

— Но нали за тази цел някъде в организма на змиорките вече трябва да са заложили предпоставките за такива последователни задействувания?

— Разбира се, и тъкмо това е най-интересното за мен. Планът на целия им живот — отначало в морето, после в сладките води, в езерата и реките, а след това отново в морето — е строго програмиран от природата. Промените във външните условия само задействуват последователно една след друга различните части на тази строга програма. И да разбереш именно това е извънредно интересно...

— Ще даде ли то някакви нови идеи на кибернетиката?

— Възможно е. Но засега сме заети с по-частен проблем: как и къде у речните змиорки е програмирано такова съвършено „чувство за ориентация“ — най-добре да сложите тия думи в кавички, все пак това не е съвсем научен термин, колкото и да ви се нрави.

— А работата на Казимир Павлович Бек свързана ли е по някакъв начин с този проблем?

— Аха, козата в аквариума ви е озадачила. Е, много други неща в нашите методи може да ви се сторят чудни. Ние прилагаме, така да се каже, тактика на „свободен полет“. Биониката е по принцип колективна наука, проблемите ѝ могат да се решат само с общите усилия на представители на различни науки. Но същевременно и всяка наука намира в процеса на общите изследвания нещо особено интересно и важно за нея. Навигацията на речните змиорки, както вече казах, е нашата главна тема. Но би било глупаво, разбира се, да разкарваме из океаните такъв плаващ институт като нашия „Богатир“ само заради нея. Едновременно, паралелно ние решаваме няколко проблема и всяка лаборатория си има свой специален план за работа. А тези планове са гъвкави, могат да се променят. Смятаме, че така е по-полезно. Според мен за съвременния изследовател е много важно да умее да мисли едновременно в няколко различни направления — психолозите наричат такова мислене „симултанно“. Че как стават научните открития, не сте ли се замисляли над това? Новото започва на границите на известното. Ето например вие вършите някакви опити, изследвания и изведнъж се сблъсквате с необяснимо явление. Може да го отминете като досадна пречка, някаква неприятна грешка в методиката на експеримента. Това е най-опасното! Колко открития не са направени само защото хората, сблъсквайки се с необяснимото, са го отминавали или са го смятали за несъществуващо. А новото се открива най-вече именно от „несъществуващото“. Професор Ивановски случайно се заинтересувал от една болест по растенията и открил цял свят от вируси, непознати дотогава на човека. Най-важното в един експеримент съвсем не е това, че потвърждава вече съществуваща, дори и ваша собствена, любима хипотеза, макар че такова нещо, разбира се, също е нужно. Но все пак най-важното и интересното е онова, което противоречи на хипотезата. Тук именно трябва да се дълбае. Ето защо ние само се радваме, когато нашите сътрудници се отклоняват настрана, по-често се замислят над внезапно възникнали неприятности...

— Но така можеш да се отклоняваш безкрай и нито една работа да не завършиш.

— Ех, за съжаление изненади не стават така често, както би ни се искало, иначе просто щяхме да затрупаме света с открития. Но нашата методика предвижда и много внимателна проверка на „необяснимото“, подробното му изследване. Биохимическата лаборатория отдавна прави опити за гмуркане на големи дълбочини. Това съвсем не ѝ пречи да помага на другите лаборатории в разработването на неясните места в главната тема — навигацията на змиорките. И кой знае дали навигацията няма да подскаже нещо на биохимиците и във физиологията на гмуркането? А ако внезапно изникне още някаква тема, всички само ще се радваме.

— И все пак... Например тази... „маймуна с две души“, както я нарича Сергей Сергеевич? Каква е връзката между нея и навигацията на змиорките?

— Връзка има, макар и непряка. Маймуната с две независими една от друга нервни системи в едно тяло ни дава възможност да разберем механиката на мисленето, особено на запомнянето, паметта. Та именно паметта е основа на това, което е прието да се нарича личност — нали сте съгласни? Как и къде се натрупва информацията, опитът — дали тези изследвания не са свързани и с навигацията на змиорките? А използването на биологични елементи в различни технически конструкции е много перспективно направление в биониката. Ние го наричаме „обратно моделиране“...

Исках да разпитам по-подробно Логинов как точно опитите с козата и „маймуната с две души“ могат да помогнат да се разгадае тайната около ориентацията на змиорките, но в тоя момент Андрей Василиевич бе извикан спешно на капитанския мостик.

Наближавахме бреговете на Турция и дойде време да пуснем на свобода пленените змиорки, които с такива приключения бяхме ловили под проливен дъжд, в бурната нощ, а после карали със самолет от бреговете на Балтика до Черно море.

Това беше тържествен момент, който привлече всички на палубата. Преди да пусне някоя змиорка в морето, Волошин лично проверяваше миниатюрните сигнализатори, прикрепени за гъвкавото, мускулесто тяло на всяка от тях така, че да не ѝ пречат да се движи свободно във всички посоки. Тези майсторски уреди имаха доста невзрачен вид — просто малка пластмасова кутийка. Но от разказите на Волошин знаех колко е трябвало да си блъскат главите

„едисоновците“, за да вместят в тези кутийки достатъчно мощен източник на сигнали, които да могат да бъдат улавяни през водните пластове от няколко десетки километра разстояние, и батерийки за електрозахранване.

— В тях работят бактерии, от които гъмжи морската вода — хвалеше рожбата си Волошин. — Практически вечен двигател, който уверявам ви, опровергава втория закон на термодинамиката...

Сега Сергей Сергеевич беше сдържан и сериозен. След като проверяваше и включваше сигнализатора, той тържествено подаваше змиорката на Елена Павловна, която също така внимателно я пуцаше в специалния шлюз. А ние, надвесени от борда, следяхме как змиорките една след друга, без ни най-малък плясък, изчезваха в морската дълбина.

Като пожела на последната змиорка приятен път, Волошин забърза към камерата за звуковиждане, която кой знае защо всички упорито наричаха „локаторна“, макар че тя нямаше нищо общо с корабния локатор. Аз го последвах.

Пред пулта в локаторната седеше техник в син комбинезон и притискайки с две длани към главата си кръглите каучукови капаци, се заслушваше в тайнствените гласове на океана.

— Има ли? — още от прага попита Волошин.

Техникът разбра въпроса на Сергей Сергеевич по движението на устните и отговори весело:

— Всичко е наред! Вашите фарчета сигнализират с всичка сила. Послушайте сам, Сергей Сергеевич.

Волошин седна до него и взе вторите слушалки. Лицето му постепенно губеше непривичната си сериозност и ставаше пак насмешливо и закачливо.

— Вървят заедно и черноморските, и доведените, чувате ли? — попита техникът.

Волошин кимна. Уловил погледа ми, техникът свали слушалките си и ми ги подаде.

През някакви подводни шумове и скрибуцания от време на време се чуваха ясно призивни сигнали. Те бяха различни: един — къс и с по-висок тон, друг — по-проточен, по-басов. Първият сигнал ми беше вече познат, вчера го бях слушал. Тогавата ни осведомяваха за движението си в морските дълбини местните змиорки, уловени и

снабдени със сигнализатори, преди да излязат в морето от кримските и кавказките реки. А сега към тях се бяха присъединили и гостите от бреговете на Балтика, за да плуват ведно към далечното Саргасово море. Ще намерят ли пътя за там?

Сигналите звучаха бодро и успокояващо, пригласяйки си един на друг.

— Е, как е?

Обърнах се и видях, че през вратата на кабината надничат Елена Павловна и Логинов, а зад тях се беше събрала цяла навалица.

— Като по компас — отвърна весело Волошин, сваляйки слушалките си. — Карат право към Босфора!

Следвайки змиорките, ние минахме Босфора, без да се спираме, и излязохме в Средиземно море. А там ни причакваше буря.

Стръмните талази, окичени с бели пискюли от пяна, един след друг се нахвърляха върху острия стоманен вълнорез на „Богатир“, обливайки палубата с пръски. Корабът изведнъж намали скорост.

През нощта повикаха Волошин в локаторната. Връзката със змиорките е прекъсната!

„Богатир“ спря, изведнъж станал играчка на разбеснялото се море. Понякога наклонът достигаше към четиридесет градуса, тъй че от пода внезапно политах към стената на каютата, като че ли „Богатир“ се готвеше да се преобърне. Никой вече не мислеше за сън.

След това започнахме с най-малка скорост да описваме големи кръгове в бурното море. Локаторите прослушваха цялата водна маса, но не успяваха да уловят нито един сигнал от изчезналите незнайно къде змиорки.

Към края на третия ден бурята утихна. Обаче изгубилите се змиорки все така не даваха никакви сигнали. Волошин и Елена Павловна тръгнаха да ги търсят с мезоскафа. „Богатир“ също продължаваше диренето, като често менеше посоката.

Но чак след два дни успяхме да уловим желаните сигнали — най-напред един, после — друг, а след това дори на няколко змиорки наведнъж.

Установи се, че всички те са „местни“ змиорки, белязани в реките на Черно и Азовско море. Нито една от змиорките, които с такава мъка бяхме ловили в дъждовната, ветровита нощ, а после

пренасяли тържествено със самолет от Балтика, не даваше сигнали. Те бяха изчезнали безследно в морските дълбини.

Научните спорове пламнаха с нова сила. Не можеше да се разбере случайно ли са изчезнали именно балтийските змиорки или закономерно са се отклонили от непознатия маршрут, тъй като за пръв път плуваха по него?

— Опровергава ли изчезването им вашата магнитна хипотеза? — попитах Елена Павловна.

— Не зная — отговори тя тъжно. — Разбирате ли, при урагана уредите отбелязаха силна магнитна буря, даже от време на време радиовръзката се прекъсваше. Може тъкмо тя да е отклонила змиорките от правилния път — и най-вече балтийските, които са свикнали на определен „модел“ на магнитните силови линии, различаващ се от местния. Разбира се, на тях им е по-трудно да се ориентират в непривични условия.

— Но значи това потвърждава вашата хипотеза!

— Не зная! — повтори тя, повдигайки рамене. — Работата е там, че местните змиорки, връзката с които успяхме да възстановим сега, плуват на такава дълбочина, където някое мощно течение може наистина да ги носи към Гибралтар.

Тя се прибра в лабораторията си, а аз останах да стърча в недоумение наред палубата. Наистина как да се разбере по какъв тайнствен компас се водят змиорките в морските дълбини? Да можехме да разпитаме самите тях...

Вечерта се събра разширен научен съвет да обсъди спешни научни въпроси. Но Логинов не ми разреши да присъствувам на него.

— Ще пречите — каза той.

— С какво?! Ще се намърдам в някое ъгълче и ще стоя по-тихо и от мишка.

— Може да се засмеете или просто да изпуснете някаква отклоняваща вниманието реплика — рече Логинов неочаквано.

Облещих се:

— Нима на вашите заседания е толкова смешно?!

— На външен човек може да му се сторят... малко необикновени. Работата е там, че ние водим разискванията си по специален метод. Психолозите го наричат „метод на мозъчната атака“.

— Толкова по-интересно ще бъде да присъствувам на такова заседание! А в какво се състои този метод?

— Преди всичко на такова обсъждане се дава пълна свобода на фантазията на всички присъстващи, та никой да не се стеснява да се изказва. Дори се стремим да подбираме в групата на фантазьорите близки по темперамент хора. Председателят — Главният фантазьор — много кратко и по възможност в увлекателна форма поставя на обсъждане някой наболял проблем. После се изказват поред всички желаещи. Предложенията трябва да бъдат най-много от две изречения...

— Даже най-налудничавите?

— Даже. Категорично забранено е при това смеенето, подхвърлянето на реплики или правенето на забележки. Пълна свобода на „просветленията“ и фантазията! Важното е да се освободи мисленето на всеки от общоприетите догми, в това е целият фокус...

— Но нали не предлагат нищо такова! — изтръгна се от устата ми.

— На миналото заседание, преди да излезем на море, за петнайсет минути бяха направени шейсет и едно предложения. Осем от тях можеха да се приложат незабавно, деветнайсет се нуждаеха от малка проверка, двайсет и шест изискваха по-продължително проучване и само осем нямаха никаква стойност — внесоха ги просто от добро настроение. Какво мислите: икономичен ли е този метод или не?

Премълчах.

— Такава конференция трае малко, не повече от един час, иначе всички се уморяват и почват да дрънкат глупости — продължи Логинов, като ме поглеждаше по навик изпод вежди. — Всичко се записва на магнетофон, после се стенографира. А тази стенограма се предава за обсъждане вече от друга група — критичната. Там гледат всяко предложение да бъде преценено безпощадно, разгледано трезво и сериозно от всички страни, никакви фантазии.

— Е, как да пропусна такова необикновено заседание! — замолих се аз.

Но Логинов беше неумолим:

— После ще ви дам да прослушате магнетофонния запис на това събище.

Впоследствие действително прослушах няколко пъти записа на това съвещание и на още няколко други.

Впечатлението беше особено. Отначало Волошин произнесе шеговита реч, по-подходяща за вечеринка, отколкото за научно събрание. Веднага отвред се посипаха лаконични реплики. Някои предложения привличаха със своята оригиналност и изглеждаха разумни. Други звучаха просто като неуместни шеги.

Спомням си, ставаше дума как да се измисли начин бързо, просто и здраво да се свързват краищата на проводниците в един уред. Някой от дъното на стаята се обади:

— Най-просто и бързо е да ги стискаме със зъби...

Логинов не грешеше: в този момент аз нямаше да се сдържа да прихна или да изразя гласно негодуванието си. Но от протокола за заседанието на втората, критичната, секция, която внимателно и трезво преценяваше всяко предложение, с голямо учудване узнах, че именно този смешен способ е навел нашите „едисоновци“ на мисълта за едно приспособление, представляващо щипка, подобна на клещи, с която можеха да се спояват здраво жици по студения способ...

6. ТАЙНСТВЕНОТО „АЛИТО“

Научният съвет завърши, но разпалените дискусии продължаваха от сутрин до вечер във всички кътчета на кораба.

„Подгряваха“ ги змиорките, които плуваха някъде в морските дълбини и от време на време съобщаваха за присъствието си с условни сигнали. Всеки сигнал се чакаше с нетърпение от всички и към един часа следобед участниците в експедицията се събираха неизменно на горната палуба, около голямата карта, на която се нанасяха току-що получените и разшифровани пресни сведения.

— Вървят като по компас! — произнася Макаров възхитено с басов глас.

Да, все по-удължаващите се е всеки изминат ден червени ивици на маршрутите на всички змиорки постепенно се събират в едно дебело снопче, насочено точно към Гибралтар!

В това време над „Богатир“ прелита малко ято някакви птици. Летят високо, едва се виждат на небето. И аз подхвърлям дума, че тайнствената способност на змиорките да си намират верния път е може би по-чудна от загадката около ориентацията на птиците...

— Какво им е на птичките! — пренебрежително маха с широката си лапа Макаров. Ръцете му съвсем не подхождат на учен. Отде са се взели на дланите тия мазоли, като на гребец или на дървар? И защо са винаги издраскани — сигурно и той се занимава с някаква техника, а с такива дебели, непрегъващи се пръсти май не е лесно да се пипат тънки жички и мънички бурмички...

— Птичките лесно си намират пътя — продължава Иван Андреевич, присвивайки сините си, малко хитри очички. — Тях вече сме ги разбрали. Те виждат звездите и слънцето. А под водата е вечна тъмнина. Температурата на голяма дълбочина също е винаги почти еднаква. Никакви ориентири, трудно е да определиш даже къде е „горе“ и къде „долу“, защото водата придава на телата практическа безтегловност. Астрономите казват, че космосът, където не действуват законите на Нютон, може да се оприличи на ципа на сапунен мехур:

ако се движиш дълго в една и съща посока, на края ще се върнеш там, отдето си тръгнал. Представяте ли си? Под водата е също като в космоса, само че без звезди.

— Затова ли смятате за най-вероятна магнитната хипотеза? Но защо тогава балтийските змиорки се отклониха и изчезнаха?

Очите му съвсем се скриват в дълбоките си хралупи-цепнатинки, косматите вежди помръдват и Макаров отговаря уклончиво:

— Ще видим...

За разлика от темпераментния и разпален Волошин той не обича да спори.

А наоколо споровете все повече и повече се разгорещават...

Аз вече не затварям бележника си, изписвайки страница след страница:

„Казимир Павлович смята, че тайнственото изчезване на змиорките, докарани от бреговете на Балтика, съвсем не е свързано с магнитната буря. Той си има хипотеза, която се различава донякъде от «класическата».

— За ориентирането на змиорките в открито море помага не толкова температурата и солеността, колкото химическият състав на водата. Те нямат никакъв орган, способен да долавя измененията в земното магнитно поле. Пък и това е несигурен ориентир, както току-що за сетен път се убедихме: достатъчна е дори малка магнитна буря, за да станат компасите безполезни. А химическият състав на водата във всеки район се характеризира с голямо постоянство. И обонянieto на речните змиорки — това е много важно! — е развито до съвършенство. Ние правехме специални опити. Установи се, че змиорките могат да различат най-нищожни примеси от чужди вещества във водата. Ето например за нагледност: ако разтворим в Ладожкото езеро само един грам спирт, змиорката ще го усети. Представяте ли си колко тънко е обонянieto й?

— Но защо се загубиха, отбиха се от пътя тъкмо балтийските змиорки, а не местните?

— Защото за балтийските змиорки преминаването в Средиземно море, чиято вода се отличава с много висока соленост и температура, се е оказало прекалено рязко. Това именно ги е отклонило...“

Доводите на Бек ми се струват убедителни. Змиорките може наистина да се ориентират по миризмата — нали уж е вече доказано,

че точно така далекоизточната съомга намира пътя си към устията на реките, където някога се е родила.

А на змиорките им помага и течението. Сигналите потвърждават, че през цялото време те се движат горе-долу на една и съща дълбочина, в неговите струи, които ги носят към Гибралтар.

Но има и други хипотези. Когато се приближих до една от спорещите групи, аз чух разпалени разсъждения за гравитацията. Тук доказваха, че змиорките се ориентират по промените в силата на земното притегляне, които нашите уреди са безсилни да доловят, и това звучеше много убедително.

Макаров не се месеше в споровете, но Елена Павловна продължаваше да защитава магнитната хипотеза.

— Ами ако опитът не е изпитан както трябва и вашите сигнализатори пречат на змиорките да се ориентират по магнитните линии, отклоняват ги със своите смущения? — има тя непредпазливостта да каже веднъж на Волошин в стремежа си да разбере защо част от змиорките са изчезнали в дълбините на океана.

Сергей Сергеевич даже за известно време онемя от възмущение, а после се залови да доказва, че всички сигнализатори са снабдени със специална защита, не могат да дават никакви смущения. И защо тези мними смущения са объркали само балтийските змиорки, а останалите продължават да се движат уверено към Гибралтар?!

— Такива нападки са непозволен похват, драга Елена Павловна — негодуваше комично Волошин. — Още повече спрямо съюзник.

Доколкото разбрах, Сергей Сергеевич също поддържаше магнитната хипотеза, макар и в донякъде променен вариант. В това може би се прояви отново неговата „техническа склонност“. Той смята, че змиорките се водят не просто от магнитните влияния, а от електрическите токове, които пронизват всички пластове на морската вода. А рибите, както отдавна вече е доказано от съветските учени, са много възприемчиви към такива токове.

Ала Казимир Павлович се отнася към тази хипотеза още по-скептично, отколкото към магнитната:

— Карти на земното магнитно поле има отдавна, и то доста точни. А за електрическите токове в океаните почти нищо не знаем. Посоките им са изучени далеч по-малко, отколкото например на обикновените течения.

Слушам тези спорове и все повече изпадам в недоумение. Но какво, изчезването на балтийските змиорки по време на урагана и магнитната буря опровергава ли всички хипотези или ги потвърждава?

Кой е прав? Ето и още една хипотеза: днес Сергей Сергеевич с много тайнствен вид ми намекна, че е възможно някакво съвсем особено „навигационно обоняние“ да води змиорките към Саргасово море...

— Повярвайте ми: ние сме пред откриването на съвсем нов вид енергия, която може да се предава мигновено на всякакви разстояния.

Шегува ли се с мен или не? А какво мисли Логинов? Попитах Андрей Василиевич какво мисли. Той повдигна рамене и отвърна:

— Моята хипотеза се състои в това, че не градя никакви хипотези. Много по-интересно ми е да изучавам чуждите. Да наблюдавам, тъй да се каже, играта на ума.

Изглежда, че началникът на нашата експедиция наистина не си криви душата. Аз вече започвах да свиквам с държането на Андрей Василиевич, малко странно за човек, който ръководи всички научни изследвания, а още повече за директор на институт.

Така че ние плавахме полека по лазурните вълни на топлото море, под синьото високо небе, като често спирахме, за да организираме поредната научна станция. Тогава „Богатир“ лягаше в дрейф понякога с часове, а към водата се устремяваха цели гирлянди от какви ли не уреди. Те осведомяваха за температурата и солеността на водата на различни дълбочини, за скоростта и посоката на теченията. Други уреди измерваха електрическите токове в морската вода и отбелязваха и най-малките промени в магнитното поле.

Няколко пъти изстрелвахме ракети. Те се издигаха над стартовата площадка бавно, с грохот, сякаш неохотно и като увеличаваха постепенно скоростта си и преодоляваха земното притегляне, изчезваха в небето. Предназначението им беше да проучат и съобщят по радиото на учените какво става през това време в атмосферата.

Всички тези сведения, получени от небесата и от морските дълбочини, се нанасяха на широките полета на картата, където се събираха в едно снопче алените линии на загадъчните маршрути на змиорките, устремени към далечните си мръстилища...

Елена Павловна и Макаров направиха няколко опита в лабораторията, като поставяха змиорки в магнитни полета с различна сила. Тези изследвания дадоха неочаквани резултати. Змиорките възприемаха добре изкуственото поле, докато то се различаваше малко по напрежение от природното, земното. А силните магнитни въздействия, превишаващи четиридесет и дори петдесет пъти тия, които са обичайни за земното поле, напротив, не влияеха никак на змиорките!

Излиза, че магнитната буря съвсем не можеше да отклони балтийските змиорки от пътя им. Навярно те дори и не са я усетили. Но защо тогава са се загубили?

Магнитната хипотеза изглежда се рушеше. Елена Павловна ходеше съвсем обезсърчена. В замяна на това Бек тържествуваше.

Ставаше горещо. От юг, откъм Африка, по цели дни духаше горещ вятър, който понякога посипваше палубата с остри песъчинки. Странно беше да се мисли, че може да са донесени направо от пустинята Сахара.

Освен вече дотегналите забрани да не се пуши на всички палуби и да не се хвърлят угарки зад борда, високоговорителите известяваха страшно нови нареждания: да не се ходи из служебните помещения без ризи, да не се излиза на бака разголени по гащета, да не се изнася на палубата спално бельо и да се спи само в каютите, „за да не се превърне корабът в плаващ катун“...

Постепенно корабът ни стана родна къща, а плаването — привичен и дори малко скучничък бит. Аз вече много добре се ориентирах из многобройните стълби и коридори и даже престанах да се спъвам в комингсите — прекалено високите стоманени прагове на люковете.

Но учените продължаваха да ме учудват с необикновените си занимания.

Когато се отбих веднъж в лабораторията при биолозите, заварих Елена Павловна и Казимир Павлович да изучават една най-обикновена муха. Те поред разглеждаха през микроскоп крачетата на мухата, които при голямо увеличение изглеждаха като мъхнати стъбла на някакви чудновати палми, и си разменяха загадъчни отсечени реплики:

— Прекъснахте ли напрежението?

— Да. Но трябва да се измери киселинността.

В стъклен буркан до микроскопа на масата сърдито бръмчаха още десетина мухи, жадуващи да дадат приноса си за науката.

— Да можехме непрекъснато да измерваме как се мени потенциалът — въздъхна Бек.

— Волошин може би ще успее да измисли как да се прави това? — проговори Елена Павловна.

Горкият Волошин! Сега ще го накарат пък да мисли как да се сложи на муха термометър. Това май не е по-лесно, отколкото да подковеш бълха...

Но когато учените ми обясниха каква тайна на мухата ги интересува, цялата ми ирония бързо се изпари. Оказва се, че природата е надарила обикновената муха с чудната способност моментално, за част от секундата, да прави химически анализ на всички вещества, до които едва се докосват мъхнатите ѝ крачета.

— И което е най-поразително — разясняваше ми оживилият се Казимир Павлович, — мухата възприема с тъпичките косъмчета на крачетата си не химическите въздействия, а електрическите...

— С други думи, нервните клетки на мухата се възбуждат различно, в зависимост от електрическите свойства на молекулите на веществото — вметна Елена Павловна.

— Точно така — разпали се още повече Казимир Павлович и започна да се разхожда покрай масата. — Вместо бавните химически реакции мухата прави мигновен електроанализ. Представяте ли си колко примамливо би било да се създаде такъв анализатор?

„Представям си как ще се запали Волошин от тази задача“ — помислих си аз.

Приятелите ми отново се заеха да изучават мухата под микроскоп, а аз се оттеглих, като се постарях да затворя вратата без скърцане, за да не им преча...

Веднъж заварих Бек в каютата му да се занимава с нещо друго, което ми се стори още по-чудновато.

Той изучаваше внимателно фотокопия от някакъв ръкопис. Цялата маса беше отрупана с големи гланцови отпечатъци. На нея бяха скупчени и дебели книги в старинни подвързии. Между тях ми попадна под окото разтворен латино-руски речник.

Ръкописът явно беше на латински. Големи листа, изписани от горе до долу със ситен, но красив и лек, сякаш политнал нанякъде

почерк. И веднага странни рисунки и по полетата, и направо между текста — нещо като преплуващи река коне, някакъв ципест крак, като на жаба, а под него — човек, застанал до гушата във вода, лицето му закрито с нещо като маска.

— Какво е това? — учудих се аз.

— Това ли? Фотокопия от ръкописи на Леонардо да Винчи.

— На кого?

— На Леонардо да Винчи, гениалния учен и художник — нима сте забравили?

— О, не, разбира се, много добре зная какъв е бил Леонардо да Винчи. Но защо ви са неговите ръкописи?

— Опитвам се да ги разшифровам в свободното си време.

Учудването ми нарастваше и изглежда твърде красноречиво се изразяваше на лицето ми, защото Казимир Павлович ме покани да седна на края на леглото, като ми освободи местенце от натъркаляните и тук книжа и отпечатъци, и се постара да ми обясни по-подробно какво точно го интересува.

— Леонардо бил всестранно развит човек, гений. Помните ли как ги е наричал Енгелс: „титани на епохата на Възраждането...“ От какво ли не се увличал: и от авиация, и от алпинизъм, от научна организация на труда и океанография, от всевъзможни предмети на домашния бит и от загадките на вселената, а да не говорим какъв гениален художник е бил! Много изследвания е посветил Леонардо да Винчи и на морето, по-специално на водолазното дело...

Казимир Павлович порови в купчината отпечатъци и ми подаде един от тях.

— Виждате ли, леководолазна маска, почти съвременна.

— А формата на очилата е дори по-удобна, имат по-широко зрително поле.

— Може би. Бележките на Леонардо по водолазно дело били пръснати из най-различни ръкописи. За пръв път се опитал да ги събере и разшифрова нашият забележителен учен професор Рубен Абгарович Орбели, когото с пълно право можем да наречем основател на подводната археология. Когато публикувал преводите си, в Италия дори помислили, че Орбели е успял да открие в един от съветските архиви някакъв неизвестен ръкопис на Леонардо да Винчи.

— Казимир Павлович, защo няколко пъти си послужихте с думата „разшифрова“? — попитах аз. — Нима ръкописите на Леонардо са зашифровани?

— Там именно e трудното — въздъхна Бек. — Вгледайте се по-внимателно във всеки ръкопис...

— Но аз не зная латински.

— Дори и да знаехте, пак нищо нямаше да разберете. Първо, Леонардо от детинство e бил левак и затова бил свикнал да пише не както e общоприето, а обратно — отдясно наляво. Освен това оригиналните мисли изглежда толкова бързо се сменяли в главата му, че ръката не сварвала да ги записва. Затова си служел със съкратен скоропис. Отгоре на това Леонардо понякога ту разделял думите на срички, ту обратно: съединявал заедно няколко думи. Често вместо „g“ пишел „d“, „u“ заменял с буквата „i“, а някои букви обръщал въобще наопаки.

— Н-да... Като че нарочно искал да ви създаде работа! Но защo e правел това?

Казимир Павлович повдигна рамене:

— Може би машинално или по-право съзнателно. За да не може всеки да прочете записките му. Затова и досега, за съжаление, повечето от тях остават неразшифровани.

— Но защo все пак му e била нужна такава секретност?

— Причините са много. Спомнете си времето, в което e живял. Страхувал се да не го обвинят в магьосничество, в черна магия. Но главното може дори да не e в това.

Като потършува, Казимир Павлович извади малко квадратче от дебела хартия. На него беше написано нещо на пишещата машина — значи, явно не с ръката на Леонардо, — макар че може вече да e успял да изнамери и пишещата машина, този наистина сторък гений?

— В много записки Леонардо твърди, че e открил и проверил начин за престой под водата на всякаква дълбочина, „доколкото може човек да изтрае без ядене“ — както пише той. Значи, няколко часа, а дори и дни, нали? За дишане използвал някаква газова смес, която наричал „алито“. Това може да се преведе горе-долу като „дъх“ или „дишане“. Състава й скрил, но тя не e обикновен въздух. И не чист кислород. — Казимир Павлович повдигна замислено рамене, въртейки между пръстите си квадратчето дебела хартия, после спря погледа си

на него и добави: — Леонардо е дал отговор на въпроса, който зададохте: защо е зашифровал изобретението си. Искате ли да знаете?

— Разбира се!

— „Как и защо не описвам начина си за престой под водата — колко време мога да остана без храна, и не публикувам и не разпространявам това? — прочете Бек монотонно. — Поради лошата природа на хората, които биха извършвали смъртоубийства на дъното на моретата, като разрушават корабите от дъното и ги потапят ведно с намиращите се на тях люде...“

Казимир Павлович ме погледна и запита:

— Ясно ли ви е?

— Да. Но нали все пак се надявате да разшифровате това загадъчно „алито“?

— Може би. Във всеки случай трудовете на великия Леонардо могат да ни помогнат да намерим най-добрите газови смеси за гмуркане на големи дълбочини. Аз вярвам в това. Сергей Сергеевич, макар и да взе на подбив увлечението ми, разправяше веднъж, че американски инженери, изглежда, се опитали неотдавна да построят безмоторен самолет по схематичните чертежи на Леонардо да Винчи. И представете си: самолетът лети великолепно!

— Не е ли остарял?

— Не.

Дълго престоях тогава в каютата на Бек и когато я напуснах, си мислех по какви удивителни пътища наистина се развива науката в наше време. Нещо повече, най-интересните открития се извършват именно в допирните точки, на границите на различните науки, и върху тях работят едновременно инженери и биолози, химици и физици. Но излиза, че и предишни открития могат внезапно да оживеят, подхранвайки науката с нови оригинални идеи.

Обаче змиорките, „маймуните с две души“, чудните анализатори в крачката на мухите, подводните кози и зашифрованите ръкописи — как да се смеле и систематизира всичко това?...

Животът си течеше нормално, а „Богатир“ плаваше все по-нататък и по-нататък. Ние минахме гърбатите скали на Гибралтар и излязохме в простора на Атлантика.

Змиорките ни бяха извели точно. Но какво ще правят сега? Как ще си намерят пътя към мръстилищата в открития океан?

Изглежда, че до Гибралтарския пролив змиорките бяха просто изтласкани от дълбочинното течение. През цялото време те са се държали в неговите струи и никакви ориентири не са им трябвали.

А балтийските змиорки? Дали не са се загубили, понеже това течение се е оказало съвсем непривично за тях. Ако са се насочвали към мръстилищата по обичайния път — през проливите Зунд и Категат, в открито море са щели да попаднат в мощните струи на Гълфстрийма. И са щели да плуват срещу течението — все по на юг, където водата е по-топла...

Учените бяха прекъснали привичния им път и ги бяха пренесли по въздуха в съвсем друго море — в топлото Средиземно. Змиорките са намерили в дълбините му някакво течение и автоматично са се насочили срещу него, точно към противоположната на Гибралтар страна. Сигурно затова и са се загубили? А е трябвало да плуват по течението, както са направили местните змиорки.

Но ако цялата работа е само в това, значи, възникват нови трудности и загадки. Защо така различно се държат змиорките, които са се родили някога все в същото Саргасово море и само по каприза на вълните и теченията са били отнесени след това, едни към устията на прибалтийските реки, други — към Черно и Средиземно море? Как са запомнили, че за да стигнат до мръстилищата, първите трябва да плуват срещу течението, а вторите — по него? Много сложни инстинкти се получават, просто някакви зачатъци на разумен избор на пътя...

Сега змиорките са в безпътица. Пред тях е откритият океан. Как ще си търсят пътя по-нататък?

В коридора край локаторната, зад чиято врата Логинов и Волошин се ослушваха в сигналите от морската дълбина, се бяха насъбрали хора...

Сигурно бе минал не по-малко от един час, когато от локаторната излезе Логинов, огледа бързо, изпод вежди напрегнатите ни лица, усмихна се и без да чака въпроси, каза накъсо:

— Движат се точно на запад.

— А течението?

— Течението завива на юг, видях на картата — отговори някой от тълпата.

Застаналата до мен Елена Павловна се извърна към мъжа си. Лицето ѝ сияеше. Двамата с Макаров веднага започнаха да се измъкват бързо от коридора...

Нима наистина земният магнетизъм води змиорките?

Минаха още няколко часа. На картата се появиха първите знаци. Вече не оставаха никакви съмнения: змиорките излизаха от течението, сякаш знаеха, че то може да ги отнесе далеч на юг, покрай бреговете на Африка. А Саргасово море беше на запад, и змиорките уверено се насочваха натам!

Загадки, само загадки. И не ни остава нищо друго, освен да се запасим с търпение и да вървим подир змиорките. Кой знае, може някое случайно наблюдение, някакъв дребен на пръв поглед факт да ни даде на края ключа за изясняване на удивителната тайна?

7. ТРЕВОГА!

През дълбокия предутринен сън смътно ми се счу някакъв неразбираем вик, после тътен. Откъсвайки с мъка глава от възглавницата, аз с учудване видях, че Сергей Сергеевич рипа из каютата. Ето започна да си облича якето, но след като го навлече само на дясното си рамо, остави го така и се втурна да си обува ботушите. Обаче винаги толкова точният Волошин и тази операция не доведе докрай: едва нахлузи левия ботуш, той изруга гръмогласно и се впусна към вратата, държейки втория ботуш в ръка.

— Какво се е случило? Потъваме ли?! — викнах подире му.

Но Сергей Сергеевич вече беше изчезнал, отговаряйки нещо неразбрано вече зад вратата.

Скочих. В каютата — бъркотия. Моите дрехи също разхвърляни.

Закъде бързаше така? Май наистина има тревога? Обаче Волошин не би ме оставил спокойно заспал на потъващ кораб?!

Облякох се набързо и изскочих от каютата. Коридорът беше пуст. Пуста се оказа и палубата, сякаш всички бяха напуснали кораба.

А и „Богатир“ явно се бе наклонил малко с носа. Нима потъваме?!

Поне къде се намираме?

След Гибралтар „Богатир“ промени курса си и се насочи към Азовските острови, за да пресрещне там змиорките, идващи от Прибалтика.

В леката мъгла на хоризонта като че ли се открояват очертанията на планини. Значи, наблизо има земя.

Аз заобиколих широкия комин... И видях, че на носа на кораба са се събрали по моя преценка всички.

— Какво има?

— Кашалоти — отговориха ми едновременно няколко гласа.

— Къде?!

Но в тоя момент от високоговорителите прогърмя малко прегракналият глас на капитана:

— Палубната команда и научните сътрудници да се приготвят за спущане на мезоскафа!

Отначало морето ми се видя свършено пусто — само сиви води чак до хоризонта. Вече се канех да запитам съседите си: „Но къде са китовете?“, когато изведнъж видях вдигнал се над вълните фонтан от водни пръски. Като се вгледах, различих сиво като водата дълго тяло, което леко и стремително пореше вълните. А ето до него и втори кашалот, трети...

В този момент единият кашалот внезапно изскочи високо от водата, сякаш нарочно, за да ни даде възможност да го разгледаме по-добре целия, и падна обратно в морето, вдигайки пенливи водопади от пръски.

Ние просто ахнахме.

— Че той има двайсетина метра! — провикна се възторжено някой.

Възражения не последваха. Може би за пръв път наблюдавах такова рядко единодушие между нашите страстни диспутанти.

„Богатир“ се приближи съвсем близо до гмуркащите се кашалоти. Те бяха девет: най-големият, очевидно главата на това семейство, шест женски с почти еднакъв размер и две малки — впрочем те можеха да бъдат наречени така съвсем условно, защото всяко от тях достигаше все пак не по-малко от пет метра дължина!

Кашалотите не ни обръщаха никакво внимание. „Богатир“ бавно се приближи почти съвсем до тях. Китовете продължаваха да се гмуркат спокойно. Когато изплуваха на повърхността и изпразваха мощните си дробове, за да поемат въздух, пръските от фонтаните падаха право на палубата, обливайки ни като дъжд.

Водачът стоеше все пак на известно разстояние от кораба. Но малките доплуваха до самия борт и за наш всеобщ възторг едно от тях дори като че се почеса о него.

Машините работеха с най-малка скорост, за да не наранят случайно кашалотите. Изглежда, че нашите се готвеха да правят някакви наблюдения. Какви?

Огледах се. Наоколо само свободни от вахта матроси. Никой от научните работници не се виждаше.

О, разбира се, те са сега при мезоскафа! Втурнах се натам...

Около мезоскафа се бе събрал почти целият Научен съвет в пълен състав, само Елена Павловна не се виждаше. Казимир Павлович беше облякъл син комбинезон, явно се готвеше да участва в потапянето. А Волошин? Пъхнал ръце в джобовете си, Сергей Сергеевич стоеше малко настрана и внимателно, но без да се меси, наблюдаваше как неговите „момчета“ приготвят мезоскафа за потапяне.

— И вие ли ще се гмуркате, Казимир Павлович? — попитах.

— Разбира се. А защо се учудвате? Та китовете са ненадминати гмуркачи и аз искам да погледам как вършат това. Намирани са кашалоти, загинали, понеже се оплели в телеграфен кабел на повече от два километра дълбочина. Ала изплуват бързо, тъй като не ги е страх от кесонната болест...

— А вие, приятелю мой, се надявахте да се намери свободно местенце в мезоскафа? — смигна ми приближилият се Волошин. — Не мечтайте. В конструкцията му не са предвидени места за печата.

— Но изглежда самия вас няма да ви вземат, драги Сергей Сергеевич!

— За съжаление още не съм развил телепатичните си способности дотам, че да ви изпепеля с поглед — отвърна Волошин зловещо. — Но и това ще стане! А дотогава отлагам ответния удар, защото много бързам.

— А закъде бързате? — наострих уши, страхувайки се да не пропусна нещо интересно.

Сергей Сергеевич се усмихна и отговори многозначително:

— Натам, откъдето най-добре могат да се наблюдават китовете — и закрачи към стълбата.

Аз стоях на палубата малко объркан. Да тръгна ли след него или да остана? Накъде се е запътил?

Но в тоя момент над палубата прогърмя усилена от високоговорителите команда:

— На лебедката! Спускай полека!

Спуснаха мезоскафа на вода. Една лодка пренесе до него Логинов, Макаров, Бек и един от „младите едисоновци“, който сега трябваше да смени Волошин. Един след друг те изчезнаха в люка.

Лодката се отдръпна от мезоскафа. Водата около него заклокочи и той започна бавно да потъва.

Ето че и рубката вече се скри под водата.

Като се огледах, видях, че всички членове на експедицията вече са изчезнали от палубата. Но откъде правят наблюдения и какви точно?

Наблюдателната камера е на носа! Как можах наистина да забравя за нея!

Завтекох се нататък, като по пътя едва не се търколих от стръмната стълба. Тихичко пооткрехнах вратата, проврях се с рамото напред...

В камерата — полумрак. Всички лампи са угасени, само от огромните илюминатори се лее слънчева светлина, помътнена от водата.

Исках да се приближа повече до илюминатора и замрях, като чух недоволния глас на Елена Павловна:

— Внимателно, че ще ме настъпите. Кой е?

— Аз съм, Елена Павловна. Няма ли да преча?

— Не, ако мирувате.

Отпуснах се на дюшека и се прилепих до илюминатора...

И видях съвсем наблизко, на около четири метра от мен, черен лъскав хълбок на кашалот!

После гигантът се обърна и заслиза надълбоко, като работеше ритмично с широките перки на мощната си опашка, сякаш ни помахваше за сбогом, преди да потъне в дълбините на океана.

Той се отдалечи и зад илюминаторите опустя.

— Окончателно ли си отиде? — запитах аз.

— Мисля, че не.

— А къде са другите?

Мина минута, втора. Кашалотите не се показваха.

Елена Павловна вдигна телефонната слушалка, окачена на стената.

— Мостикът ли е? Аркадий Платонович, не виждам кашалотите... Добре. Отдръпнали са се настрана — поясни тя, като окачи слушалката. — Ей сега ще се опитат да се приближат отново до тях.

— Жалко, че толкова трудно могат да се наблюдават — изразих съчувствието си. — А навярно от мезоскафа изобщо само по чудо

можеш да видиш отблизо гмуркащ се кашалот. Опитай се да отгатнеш и да се озовеш точно там, където се гмурне.

— Да, техниката ни още не е съвършена. Волошин отдавна обещава да направи звукова примамка, ала все не излиза нищо особено...

„Звукова примамка“ звучеше загадъчно и много интригуващо.

— А къде впрочем е сега Волошин? — запитах аз.

— Вероятно в своята локаторна.

— На главната палуба ли е тя?

— Да, до радиокабината.

— Трябва да надзърна там.

Над вратата на локаторната светеше червена лампичка. Поколебах се: пред рентгеновите кабинети в болницата има такива лампички — като светнат, предупреждават, че влизането на външни лица е забранено. Но все пак почуках на вратата и като не получих никакъв отговор, предпазливо я откряхнах... Там цареше пълен мрак, само някъде с призрачна, студена светлина мъждукаха разноцветните скали на уредите.

Какво ли може да се види оттук?

— Застанете на място и не мърдайте, докато свикнат очите ви! — произнесе страшно в тъмнината Волошин. — Иначе току-виж, че сте ни направили късо съединение в най-пикантния момент.

Лека-полека очите ми свикнаха с тъмното. Аз вече различавах два силуета, надвесени над нещо в напрегнато очакване.

Проточен скърцащ звук наруши изведнъж тишината — сякаш бавно се отваряше лошо смазана врата.

— Не много мелодично гласче, а? — каза тихичко Волошин.

— Чие?

— Ето на, кашалотът ви поздравява, а вие...

— Глас на кашалот ли беше това?

— Да. По-право един от гласовете му. Другите не чуваме, те са от далечна част на спектъра, но въпреки това уредите ги записват, после ще ви покажа. Важното тук е да не се пропусне нищо, много от това може да послужи за подобряване на нашата техника. Нали не сте забравили моята лъчезарна мечта — да направя света прозрачен? Та ето, има какво да се поучим в това отношение от кашалота...

Волошин замълча, проверявайки някакъв уред, после продължи:

— Зрението на кашалота е развито слабо, не може да види даже собствената си опашка. Но в замяна на това по ехолокация може да му се дадат сто точки пред делфина. Приема сигнали в най-широк диапазон честоти — от няколко десетки херца до двеста хиляди. А горният предел на чуваемост на нашето ухо е десет пъти по-нисък. Тъй че те в пълния смисъл на думата виждат с ушите си, различавайки препятствия до десети части от милиметъра. Значи, при нужда ултразвукът може да служи на животното за защита или за нападение: кашалотът оглушава с него жертвата си, отнема ѝ способността да се ориентира. Как прави това, още не е ясно.

Сергей Сергеевич поклати печално глава, но веднага додаде бодро:

— И ние обаче умеем нещичко, умеем нещичко... Ей сега ще видите. Готов ли си, Петя?

— Готов съм. Да превключа ли? — запита помощникът.

— Почакай — спря го Сергей Сергеевич. — Той още не е направил пълно вдишване. Щом слезе надълбоко, тогава ще включиш.

— Само да не изпусна пак...

— Главата ти ще откъсна! Учи се да работиш точно. А включиш ли преждевременно, може да го подплашиш. Може да го е гъдел от тази честота, загадъчна работа.

Вслушвайки се в разговора им, аз разбирах само едно: работата наистина беше загадъчна.

— Подайте си ръката — извика ми Волошин. — Ето така. А сега елате тук, но така предпазливо, като че носите възврял самовар на челото си. Тук има за вас едно излишно кресло, само се старайте да го улучите. Напипахте ли го? Седнете, притаете дъх и гледайте внимателно.

Тъкмо исках да запитам какво да гледам и помощникът каза припряно:

— Започна. Включвам.

И пред мен, заслепявайки очите ми, сякаш изведнъж се разтвори прозорец към някакъв сияен простор.

То не беше прозорец, а голям екран. На него, по блестящо поле, от горе до долу, по диагонал, се движеше бързо продълговата черна сянка. На скалата от дясната страна на екрана цифрите непрекъснато се сменяха: 200... 300... 400...

— В по-едър план — изкомандува Волошин.

Черната сянка внезапно зае почти целия екран и аз познах голямото чело и сякаш отсечената глава на кашалот!

— Къде е той? — попитах.

— На повече от шестстотин метра дълбочина. Следете скалата отдясно — отговори Волошин, като се взираше в изображението.

— Увеличи малко резкостта, не ти е на фокус — каза той, този път на помощника си.

Образът стана по-ясен. Напомняше голяма черно-бяла фотография или по-право кадър от филм — защото кашалотът живееше, движеше се. Въпреки бедността на цветовете полусенките придаваха ясно и най-малките подробности.

Беше като чудо. Не разбирах как можем да виждаме гмуркащ се кит през едва ли не един километър дебел воден пласт, седнали в съвсем тъмна стая, изолирана от целия свят със стоманени стени. И може би по-ясно, отколкото бях виждал неотдавна морските гиганти със собствените си очи през стъклото, когато те лудуваха по водната повърхност.

Обърнах се към Волошин, но той ме спря с властен жест:

— Лекциите после, сега гледайте. Добър ли е образът?

— Отличен!

— Принавате ли, че тук имаме най-добрия наблюдателен пункт?

— Признавам.

— Много мило от ваша страна. Затова сега ще ви покажем нещо съвсем уникално. Искате ли да видите душата на този хубавец?

— Душата ли?

— Е, ако не душата, то поне скелета. Душата, казват, била пара, не се вижда. Ала кокалчетата... Ей сега ще опитаме.

Сергей Сергеевич внимателно отстрани младия си помощник и застана по-близо до таблото.

Няколко секунди той прави някакви фокуси с ръчките...

И изведнъж образът на екрана се промени. Сега той приличаше на рентгенова снимка. Виждаше се ясно всяко кокалче във вътрешността на кита: огромните капаци на черепната кутия, равномерно и вълнообразно движещите се прешлени на гърбнака, които по размери напомняха части на някаква чудовищна машина, гъвкавите хрущялни надебеления вътре в раздвоената опашка...

— Мътничко е, мътничко — мърмореше недоволно Волошин, следейки как се мени изображението на екрана.

— Сергей Сергеевич, локаторът хваща някакви сигнали! — провикна се внезапно Петя.

— Какви сигнали пък сега? — Волошин се извърна към екрана на хидролокатора.

От време на време по екрана пробягваше синкав пламък.

— Чудно... Повтаря се кажи-речи точно през секунда и половина — промърмори Волошин. — Какви са тези смущения?

— Прилича на ехолокация — каза Петя неуверено. — Виждате ли? Основен сигнал, а после като ехо...

— Каква е честотата?

— Около петстотин херца.

— Никой ехолот не действа на такава честота. Просто машината ти не я бива, не работиш, както трябва.

Петя изсумтя негодуващо и искаше да отговори нещо, ала Сергей Сергеевич го прекъсна:

— Виждаш ли, сигналите изчезнаха. Очевидно са били някакви смущения. Добре де, не ръмжи, ще разберем после, когато разшифроваме всичко записано. А сега по-добре следи кита, че ще го загубим.

Образът на кашалота наистина се отмести към самия край на екрана. Петя взе да настройва уреда, но изведнъж, като се озърна, рече:

— Сергей Сергеевич, той е неспокоен.

— Кой?

— Китът.

— Непokoен ли? Да, май че е така. Добре, няма да го измъчваме.

Образът на екрана отново стана както преди: черен кашалот на светъл фон. Но необяснимо защо китът продължаваше да се държи неспокойно, аз също забелязах това. Два пъти той промени посоката си толкова внезапно, че почти изчезваше от екрана, и Волошин не успяваше веднага пак да го улови в кадър.

— Я дайте по-добре на мен, Сергей Сергеевич — помоли помощникът. — Ръцете ми са по-свикнали...

Волошин му отстъпи мястото си до таблото, като мърмореше недоволно:

— Защо се мята? Не може да сме го възбудили дотам. Продължаваш ли да снимаш, Петя?

— Снимачната камера работи още отначало, Сергей Сергеевич. Можете да проверите.

— Добре. Чакай! Не си отивай!

Волошин извика това, когато някъде в долната част на екрана изведнъж се вмъкна с бавно пълзене още едно продълговато черно тяло. Втори кит? Носът му е също тъп, само че с друга форма. И каква е тази необикновена издатина на гърба му? Някакви крила?!

— Мезоскафът! — възкликна Петя.

— Точно така — съгласи се Волошин. — Значи, те са обезпокоили кита, а не ние.

Няколко минути наблюдавахме като омагьосани как някъде в непрогледния мрак на морските дълбини, почти на километър и половина под нас, се срещнаха господарят на океаните и малкото корабче, построено от човешки ръце.

Кашалотът започна да се върти около мезоскафа. А той се спря, замря.

Представям си как всички там са се прилепили сега до илюминаторите! Сигурно се вълнуват: какво ли може да му хрумне на тоя гигант? Навярно е достатъчен един случаен удар с мощната му опашка, за да смачка и изкоруби мезоскафа като детска играчка.

Добре ни е да наблюдаваме оттук, през воден пласт, дебел километър и половина. А и колко хубаво се вижда!

— Дали да му наминем на гости? — промърмори Волошин.

Петя го погледна боязливо:

— Недейте, Сергей Сергеевич. И без това се безпокоя да не би да ги държим прекалено дълго в обсега на лъча. Нали още не е проверено, както трябва.

— Знам — отвърна мрачно Волошин. — Само че много ме сърбят ръцете. Да видим сега поне лицата им, пък после може да стигнем и до мозъка на костите им. Какво, не вярваш ли?

— Вярвам — побърза да отговори Петя, — само че ми се струва рисковано.

— Добре, остави в кадъра единия кашалот — съгласи се Волошин. — Ех, че си! Изпусна го! Избяга ни! Избяга!

— Аз не съм виновен, Сергей Сергеевич. Той избяга! Избяга!

— Вярно. Е, добре. Можеш да изключваш. Спри и камерата. До довечера целият филм да бъде проявен! Кажи им там, в лабораторията, че ще ги направя на пух и прах, ако не бъде готов.

Екранът потъмня, монотонното бръмчене на кинокамерата утихна. Електрическият ключ изщрака и аз замижах от силната светлина.

— Да излезем на въздух — каза Волошин уморено. — Интересно какво ли ще ни разкажат, когато изплават. Усещали ли са по някакъв начин нашия лъч?

Докато вървахме по коридора, Волошин изглеждаше толкова изморен и замислен, че не смеех да му досаждам с въпроси. Но когато се качихме на палубата и влажният топъл вятър сякаш погали лицата ни с ласкава, нежна длан, Сергей Сергеевич изведнъж се оживи и попита подигравателно:

— Какво? Напират ли въпросите? Нямате търпение да опишете по-скоро историческото събитие, свидетел на което е имал щастието да бъде вашият специален кореспондент? Само че при едно условие: да не преиначавате много! И моля ви, не слагайте на тази глава някакво зловещо сензационно заглавие, като например: „Жив скелет на километър и половина дълбочина! Гъделичкаме кит!“

Избрахме си местенце на полубака, откъдето можехме по-добре да наблюдаваме гмуркащите се китове. Те все продължаваха да лудуват около „Богатир“.

— Признайте, изображението не беше съвсем лошо — каза Волошин ревниво, като палеше цигара и закриваше запалката с длан от вятъра. — Всички подробности могат да се виждат почти толкова ясно, колкото оттук, от борда на кораба, така ли е?

— Така е — съгласих се. — А зрелището със скелета беше наистина фантастично! Рентгенови лъчи ли?

— Не съвсем. Нашият уред е основан на съвсем друг принцип. Да го наречем условно звуковизор. Ние се мъчим да създадем универсален апарат, способен да прави прозрачни всякакви прегради. Но за всяка от тях е нужен специален шперц.

— Мезоскафът изплава! — прекъсна разговора ни нечий глас.

— Къде?

— Това е кашалот, а не мезоскаф!

— Само че не там, по-наляво, не гледаш, където трябва...

— И там има кит...

— Не, наистина е мезоскафът.

Водата на петдесетина метра от десния борд на „Богатир“ се запени, сякаш закипя. От пяната изскочи тясна стоманена рубка.

Когато „Богатир“ се приближи предпазливо до изплавалия мезоскаф, люкът на рубката се разтвори и от него се измъкна до кръста Макаров. Скулестото му обветрено лице сияеше.

— Поздрав от кашалотите! — викна той. — Имахме малка среща, може да се рече, между четири очи.

Волошин ме погледна многозначително и каза:

— Е, каквото сте видели, засега нито дума! Ясно ли е?

Един от моряците скочи ловко от стрелата на палубата на подводното корабче и го привърза за високия борд на „Богатир“. Спуснаха въжена стълба. Пръв се изкачи по нея Логинов, след него Бек, последен Макаров. Той тутакси тупна Волошин по рамото:

— Разбираш ли какъв късмет имахме! Обикаляме насам-нататък, все не можем да напипаме кашалот. И изведнъж се сблъскахме с един направо нос в нос! Той започна да се върти около нас. Като проявим филма, сам ще видиш. Вълнуваща гледка!

— Хм, а как... — Волошин помръдна неопределено пръсти във въздуха.

— Кое как?

— Изобщо... как мина потапянето?

— Отлично! Нали ти казвам...

— И никакви ли... смущения?

Сецах се какво иска да разбере Волошин: как са се чувствували в мезоскафа, когато го е напипал лъчът на локатора.

— Какви смущения? Та за пръв път ли се спущам? Всичко мина отлично, сеансът за наблюдения спазен напълно, а пък какво филмче донесохме! Като видиш, ще ахнеш: очичките му са малки, а като си отвори устата, току-виж, че те глътнал! Уникални снимки, истина ти казвам. Лена ще се зарадва.

— Добре, ще видим — отвърна Волошин. — Само че няма да успеят да го проявят до вечерта.

— Че защо? — възмути се Макаров. — Веднага ще го занеса лично и няма да изляза от кинолабораторията, докато не го проявят в най-добър вид. Само това остана, да похабят такъв уникален филм.

— Те вече си имат работа ей дотука — каза Волошин, като прокара красноречиво длан по гърлото си. — Аз също успях да снема тук хубаво филмче, може да се каже, уникално.

— Има си хас да можеш да снимаш отгук! Твоите кадърчета ще почакаат...

— Не, Жан, съжалявам, че трябва да те огорча, но те са вече в проявителната машина.

Макаров бързо заслиза обратно по въжената стълба, изглежда, за филма. Волошин ми смигна и тръгна към Логинов, който, приседнал настрана върху капака на осветителния люк, си изуваше гумените ботуши. Казимир Павлович вече се бе запилял някъде. Май никой няма да се залови сега да ми разправя за потапянето. Ще трябва да почакам до довечера.

8. СИГНАЛИ ОТ ДЪЛБИНИТЕ

По пътя за заседателната зала спрях Макаров пред вратата на кинолабораторията. Видът му беше победоносен, настроението — прекрасно. Личи, че е отворил работа на лаборантите. Но не пожела да ми разкаже нищо:

— Потрайте малко, всичко ще видите. Това трябва да се види!

В киносалона беше вече тясно, като на откриване на международен фестивал. Слава богу, Волошин ми е запазил местенце.

— Казимир Павлович, седнете при нас, ще се посместим — покани той минаващия край нас Бек.

— Благодаря, но моите химици ще се обидят, ако им изневеря.

— Какви са наблюденията ви, Казимир Павлович? — запитах аз. — Има ли нещо интересно?

Бек разпери леко ръце:

— Аз не обичам прибързани изводи, а нашата наука изисква спокойни анализи. Днес чакаме сензации от Сергей Сергеевич...

— Ех, какви ти сензации — махна с ръка Волошин. — Просто така... Някои наблюдения из областта на хидроакустиката.

— Акустичните способности на кашалотите, разбира се, са интересни — изрече Казимир Павлович бавно, — но темата на вашите изследвания, уважаеми Сергей Сергеевич, има вече дълга история...

— Още великият Леонардо... — прекъсна го Волошин.

— Точно така. Още Леонардо да Винчи пръв е предложил: „Ако ти, когато си в морето, спуснеш във водата отвор на тръба, а другия ѝ край сложиш до ухото си, ще чуеш движещите се надалеч кораби...“

— О, разбира се, великият Леонардо е баща на биониката!

— Но признайте си: конструкцията на вашите хидрофони е основана точно на този прастар принцип, нали? — И тържествуващият Бек се засмя възглухо и тръгна по пътеката да си търси свободно място.

— Хм. И тоя крие нещо интересно — поклати загрижено глава Волошин. — Но последната дума все пак ще бъде наша — додаде той,

показвайки ми заинтригуващо дебел вързоп хартиена лента, очевидно от уреда самописец, който държеше в ръка.

Първо прожектираха филма, сниман от мезоскафа при потапянето му.

Да си призная, тези бегли кадри не ми направиха особено впечатление. Те не даваха представа как са изглеждали един до друг кашалотът и мезоскафът. А ние бяхме видели това, без да напускаме кораба. Камерата хващаше ту само мяркаща се набързо опашка на кашалот, ту просто някаква голяма тъмна маса — нищо не можеш да разбереш.

Изглежда и самият Макаров почувствува, че филмът му не предизвика фурор. Когато запалиха осветлението, той се провикна възторжено:

— Уникални кадри, нали?

Но веднага, като погледна лицата на зрителите, вече със съвсем друг тон добави:

— Макар че, естествено, човек би трябвало да види това с очите си. Какво е една камера? Глупачка, все в една точка гледа...

Елена Павловна го дръпна за ръкава:

— Седни, закриваш екрана.

Стана Волошин. Целият му вид показваше пълно и безспорно тържество и аз очаквах, че той, разбира се, няма да се сдържи и ще му дръпне ликуваща реч. Но Волошин каза скромно:

— Сега ще ви покажем няколко кадри, снимани от екрана на апарат — пробен модел. Моля да ме извините за лошото качество на образа на много места. Както сами разбирате, това е само обикновен опит и апаратът трябва още да се доизкусуриява. Пуснете, моля, филма от началото. — И с лек поклон също тъй скромно си седна.

Волошин не се излъга: успехът беше пълен. Дори аз, който бях видял тези изумителни кадри, гледах отново с все по-голямо вълнение как лъчът на локатора съпровожда кашалота в дълбините на океана, без нито за миг да го изпуска от полезрението си.

В салона цареше прехласната тишина, само прожекторният апарат бръмчеше. А когато звуковизорът сякаш „съблече“ кита и за миг превърна изображението му в движеща се рентгенова снимка, из салона премина възторжен шепот — и пак го замени напрегната тишина.

Но още по-голямо възхищение може би предизвика сцената на срещата на кашалота с мезоскафа.

Ето в долната част на екрана започна да навлиза стоманеното тяло на подводния кораб. Волошин не се сдържа и побърза да обясни:

— Това е мезоскафът! Гледайте по-внимателно!

— Виждаме — отвърна тихо Логинов. За мое учудване кой знае защо Сергей Сергеевич веднага притихна.

Когато и последният образ изчезна от екрана и лампата светна, аз очаквах веднага да започне обсъждане на видяното. Всички се раздвижиха, зашумяха, учените, седнали на групи по специалности, разговаряха оживено помежду си.

Но Логинов стана и рече:

— Моля не бързайте с изводите и оценките. Всички желаещи утре ще получат възможност още веднъж да видят внимателно интересуващите ги кадри. Ще бъде изработен специален график на прожекциите. А сега кратичко общо съобщение на лабораториите по биология и биохимия. Кой ще докладва?

— Казимир Павлович — каза Елена Павловна.

— Заповядайте.

Логинов седна и чух как шепнешком запитва Макаров, който беше на съседния ред:

— Записваха ли се непрекъснато показанията на уредите?

— Разбира се. Нали ти лично водеше бордовия дневник.

— Не става дума за това. Когато свършим, донеси ми, моля те, всички ленти с показанията на самописците.

— Защо?

— Добре, после ще обясня. Пречим — махна с ръка Логинов.

Бек вече стоеше с показалка в ръка пред екрана и поглеждаше строго към салона, молейки за внимание.

— Ще бъда кратък — каза тихо Казимир Павлович. — Двамата с Елена Павловна успяхме предварително да анализираме данните за разпределението на планктона и измененията на солеността на водата два часа преди срещата с китовете и докато се вършеха наблюдения в непосредствена близост до тях. Данните, макар и доста оскъдни, все пак ни се виждат интересни. Моля първата диаграма.

На екрана се появи някаква цветна диаграма, от която, разбира се, нищо не можех да проумея. Трябваше да разчитаме само на

обясненията на Бек, но и той просто ни обсипваше с научни термини, като движеше бързо показалката по диаграмата.

— Тук е отбелязано увеличаването на солеността, а тук — концентрацията на планктона. Моля, вторият диапозитив.

Сега на екрана се появи нещо като карта, доколкото можех да се сетя по стрелката в единия ъгъл, която показваше посоката юг-север. Нямаше никакви други ориентири, защото на картата беше изобразено късче от безбрежния океан, където бяхме срещнали китовете. През цялата карта се точеха сините изолинии на солеността и червени, които показваха разпределението на планктона. А тези примитивни фигурки сигурно представляваха скачащите китове?

— Такава беше обстановката, когато се приближихме до стадото кашалоти — продължи Казимир Павлович. — Моля да се сменят диапозитивите един след друг...

С всеки кадър се редуваха рисунки на цветни изолинии с разположението на китовете сред тези неразбираеми за мен образи, а Бек само посочваше времето:

— Дванайсет и трийсет... Тринайсет часът... Тринайсет и петнайсет... Както виждате, кашалотите се движат през цялото време точно перпендикулярно на изолиниите на солеността... Тринайсет и трийсет... Четиринайсет часът и пет минути, тогава имахме малко забавяне във вземането на проби, моля да ни извините... Четиринайсет и трийсет...

А когато кадрите престанаха да се сменят и последният от тях се закова на екрана, Казимир Павлович завърши сериозно:

— И тъй, личи съвсем ясна зависимост между увеличаването на солеността, съответстващото ѝ разпределение на планктона, струпването на риба и движението на кашалотите. Според мен може да се смята за доказано, че най-важни за тези китове при ориентирането им в открито море са данните, получени чрез хеморецепторите...

Казимир Павлович направи малка пауза и добави:

— Като се има пред вид, че китовете извършват из океаните постоянни миграции на такива далечни разстояния, както и речните змиорки, и при това всяка година се връщат на едни и същи любими места, получените днес данни според мен могат да хвърлят светлина и върху главната загадка, която интересува всички ни, и ще ни помогнат

да разберем най-после навигационните способности на змиорките. Благодаря ви за вниманието!

Бек се поклонил, сложи показалката и погледна часовника си.

Екранът потъмня. В салона светна.

Нима случайната среща с кашалотите ни беше приближила до разгадката?

— Излиза, че магнитната хипотеза е опровергана? — подпитах Волошин, но той само махна нетърпеливо с ръка и стана.

— Моля за думата, Андрей Василиевич — каза той.

— Днес няма да спорим — поклати глава Логинов. — Нека понапред да проучим внимателно тези материали. Те също ще бъдат предоставени на всички желаещи в определени по график часове. И без това се заседяхме...

— Само че аз нямам намерение да споря — прекъсна го Волошин. — Имам само едно кратичко съобщение, което няма нищо общо с наблюденията на Казимир Павлович, но според мен не толкова интересно.

— Добре. Само ви моля по-накратко, Сергей Сергеевич — отстъпи Логинов.

— Ще бъда пределно кратък и дори няма да се качвам на трибуната. Днес, когато наблюдавахме кашалотите с помощта на звуковизора, нашият локатор случайно хвана някакви загадъчни сигнали от неизвестен произход. Те се повтаряха приблизително на всяка секунда и половина. Първо сигнал, после — ехо от морското дъно. Отново сигнал — и пак ехо. Всеки сигнал траеше около три секунди, а височината на тона достигаше петстотин херца. Тъй като в корабните ехолотове не се прилага такава честота и освен „Богатир“ тук нямаше никакъв кораб, трябва да се признае, че с ехолокация се е занимавало някакво живо същество, още непознато на науката. Лентата със записа на сигналите представям за изучаване от всички.

Като каза това, Сергей Сергеевич вдигна над главата си плътно навито руло широка хартиена лента и додаде многозначително:

— Предварителният анализ показва, че тези сигнали много приличат на ония, които изследователският кораб „Атлантик“ случайно успял да улови през пролетта на 1949 година в района на дълбоководната падина край Пуерто Рико. Съвпадат и честотата, и продължителността на сигналите. Струва ми се, трябва да поспрем тук

и да се опитаме да се запознаем по-отблизо с тоя загадъчен обитател на дълбините...

В залата се вдигна шум.

— А уверен ли сте, Сергей Сергеевич, че тези сигнали не ги е давал гмуркащ се кашалот? — попита Елена Павловна.

— Прегледайте записа и сами ще се убедите. Сигналите се различават рязко от ония, които се използват от кашалотите.

— Това е морски змей! — подвикна подигравателно някой от задните редици.

Шумът в залата се засили още повече. Логинов стана и изчака да поутихне.

— Разбира се, ще проучим внимателно материалите ви, Сергей Сергеевич — каза той. — Но не можем да спираме тук. Достатъчни са ни и загадките на речните змиорки. А морски змей няма да ловим — освен ако сам не пожелае да ни дойде на гости. Лека нощ!

Всички почнаха да се разотиват, разговаряйки оживено. Волошин се приближи до Логинов и завърза спор. Аз едва успях да настигна Елена Павловна до самата врата и се замолих:

— Но какво открихте днес, обяснете ми на човешки език! Разбирам, че сте уморена, Елена Павловна, ала с две думи...

— С две думи ли? — засмя се тя. — Според мен никой не може да го каже по-кратко от Казимир Павлович. Аз, нарочно го склоних да се изкаже именно той.

— Но изложете ми го без доказателства, просто самата същност.

Тя повдигна рамене.

— Да, същността наистина е проста. Планктонът в океаните се струпва на ония места, където солеността и температурата на водата са най-благоприятни за неговото развитие. Там се струпва и рибата. И ето днес се убедихме, че когато ловят риба, кашалотите също се ориентират по температурата и химическия състав на водата...

— Който те анализират с някакви тайнствени хеморецептори?

— Точно така — засмя се пак Елена Павловна. — Виждате ли колко добре разбирате вече.

— Но какво е това хеморецептори?

— Чисто и просто органи, които служат за възприемане на химическите вещества.

— Разбирам. Но какво става. Излиза, че вие със собствените си ръце помогнахте днес на Казимир Павлович да унищожи вашата магнитна хипотеза за ориентировката на змиорките?

— Какво да се прави, случва се така в науката — повдигна тя рамене. — Но аз не я смятам за опровергана. Това, което узнахме за кашалотите, не трябва да се отнася непременно и за змиорките, тук не съм съгласна с Бек. Но, извинявайте, аз буквално не мога да се държа на краката си, толкова съм уморена. До утре!

Като ѝ пожелах лека нощ, аз се залових да търся Волошин, за да разпитам поне него. Но Сергей Сергеевич вече спеше юнашки сън и хъркаше с някакви особено победни бойки модуляции.

На сутринта той беше настроен добродушно-иронично, както и се полагаше на герой на деня. В отговор на разпитванията ми величествено махна с ръка:

— А, просто дребна работа, неточен опит, само от десетина случайни анализа. Е, предполагам, че на близки разстояния кашалотите могат да усетят нещо в морската вода. Но как намират пътя си на хиляди мили?! Тук, Николаевич, никакъв нюх не може да помогне. С не по-голям успех бих могъл да доказвам, че кашалотите, а може би и змиорките се ориентират чрез локация: опипват със звукови сигнали дълбочината, релефа на дъното и запомнят получената „ехокарта“. Може именно с това да се е занимавал вчера тайнственият морски змей.

„Ето че се роди още една хипотеза“ — помислих уплашено и запитах:

— А вие наистина ли вярвате, че е било морски змей?

— Напълно възможно е. За да се излъчват такива сигнали, трябва да има мощен източник. Логинов сгреша, като отказа да го потърси под водата, после ще съжалява за това. Обръснете се по-бързо, уважаеми представителю на всемогъщия печат, та да отидем да изберем по-хубаво кадърче за вашата бъдеща книга. Бръснете се, бръснете се, аз ей сега ще се върна.

Но се върна след половин час по-мрачен от облак и без да продума нищо, грабна някакви книжа и веднага отиде в лабораторията си.

Причината за тази внезапна промяна на настроението му узнах, когато прочетох по пътя за столовата току-що окачената заповед на

началника на експедицията. В нея се „обръщаше внимание на началника на лабораторията за нова техника С. С. Волошин за недопустимата небрежност, проявена при наблюдаването на мезоскафа с помощта на недостатъчно проверени уреди...“

Ама че строг е Логинов!

9. ПРИЗРАКЪТ В ОКЕАНА

— Е, днес, изглежда, ще ви дам още една последна възможност да се убедите в безграничната ми доброта — каза многозначително Сергей Сергеевич една сутрин. — През последните дни вие се отнасяхте към мен с необходимото уважение, не ми възразявахте, не си позволявахте клеветнически нападки и цинични намеци. И ако се закълнете тържествено да се държите и занапред така и се съгласите три дни поред по изключение вие да поддържате чистотата в каютата, може да ви дам единствената в света възможност да погледнете Саргасово море от височината на птичи полет...

— Да не би да възнамерявате да летите с дирижабъла?! — прекъснах монолога му.

— Вашата рядка проникателност ви прави чест.

— И ще вземете и мен?!

— По-напред бих искал да чуя клетвата.

— Кълна се!

— По-конкретно.

— Кълна се да бъда вежлив, внимателен и послушен...

— И три дни поред, без да влизате в никакви пререкания, безусловно да разтребвате каютата и да бършете праха от илюминаторите и всякакви медни нещица, та да блестят като златни.

— Сергей Сергеевич, това е вече прекалено! — замолих се аз.

— Тогава няма какво да говорим.

— Кълна се!!!

Волошин ме изгледа с явно съмнение, после каза замислено:

— Би трябвало да ви накарам да се закълнете по ростовски, само че няма да можете...

— Как става това?

— Седем пъти напевно, за да се разпръснат съмненията. Ала не ще можете отведнъж, а време за учене няма. Ще трябва и така да ви повярвам. Добре, давам ви половин час да си пригответе всичко, да се

обръснете и да закусите. Ако закъснеете, сърдете се на нещастната си звезда.

Само след петнайсет минути аз изскочих на палубата, додъвквайки бежешком закуската си. Денят беше слънчев и съвсем безветрен. Навред по яркосинята вода се виждаха кафеникави петна. Това бяха плаващи островчета от прочутите саргасови водорасли.

Ето вече втори ден плавахме по спокойната и безметежна шир на Саргасово море. За това чудно море без брегове посред Атлантическия океан е писано толкова много, че имаше предостатъчно теми за разговори на бака. Едни, наведени през борда, се опитваха да съзрат в бистрата вода развалини от легендарната Атлантида — нали има хипотези, че тя била потънала точно тук и плаващите водорасли са останки от зелените ѝ поляни...

Други търсеха кораби-призраци, изоставени от екипажа си и станали пленници на Саргасово море — за тях също са измислени много легенди.

— Че какво чудно има в това? Увият се водораслите около витлото и ето те в капан — разсъждаваха моряците.

Аз се надявах да намеря дори цял Остров на загиналите кораби — ако си спомняте описания в един от романите на Александър Беляев.

Но Волошин, разбира се, побърза да разсее моите, както се изразява „романтични фантазии“.

— Бабини деветини — каза той насмешливо. — Типични писателски измишльотини, игра на необузданата фантазия. Всички тези кошмарни истории за кораби, загубили управление, понеже на витлата им се оплели водорасли, които ги направили вечни пленници на Саргасово море, съществуват само във вашето въображение. Водорасли тук има много, но те никъде не образуват компактни полета и не могат дори що-годе забележимо да забавят скоростта на кораба.

— Да, това никак не отговаря на действителността — подкрепи го Казимир Павлович Бек. — И знаете ли защо водораслите не могат да се разраснат тук прекалено много, макар че на пръв поглед имат най-благоприятни условия: спокойна вода, почти нераздвижвана от бури, висока температура, която дори зиме не спада под седемнайсет градуса по Целзий? Бедата е там, че водата тук е извънредно бедна на хранителни соли. Погледнете колко е чиста и бистра. Саргасово море

се слави с най-чистата вода в целия Световен океан. Но за водораслите това е лошо.

— Ясно ли е? — отново се хвана за мен Волошин. — Химията в лицето на нашия уважаем Казимир Павлович безмилостно разруши още една поетична легенда. Така науката, разпалвайки светилника на знанието, лека-полека съвсем ще ви остави без хляб, няма да има за какво да пишете с удивителни знаци и зловещи заглавия: „Гробище На Загиналите Кораби“ — всяка дума непременно с главна буква.

— Е, ами как да се обясни тогава, че тъкмо в Саргасово море често се срещат отломки от потънали кораби? — не се предавах аз. — Чел съм за това не в приключенските романи, а в такъв солиден труд като „Океанография“ на Шокалски.

— А на коя страница? — примижа хитро Волошин.

— Не помня. Какво, не ми ли вярвате? Мога да сляза долу да донеса книгата — докачих се аз.

— Вярвам, но искам само да разбера обърнахте ли внимание точно в кой раздел пише академик Шокалски за тези кораби?

— Май в раздела за теченията...

— Аха! Съвсем вярно — подзе тържествуващо Волошин. — Именно пръстеновидната система на морските течения, която е създала това уникално море сред безбрежния океан, тласка насам потъващите кораби. А водораслите нямат абсолютно нищо общо с това.

Но в дъното на душата си аз все пак не губех надежда, че някъде в центъра на Саргасово море ще попаднем на компактни „полета“ от водорасли, а пък ако съвсем ни провърви — да намерим и полупотънал мрачен скелет поне на един безследно изчезнал кораб и да успеем да разкрием най-после на света тайната на неговото изчезване.

Когато днес обгърнах с поглед морето от височината на палубата, ми се стори, че водораслите наоколо са се увеличили. Някои островчета се бяха разпрострели на цял километър и половина. А какво ли ще видим от височината на птичи полет?!

С пристигането ни в Саргасово море започна най-напрегнатото време за учените. Трябваше да установят точно местоположението на мръстилищата и да се опитат да изяснят защо змиорките са харесали именно тия места и как намират пътя дотам. Тук, в сравнително ограничен район, магнитните влияния едва ли можеха да служат за

сигурен ориентир. Та те почти не се променяха. Толкова по-вероятно изглеждаше на близките подстъпи към мръстилищата змиорките да се ориентират по най-малките промени в температурата и солеността на водата — очевидно досущ като кашалотите. Наблюденията на Бек върху китовете даваха солидни основания за такива предположения.

Но предстоеше те да се проверят внимателно. За да обхванат в изследванията си по-голяма площ, нашите учени почти всеки ден извършваха продължителни полети с дирижабъла.

Казимир Павлович не пропускаше нито един рейс. Но днес се чувствуваше неразположен: вчера се беше прегрял на слънце. Лекарите му бяха забранили да лети. Изглежда, че най-после ще се намери в гондолата местенце за мен и ще ми се представи възможност да видя Саргасово море от птичи полет.

Аз побързах да отида на кърмата, където на просторната площадка до мезоскафа вече вървеше с пълна пара подготовката на дирижабъла за полет. За гондолата вързаха лек и здрав кожух от някаква „уникална синтетика“, както се изразяваше Волошин.

Необичайно строгият и деловит Волошин издаваше кратки разпореждания на техниците и матросите, които се суетяха около кожата, който постепенно се пълнеше с газ, издигаше се все по-високо над палубата и вече придобиваше правилни очертания.

Ето той беше вече почти изцяло напълнен...

Като отпускаха постепенно въжетата, му дадох възможност да се вдигне до върха на мачтата и там го вързаха. Още няколко минути — и над палубата увисна готов за полет въздушен кораб, който по размери почти не отстъпваше на „Богатир“!

Волошин отдавна вече беше в гондолата, изпробваше с механика Петя моторите.

— Побързайте! — подвикна той, като се подаде от вратичката на гондолата.

Първа се закатери нагоре Елена Павловна. След нея тръгна Макаров, който с престорена тревога запита Логинов:

— Ще издържи ли стълбичката? Не ми се иска да затреця, преди още да съм се издигнал във въздуха.

Ето и Логинов се готви да се качи в кабината, заръчвайки на раздяла нещо на капитана. Нима няма да ме вземат?!

— Андрей Василиевич, Волошин ми обеща! — казах умолително, като дръпнах Логинов за ръкава.

— А какво търсите още тук? — учуди се той. — Аз пък мислех, че отдавна сте горе.

Закатерих се по люлеещата се стълбичка.

Не беше много приятно да гледам палубата от височината на мачтата, която се поклащаше като тревичка на вятър. Побързах да отместя погледа си към океана, който блестеше наоколо от слънцето. Но не можах да му се полюбувам. Волошин ме хвана не много вежливо за яката на куртката и почти ме пренесе в кабината, мърморейки:

— Намерили сте кога да събирате впечатления. И така безсъвместно забавихте излитането.

Като се подаде от вратичката, той извика:

— Андрей Василиевич, излитаме без вас!

След минута в гондолата се качи и Логинов. Настанихме се криво-ляво — кой на сгъваемите пейчици, кой просто на чувалите, струпани до стените. Като ни измери с критичен поглед, Сергей Сергеевич зае командирското си място до моториста и изкомандува:

— Освобождавай!

— Тъй вярно, освобождавам! — кой знае защо ревна с всички сила мотористът, види се за по-голяма тържественост на момента.

Но нищо особено не стана. Беше тихо, спокойно, само като че ли на раменете ми легна някаква тежест.

Едва когато погледнах през прозорчето, разбрах, че се издигаме. Корабът беше вече някъде далеч долу и заприлича на изящна играчка, а мачтата му, по която току-що се бях катерил, изглеждаше сега не по-дебела от кибритена клечка.

Ние се възнасяхме към небесата дори по-плавно и безшумно, отколкото ако се издигнахме с бърз асансьор.

Аз съм летял с различни видове самолети, с въртолети, но това усещане беше съвсем ново и необичайно. То не се промени и когато издигането престана и заработиха моторите. Те не ревяха точно над ухото, като във въртолет, гондолата не вибрираше — всъщност нашият полет над океана приличаше по-скоро на свободното и леко реене на птиците.

Разбира се, всички, с изключение на мен много пъти вече бяха летели с този чуден въздушен кораб, но Волошин все пак не се сдържа:

— Е, какво, можеш ли да го сравниш с въртолет? А аз кръв проплюх, докато убедя Научния съвет...

— Затова пък е толкова по-приятно да чувствувате сега, че сте имали право — отговори му невъзмутимо Логинов.

Сергей Сергеевич вероятно искаше да каже нещо много жлъчно, но се закашля от възмущение, махна с ръка и обърна гръб.

Наистина едва ли може да се измисли нещо по-добро за научни полети. В гондолата е просторно, макар че доста място заема вече надутата обемиста гумена лодка, готова за спущане във водата в случай на авария. Тя е боядисана в ярък червен цвят, за да се забелязва отдалече. До лодката стоят готови и добре опакованата аварийна радиостанция, неприкосновеният запас от храна и широка дъбова бъчвичка с питейна вода. Дано всичко това да не ни потрябва...

Ние не летяхме много бързо и няколко пъти се спряхме за научни изследвания. Дирижабълът слизаше по-ниско, надвисваше над самата вода и от него се спущаха уреди, за да определят температурата и солеността и да вземат проби от различна дълбочина. Освен това се мъчехме да установим има ли на това място електрически токове в морската вода, макар и слаби, и на каква дълбочина, и измервахме напрежението на магнитното поле. Такава обширна програма от наблюдения даваше материал за проверка на най-различни хипотези.

Всички имахме много работа. Всяка научна станция^[1] отнемаше не по-малко от един час.

А Сергей Сергеевич успяваше на всичко отгоре да решава и свои особени проблеми. Всяко спиране той използваше да опипва морските дълбини с портативния звуков локатор.

— Много е важно да се проучат възможностите за звуковиждане на границата между двете среди: въздушната и водната — каза ми той.

Но по-подробните обяснения трябваше да се отложат за след завръщането. Опитите бяха сложни, дори с помощта на Петя Волошин едва смогваше да се справи с безбройните уреди.

А след това пак се издиграхме към небето и летяхме по-нататък.

Прозорците са широки, кръгзорът — великолепен. Наистина картината е доста еднообразна: до самия хоризонт — синя спокойна шир, оживявана тук-таме от червеникавокафявите плаващи островчета

на водораслите. В далечината тя сякаш се сливаше с небето и предизвикваше странното чувство, като че летим някъде във вътрешността на огромна топка.

— Гробище на загинали кораби ли търсите? — попита ме Волошин. — От вас май ще излезе добър наблюдател, трябва да кажем на капитана, та да ви слага на вахта.

Той седна до мен и също загледа морето, което блестеше на слънце. Моторите бръмчаха равномерно. При другия прозорец беседваха Логинов и Елена Павловна. Ако се съди по достигащите до мен отделни фрази, те говореха все за същото — за загадката около ориентацията на змиорките.

Тя не се изясняваше. Напротив, много данни взаимно си противоречаха и объркваха. На някои места, откъдето вземахме проби, змиорките отиваха към мръстилищата по посока на увеличаващата се соленост на водата, а някъде — обратно. Тук, в самия център на Саргасово море, нямаше никакви течения, от които биха се ръководили. Температурата на различните места също се колебаеше съвсем незначително. Но и магнитните силови линии като че ли съвсем не подсказваха на змиорките пътя към мръстилищата: срещаме стада змиорки, движещи се на юг и на запад.

Може наистина да ги водят към океанските дълбини някакви недоловими миризми, извънредно тънки разлики в химическия състав на водата?

Макаров, изглежда, бе решил да си почине от тези непрекъснати загадки. Той седеше в крайния ъгъл на гондолата и леко подремваше, постопен на слънце.

— Ще ми се смеете, но според мен все пак това е кораб — казах аз тържествуващо на Волошин. — И, изглежда, загинал.

— Къде?

— Ето виждате ли тъмната точка вдясно от пътя на дирижабъла?

— Не виждам.

— А аз я следя вече отдавна, но тя не се движи. Пушек не се забелязва, макар че явно не е платноход.

Сергей Сергеевич ме погледна с недоверие, после взе бинокъла, окачен на стената на гондолата.

— Значи, имате добро зрение — одобрително вметна той, без да сваля бинокъла от очите си.

— Кораб ли е?

— Да. И то полупотънал, едва се подава от водата. Как можахте да забележите това?

— Но какво му се е случило? Хайде да се приближим и да го огледаме.

— Аз съм винаги готов, като пионер. — Волошин се обърна към Логинов: — Андрей Василиевич, вдясно е забелязан някакъв странен кораб, изглежда, изоставен от екипажа. Би трябвало да го огледаме.

— Къде? Къде? — събуди се веднага Макаров.

Всички се струпаха в носовата част на гондолата.

Дирижабълът се наклони. Волошин ни загълча да „не нарушаваме диферентировката и да се разпръснем“.

Наложи се да се отдръпна до другия прозорец, откъдето, за съжаление, корабът започна да се вижда по-лошо.

— Чудно защо хората са го напуснали, щом като още може да плава — каза Волошин на Логинов, който разглеждаше кораба с бинокъла. — Интересно какво ли е могло да стане там? Ами ако някой е останал и има нужда от помощ?

Логинов свали бинокъла, погледна Волошин и като се усмихна, отговори:

— Сергей Сергеевич, аз ви познавам толкова отдавна и добре, че би трябвало да свикнете... Напразно разпалвате у мен романтични надежди. Но хайде все пак да се приближим до него. Макар и само за да определим точно координатите му и да предупредим другите кораби. Няма да бъде много приятно някой да се натъкне нощем на такъв полупотънал кораб.

— Вярно — съгласи се Волошин, завъртвайки бързо кормилото. — Но пък си заслужава да го огледаме. Такъв кораб, напуснат от екипажа, но кой знае защо не потънал, винаги крие някаква загадка...

— Навярно тъкмо такива кораби-призраци са породили легендата за „Летящия холандец“ — подкрепи го от прозореца си Макаров.

Той веднага разказа четената някъде загадъчна история с английския платноход „Малбъро“, изчезнал безследно край нос Хорн през 1890 година. А почти четвърт век след това — чак в 1913 година — неочаквано го срещнали по същите краища. Корабът се движел с

опънати платна. Той бил в пълна изправност. Всичко си стояло на мястото, никакви признаци от тревога или катастрофа.

Екипажът не бил напускал кораба. В каютите открили шест скелета в изгнило облекло. Тринайсет скелета се намирили на различни места по палубата, сякаш продължавали да изпълняват вахта, а един лежал до кормилото.

— Тайната така си и останала неразкрита — завърши разказа си Макаров. — Вахтеният дневник бил плесенясал и буквално обрасъл с мъх, не могли да разчетат нищо от записаното.

Всички други книжа за четвърт век били изгризани, проядени от всевъзможни тропически насекоми.

— Да не е измислица? — попита Елена Павловна.

— Официалният доклад на моряците, които открили този кораб-призрак, впоследствие бил протоколиран от английското адмиралтейство и публикуван.

— Но какво е могло да им се случи? Масово отравяне ли?

— Ти си биолог и май изказа най-правилното предположение. То било изтъкнато на времето. Но имало и други версии — дори какви ли не суеверни фантазии, защото десет моряци все пак били изчезнали някъде и скелетите им не се намерили. Може да са слезли на някой остров, а възможно е и телата им просто да са били отнесени от вълните през четвъртвековните скитания на мъртвия кораб из океана...

— Забавна история — подзе Волошин. — И именно това е като че ли най-интересното: как е оцелял корабът толкова години? Кой знае колко бури са го блъскали! Районът около нос Хорн има печална слава в това отношение. Възможно е дори този платноход без екипаж за същото време да е обиколил няколко пъти света...

И аз си спомних една подобна история, която бях чел от някакво списание — май в „Наука и живот“, така че с положителност можеше да ѝ се вярва, — та побързах да я разправам.

Това беше поразителната история на друг английски платноход — „Минерва“, която станала в средата на миналия век. „Минерва“ потеглила от пристанището Хамилтън на Бермудските острови. Предстояло ѝ да прекоси два океана, да заобиколи Африка и да закара товара си до Далечния изток. Пътят бил труден и опасен и никой не се учудил толкова, когато платноходът изчезнал безследно.

Чудното било, че след няколко години, когато всички вече престанали да я търсят, „Минерва“ се върнала в същото пристанище — Хамилтън, откъдето на времето тръгнала на далечно плаване. Но корабът бил съвсем пуст. На него нямало нито един човек.

Какво се е случило с екипажа на „Минерва“, така си и останало тайна, една от многото загадки на морето. Последната бележка в дневника на капитана, намерен в каютата му, била направена преди повече от година. Тя се оказала съвсем банална, безинтересна.

Изказвало се предположение, че на връщане „Минерва“ се натъкнала някъде в Индийския океан на много силна буря. Дали всички моряци са били пометени от вълните или поне част от тях се успели да спуснат набързо лодките, страхувайки се да не би платноходът скоро да потъне — никой вече не е в състояние да разкаже.

Но океанът все пак бил милостив към „Минерва“. След хиляди мили ветровете и теченията го докарали най-после до родното пристанище!

Моята история, струва ми се, беше не по-малко интересна и необикновена от Макаровата. Но завършека ѝ сега всички слушаха разсеяно, защото дирижабълът се приближаваше до загадъчния мъртъв кораб, който вече не в легендите, а в действителност, пред очите ни, необяснимо защо изоставен от хората, продължаваше упорито да броди из морето и не искаше да потъва.

А може би в момента е в бедствено положение и на него има някой, който чака помощ?...

Корабът беше доста голям, макар че не можеше да се определят точните му размери, понеже над водата стърчаха само мачтата, капитанският мостик и носовата част на палубата.

Никакви признаци на живот. Никой не изскочи, дочул бученето на моторите ни.

— Нито една лодка. Вероятно са успели да се спасят — промърмори Макаров.

Дирижабълът направи кръг и ние прочетохме името на кораба, изписано с едри бели букви на английски отстрана на мостика: „Дънкан“.

— Изглежда, че е товарен — рече Волошин. — Ще се спуснем ли?

Логинов гледаше Волошин и мълчеше замислен, поглаждайки бузата си с привичен жест.

— Не се безпокойте, мачтата ще ни послужи за отличен пристан — ще се привържем като при нас, на „Богатир“.

— А нужно ли е? Не можете ли да се ориентирате точно без кацане?

— Разбира се, че мога да определя координатите, без да кацам — повдигна рамене Волошин. — Но нали ми се иска да узная нещичко и за съдбата на тоя „Дънкан“. Срамота е да оставям на други да разгадават тайната.

Логинов се усмихна, поклати глава:

— Вие сте непоправим. Добре, кацаме.

Сергей Сергеевич не преувеличаваше: кацането се оказа доста проста работа и отне само половин час.

Най-напред Волошин приближи предпазливо дирижабъла до мачтата и ние увиснахме на около три метра над нея. Хвърлихме въжената стълбичка и слабичкият дългуч Петя (като че ли Волошин си избира помощници според ръста си?) се спусна по нея на марсовата площадка на мачтата. Подхвърлиха му края на швартовото въже и вързаха здраво дирижабъла за тази импровизирана котвена мачта. Сега, когато моторите спряха, той замръзна съвсем неподвижно във въздуха, като ветропоказател в тих, безветрен ден.

Един след друг се прехвърлихме по люлеещата се стълбичка на марсовата площадка — пръв Логинов, после Макаров, подире му аз. Сергей Сергеевич слезе последен.

Елена Павловна не пожела да разглежда напуснатия кораб.

— По-добре да постоя тук, в кабината. Само не се бавете — помоли тя.

Колкото и да му се искаше на механика Петя да се присъедини към нас, налагаше се и той да остане за всеки случай в гондолата.

За да стигнем мостика по залятата от водата палуба, трябваше да се събуем.

— Здравата са изпатили — каза Волошин, сочейки прегънатите леерни стойки и дълбоката вдлъбнатина в стоманената стена на рубката.

Всички илюминатори на рубката бяха счупени — личи, че „Дънкан“ е бил разтърсен жестоко.

Но въпреки това не е потънал. Защо тогава го е напуснал екипажът?

С надежда да разгадаем тази тайна, претършувахме цялата рубка, но напразно. Никакви карти и вахтени дневници. Корабната каса — отворена и празна, всички книжа — взети от нея. Изглежда, че напускащите кораба са имали време да приберат това-онова. Празна се оказа и радиокабината.

Сергей Сергеевич повъртя ръчките на радиопредавателя и въздъхна:

— Апаратът е ръждясал... А продължава да стои настроен на аварийна вълна.

Невъзможно беше да се проникне в каютите: във всички люкове, където и да надникнем, смъртно проблясваше тъмна вода. Тя не се плискаше, сякаш гледахме в кладенци — мъртва, зловеща гладка повърхност.

Внезапно над главите ни тревожно зави сирена и ни накара всички да се сепнем.

Подал се от прозореца на гондолата, Петя викаше нещо и показваше към изток. Всички се обърнахме нататък и замръзнахме.

По небето над морето беше сякаш теглена зловеща черна ивица. И тази ивица пред очите ни все повече и повече се разширяваше...

— Иде буря! — сети се пръв Волошин. — Бързо горе!

Шляпайки из топлата вода и плъзгайки се по обраслата с водорасли палуба, ние се втурнахме към мачтата. Макаров вече се бе уловил за най-долното стъпало на стълбата и искаше да се изкачва, но Волошин го спря:

— Нищо няма да излезе. Не ще успеем да избягаме. Гледайте колко бързо се приближава.

Ивицата беше закрила вече половината небе.

— Все пак ще бъде по-безопасно да изчакаме тук — каза Волошин и като събра длани на фуния, завика с отметната назад глава: — Елена Павловна, слизайте бързо при нас!

— Не я препирай, че ще падне — спря го Макаров.

— Май имаш право, Ваня. — Волошин се замисли за миг, после завика отново: — Не слизайте, чувате ли, Елена Павловна! Петя, дай бързо люлката! Настани в нея Елена Павловна и спущай. Бързо, но внимателно!

— Вие я поемете тук, аз нямам време за губене, качвам се — додаде той, улавяйки се за стъпалото.

— Чакай, а ти какво ще правиш там? — попита Логинов.

— Ще сменя Петя.

— А ще останеш ли?

— Командирът винаги е длъжен да остава на борда.

— Ами ако някоя светкавица тресне твоя дирижабъл? — каза Макаров. — Гледайте как се святка на хоризонта.

— Е, вероятността от пряко попадение е малка, пък и мачтата е метална, ще изиграе ролята на гръмоотвод. А хелият не е водород, не може да избухне.

Логинов продължаваше да го държи за лакътя.

— Налага се, Андрей Василиевич — каза Волошин твърдо, измъквайки ръката си. — Мястото ми е там.

И се закатери бързо по мачтата, като ни подвикна вече от върха:

— Поемете Елена Павловна!

От дирижабъла с дълго въже плавно се спущаше малка люлка от брезент. От нея надничаше Елена Павловна и клатеше глава.

Облакът вече бе закрил слънцето и изведнъж захладня. Но във въздуха все тъй не се усещаше ни най-слаб ветрец.

Подхванахме предпазливо люлката и след минута Елена Павловна беше при нас.

Люлката отново се понесе нагоре, за да спусне сега при нас Петя.

Той бе изминал вече не по-малко от половината път, когато рукна проливен дъжд.

Най-напред чухме необикновено працене, сякаш каруца вървеше по повалени от вятъра сухи дървета. Той все повече се засилваше, приближаваше...

И изведнъж ни връхлетя ураган. Плътна струя студен въздух ме удари в гърдите, свали и отнесе кърпата от главата на Елена Павловна.

От удара вантите^[2] запяха жално и люлката се заклати като махало...

А след това небето сякаш се разпука над главите ни и от този процеп рукна същински водопад. За миг се измокрихме до кости.

Макаров бутна жена си към рубката, а сам той се втурна да помага на двама ни с Логинов да уловим клатещата се люлка.

Тя успя все пак да се удари няколко пъти в мачтата и Петя получи хубава синина под лявото око.

Измъкнахме го от люлката и побързахме всички да се скрием в рубката.

При блясъците на светкавиците се мъчехме да различим дирижабъла. Засега той беше здрав, само се въртеше ту на една, ту на друга страна около мачтата под ударите на вятъра и дъжда. Какво ли му е сега там на Волошин?!

Ами ако наистина падне гръм върху дирижабъла?

Мълниите святкаха непрестанно, като понякога се сливаха в продължително ослепително сияние. Те цепеха черното небе във всички посоки, като ту се забиваха отвесно в морето, ту сякаш се рееха над него, ту святкаха някак изкосо, като че дращеца с огнените си кривулици заобикалящия ни облак.

---

[1] Спиране на определени места, за да се извършат научни изследвания Б. ред. ↑

[2] Ванти — дебели въжета, поддържащи мачтата и свързани помежду си с тънки напречни върви във формата на стълба. Б.пр. ↑

10. МАЙСТОРСКОТО ВЗРИВЯВАНЕ

Бурята бушува шест часа! Шест безкрайни часа стояхме до колене във вода, притиснати един до друг в рубката на изоставения, мъртъв кораб, а стихията все не се укротяваше.

Почти не разговаряхме. Безполезно беше да се опитваме да надвикаме тропота на пороя и тътена на гръмотевиците, които се сливаха в непрекъснато бумтене.

Логинов все по-често поглеждаше с тревога часовника си, приближавайки го до самите си очи.

— Безпокоят ли се на „Богатир“? — подвикна му Макаров.

Логинов кимна.

— Волошин навярно се опитва да се свърже с тях!

— Едва ли ще го чуят. Непрекъснато пращане! — викна му в отговор Логинов.

Интересно е все пак от колко време скита из океана този изоставен кораб? От няколко месеца? Или години? Жалко, че никога няма да узнаем това...

А дали този яростен дъжд няма да го довърши? Вълни наистина няма. Но колко вода се изля от небето! Ами ако той порой се окаже оная последна „капка“, от която „Дънкан“ ще потъне?

Забелязах колко тревожно се оглежда Елена Павловна и разбрах, че не само аз съм обзет от такива мисли. Сигурно и на нея ѝ се струва, че водата в рубката като че ли приижда...

Но щом Елена Павловна мълчи, няма да ѝ задавам тревожни въпроси.

Най-после бурята като че взе да отминава. Светкавиците проблясваха по-рядко, а гръмотевиците изоставаха от тях, закъсняваха.

— Просветлява, а? — попита ме с надежда Петя и се подаде от рубката.

И моментално закрепця като луд:

— Дирижабълът гори!

Всички изскочихме на палубата и вдигнахме глави нагоре.

Дирижабълът е обхванат от пламък!

Но това не беше жив и тревожно мятащ се насам-нататък пламък на пожар. Пламъкът, обхванал дирижабъла, беше синкав, студен, мъждукащ. На места той сякаш се спущаше надолу с дългите си трептящи езици.

Върхът на мачтата също беше целият обвит в синкав пламък. От нея на всички страни хвърчаха искри...

— Но защо създаваш паника? — каза Макаров укорително на Петя. — Пожар, та пожар! Това са най-обикновените огньовете на свети Елм. Прекалено много електричество се е натрупало във въздуха, то именно се изпразва...

— А какво ли става със Сергей Сергеевич? — прекъсна го жално Петя.

Макаров събра длани на фуния и извика силно:

— Ехе-ей, Серьожа! Как си там?

Никой не отговори.

Спогледахме се. Макаров вече се канеше да извика повторно, по-силно, но в тоя момент от прозореца на гондолата се подаде Волошин.

— Гледайте, главата му гори! — ахна Елена Павловна.

— Хайде, пак — замърмори Макаров. — Не гори, а свети, просто от косата му изскачат искри. Елементарно физическо явление.

— А не е ли опасно? — попита го загрижено жена му.

Вместо отговор Макаров подвикна на Волошин:

— Как си там, добре ли?

— Всичко е наред, само не мога да се допра до нищо. Страх ме е, цял съм в искри... — Сергей Сергеевич не довърши фразата и бързо се скри.

След една минута се показва отново на прозореца, викна:

— Тук трябва да се занимавам с техниката, потрайте! — и изчезна във вътрешността на гондолата вече задълго.

Сиянието около дирижабъла скоро угасна — отведнъж, като че ли щракнаха ключ. Но не притъмня. Облакът вече постепенно се отдръпваше от небето.

— Интересно, дали се е свързал с „Богатир“? — проговори Макаров, бършейки с кърпа мокрото си лице.

— В момента и мен това ме безпокои най-много — отвърна Логинов навъсено. — Виж какво... Ще се кача при него.

— Почакайте още малко, скоро ще утихне — каза Елена Павловна.

— Или използвай поне люлката — подкрепи жена си Макаров. — Извикай, Серьожа ще ти я спусне.

— Е, сега люлката така се клати, че ще ми се завие свят — махна с ръка Логинов, помъкна се до колене във вода към мачтата и се закатери по нея.

Изкачи се благополучно. Видяхме как Волошин му помогна да се пъкне в гондолата на дирижабъла.

Дъждът и вятърът престанаха така внезапно, както ни бяха връхлетели. Отново засия весело слънцето, което бе успяло вече да се спусне почти до самия хоризонт, а от буреносния облак останаха само три точки, които тъмнееха в далечината, на края на небето.

— Трябва по-скоро да се връщаме, свечерява се — обезпокои се Елена Павловна и се помъчи да се срещне, като използваше за огледало парченцето стъкло, останало на един от илюминаторите. — Кой знае колко се тревожат на „Богатир“, ужасно!

Вече се канехме да викаме люлката — на никого не му се катереше по мократа мачта, но Логинов се спусна отново долу и загрижено каза, че няма да успеем да излетим скоро.

— Станало е там някакво късо съединение от гръмотевиците, ще трябва да се поправя. Петя, върви горе да помогнеш на Волошин.

— А успял ли е да се свърже с „Богатир“? — запита Макаров.

— Не зная. Той няколко пъти предаде координатите ни и съобщи, че се забавяме поради бурята, но не получи никакъв отговор, пречеха му силните пращания. А след това връзката се прекъсна.

— Значи, ще трябва да спим тук — въздъхна Елена Павловна. — Неудобно.

Логинов донесе с люлката сандвичи, пирожки и термоси с още топло кафе. Но всички решихме да се качим в гондолата и да вечеряме именно там. Никой не искаше да преспива на мъртвия кораб, пък и нямаше къде — отвред прииждаше вода.

Издигнахме се един след друг с люлката в гондолата на дирижабъла. Там беше сухо и уютно, само миришеше силно на изгоряла гума.

Сергей Сергеевич се занимаваше с мотора и поправяше повредената от гръмотевиците апаратура. Петя се опитваше да оправи

предавателя, също излязъл от строя. Те прекъснаха за малко работата си, за да хапнат с нас.

Когато привършвахме вечерята, беше вече тъмно, мракът се бе спускал бързо над морето. За икономия на ток Волошин запали само две подвижни лампички, за да може да продължи ремонта. А на нас не ни оставаше нищо друго, освен да лягаме да спим направо на пода на гондолата. Елена Павловна настанихме в гумената спасителна лодка — там все пак е малко по-меко и уютно.

Неудобно беше да се лежи на пода. Но умората и нервното напрежение надвиха и аз бързо заспах. Последната мисъл, която помня, беше: „Колко странно трябва да изглеждат тези две бледи светлинки, сякаш увиснали от нощното небе над морето, ако ги видят от някой минаващ кораб... Но кой и защо ще се навре в това залутано кътче на Саргасово море?...“

Няколко пъти през нощта, когато се обръцах от една на друга страна, смътно видях, че Волошин и Петя все се въртят около апаратурата. Веднъж край тях ми се мярна Логинов, но моментално заспах отново.

Събудих се от шумни гласове.

— Андрей Василиевич, „Богатир“! — викаше Петя.

— Къде? Вярно. Сергей Сергеевич, трябва да им дадеш сигнал. Може да не забележат тези светлинки.

— Сега ще запаля прожектора. Макар че вече се съмва и няма голяма полза.

Аз скочих бързо и като търках очи, се приближих до прозореца. Зазоряваше се, но звездите още сияеха ярко на просветляващото небе.

А в далечината блестяха три цветни светлинки: зелена, червена и — малко по-високо над тях — бяла. Те изглеждаха неподвижни като звездите. Но нямаше съмнение, те бяха светлините на кораб, който се носеше към нас.

— Това не е „Богатир“ — каза Логинов. — Светлините са много ниско над водата.

— Да, по всичко личи. Но иде към нас. Кой ли може да бъде? Ей сега ще му сигнализирам. — Волошин започна да пали и гаси прожектора като сигнален фенер.

В отговор до червената светлинка замига още една — бяла.

— Отговарят на английски — рече Логинов. — Питат от каква помощ имаме нужда.

Волошин кимна и повтори замислено:

— Кой ли може да бъде?

Всичко стана ясно, когато непознатият кораб се приближи до нас.

В този момент пурпурното, сякаш косматото слънце изскочи от водата. Стана съвсем светло.

— „Албатрос“ — преведе гласно Сергей Сергеевич надписа, изрисуван с едри черни букви на белия борд на приближаващия се кораб.

Той беше малък, с две тънки мачти, на реите на които се виждаха плътно навити платна. На кърмата на кокетното корабче лениво се полюляваше „Юниън Джек“ — английското знаме.

— Я гледайте, Николаевич — каза Волошин, като ме мушкаше с острия си лакът в хълбока, — ето ви възможност да проверите дали са ви казали истината. Виждате ли: зачислен в пристанището Хамилтън. Този „Албатрос“ е дошъл до нас от същото пристанище, както вашата легендарна „Минерва“. Какво чудно съвпадение!

От „Албатрос“ спуснаха лодка и всички ние, с изключение на Петя и Елена Павловна, слязохме отново долу, на полузатъналата палуба. Там именно, в доста романтична обстановка, стана запознаването ни с професор Робърт Алън Конлей, сътрудник на научноизследователската океаноложка станция на Бермудите. Така ни се представи един висок оплешивяващ човек на около четиридесет години, с обветрено и загоряло лице, на което малките червеникави мустачки изглеждаха като залепени.

Професор Конлей ни разказа, че правели наблюдения върху кашалотите на сто и двацет мили западно оттук, когато чули нашето тревожно съобщение, адресирано до „Богатир“. Англичаните решили да ни се притекат на помощ, тъй като се страхували, че сме претърпели сериозна повреда.

Докато разговаряхме на заетата от водата палуба на „Дънкан“, от мостика на „Албатрос“ с интерес разглеждаха кораба-призрак и си разменяха някакви оживени реплики.

Логинов благодари сърдечно на Конлей и като се обърна към Волошин, рече:

— Но, струва ми се, вече сме оправили всичко?

— Да, след час и половина можем да излетим — потвърди Волошин.

— Няма ли да използваме радиостанцията им, за да се свържем с „Богатир“? — попита Логинов. — Да не се безпокоят там.

— Е, сигурно и те са ни чували, само че не можах да хвана отговора им. Радиостанцията на „Богатир“ е мощна. А скоро и ние самите ще установим връзка — отвърна Волошин и като се обърна към професора, попита заинтересувано на английски:

— А как разбрахте нашето съобщение? Нали говорех на руски.

— Аз съм понаучил вашия език — отговори Конлей с усмивка. — Той става международен, особено за изследователите на океаните, не смятате ли, че е така?

От „Албатрос“ се отдели втора лодка и тръгна към нас.

— Нашият капитан, мистър Коуард — обясни професорът, сочейки седналия до кормилото на лодката снажен човек в бял кител и фуражка с голяма козирка.

Капитанът се качи на палубата, здрависа се с нас, като от време на време кимаше мълчаливо, изслуша благодарността на Логинов за готовността да ни помогнат и помоли за разрешение да огледа изоставения кораб.

— Но и ние като вас, мистър Коуард, сме случайни гости на него — засмя се Волошин.

— Вие първи стъпихте на палубата му — отвърна сериозно капитанът, като разпери ръце.

Заедно с Волошин и дошлите английски моряци тръгнахме да разглеждаме „Дънкан“. Логинов и Макаров заведоха професор Конлей в радиокабината, където беше по-сухо, и там почна оживен научен разговор. Аз не исках да им преча и последвах Волошин с гостите — нали трябваше да се сбoguваме с кораба-призрак, скоро ще го напуснем.

— Чували ли сте нещо за този кораб? Какво му се е случило? — попита Волошин капитана на „Албатрос“. — Струва ми се, че името му ви е познато?

— Разбира се, дано по-скоро да отиде при рибите! Бреговата охрана търси тоя проклет „Дънкан“ вече втора година.

Капитанът разказа, че „Дънкан“ отплавал по-миналата есен с товар въглища от Англия за едно американско пристанище. Било есен, попаднал на свирепа буря. Вълните повредили силно палубните надстройки и на всичко отгоре се счупило витлото. Корабът станал абсолютно неуправляем.

Екипажът очаквал всяка минута „Дънкан“ да се преобърне или да се пробие на още няколко места и да потъне. Щом бурята взела да поутихва, решили да спуснат лодките и да изоставят кораба. Капитанът дал по радиото сигнал за бедствие, съобщил, че според него „Дънкан“ няма да издържи повече от един час и екипажът напуска обречения кораб.

Така и сторили. Бурните вълни подхванали трите лодки и бързо ги отнесли далеч от кораба. За щастие след няколко часа целият екипаж бил прибран от един минаващ наблизо параход и никой не загинал.

Но излиза, че изоставеният от екипажа си „Дънкан“ не се подчинил на бушуващия океан!

Да си призная, дожаля ми малко, че намереният от нас полупотънал кораб е имал не много романтична съдба. Обикновен работлив въглетранспорт, без нужда напуснат от уплашилия се екипаж — за такъв май не можеш да съчиниш красива легенда...

Но капитанът на „Албатрос“ продължаваше разказа си и ние все повече се учудвахме. Не, все пак имахме късмет, че срещнахме в океана истински кораб-призрак!

Около три месеца след тази катастрофа един американски пътнически параход, който прекосявал Атлантика с голяма скорост, едва не се врязал нощем в някакъв странен параход, който нямал никакви опознавателни светлини. Пътническият минал само на няколко метра от него.

Пътническият параход държи сметка за всяка скъпоценна минута. Разбира се, той не спрял, но капитанът му все пак предупредил по радиото всички най-близки кораби за опасността от сблъскване с кораба-призрак.

Един минаващ наблизо дървотранспорт разполагал с повече време. Той се приближил съвсем до изоставения кораб, познал в него уж отдавна потъналия злополучен „Дънкан“ и се опитал да го вземе на буксир с надежда да получи поне малка застрахователна премия.

Но океанът не искал да пуска жертвата си. След няколко часа буксирното въже се скъсало, защото „Дънкан“ бил вече много надълбоко във водата.

Корабът-призрак отново заскитал самотен по вълните.

Няколко пъти едва не го блъсвали други кораби и тогава в морето излезли три ескадрени миноносеца от американската брегова охрана, за да унищожат опасния призрак.

Но не го намерили. „Дънкан“ се загубил някъде в безбрежния океан.

Излиза, че само преди около два месеца един минаващ кораб се опитал отново да го довлече до брега. И пак не му провървяло. Започнала буря и самите спасители побързали да отрежат буксирното въже от страх да не би „Дънкан“ да потъне и да повлече и тях към дъното.

Обаче точните координати били предадени по радиото в щаба на бреговата охрана и щом утихнала бурята, пет военни кораба тръгнали веднага да потопяват „Дънкан“. Но той пак изчезнал безследно в океана, както и може да се очаква от истински призрак, и едва сега ние случайно се бяхме натъкнали на него.

— Обаче този път май няма да ни избяга! — рече капитанът на „Албатрос“ със зловещо весел тон.

— А какво възнамерявате да предприемете? — заинтересувах се аз.

— Да го потопим. Ще го взривим, щом дирижабълът ви се издигне във въздуха.

— Е, разбира се, няма да ви задържаме — каза Волошин, както ми се стори, с лека тъга. — Ей сега ще се кача горе, ще завършим набързо ремонта, останали са някои дребни неща, и ще отлетим.

Логинов покани професор Конлей и капитана да разгледат дирижабъла. Те приеха това предложение с явен интерес. Качиха професора на люлката, но капитанът отказа — поклати глава, махна с ръка — и бързо, с привичка ловкост се закатери по въжената стълба на мачтата. Като гледах колко сръчно върши това въпреки възрастта си, разбрах защо между моряците е прието да се казва „хвъркна на марса“^[1]...

Но гостите не успяха да видят нищичко от нашия чудесен въздушен кораб. От мостика на „Албатрос“ извикаха с мегафона, че на

югоизток се е показал кораб, който се приближава. Това беше „Богатир“. Скоро той застана до „Албатрос“, който веднага заприлича на корабче-играчка.

Започна суетене около преместването на дирижабъла на високата мачта на „Богатир“, а после — около разглобяването му. Посипаха се въпроси и язвителни шеги, прекъсвани от отсечени команди, които гърмяха от всички палубни високоговорители.

Оказа се, че от „Богатир“ са чули зова на Волошин, но радиограмата отговор изобщо не стигнала до нас. А ние бяхме се отклонили доста далеч.

— Карахме към вас с пълна пара, ала англичаните все пак ни изпревариха — с огорчение ми каза боцманът.

Той изглеждаше сериозно разстроен и дори обиден от това, като истински патриот на „Богатир“.

Биолозите побързаха да зарадват Логинов, че докато сме летели, те успели да напипат с локатора голямо стадо змиорки на около един километър дълбочина. Вероятно започват да хвърлят хайвера си там. Мястото е отбелязано на картата и за сигурност е поставена на котва сигнална шамандура.

— Отлично — оживи се Логинов. — Незабавно ще тръгнем нататък, защото тези приключения се проточиха много дълго. Трябва да се работи.

Професор Конлей слушаше разговора с такъв интерес, че Логинов му предложи да се присъедини към нас:

— Нали за речните змиорки се знае още твърде малко. Всякакви сведения за тях са ценни. А както виждате, ние имаме мезоскаф...

— Значи, и аз мога да взема участие в потапянето?

— Не ще и питане.

— Тогава никакви колебания! Сега ще се разбере с мистър Коуард.

— Моля.

Аз поисках разрешение да отида на „Албатрос“ заедно с професора. Щеше ми се да фотографирам нашия „Богатир“ отстрана, от лодката — рядко се явява такава възможност. Пък и тук е дирижабълът, който бавно се свива и губи формите си, докато изпускат газа от кожата му... Може да излезе хубава снимка.

Да си призная, искаше ми се да огледам и „Албатрос“, но не успях. Докато правех снимки, седнал в лодката, професор Конлей вече се бе разбрал с капитана и се върна, за да тръгне обратно, към нашия „Богатир“.

Нищо, „Албатрос“ ще върви след нас, тъй че все пак ще успея да го разгледам.

— А какво е положението с „Дънкан“? — попитах капитан Коуард, който изпровождаше професора до стълбата.

— Ще го взривим!

— Ще имате ли време? Или да кажем на нашите, че ще се забавите?

— Не, няма да се бавим. Аз имам такива майстори, че ще се справят с това за броени минути. — Капитанът се озърна и повика при себе си един от матросите, които стояха на палубата на „Албатрос“:

— Лоринсън!

— Да, сър! — небрежно изкозирува онзи.

— Заемете се с тази вехтория. Ще ви стигнат ли десет минути?

— Аз съм свикнал на по-строги норми — отговори матросът, като се усмихна, почти без да разтваря устните си.

— Действайте.

— Слушам, сър!

— Юначага — каза капитанът, гледайки, подир отдалечаващия се с люлееща се походка матрос. — Ричард Лоринсън. Служил е в подводно диверсионните части на американския военен флот. Там ги учат да взривяват кораби с един заряд, и то тъй, че няма дори да се усети.

— Това, разбира се, можеш да научиш по-лесно, отколкото да строиш кораб — произнесе навъсено седналият до мен на пейката професор Конлей и отблъсна лодката от борда.

Ричард Лоринсън наистина беше майстор в работата си.

Видяхме от палубата на „Богатир“ как се приближи с лодката до обречения „Дънкан“. Взривачът беше с акваланг, със закачена на колана торбичка. Лодката спря до кърмата на полупотъналия кораб. Лоринсън огледа „Дънкан“ критично, свали маската от челото си и се гмурна. Той влезе във водата без ни най-малък плясък, като паднал зад борда нож...

И само след пет минути изплува на повърхността. Моряците му помогнаха да се качи на лодката и тя бързо мина под закрилата на „Албатрос“.

А след още три минути се чу грохот на експлозия, която изхвърли високо пенест стълб вода и отломки.

„Дънкан“ потрепера и започна да навирва нос, сякаш се опитваше да се изправи на задницата си — също като „Сирената“!

Всичко беше свършено. Корабът-призрак изчезна в океана.

— Зарядът беше сложен точно до машинното отделение — каза тихо Волошин на Логинов. — Досуц като тогава.

Те се спогледаха.

— Да, картината е много сходна — произнесе бавно Логинов. — И ако лодката беше на мястото си, щеше да хвъркне на парчета...

Те имаха право. Ние сякаш наново бяхме видели как „Влюбената сирена“ потъва от загадъчната експлозия.

— Същият почерк — каза многозначително Волошин, без да сваля очи от мазното петно над гроба на „Дънкан“.

---

[1] Марс — площадка на върха на мачтата, служеща за наблюдателен пункт. Б.пр. ↑

11. В ПРЕГРЪДКИТЕ НА КАЛМАРА

Нощем, при светлината на прожекторите, подготовката за потапяне изглеждаше особено привлекателна и романтична. Под ярките светлинни лъчи корпусът на мезоскафа беше като сребърен. Илюминаторите сякаш оживяваха, мигаха тайнствено с очи.

Заедно с хората, които сновяха около подводния кораб, готвейки го за потапяне, по площадката се мятаха огромните им чудновати сенки, като някакви приказни великани, дошли ни на помощ.

Колкото и да ми се искаше да се гмурна в дълбините на Саргасово море, и то нощем, днес не се ядосвах много. Мезоскафът можеше да вземе само четирима. Освен нашия гост заминаваха Бек, Елена Павловна и Волошин. Дори самият началник на експедицията оставаше на кораба, а това ми служеше за утешение.

Всички се вълнуваха малко. И как не, когато днес на изследователите им предстоеше да надзърнат в самото съкровено царство на змиорките, които бързаха насам по загадъчни пътища от далечни брегове, за да могат тук, в дълбините на Саргасово море, да предадат по наследство на мъничките ларви своя тайнствен „компас“ и да загинат. А ларвите ще тръгнат след това към устията на невиджани от тях реки. Ще успеем ли най-после да узнаем как ще намерят пътя си дотам. Сменят се хипотеза след хипотеза, а още не се вижда края на тайната...

Волошин предлагаше да отстъпи мястото си на Логинов, но той отказа:

— Не, Сергей Сергеевич, днес вече вие трябва да командувате парада. Покажете на гостенина мезоскафа в пълния му блясък.

— А апаратът?

— Е, вашите „едисоновци“ ще се оправят сами. Кой ще бъде на смяна?

— Петя.

— Той самият е вече кажи-речи професор.

Но аз подозирах, че Логинов е решил да прати Волошин в морските дълбини от по-користни съображения: според мен той се страхуваше да не би Сергей Сергеевич пак да скрои някакви опасни шеги със своя локатор. Ще вземе да направи целия мезоскаф прозрачен, та да се полюбува на реакцията на нашия гост на това, което англичанинът ще види под водата.

Утешавах се и с мисълта, че сега мезоскафът ще трябва да се гмурка „на синджирче“. По здрав кабел от него до „Богатир“ ще се предават телевизионни образи. Освен туй инсталираха на различни дълбочини още две телевизионни камери. Ако добавим към тях и звуковизора, ние, оставащите на повърхността, май нищо не губим и ще можем да видим дори повече от подводничарите.

Екипажът на мезоскафа зае местата си. Стрелата се разгъна и предпазливо спусна стоманеното корабче върху спокойната водна повърхност, която под ослепителната светлина на прожекторите изглеждаше млечнобяла. Ето въжето е вече отвързано...

Мезоскафът започна да се потапя, а аз не дочаках да изчезне напълно под водата, ами забързах към локаторната, за да заема похубаво място и да се спотая в тъмното, преди да е дошъл Логинов.

Сметката ми излезе вярна. Локаторната се оказа най-добрият наблюдателен пункт. Засега екранът на локатора беше мъртъв и безцветен. Но на телевизионния екран виждах всичко, на което се любувах в този момент подводничарите през илюминаторите на потапящия се мезоскаф — само че, за съжаление, в черно-бяло еднообразно изображение, лишено от цветове.

От време на време се мяркаха малки рибки, после бавно минаваше едра медуза, провесила дълбоко надолу пипалата си...

Диагонално на екрана пребяга мустаката скарида и пак стана пусто.

Скръцна врата, в локаторната влезе приведен Логинов и се спря на прага, за да свикне с тъмнината. Разбира се, той ме забеляза, но не каза нищо. Седна мълчаливо на креслото до мен и се поотмести по-близо до екрана.

Първите змиорки се появиха едва на около четиристотин метра дълбочина. Те трудно можеха да се познаят, толкова се различаваха от сребристите красавици, които бяхме ловили под проливен дъжд при

блясъка на мълниите през бурната мрачна нощ в малката речица. Аз ги помислих отначало за някакви дълбоководни риби.

Какви огромни облещени очи имат! А дългото гъвкаво тяло беше съвсем изтъняло — сега змиорките приличаха още повече на змии, проникнали по някакъв необясним начин в океанските дълбини.

— Колко са измършавели! Виждате ли, Андрей Василиевич? — внезапно прозвуча точно до ухото ми гласът на Елена Павловна.

Трепнах и се обърнах. Отде се е домъкнала в локаторната? Та нали Елена Павловна пред очите ми се качваше в рубката на мезоскафа?

— Виждам — отговори тихо Логинов по микрофона. — Ще трябва да се уловят няколко екземпляра.

— Непременно — отвърна Елена Павловна. Чак сега разбрах, че гласът ѝ се чува от високоговорителя. — Но според мен по-добре да се спуснем по-дълбоко. Струва ми се, че там ще бъдат струпани по-нагъсто.

— Добре — съгласи се Логинов. — Продължавайте потапянето, само че по-бавно...

Мезоскафът продължи да потъва. Всъщност на всеки десетина метра дълбочина змиорките ставаха забележимо повече. Техните гъвкави извиващи се змийски тела се мяркаха все по-често на телевизионния екран. Но светлината на прожекторите на мезоскафа изглежда ги подплашваше и те бързаха да се скрият в мрака.

— Много е трудно да се правят наблюдения — каза Волошин от високоговорителя, като се изкашля. — Плашат се от светлината, налага се буквално да ги гоним. Нали сами виждате. Да ги понаблюдаваме ли чрез топлинните лъчи?

Логинов мълчеше замислен.

— Чувате ли ме, шефе? — подвикна му нетърпеливо Волошин.

— Отлично.

— А защо не отговаряте?

— Размишлявам.

— Отговорен процес. Страх ви е да не наруша нормалния им режим и да не ги прогоня, а?

— Не е изключено. Какво мислите вие, Елена Павловна? — запита Логинов.

— Според мен можем да опитаме.

— Добре, хайде — съгласи се Андрей Василиевич.

Образът на телевизионния екран стана съвсем неясен, едва различим.

— Сергей Сергеевич, нищо не виждаме — каза Логинов по микрофона.

— Ах, да, та аз прекъснах почти цялото осветление. Затова пък ние виждаме отлично! Слушайте: ще запаля прожектора до телевизионната камера, а ние от другата страна ще ги наблюдаваме посредством топлинните лъчи. Ще убием, така да се каже, с един куршум два заека.

Мезоскафът потъваше все по-дълбоко и по-дълбоко. Но на екрана рядко се показваха змиорки.

„Не, така няма да се види много — помислих аз. — Но ако се пусне звуковизорът...“

И точно в този момент, като че мислите ни течаха паралелно, Логинов неочаквано каза на техника:

— Хайде да опитаме вашия уред. Само че изпреварете със стотина метра, да не закачите случайно мезоскафа.

Екранът на локатора засвети дори по-силно от телевизионния, но беше пуст. Само от време на време по него пропълзяваха някакви лъкатушни ивици.

— Дали не може да се увеличи резкостта? — помоли Логинов.

— В момента не — отвърна Петя гузно.

— М-да...

Чак сега разбрах, че тези лъкатушни ивици, прилични на запетайки, са самите змиорки. Само че локаторът не може да направи изображението им по-ясно.

— Опитайте се да опипате по-надълбоко — каза Логинов. — Само че гледайте да се придържате строго по вертикалната линия на потапянето на мезоскафа.

Запетайките на екрана ставаха все повече. Тук-там те се сплитаха на големи кълба.

— Колко са много... Хиляди! — промърмори възхитено Петя.

— От цял свят са се събрали — отвърна Логинов също тъй тихо, без да се откъсва от екрана.

Той извади бележник и като запали лампичката на малката маса до командното табло, записа бързо с едри букви в средата на празна

страница някаква загадъчна фраза: „Гибелта програмирана!!!“ — сложи три удивителни и я подчерта трикратно.

Какво ли можеше да значи това?

— При нас почти нищо не се вижда — прекъсна наблюденията ни гласът на Волошин. — Не е зле да опитате със звуковизора.

— Отдавна вече сме го включили — отговори Логинов.

— Е, и?!

— Ами и с него почти нищо не се вижда. Яснотата на образа е лоша.

— Как така лоша?! — възмути се Волошин. — Петя, какво правиш там, не можеш ли да го оправяш?

— Не, апаратурата работи с пълна сила, Сергей Сергеевич — отвърна гузно техникът. — Много е малък обектът.

— Вашият локатор е чувствителен засега само към обекти, не помалки от кашалот — вметна Логинов.

— Клевета! Непозволен способ! — завълнува се Волошин. — Да бях там, всичко щях да оправя...

— Андрей Василичев, погледнете, какво е това? — извика внезапно Петя.

На екрана на локатора сред „запетайките“ се появиха две странни обли тела с дълги гъсти мустаци. Те бяха значително по-едри от змиорките и се движеха много по-бързо.

— Какво става? Какво виждате там? — ревеше високоговорителят.

— Почакайте, Волошин, ще опитаме да разберем — намръщи се Логинов, като се премести по-близо до екрана.

— Може ли да се увеличи образът? — попита той техника, без да се обръща.

— Не, до крайност е.

Междувременно загадъчните същества на екрана се държаха твърде агресивно. Личеше, че нападат змиорките: „запетайките“ се разбягаха от тях на всички страни. Но нападателите проявяваха изумителна подвижност. Те непрекъснато меняха очертанията си, сякаш бяха съвсем без кости...

— Внимание! На дълбочина деветстотин метра, точно под вас стадата змиорки са нападнати от калмари! — произнесе високо Логинов.

Значи, дълбоководни калмари! А това, което бях помислил за „дълги мустаци“, естествено, са пипалата им.

— Ясно — отговори бързо Волошин от високоговорителя. — Ще ни разрешите ли да погледаме по-отблизо тази кървава битка?

Логинов се поколеба, после отговори:

— Само че не очи в очи, като с кашалота.

— Добре. Внимание! Заповядвам бързо потапяне — високоговорителят изщрака и млъкна, изглежда, Волошин го бе спрял за известно време.

И тримата местехме поглед ту към единия, ту към другия екран.

На екрана на локатора калмарите все продължаваха да гонят змиорките. Към тях дори се присъедини още един, почти двойно по-голям от първите.

А на телевизионния екран въобще не можеше да се види: камерата се потапяше толкова бързо заедно с мезоскафа, че се мяркаха само някакви мъгляви сенки.

— Спирайте локатора, те приближават определената дълбочина изкомандува Логинов, който все попоглеждаше указателя за дълбочините.

Екранът на локатора угасна. Сега ние не откъсвахме очи от телевизионния екран.

Ето че сенките на него почнаха да забавят призрачния си бяг...

Вече различих две змиорки с големи очи, които изскочиха от мрака в светлината на прожекторите.

А зад тях, протегнало напред извиващи се дебели пипала, се приближаваше бавно чудовищно страшилище с огромни немигащи очи!

Не успях да го разгледам, както трябва. Гигантското тяло на калмара се обърна стремително и закри целия екран.

— Ама че пирати! — провикна се от високоговорителя Волошин. — Да бяха тук моите приятели-кашалоти, щяха...

И изведнъж екранът на телевизора угасна и гласът на Волошин секна, преди да се доизкаже!

— Осветлението! — изрева Логинов, скачайки от столчето си.

Техникът бързо запали осветлението. След всичко, което току-що бях видял толкова близо и ясно, сякаш сам се намирах там, под водата, на почти един километър дълбочина, странно беше да съзря около себе

си уредите, струпани нагъсто по всички стени на каютата, и проточилите се между тях разноцветни жици.

Но другарите ни? Та те бяха останали там, на страшната дълбочина, заобиколени от гигантски калмари!

Какво ли е станало с тях? Защо се развали телевизорът и връзката се прекъсна?

От този момент времето сякаш запрепуска като пришпорено...

— Търсете повредата! — заповяда Логинов на техника, а сам грабна телефонната слушалка и се залови да вика капитанския мостик.

Но в същия миг другият телефон зазвъня настойчиво и Логинов трябваше да говори едновременно по две слушалки:

— Скъсване на кабела? Ясно. Моля щурмана да определи точните координати. Дайте сигнал на палубната команда незабавно да спусне още една телевизионна камера. Почакайте, Сазонов, говоря с мостика...

В този момент го дръпна за ръкава техникът. Без да прекъсва разговора, Логинов само го погледна въпросително.

— Викат ни по акустичния телефон. Живи и здрави! — провикна се Петя, показвайки лампичката, която мигаше нетърпеливо на таблото.

— Всички да чакат по-нататъшни разпореждания. Да не се отделят от телефоните! — подхвърли Логинов по двете слушалки, но не ги сложи, а просто ги държеше притиснати до гърдите си.

Техникът щракна превключвателя и отново чухме гласа на Волошин:

— ... дърпа силно. „Богатир“! „Богатир“! Отговорете! Защо мълчите?

Сега гласът му идеше от другия високоговорител и звучеше по-глухо, като че с мъка си пробиваше път през водната маса.

— Чувам ви добре. Какво се е случило? — отговори Логинов по микрофона, подложен му бързо от техника.

— Този идиот ни обхвана с всичките си десет пипала. Вероятно ни помисли за съперник-кашалот. Изглежда, че е скъсал кабела, затова връзката се прекъсна.

— Знаем. Не само е скъсал кабела, но и е съборил телевизионната камера.

— Така ли? Значи, нищо не виждате? Представям си преживяванията ви.

— По-добре разкажете за своите. Как се чувствуват Елена Павловна и гостът?

От високоговорителя се разнесе някакво странно клокочене. Не можах да разбера веднага, че Волошин се смее.

— Да, уредих много сърдечен прием на гостенина. Но ето че той вдигна нагоре палеца си, показва, че всичко е добре, „окей“! При нас всичко е наред, не се безпокойте.

— Тези приятелски прегръдки започват да ми дотягат — чу се отново гласът на Волошин от високоговорителя. — Ще се опитам да се отскубна от тях.

— Как? — попита Логинов.

— Ще почна да се движа хоризонтално. Дано да не е изкривил витлата ни.

— Добре, опитайте. Само че внимателно...

— Разбирам — да не го дразня, нали? Ще бъда изискано нежен.

Пак настана пауза, която ни се стори безкрайна. После от високоговорителя се чуха неясни гласове. Изглежда, пътниците на мезоскафа обсъждаха нещо.

— Какво става там, Волошин? — не изтрая началникът на експедицията. — Отговорете!

— Не ни пуска. Дърпа назад. Спирам моторите, да не би витлата да го наранят...

— Но може да ви замъкне надълбоко?

— Е, това не е толкова страшно. Мезоскафът е предназначен за шест километра, а в Атлантика изобщо няма такива дълбочини...

— Може ли или не може? — повтори строго Логинов.

— Може — долових известно смущение в гласа на Волошин.

— Не предприемайте нищо — каза началникът на експедицията. — Ще се опитаме да ви освободим.

— Как?

— Ей сега ще спуснем още една телевизионна камера. Светлината на прожекторите може да го примами, а вие угасете вашите.

— Той ще събори и тази камера.

— Нищо, ще можем да видим как най-добре да се промъкнем до него. В краен случай ще хвърлим няколко сигнални дълбочинни бомби, за да се опитаме да го пропъдим с взривната вълна. — Логинов пак грабна телефонните слушалки, за да даде необходимите разпореждания, но гласът на Волошин от високоговорителя го спря:

— Има още по-прост изход.

— Какъв?

— Ударете го с ултразвук. Има хипотеза, че тъкмо така действуват кашалотите, когато срещнат надълбоко калмари. Първо ги зашеметяват, а едва след това ги атакуват. Отлична възможност да проверим тази хипотеза.

Логинов мълчеше. Разбрах колебанието му: а какво ще стане с хората, намиращи се в мезоскафа, когато попаднат под удара на невидимия ултразвуков меч?

— Не бойте се, Андрей Василиевич, всичко ще мине благополучно — настояваше Волошин. — Всичко съм изчислил, такова кратко въздействие ще бъде абсолютно безопасно за вас. Специално сме правили опити с Елена Павловна, когато разработвахме ултразвуковата примамка. Ето тя ще потвърди...

От високоговорителя се чу гласът на Елена Павловна:

— Андрей Василиевич, според мен Сергей Сергеевич е прав. Мисля, че трябва да опитаме.

— Едно са изчисленията и лабораторните опити... — отвърна ѝ Логинов, но Волошин веднага го прекъсна:

— Започва да ни дърпа надолу! Няма време за мислене, Андрей Василиевич! Не ни пречете. Петя да си сложи слушалките, аз ще му дам необходимите напътствия.

— Слушам! — каза бързо техникът. Той отдавна вече си бе сложил слушалките и сега ги притискаше с две ръце, за да чува по-добре гласа на Волошин, който стигаше до нас през еднокилометров воден пласт.

Съвсем сериозно, като че ставаше дума за най-обикновен лабораторен опит, Волошин взе да се разправя с Петя за интервала на честотите, за някакви си анодни лампи, които може да се пръснат. Техникът само потвърждаваше:

— Да. Разбирам. Не, вчера ги смених. Слушам. Добре...

— Е, хайде, карай — завърши Волошин насърчително. — Напипай ни с локатора и хубавичко го цапардосай, да разбере как се прегръща царят на природата.

Вратата се откряна и всички се обърнахме, примижвайки от нахлулата светлина. Закри я широкоплещестата фигура на Макаров.

— Трябва да се прави нещо, Андрей Василиевич — подзе той.

Логинов само му показва мълчаливо да влезе в кабината и да затвори вратата след себе си.

Техникът угаси осветлението и всички се вторачихме в блещукация екран.

По него се мяркаха „запетайките“ на змиорките и някакви сенки.

И ето че се появи познатият черен силует на мезоскафа. Само че сега той изглеждаше странен и необикновен: на три места над палубата се издигаха някакви гърбици, а надолу висеше нещо като опашка. Очевидно това бяха пипалата на калмара, обгърнал подводното корабче.

— Виждам ви — каза късо Петя.

— А него виждаш ли?

— Виждам.

— Отлично. Пускай...

Техникът се помая над превключвателите, после сложи пръст върху едно копче на таблото, почака и като погледна изкосо Логинов, натисна го.

Нищо.

Силуетът на мезоскафа изведнъж започна да се раздвоява, да се разлива като отражение във вода от хвърлен камък...

— Разпада се! — извиках аз.

— Пусна се — изрева радостно точно до ухото ми мощният бас на Макаров. — Гледайте, пусна се!

— Аха, не ни обичаш, а! — промърмори злорадно Волошин от високоговорителя.

12. СМЪРТ ПО ПЛАН?

— Прекъсвайте! — заповяда накратко Волошин.

Образът на екрана отново стана отчетлив и ясен. Сега виждах, че мезоскафът е здрав и читав. Той съвсем не се разпадаше на парчета, както ми се бе сторило от уплаха. Калмарът го бе пуснал от прегръдките си и бързо се отдръпваше настрана, като свиваше боязливо пипалата си.

— Сергей Сергеевич, незабавно изплавайте — заповяда Логинов.
— Всичко ли е благополучно при вас?

— Абсолютно, стига сте се безпокоили.

— Изплавайте!

— Слушам!

— Прекъсвайте локатора, защо ги държите излишно под излъчване! — каза Логинов ядосано на техника.

Той бързо изключи локатора и запали осветлението. Логинов затвори бележника си със загадъчната фраза „Гибелта програмирана“. Сега като че ли няма време да разпитвам какво значи тя.

Примижавайки, ние излязохме от локаторната в коридора. Там се тълпяха учени и моряци, които чакаха новини. Но никой не посмя да задава въпроси. Те ни пуснаха мълчаливо да минем и излязоха след нас на палубата.

Логинов се качи на мостика, а ние с Макаров отидохме на юта^[1], при площадката на мезоскафа, и там запушихме с наслада. Смучейки жадно, Макаров не сваляше очи от морето, отговаряше на въпросите не навреме, и аз млъкнах, като разбрах колко е развълнуван.

— Защо не изплават? — промърмори той.

И в тоя момент водата недалеч от борда на „Богатир“ заклокочи, от нея започна да се подава стоманената рубка.

След двайсетина минути другарите ни, изтръгнати от яките прегръдки на калмара, бяха вече на борда. Те все още се намираха под впечатлението от преживяното.

Спокойният и обикновено сдържан Робърт Конлей възторжено разперваше ръце, допълняйки заплетения си разказ с жестове, и бързо се обръщаше да отговаря на въпросите. Когато взе да пали лулата си, ръцете му така трепереха, че професорът разсипа тютюна. Лицето му поморавя. Но всички наоколо си дадоха вид, че нищо не забелязват.

А Волошин по изключение беше непривично мълчалив, отговаряше на въпросите кратко и без желание. Щом вдигнаха мезоскафа на борда, той със своята „банда едисоновци“ се завря да оглежда подводното корабче.

Никой не посмя да досажда на Елена Павловна с въпроси. Тя се дръпна с мъжа си настрана и те седнаха там, зад комина. После тя подвижна на Логинов:

— Андрей Василиевич, ако в момента не съм нужна, да сляза долу.

— Разбира се, Елена Павловна, само че бих искал по-напред медиците да прегледат всички ви.

Елена Павловна повдигна рамене и се засмя.

— Не намирам за нужно. Истина ви казвам, Андрей Василиевич, ние не усещаме никакво въздействие от ултразвука, можете да ми повярвате. Нищо особено, слаби усещания, аз всичко съм записала. Но ако трябва... — тя пак повдигна рамене и тръгна с мъжа си към стълбата.

Но в тоя момент от мостика долетя гласът на капитана:

— Андрей Василиевич, нещо плава там!

— Къде?

Всички се завтекохме към борда и взехме да се вираме накъдето сочеше капитанът.

— Това са водорасли, Аркадий Платонович — рече Логинов.

— Но вие се качете тук и погледнете с бинокъла — покани го капитанът.

Логинов отиде на мостика, а ние, повдигайки се на пръсти, се мъчехме да видим какво толкова необикновено са забелязали в морето зорките очи на капитана. Двама моряци се покатериха по вантите, но и оттам не забелязаха нищо особено:

— Плават само водорасли и нищо друго.

Ала от рулевата рубка се чу приглушена команда, „Богатир“ се раздвижи и като завиваше бавно, се насочи към едно от плаващите

островчета, които се мяркаха в далечината, до самия хоризонт.

— Братлета, та това е калмар! — извика единият от моряците, които се бяха качили на вантите.

Действително лека-полека се забелязваше, че плаващата зеленикава маса явно се различава от купищата водорасли.

Калмар!

„Богатир“ се приближаваше до гигантския калмар бавно и предпазливо. Калмарът беше неподвижен и приличаше на скала, едва подаваща се от водата. Неподвижни бяха и дългите пипала, прострени широко във всички посоки. Те се поклащаха безжизнено върху водата. Но ако калмарът се събуди и пипалата му оживеят?

Сигурно в тия минути в паметта на всички се мяркаха спомени за всевъзможни страшни легенди, в които корсарите на морските дълбини нападаха кораби и дори ги потопяваха...

До калмара оставаха още не повече от десетина метра...

Като разбутваше всички, на палубата изскочи Волошин с пушка в ръце.

— Да не възнамерявате да стреляте в калмара? — учудих се аз. — И то с малокалибрена пушка?

— Разбира се. Аз съм точен стрелец, ще го улуца с един изстрел. Искате ли да се басираме?

Не посмях да се хващам на бас и основателно, защото щях да загубя. По-късно биолозите ми казаха, че Волошин стрелял със специални кухи куршуми, напълнени с някаква силна отрова — за застраховка, да не би калмарът неочаквано да се събуди и да направи бели.

Волошин застана до борда, прицели се.

Гръмна изстрел, втори, трети...

Калмарът не помръдна.

Тогава „Богатир“ се приближи съвсем до него и взеха да спущат зад борда скрипец. Неколцина смелчаци увиснаха на въжената стълба, за да вържат невиджаната плячка с яки въжета.

— Вдигай полека! — изкомандуваха от мостика.

Три лебедки, скърцайки от опъване, започнаха полека-лека да вдигат калмара на борда.

Едва сега, когато измъкнаха калмара от водата, видяхме наистина колко е голям! Въжетата като че ли нямаше да издържат, вдигайки това

продълговато заоблено тяло с две широки перки на опашката.

Главата на калмара изглеждаше несъразмерно малка — навярно защото от нея се проточваха десет пипала, всяко от тях приблизително три пъти по-дълго от тялото на подводното чудовище. Калмарът беше вече на палубата, а пипалата му все се точеха ли, точеха от водата — като че ли нямаха край.

Когато го проснаха на палубата и премериха, тялото на калмара достигаше почти осемнайсет метра дължина! А очевидно тежеше не по-малко от седем-осем тона.

— А колко свободно се движеше, просто поразително! — възхищаваше се Бек. — Да можехме и ние да се научим да се придвижваме с такава лекота от една дълбочина на друга...

— Та нима не сте виждали този калмар жив? — учудих се аз.

— Разбира се.

— Кога?

— Нали следих цялата тази кошмарна битка по телевизора от лабораторията. Ех, да можехме да хванем жив калмар!

Немислимо беше, разбира се, да се вмъкна тази грамада в лаборатория. Затова биолозите се заловиха да го разрязват на място, на палубата, заобиколени от тълпа любопитни, които обаче стояха на значително разстояние.

С голям остър нож Логинов направи първия разрез и всички дружно ахнаха.

На палубата рухна синя кръв!

И по-рано бях чел в книгите, че кръвта на калмарите, октоподите и другите главоноги мекотели не е червена, както сме свикнали, а синя. Вместо хемоглобин тя съдържа богатия на мед хемоцианин, който ѝ придава синия цвят. Но едно е да четеш в книгите, а съвсем друго — да видиш това със собствените си очи!

Професор Конлей не се стърпя, поиска и за себе си престилка и се запретна да помага на нашите биолози.

Имахме възможност много да ахкаме и да се учудваме.

Логинов извади от тялото на калмара едно след друго три сърца. Излиза, че едното от тях разнася кръвта из тялото на това необикновено същество, а другите две се занимават само да я прекарват през хрилете. Октоподите се нуждаят от много кислород за дишане, затова трудно се запазват в аквариуми.

Елена Павловна се интересува особено от перките на калмара. Докато ги разглеждаше, тя се обърна и повика с ръка Волошин.

— Сергей Сергеевич, ето ви обяснението защо се нахвърли върху нас. Нали не угасихте осветителните тела, когато мезоскафът се срещна с калмара?

— Не. Защо?

— Ами той има специален орган за улавяне на инфрачервените лъчи, тъй че вашите осветителни тела са послужили за примамка на калмара. Погледнете. Това ще ви бъде интересно. Може би всички имаме какво да се поучим тук от природата и да ѝ завидим.

Аз, разбира се, също се промъкнах по-наблизо, но видях на кожата на калмара, на долната повърхност на перките му, само доста големи тъмни точки.

После, вече в лабораторията, Елена Павловна показва под микроскоп на мен и на Волошин вътрешния им строеж. Всяка точка се оказва кълбовидна капсула, пълна с някакво прозрачно вещество. Отгоре я закриваше дебел слой червени клетки. Те задържаха като филтри всички светлинни лъчи, с изключение на невидимите инфрачервени. Така че, оказва се, с тези необикновени „очи“, разположени на опашката, калмарът може в пълния мрак на океанските дълбочини да вижда добре жертвата си, като улавя изпуцаните от нея топлинни лъчи.

— Завидно — каза Волошин, откъсвайки се от микроскопа. — Значи, и тук природата отдавна ни е изпреварила...

Той въздъхна, поклати глава, извади бележник и си записа нещо в него.

— Ето ни още една загадка — додаде той, като ми смигна. — Да, може би не една, а няколко наведнъж. Необяснимо е защо природата е подарила на калмара това чудно апаратче? Нали на големи дълбочини, струва ми се, няма топлокръвни животни или риби? Кого ли може да дири там с необикновените си очи?

— Да, необяснимо — съгласи се Елена Павловна. — Може би кашалотите?

— Неикономично — поклати глава Волошин. — Природата едва ли ще се залови да измисля на калмара такъв сетивен орган, който да е предназначен само за епизодично приложение. Или пък там, в дълбочините, се крие и нещо друго? Някакво топлокръвно животно?

Елена Павловна само сви рамене.

— М-да — промърмори Волошин замислено, като пак се наведе над микроскопа. — „Има много неща на света, приятелю Хораций, които нашите мъдrecи не са и сънували...“ Като че ли Шекспир е надничал в морето. Е, естествено. Според мен колкото повече загадки има, толкова по-интересно е да се живее...

— Аз също бих искал да ви дам една малка тема за размишления, Сергей Сергеевич — рекох.

— Вие ли? Интересно. Но каква?

— Да измислите за в бъдеще някакъв апарат за защита на мезоскафа от такива нападения, който да действува, да речем, чрез силно електрическо изпразване...

— Е, признайте си, тази малка идея не е ваша. Вие сте чели за нея от дядо Жул Верн — „Наутилус“ на славния капитан Немо...

— Няма значение. Не претендирам за патент.

— И, второ, тази идея отдавна е патентована от природата. По-добре да копирам такъв изпразнител от защитното приспособление на електрическите змиорки или на скатовете^[2]. Та това е, уважаеми новаторе. В природата като в Гърция има всичко.

Биолозите изследваха внимателно целия калмар. За тях беше важно да установят какви точно изменения в живите клетки е предизвикал „ултразвуковият таран“, макар Сергей Сергеевич да изрази твърдото си убеждение, че „кръвожадният пират е умрял просто от угризение на съвестта за злодейското си нападение“. Обаче тази хипотеза бе отхвърлена като явно ненаучна.

Логинов особено внимателно следеше да изрежат предпазливо и да не повредят нервните влакна на калмара.

— Те много ще ни трябват! — напомняше той на помощниците си. — Постарайте се да ги запазите всички.

Та това ли са нервите на калмара — тези сиви въжета, които достигаха един метър дължина и дебелина един пръст?!

— С такива нерви може да се живее — засмя се Макаров, присвивайки тесните си очички. — А пък каква проводимост имат. Нервните импулси се носят по тях със скоростта на автомобил — деветдесет километра в час.

Ясно е тогава защо Логинов се блъска толкова около тия смайващи нерви. За неговите изследвания, разбира се, те са

изключително ценни. В тези гигантски нервни клетки по-лесно може да се види къде се крие паметта — не като при речните змиорки.

---

[1] Ют — кърмовата част на горната палуба на кораба. Б.пр. ↑

[2] Скат — вид риба с електрически орган. Б.пр. ↑

13. НАСЛЕДНИЦИТЕ НА КАПИТАН ФЛИНТ

Рано сутринта се разделихме с англичаните. След като на раздяла предаде с флагчета настойчива покана да посетим Бермудите, беличкият „Албатрос“ потегли на запад, към родината си. Ние отново останахме сами в океана.

Трябваше да направим равносметка на извършеното и да набележим план за по-нататъшната работа. Първата част от експедицията бе завършила. Ние доплавахме подир змиорките до далечните им мръстилица, а много ли бяхме научили?

Обработването на всички анализи на водата и материалите от другите експедиции, организирани в Саргасово море, не изясняваха загадката около ориентацията на змиорките, а може би и още повече ни объркваха. На големите пространства, обхванати от изследванията, температурата и солеността на водата оставаше почти еднаква. Сравнително еднородно се оказа и магнитното поле в този район. А змиорките все пак бяха намерили пътя до заветните мръстилица. По какви белези?

На заседанието на научния съвет пламнаха твърде ожесточени спорове около този въпрос. Ето какво успях да запиша накратко в набъбналия си бележник:

„И. А. Макаров обръща внимание, че на много места змиорките са се движили по посока на пластовете с по-студена вода. Често се забелязвала и липса на пряка връзка между маршрутите на змиорките и солеността на водата. Той смята тези факти за сериозно опровержение на «класическата» хипотеза, според която змиорките се ориентират именно по тия белези: температура и соленост.“

К. П. Бек го прекъсва с репликата:

— Но нали и за магнитните влияния може да се каже същото. Ето на това място змиорките се движеха почти точно на север, а тук (показва на картата) — на юг. Пък и вашите собствени опити доказват, че дори силни магнитни влияния не се отразяват на поведението на змиорките. Досега у тях не е намерен никакъв орган, способен да

долавя тези промени в магнитното поле на земята, а хеморецепторите на змиорките са развити великолепно.

Взема думата Елена Павловна. Тя е съгласна, че речните змиорки нямат никакъв специален орган за възприемане на земния магнетизъм.

— Но нали и на нас, хората, ни липсва такъв орган, обаче сме много чувствителни към магнитните влияния, както е доказано от много наблюдения. Разбира се, още по-чувствителни към магнетизма трябва да бъдат обитателите на океана, които извършват далечни миграции като птиците.

Елена Павловна разправя подробно за лабораторните опити със змиорки и казва:

— По-рано и ние се учудвахме, че змиорките са много по-възприемчиви към слаби магнитни влияния, сравними с напрежението на земното поле, а на силни, обратно, почти не реагират. Но сега ние с Иван Андреевич прегледахме наново предишните изводи и се замислихме: да не би тъкмо в това да е целият фокус? Може би природата специално да е надарила змиорките с такава способност да реагират само на продължителни, сравнително постоянни въздействия с малка сила, за да могат да се ориентират по тях? Иначе всяка магнитна буря би ги отклонявала от пътя им.

Бек: Интересна хипотеза, но засега това са само предположения.

Елена Павловна: Разбира се, тя трябва да се провери и ние сме набелязали серия специални опити.

Бек: Все пак аз съм уверен, че като главен орган за ориентиране им служи обонянието. Змиорките се движеха ту на юг, ту на север. Преминаваха от водни пластове с голяма соленост към по-малко солени. Противоречиви са и температурните показатели по пътищата на змиорките, а да не говорим за магнитните влияния. Най-сигурен ориентир си остава химическият състав на водата, а, тъй да се каже, компас на змиорките е извънредно остроото им обоняние...

Някой го прекъсва от залата:

— А къде са анализите на проби от водата, които да доказват, че змиорките се ръководят от обонянието си при избора на посока?

Казимир Павлович разперва ръце:

— Ние можем да правим само химически анализ. За съжаление все още нямаме уред, който да се сравнява по чувствителност към миризмите и чуждите примеси поне с носа на кучето. Най-обикновено

дворно куче различава петстотин хиляди пъти повече различни миризми, отколкото човека. Засега ни остава само да му завиждаме.

Скача Волошин:

— Казимир Павлович, това е непозволен похват, удар под кръста! Вие отхвърляте магнитната хипотеза поради невъзможност да се докаже, а сам изказвате предположения, които в момента изобщо не могат да се потвърдят или опровергават...

Страстите се разгарят. Трезвият скептицизъм на Бек се сблъсква с разпалеността на Елена Павловна. Волошин се заканва в най-близко време да създаде „изкуствен нос, не по-лош от кучешкия, или механична муха, която мигновено да може да прави химически анализ като живата...“

Бек му се покланя до земята:

— Само бихме се радвали, ако получим такива уреди. Те незабавно ще потвърдят правилността на нашата хипотеза.

Един от младите физици напомня, че на два пъти уредите са отбелязвали в мръстилищата на змиорките аномалии в силата на притеглянето. Не доказва ли това, че змиорките са стигнали до тия места, ориентирайки се по гравитацията? Тази хипотеза също печели доста поддръжници.

Само Логинов мълчи. Слуша внимателно и си записва нещо в бележника. Какво ли е всъщност неговото становище?...

Научният съвет взе решение — да се насочим към юг и да продължим изследванията.

В дълбините на Саргасово море хвърлят хайвера си не само европейските речни змиорки, но и американските. Ларвите им могат да се различат само под микроскоп по броя на миомерите — мънички мускулни сегменти, от които после се образуват гръбначните прешлени на възрастна змиорка.

Ларвите не се различават по външност, но още от първите дни на живота си се държат различно. Едни, подчинявайки се на някаква тайнствена „програма“, вложена в тях от природата, ще заплуват към изток, за да стигнат след три години бреговете на Европа и да се превърнат в стъкловидни змиорки. А други ще се насочат на запад. До бреговете на Америка им е значително по-близо, затова американските змиорки завършват израстването си от ларви три пъти по-бързо — само за една година.

Различни програми на поведение, различни пътища в океана и природни условия — и толкова различни съдби! И тези особености са вложени още в мъничките ларви — ето защо беше толкова важно за учените да си набавят за изследвания и американски, и европейски змиорчета, за да търсят след това тайните им в лабораториите.

„Богатир“ пое на юг, към Бахамските острови. Там по всяка вероятност се намираха мръстилищата на американските змиорки — европейските не стигат толкова далеч на юг.

Океанът беше все тъй спокоен и пуст, но всички се взирахме с надежда в далечината, забулена от лека мъглица — може би особено нетърпеливо аз: нали приближавахме местата, където миналата година се бранехме с помощта на делфини от акулите, плавайки с гумен сал след тайнствената експлозия и гибелта на „Влюбената сирена“...

Еднообразната пуста шир на океана вече бе съвсем омръзнала на всички. С часове киснехме по палубата, на носа, търсейки земя с нетърпеливостта на многострадалните моряци на Колумб или на Магелан. Няколко пъти дори се нададоха ликуващи възгласи:

— Земя!

Но корабът не намаляваше скорост и след малко се убеждавахме с разочарование, че мнимото райско островче се е оказало още едно купище водорасли.

Край басейна на палубата винаги се нареждаше дълга опашка на жадуващи да се окъпят, но сега въпреки горещината и тя беше оредяла. Всички изглежда искаха да усетят под краката си твърда земя. Даже Сергей Сергеевич, извъръщайки се веднъж от блестящата под слънцето вода, каза мрачно:

— Прав е бил старият грък Анахарсис: „Хората се делят на три вида: тия, които са живи, тия, които са умрели, и тия, които плават по море...“

— Вие ставате мрачен песимист — засмя се малко глухо седналият до него Казимир Павлович. — А така аз все повече разбирам Айнщайн. Никъде не се работи толкова добре, както в кула на фар или тук, в открития океан. Подишам ли сегичка морски ветрец — работата ще тръгне по-бързо...

На учените им беше по-лесно, нямаха време да скучаят. Казимир Павлович ту се въртеше около козите си, карайки ги в барокамерата да се „гмуркат“ все по-дълбоко и по-дълбоко, ту бързаше при операторите

на електронноизчислителната машина с купища анализи и изчисления, които изискваха спешна обработка. Загадъчното „алито“ все още не се предаваше.

Често можехме да срещнем Бек и в лабораториите на биолозите, където изучавах с Елена Павловна и мъжа ѝ устройството на вътрешните органи на гигантския калмар.

Този трофей се оказа интересен за много изследователи. И Волошин честичко идваше да се посъветва с биолозите, още веднъж да уточни някои особености в устройството на така заинтригувалия го природен „уловител“ на инфрачервените лъчи, а след това бързаше към работилницата си, за да усъвършенствува с още нещо любимия си звуковизор.

У Волошин се зароди и ново увлечение...

Когато разтребвах каютата една сутрин, вдигнах от пода някакво завряло се под койката листче. Прочетох набързо няколко реда — потребна ли е тази хартийка или може да се хвърли? — и се учудих.

Изглежда беше извадка от някаква книга, преписана от Сергей Сергеевич:

„На 7 декември 1905 година в 10 часа и 15 минути бяхме на кърмата на яхтата «Валгала», когато изведнъж мистър Никъл ми насочи вниманието към един необикновен предмет, който плаваше по морската повърхност на сто ярда от яхтата.

— Какво е това? Перка на огромна риба?

Аз погледнах натам и тутакси видях голяма перка, която стърчеше от водата. Тя беше тъмнокафява на цвят като морски водорасли и малко набръчкана по краищата, дълга около шест фута и се подаваше на около два фута над водата...

Насочих към нея военния си бинокъл и... видях огромна глава и шия, издадена пред перката. Шията не се съединяваше с перката, а стърчеше от водата на разстояние 18 или повече дюйма пред нея. Шията изглеждаше дебела колкото човешко тяло и се издигаше на 7–8 фута над водата...“

— Сергей Сергеевич, ама вие май сериозно сте решили да издирите морския змей?! — възкликнах аз.

— Какво? Отде взехте това, я го дайте тук. — Волошин грабна листчето от ръцете ми и бързо го скри в чекмеджето на масата.

Той като че леко се смути, но веднага премина в атака:

— Че какво? Това е напълно заслужаващо доверие показание. Дадено е от учен, английския зоолог Мид Уолдо, и публикувано в сериозен орган — „Записки на Зоологическото дружество“. Чакайте поне да се срещна с тоя змей, непременно ще го поканя на гости! Тогава вече Логинов няма да се отърве...

Да, Логинов беше прав: на неуморния Сергей Сергеевич явно не му стигаха загадките на змиорките. На голяма дълбочина бяха открити три големи техни стада. Всички змиорки се оказаха американски — значи, курсът на „Богатир“ беше избран правилно.

Учените киснеха в лабораториите до късна нощ, затова Логинов заплаши да въведе специален сигнал за отбой, пет минути след който навсякъде ще се угася осветлението.

Разбира се, никой не погледна сериозно на тази заплаха, защото и самият Андрей Василиевич се увличаше в изследвания не по-малко от другите.

Издебвайки момента, аз все пак се осмелих да го разпитам за загадъчната фраза в бележника му, написана при потапянето на мезоскафа в царството на мръстящите змиорки.

— „Гибелта програмирана“ ли? — повтори той, като потърка с привичен жест бузата си. — Не се плашете, тази бележка няма никакъв зловещ смисъл.

— Но какво значи тя!

— Спомнете ли си какво казах — че в организма на речните змиорки като че ли последователно се задействуват различни програми на поведение, вложени в тях от природата? Попадайки в сладка вода, ларвите се превръщат в големи змиорки. После идва определен момент и змиорките се устремяват обратно към морето. И смъртта им е строго програмирана, а това е много важно. Щом хвърлят хайвера си, всички змиорки загиват.

— Като далекоизточната горбуша ли?

— Горедолу. Подобна „програмирана гибел“ на организми, които са напълно здрави и биха могли да живеят още дълго, се среща при някои насекоми, октоподи и даже при растенията. Идва определен момент и те изведнъж загиват. Защо? Само поради някакви вътрешни причини. За всеки от тях „смъртната присъда“ е строго програмирана от природата, записана някъде в организма...

— И какво от това?

— То ме кара да мисля, че споменът, който се предава по наследство, има много по-голямо значение за ориентацията на змиорките, отколкото сме предполагали досега. Всичко е записано някъде в нервните клетки на змиорките: и накъде да плуват, кога и по какви пътища да се връщат и кога да умират, разбирате ли? Ето ние търсим сега къде именно се крие това програмиращо устройство.

— И успяхте ли вече да откриете нещо?

Логинов поклати глава и въздъхна.

— Не е лесно да се намери разгадката. Тя като че ли все повече се отдалечава. Налага се вече да я търсим не в отделната нервна клетка, а още по-дълбоко — в изменението на строежа на молекулите на рибонуклеиновата киселина и другите носители на наследствеността...

В този момент ни прекъсна ново провикване:

— Земя!

Аз се приближих до борда, но не видях нищо особено. Обаче попитният Логинов погледна към мостика, където капитанът втълпяваше нещо на вахтения щурман, без да откъсва бинокъла от очите си, и рече:

— Изглежда, че наистина е някакъв остров. Трябва да отидем на мостика.

Възползвайки се от случая, аз последвах Логинов, а когато се качихме на мостика, гледах да застана така, че никому да не преча.

Капитанът подаде бинокъла на Логинов и без да се обръща към кормчията, изкомандува спокойно:

— Кормилото пет градуса надясно.

— Слушам, пет градуса надясно! — отсечено и весело повтори кормчията.

— Хора не се забелязват — каза Логинов, връщайки бинокъла на капитана. — Какъв е този остров?

— Безименен, макар че е отбелязан на картата.

— Ще можем ли да се приближим?

— Между рифовете има хубав проход. Именно през него ще минем.

— Добре. Ще отида да се разпоредя да се готвят за слизане на брега.

Логинов се отдалечи. На мен също ми се искаше да надзърна през бинокъла на капитана, но не се осмелявах да го помоля. И без това островчето вече се виждаше: бялата дантела на прибоа, а над нея — три рошави върхари на палми, сякаш стърчащи направо от океана.

— Аркадий Платонович, а обитаем ли е островът? — попитах капитана.

— Вероятно не. Много е малък, пък и гол, няма прехрана за човека. И е настрана, какво ще правят тук хората. Но вие погледнете сам, виждам как хвърляте око към моя бинокъл. — Ала когато ми подаваше бинокъла, капитанът не се сдържа да ми напомни: — Само че после не забравяйте да поставите окулярите точно на нулевото деление и да го закачите ей там.

Островът наистина беше малък и пуст. С бинокъла се виждаха широки пясъчни плажове, в подножието на палмите — гъсти хрусталаци. Но никакви признаци на живот.

Широка бяла ивица от кипяща пяна опасваше целия остров, отбелязвайки опасните коралови рифове. Само на едно място водата беше спокойна. Там имаше доста широк проход. Но „Богатир“ не се реши да се приближава до брега, а хвърли котва недалеч от него, за да не се натъкне на рифовете.

Разбира се, аз бях на първия катер, който тръгна за брега. До мен седеше Волошин, накичен с фотоапарати.

— Защо ви са толкова много? — учудих се.

— Единият е зареден с черно-бял филм, другият — с цветен. Третият трябва да се пригоди за подводни снимки.

Минахме прохода и се озовахме отгатык рифа, в лагуната. Водата тук беше съвсем спокойна и кристално бистра. Провиснали през борда на катера, ние разглеждахме подводните растения.

Аз се поизправих...

И в тоя миг едва не паднах във водата, тъй като неочаквано усетих силно блъсване в гърба!

— Какво ви става? — едва успя да ме задържи Волошин. — Хванете се за нещо. Ех, каква уникална снимка се развали!

— Някой ме удари — казах объркано, като потривах гърдите си.

— Кой ви е ударил? Да не би да ви хваща слънчев удар? — учуди се Волошин.

— О, не, някой наистина ме тупна отзад. Виждате ли и ризата ми е мокра.

— Я го гледай, паразит такъв, къде се е заврял! — извика един от моряците, опитвайки се с носа на ботуша си да избута изпод пейката нещо тъмно, лъскаво, безформено.

— Калмар — рече Волошин. — Уловете го, ще го подарим на Бек.

Но не успяхме дори да разгледаме това калмарче, тъй неочаквано навряло се в лодката. Внезапно то подскочи високо и плясна във водата чак на три метра от лодката.

— Умело хвърчи! — с възхищение повъртя глава Волошин. — Трябва да се занимаем с него.

Катерът заби нос в ослепително белия черупчест пясък и ние един след друг слязохме на брега.

Цялото островче можеше да се обиколи за някакъв си половин час. То се оказа не много живописно. Под нозете шумолеше изсъхнала трева, по напуканата от горещината почва растяха само кактуси и бодливи храсти на ефедра. Три-четири кокосови палми издигаха зелените си шапки високо над тези храсталаци. По гладките им стъбла се катереха ловко големи пурпурни раци.

На брега, който тук стърчеше малко над морето, в гъсталака се натъкнахме на нещо като кресло, изсечено от шуплест камък. Значи, островът е бил някога населен?

Зной. Тишина. Само пъргави гуцери с шумолене изскачат под краката ни и се крият в пукнатините, покриващи изгорената от слънцето земя.

На другия край на островчето намерихме малко изворче, подхранващо ручей, който веднага, след няколко крачки, без изобщо да напои жадната земя, безполезно се вливаше в морето.

Водата на извора беше много чиста и ледена дори в тоя зноен тропически ден.

— Бре-е, също като нашата, руската — проговори с блажено пъхтене настанилият се до мен боцман и тутакси, като изтръска святкащите капчици от контешките си мустаци, се наведе и почна пак да пие.

На брега цареше весела суетня и загорелите мускулести моряци, вдигайки облаци блестящи пръски, скачаха в топлата вода. Аз също

побързах да се съблека и се гмурнах, усещайки с неизразима наслада гальовния досег на морската вода буквално по всяка клетчица на кожата ми.

След пустите води на Саргасово море тукашният подводен свят смайваше с буйното си изобилие на живот. Разноцветни корали, прилични на вкаменени цветя, люлеещи се гъсталаци от водорасли, пъстри риби, една от друга по-чудновати...

Около подводните скали се събираха на тълпи тлъсти, охранени морски папагали, които оглозгваха водораслите по тях. Тези смешни на вид рибки изглеждаха лениви, но достатъчно беше да протегнеш ръка и побягваха със завидна лекота.

Между яркочервените, изумруденозелени, кафяви и морави морски гъби сновяха раци, които подплашваха крещящо оцветените риби папагали.

Плувайки покрай рифа, аз извърнах глава и замрях...

От една пукнатина ме гледаше досущ човешко око — замислено и малко тъжно, просто просълзено.

Това око като че ли беше вместено направо в кафеникавосивата скала. Но изведнъж скалата почна сякаш да се топи и да се сляга пред очите ми, да губи формата си — така се топи догаряща свещ, — а някъде изпод тази жива скала бавно и предпазливо се протегнаха към мен три извиващи се пипала...

Октопод!

Аз отскочих и забързах към брега.

— Тук има безброй октоподи, особено около рифа — каза Волошин, изтягайки се блажено на горещия пясък до мен. — Мисля да постоим край това островче няколко дни. Нашите биолози няма да изтратят. За тях в тази тиха лагуна е същинският живот. А и ние току-виж, че сме наловили рибки. Отдавна мечтаех да сръбна чорба от някакви екзотични „ангелски риби“ или кръвожадни мурени!

— А нима тук има мурени?

— Където има рифове, има и мурени. Обичат да стоят в пукнатините и да дебнат разсеяните литератори. Най-вкусното ядене за тях — отвърна Волошин, като шепнеше злоещо и блещеше очи.

От водата излезе Казимир Павлович и като свали маската от лицето си, легна до нас.

— А вие се гмуркате юнашки — рекох аз. — Префучахте край мен като акула.

Казимир Павлович закри очите си с длан от слънцето и се усмихна.

— Учудва ли ви това? Аз съм изобщо добър спортист. И ски карам, и се боксирам по малко, и обичам да се гмуркам. Грешен човек съм, обичам и да се похвалявам с това, защото на млади години не се отличавах с добро здраве. Родителите ми прекалено много ме пазеха, на училище кръшках от физкултура. Ала после ми увря главата и сериозно се залових със спорта. Според завета на Чехов: „Трябва да се дресираме!“ Зрението ми е лошо, минус шест. Но си направих контактни лещи и се гмуркам свободно.

„Значи, затова очите му проблясват така особено от време на време — разбрах едва сега. — Контактни лещи от много тънко органично стъкло...“

Сергей Сергеевич, който четеше вестник и явно не чуваше нашия разговор, внезапно изруга силно.

— Какво не ви харесва? — попита го Бек.

— А-а! Наслаждавам се на броя на „Майами кроникъл“ от преди две седмици, взех го от професор Конлей...

— Та какво има?

— Излиза, че това вестниче не е лишено и от научни интереси. Ето полюбувайте се — чукна той е нокът по едно съобщение. — Възхищават се, че в местния океанографски институт се опитват да учат делфините да различават техните подводници от чуждите чрез ехолокация на повърхностите на различните метали. А после се надяват тези делфини да почнат да взривяват чуждите подводници. Ама изследователи!

Сергей Сергеевич се приповдигна, замахна широко и запрати ядно вестника в храстите.

— „Един и същ пламък и мрака прогонва, и изгаря...“ — произнесе тихо Бек.

Волошин го изгледа изпод вежди.

— Леонардо да Винчи?

— Разбира се.

— Не е лошо. Тези думи би трябвало да се напишат над всеки атомен реактор, та хората да не забравят...

Освежени от къпането, ние искахме да подремнем, но нямахме късмет. До групата моряци, които се печаха на слънце недалеч от нас, се приближи младият светлорус механик и захвана бързо да разправя нещо, като непрекъснато сочеше някъде към вътрешността на острова. Моряците скочиха и като се обличаха вървешком, тръгнаха подир механика.

— Положително са намерили съкровище — каза Волошин, като седна на пясъка и с интерес ги изпращаше с поглед. — Тайното съкровище на дядо Флинт. Защо не? Този край от паметивека е пиратски, под всяко камъче може да са скрити съкровища. „Пиастри! Пиастри! Пиастри!“ — изкряска той с противен скърцащ глас, подражавайки папагала на капитан Флинт.

Още няколко млади морячета, чупейки сухи клонки, се затичаха през хрусталаците подир другарите си.

Ние се спогледахме.

— Да вървим! — каза решително Волошин, грабвайки долните си дрехи и фотоапаратите. — Велика е силата на внушението и все пак не обичам никога да закъснявам.

— О, не, аз ще подремна. Златото не ме вълнува — отказа се Бек.

Трябваше да се ходи доста далеч — на отсрещния бряг на острова. Тук, сред гъсталака, недалеч от морето, заварихме вече цяла тълпа. Моряците следяха съсредоточено как двама голи до кръста здравеняци, превързали главите си с пъстри кърпи досущ по пиратски, усърдно работеха с лопати.

— Точно така, съкровище е, усети моето сърце — каза високо Волошин и всички се отдръпнаха да го пуснат по-близо.

— Тук е имало някаква къща, Сергей Сергеевич — рече един от моряците. — Виждате ли каменната зидария? Сигурно останки от основа.

Копаетите си почиваха, подпрени на лопатите. Те бяха успели да изкопаят вече доста голям трап, оголвайки част от яка каменна стена. Изглежда, наистина останки от основа.

— Кому е потрябвало да строи тук? — промърмори замислено Волошин.

Ние така се бяхме увлекли от разкопките, че не успяхме да забележим веднага един млад моряк, който тичаше към нас и кой знае защо все поглеждаше към морето.

— Хей? — завика той, размахвайки матроската си шапка.

— Какво става? Да не се дави някой? — разтревожи се боцманът.

— Ами, не — заклати глава морячето. — Там... — и пак погледна към морето.

— Какво има там?

— Не зная — отговори той объркано. — Изглежда, че пирати.

— Какви пирати?

— Да не си намерил съкровище?

— Ами, не, живи пирати, истински. Идат насам...

Втурнахме се вкупом през гъсталака към брега. Картината, която се разкри пред очите ни, действително не можеше да не предизвика пълно смайване.

След като бе минал рифа и кипящите около него буруни, по спокойната повърхност на лагуната към брега бавно се приближаваше някакъв необикновен кораб. От водата се подаваше само малка издупина, която основателно можеше да се помисли за гръб на „морски змей“. Но тя явно беше боядисана от човешки ръце в крещящо червен цвят и от нея стърчеше глава с наперено килната на тила широкопола шапка.

А високо над водата се издигаше тънка мачта и на нея се развяваше легендарният пиратски „Весел Роджър“ — черно знаме с бял череп и кръстосани кости. Този „Роджър“ наистина беше весел: черепът подмигваше закачливо с лявото си око, а между зъбите си държеше димяща лула...

Ние наблюдавахме мълчаливо приближаването на загадъчния кораб. После някой промърмори неуверено:

— Подводница...

Безспорно беше подводница, но някак особена.

Като стигна плитчината, тя не спря, а смело продължи да се движи напред. От водата постепенно изскачаше сив стоманен корпус. От носовата му част стърчеше нещо като чудовищна метална ръка, свила в пестник яки стоманени пръсти.

— Но къде се завира точно в брега! — провикна се застаналият до мен Волошин и тутакси додаде с възхищение: — Аха, ето каква била работата... Амфибия.

Да, излиза, че чудната подводница можеше да се движи свободно и на суша! В долната ѝ част имаше площадка с гъсенични вериги, като

танкетка или всъдеход. Те се задвижиха с трополене и след няколко минути подводницата амфибия се измъкна уверено на плътния брягов пясък и спря точно пред нас.

— Хелоу! — подвижна весело загорелият човек, който се подаваше от люка и явно наслаждавайки се на нашето смущение, помахаше приветствено с огромната си шапка. — Здравейте, момчета!

Той говореше на английски.

Ние гледахме смаяни как непознатият отново нахлупи шапката си и започна да се измъква от тесния люк. Той се оказа много висок — сигурно повече от два метра, — мършав и жилест.

А след него от същия тоя люк изпълзя един мрачен меланхоличен шишко. Не му беше лесно да се измъкне. Той бе целият окичен с кинокамери и фотоапарати. Шишкото не си направи труда да слиза долу, а седна на рубката, избърса бавно потното си лице с пъстра кърпа и като се целеше в нас, тутакси забръмча с кинокамера.

Така се срещнахме с „наследниците на капитан Флинт“, както скоро ги кръстихме всички по примера на Волошин. Дангалакът се казваше Майкъл Сондърс, а другарят му — Фриц Щренгел. Наистина, установи се, че те не са пирати, а представители може би на не толкова малко чудна и странна за нашите времена професия — търсачи на съкровища.

Майкъл ни разправи как почти три години прекарал в разни библиотеки да изучава всевъзможни исторически материали. Особено го заинтересували разказите за изнасянето на сребро и други съкровища от испанските колонии за Европа.

— Бог ми е свидетел, скъсах три чифта панталони, но затова пък сега мога да търся уверено — похвали се той. — Начертах такива карти, че бих могъл да ги продам за един милион долара. Но не искам. Сам ще търся и ще изкарам десет милиона...

— А намерихте ли поне един дублон^[1]? — запита Волошин подигравателно.

— То се знае — отговори весело американецът, като повдигна шапката си. — Че откъде, мислите, съм взел пари за тази подводница?

И разказа как с помощта на една от безпогрешните си карти уж за една седмица миналата година намерил останките на един испански галеон^[2], потънал край бреговете на Флорида през 1715 година, и за два месеца извадил от дъното златни монети и сребърни кюлчета за

сто и дванайсет хиляди долара. Шейсет хиляди от тях веднага похарчил за построяването на ей тази подводница („по мои чертежи“ — подхвърли между другото Майкъл) и сега е решил да не си губи времето да търси отделни потънали кораби, а да се помъчи отведнъж да „обере каймака“ — да търси съкровища, положително скрити някъде на тия островчета, които дълги години са служили за убежище на пиратите.

— Това е много по-рационално, отколкото да издирвам потънали кораби — обясни деловито Майкъл. — Пиратите вече са се потрудили за мен, като са ограбили едновременно няколко кораба. Така че, като изровя скритите от тях съкровища, с един куршум ще убия наведнъж цяло стадо зайци. Така ли е?

— Възможно е — съгласи се уклончиво Волошин. — Макар че, струва ми се, зайците не се движат на стада...

— Така е у вас, в Русия. А у нас, в Северна Дакота, родното ми място, зайците обикалят пролетно време на огромни табуни.

— Ама нищо ли не сте намерили досега тук, на островите? — запита боцманът, като не съвсем уверено подбираше английските думи и поради това лицето му се обливаше с гъста руменина.

— Е, успяхме да проучим само две островчета. Но и без това парите отиват по моята текуща сметка. Ние не си пилеем напразно времето. Докато аз търся съкровища, Фриц снима филми и подводни сценки за разни списания. А той е отличен фотограф.

Фриц наистина не си пилееше времето. Докато ние седяхме на топлия пясък под сянката на една палма и слушахме небивалиците на Сондърс, неговият флегматичен компаньон, без да променя унилото изражение на лицето си, успя да ни фотографира може би вече сто пъти във всички ракурси. Той дори се опитваше да се качи на палмата и да ни снима отгоре, но нищо не излезе от това.

Колко ли смешни ще изглеждат тези снимки на гланцираните страници на някое пъстро списание: почернели полуголи руски моряци, насядали в кръг под кокосова палма и заслушани внимателно в разкази за пиратски съкровища и потънали галеони.

Но обстановката предразполагаше и омайваше, така че и аз няколко пъти почувствах, че започвам да вярвам и в съкровищата, заровени под белия пясък на морското дъно, сред останки от старинни

галеони, и в богатствата, закопани може би точно под тази палма от някой си юначен капитан Боби-Не-Жали-Кръвта...

Разбира се, ние поведохме Майкъл към мястото на разкопките ни с надежда да получим най-квалифицирана консултация. Фриц пак защрака с безбройните си фотоапарати, като ги сменяше с бързината и сръчността на фокусник.

Майкъл огледа внимателно изкопа, но кой знае защо не прояви особен интерес. Може би някакъв неписан кодекс на иманярите не му позволяваше да се меси в работите на своите съперници, а камо ли да им помага?

След това Майкъл покани Волошин да разгледа необикновената му подводница.

Волошин престоя в нея вероятно не по-малко от един час, като непрекъснато разменяше някакви технически разсъждения с Майкъл, който се бе заврял до кръста в люка и обясняваше тънкостите на конструкцията.

След като най-после едва се измъкна от тесния люк, Волошин дълго стиска ръката на американеца и повтаряше:

— Това е чудо! Това е чудо!

А Майкъл просто сияеше, като от време на време се изкикотваше смутено и подсмърчаше с дългия си нос, обелен от горещите лъчи на тропическото слънце.

— Наистина е малко чудо на техниката — каза ми после Волошин. — Всичко е толкова добре обмислено и изящно разположено. Подводницата е малка, но е съумял да подбере и дизел, и електромотори. А колко послушно работи механичната ръка за вземане на проби! Аз бих приел тоя човек в бандата си. Той има будна техническа глава и ръце, може би не по-малко ловки от Логиновите.

Сергей Сергеевич разтри кръста си и се намръщи смешно:

— Обаче тесничко е там... А дали сами не сме си виновен? Обърнахте ли внимание на една странна закономерност: във всички батискафи и батисфери, където всеки сантиметър трябва да се пести, кой знае защо винаги гледат да се намърдат дангалаци като мен или като тоя Майкъл? Професор Пикар, изобретателят на батискафа, е бил висок над два метра. А и прочутият Биб, който пръв се спуснал с батисфера на един километър дълбочина, изглежда също е бил доста дълъг. Уверявам ви, тук се крие някаква тайнствена закономерност, ще

трябва да подскажем на Логинов тази тема, да я включи в плана за изследванията...

Волошин покани Майкъл да огледа нашия кораб и лично го разведе из всички лаборатории. За тях се лепна и неуморният фотограф, който току заслепяваше всички със светкавиците си.

Разбира се, Сондърс се интересува особено от мезоскафа и го обходи целия, като изразяваше бурно възхищението си. Доволният Волошин съжаляваше само, че не може да повози гостенина със своето корабче: рисковано беше да се спуща мезоскафът в плитчина близо до рифове.

Но с не по-малко внимание гостите огледаха и всички кътчета на „Богатир“, като надникнаха дори през отворената врата на камбуза^[3]. И Фриц все щракаше ли, щракаше, без да жали филмите.

— Според мен те си отидоха, без изобщо да повярват, че всичко това е предназначено за науката — каза Логинов на Волошин след посещенията им, като се подсмиваше. — Такъв широк размах е просто неразбираем за тях.

— Възможно е — съгласи се Волошин. — А фотографът при всяка вероятност се надяваше да заснеме някои „строго поверителни военни инсталации за подривна дейност“. Американските вестници са им проглушили ушите да повтарят, че уж обикаляме из тия краища непременно с разузнавателни цели, а науката е уж само прикритие. Даже професор Конлей, когато ни гостуваше, не можа да повярва напълно, че може да се построи за науката ей такъв плаващ институт, какъвто е нашият „Богатир“, и да бъде изпратен да гони някакви си змиорки почти цяла година.

---

[1] Дублон — испанска златна монета. Б.пр. ↑

[2] Галеон — кораб, който служел за пренасяне в Испания на златото и среброто, добито от мините в Америка. Б.пр. ↑

[3] Камбуз — кухня на кораб. Б.пр. ↑

14. „АЗ СЪМ АКУЛА В ОСТАВКА...“

На другата сутрин Волошин тръгна с Майкъл да побродят с неговата подводница-чудо между рифовете, „за да видят техниката в действие“. Когато се върнаха, те се проснаха на сянка върху пясъка и завързаха дълъг технически разговор, много доволни един от друг.

— Майкъл, вие се погубвате като Едисон — каза Волошин. — Зарежете тази детинска гонитба на въображаеми съкровища и се заемете със сериозна работа, научна или изобретателска.

Сондърс го слушаше с усмивка и клатеше глава.

— Не, от това не може да се живее — рече той. — Когато напуснах армията, седем месеца се шлях без работа. Не ми се искаше да отида механик в някой мръсен гараж, а такива като мен трудно могат да си намерят в мирно време работа по основната специалност.

— А каква е вашата основна специалност? — попитах аз.

— Позволете ми да се представя: акула в оставка. — Майкъл повдигна шеговито невъобразимата си шапка. — „Хора-жаби“ — чували ли сте такова нещо? Подводни диверсанти. Според мен по-правилно е да ни наричат „хора-акули“. В армията ни дресираха така, като че ли ни подготвяха да щурмуваме самия ад. Като какви ли не се маскирахме — само дето не сме били призраци и морски сирени... Всъщност идеята не е лоша! Може да се продаде на Пентагона, а?

Той се протегна с цялото си дълго и гъвкаво тяло и замислено каза:

— Е, а когато акулата излезе в оставка, къде да се дене и къде да приложи богатия си опит? Един мой приятел се нареди при учените на Бермудите...

— Да не би да се казва Ричард? — прекъсна го Волошин.

— Да. Дик. А вие отде знаете? — учуди се Сондърс.

Волошин разправи как се запознахме с Ричард Лоринсън на полупотъпналия кораб сред Саргасово море.

— Той е — кимна Майкъл. — Дик винаги е притежавал уменията да работи точно. Смяташе се за най-добрия взривач в групата

ни. И какво излезе: забелязали ли сте случайно да е забогатял много, като се занимава сега с наука?

— Изглежда, че не е — засмя се Волошин.

— Така е — въздъхна Майкъл. — Аз имам повече шансове да стана втори Морган. Разбира се, мога да се заловя и с друг бизнес, както някои от колегите ми в оставка... Но това не ми е по вкуса. По-добре да търся честни съкровища, наградени от други...

Той замълча, изпънат по гръб и закрил лицето си с шапка. Но ние с Волошин и така, без да разпитваме повече, можехме да се сетим с какъв „друг бизнес“ са способни да се занимават „акулите в оставка“...

Дали някой от предишните другари на Майкъл и Дик от диверсионната школа не е потопил „Влюбената сирена“ миналата година, недалеч от този спокоен бряг?

Веднага си спомних ясно с каква привична и дори елегантна сръчност Ричард Лоринсън взриви тогава „Дънкан“ в Саргасово море — сякаш искаше да ни смае с майсторството си. Но нали ние бяхме виждали вече досущ такъв, точно пресметнат взрив, когато едва не загинахме с „Влюбената сирена“...

Прогнозата на Волошин се сбъдна: чудноватият свят на подводните обитатели на рифовете така заинтересува нашите биолози, че „Богатир“ остана няколко дни край безименното островче.

По цели дни биолозите не излизаха от морето, занимавайки се със своите изследвания и стараяйки се да наловят колкото се може повече всякакви чудни гадинки за аквариумите си, а и ние, разбира се, не си пилеехме напразно времето.

Достатъчно беше да си сложиш маската и да се гмурнеш в топлата, бистра вода, и пред очите ти се разкриваха чудесии, и у всеки незабавно се пробуждаше дух на изследовател и първооткривател.

Раци с изпъкнали очи и големи колкото чиния, риби с всички цветове на дъгата, зловеци мурени подаваха от тъмните пукнатини озъбените си уста, които според мен те не можеха изобщо никога да затворят — толкова им пречеха стърчащите на всички страни остри като игли зъби...

Но най-интересните подводни обитатели бяха октоподите.

Те се срещаха буквално във всяка цепнатина на рифа. И навярно именно защото бяха тук толкова много, аз доста бързо превъзмогнах

първоначалното неприятно чувство на някаква боязлива погнуса и скоро започнах вече да „задявам“ тези странни, причудливи същества.

Както се разбра, въпреки мрачните легенди октоподите имат много сговорчив и дори, бих казал, вежлив нрав. Като видяха приближаващ се плувец, те съвсем не бързаха да се нахвърлят кръвожадно върху него, а гледаха да се скрият, да се отдръпнат някъде в дъното на някоя пукнатина, да се проснат на някоя скала, да се правят на съвсем незабележими и безжизнени като камъни.

Ако това не помагаше и вие настойчиво се опитвате да се запознаете по-отблизо с него, октоподът започваше да ви плаши — също като че ли се бе начел на „страшни“ морски романи.

Той се извиваше, като ту се свиваше на плътно кълбо, ту издуваше внезапно гъвкавото си тяло, за да ви се види огромен и страхотен. При това непрекъснато менеше цвета си, като от пепеливосив изведнъж ставаше зловещо чер, а след това — червеникавокафяв. Пипалата му се поклащаха страшно, извиваха се досущ като кълбо смъртоносни змии. При това октоподът блещеше и въртеше очи. А ако и това не помагаше, всеки път на края той постъпваше еднакво: изхвърляше тъмно „мастилено“ облаче, за да отклони вниманието ви, и стремително офейкваше.

Един от неговите събратя пушна такова защитно облаче право в лицето ми. За няколко минути всичко наоколо се боядиса в удивително свеж и ярък зелен цвят. Но когато биолозите ми казаха, че „мастилото“, изхвърляно от октоподите, съдържа някакъв естествен наркотик, който зашеметява рибите, аз престанах вече да си правя такива опити и стоях на доста голямо разстояние от чудноватите обитатели на подводните скали.

Октоподите може би повече от всички други животни, гъмжащи в лагуната, интересуваха нашите биолози. Та не толкова често ти се случва да наблюдаваш тези поразителни същества в естествена обстановка. А да държиш октоподи в плен не е лесно.

Те трудно усвояват кислорода от водата, затова природата е надарила висшите бозайници на морето с по три сърца, които непрекъснато оросяват хрилете със синя кръв. За да не се задуши, октопод със средна големина трябва да „изпомпва“ за един час почти петстотин литра морска вода, наситена с кислород. Разбира се, трудно е да се осигури в аквариум такъв режим.

Логинов ми разказа какво особено у тези мрачни обитатели на скалните пукнатини интересувало нашите биолози:

— Октоподите имат една много любопитна особеност. Човек все се пита: къде се крие паметта? Знаете ли, колкото и да търсят физиолозите, не са успели досега да локализират точно местата в кората на главния мозък на човека, свързани с процесите на запаметяването. Намерили са центрове на удоволствието и страха, доста точно са установили коя именно част от кората отговаря за определени движения. А виж „точките на запаметяването“, ако можем да се изразим така, все не могат да напипат. Вярно, в слепоочните дялове на кората има такива области, в които при дразнене със слаб електрически ток внезапно с голяма яснота и живост възникват образи от миналото, от преживяното, които ни се струват отдавна и напълно забравени. Но това още нищо не значи. У хора, които в резултат от някакво заболяване и операция са загубили тези слепоочни дялове, паметта съвсем не се влошава. А опити с котки и кучета неочаквано са показали, че те са напълно способни да се научат на прости реакции, даже ако съвсем са нарушени нервните връзки между кората и ствола на мозъка им. Излиза, че е възможно кората изобщо да не служи за хранилище на паметта, а само участва в координирането и възпроизвеждането в нужния момент на информацията, складирана някъде съвсем на други места. А пък октоподът е интересен с това, че всеки от сетивните му органи има в мозъка своя отделна област, която управлява запаметяването, натрупването на опит. Една запаметява само зрителните впечатления, друга — да речем, сетивните. И ако се махне или блокира например зрителната „запаметяваща“ част от мозъка на октопода, той ще вижда както преди, но няма да може вече да научи нищо с помощта на зрителните си органи, нищо няма да запомня...

— А нима октоподът изобщо може да се научи на нещо? — учудих се аз.

— Разбира се, като всяко друго животно. Дори и у едноклетъчните инфузории биха могли да се създадат определени рефлексии. А октоподите са, така да се каже, много по-надарени. Те не по-лошо от слоновете или кучетата различават малък квадрат от голям, бял кръг от чер, кръстове и триъгълници. Поддават се добре на

тренировка, като запомнят задълго връзката между някакво поръчение и поощрението за неговото изпълнение.

Да си призная, тогава аз не се замислях особено върху разказваното от Логинов. Колкото и да е смешно, дори малко се обиждах, че нашите изследователи като че ли „измениха“ на змиорките и толкова се увлякоха по октоподите. Аз и не подозирах каква важна роля е отредено да изиграят тези наблюдения за разгадаването на тайната около ориентацията на змиорките...

Октоподите действително често проявяваха просто смайваща съобразителност, убедих се в това, когато се гмурках с биолозите край рифовете.

Тук-там октоподите, които не бяха успели да се сдобият с „квартири“ в пукнатините на рифа, си бяха направили „самостоятелни къщурки“ на самото пясъчно дъно, между камъните. Учуди ме колко изкусно си бяха избрали подходящи купчини камъни. Някои леговища имат широки плоски плочи, които ги скриват отгоре, сякаш наистина служеха за покриви.

Но Логинов каза, че октоподите не само си избират подходящи места за леговища, но и сами ги строят, мъкнейки камъни отдалече.

Аз не повярвах това. Тогава Андрей Василиевич развали една от къщурките, като разхвърли камъните далеч настрани. Уплашеният стопанин се мушна някъде, притули се, като се скри от нас с „мастилен“ облак. Ние го оставихме на мира.

Но когато на другата сутрин доплувахме дотук, заварихме октопода пак в уютната му къщурка! През нощта той я бе възстановил, домъквайки всички камъни обратно и дори грижливо издигайки над леговището си каменен покрив.

А веднъж успяхме да видим колко ловко главоногите „мислители“ ловят мекотели.

Един голям октопод, проснал се на скала и придобил такъв цвят, че почти се сливаше с нея, търпеливо чакаше някаква едра мида да пооткрехне черупките си. Най-последно черупките бавно се разтвориха...

В същия миг пипалата се раздвижиха стремително и пропъхнаха между черупките отломки от корал.

Раковината вече не можеше да се затвори и обитателката ѝ стана плячка на хитрия октопод. Разбира се, за такъв лов трябва да имаш съобразителност!

А с каква ловкост и изобретателност тези чудновати същества неведнъж мамеха нашите учени, които се опитваха да ги хванат! Струва ти се, че всичко е вече свършено: октоподът е уловен и сложен в здрава кутия. За по-сигурно тя е омотана няколко пъти с канап...

Но когато я донесат в лабораторията и я отворят тържествено, кутията се оказва празна. Как се е изхитрил октоподът да се измъкне от нея през цепнатинка, широка само три милиметра — просто загадка.

Изследователите имаха достатъчно работа и в морето, и на лабораторните маси.

Като наблюдавах с каква виртуозна сръчност, с помощта на специален манипулатор, монтиран в микроскоп, Логинов прави операции на една-единствена нервна клетка, аз разбирах добре възхищението на Волошин, който веднъж ми рече:

— Ние сме груби ковачи в сравнение с него. А той съумява да прекрои отделна нервна клетка. Такива фокуси не е сънувал дори легендарният Левак^[1]. Пък и каква задача си е поставил: да намери къде се крие паметта. А какво е това памет? Нищо безтелесно, някаква пара!

— Но с какво може да помогне това да се разгадае например тайната около ориентацията на змиорките? — недоумявах аз. — Какво са в състояние да запомнят те, като скитат из морските дълбини, където е вечна нощ, температурата е почти постоянна и няма никакви ориентирани — нали самият вие много пъти сте разправяли това?

Волошин не можеше нищичко да отговори, ала не се предаваше:

— Всичко ще разберем, всичко!

Лично той имаше време да се увлича не само по октоподите, но и по прилепите риболовци, които бяха много на острова. Денем те си отспиваха в подземните си леговища, а в тихите вечерни часове излитаха на лов.

Прилепите се носеха безшумно над морето, сякаш бяха сиви призраци, после падаха като камък във водата — и мигновено литваха отново нагоре, стиснали здраво в ноктестите си крачета някоя зазяпала се рибка.

— Ловко, нали? — възхищаваше се Волошин. — И виж как съумяват с хидролокатора си да налучкат с такава точност рибка под водата. Вие сте профан, това може да не ви учудва много. Но аз

разбирам от физика и много добре зная, че през границата между водата и въздуха прониква само една хилядна от звуковата енергия, останалата се отразява, разсейва се. Представете ли си каква мощност има техният локатор? И този орган на прилепа, който изпуска ултразвукови сигнали, тежи всичко на всичко една десета от грама при обем около един кубически сантиметър. А моят уред...

Сергей Сергеевич махна с ръка така обезсърчено, че ми дожаля за него.

— В замяна на това вашият апарат вижда посредством различни лъчи и през всякакви прегради...

— Лошо, лошо вижда още. И по много показатели майката природа е още със сто точки пред нас. Но ще се постареем, ще си поблъскаме главата. Не фронтално, а с обходна маневра ще я превземем. Цялата история на биониката ни учи, че не е задължително да копираме сляпо природата, за да надминем нейните изобретения. Понякога най-добър резултат дава съвсем друг принцип, а природата само ни подсказва някоя привлекателна задача. При кое от животните сте виждали например колело? А човекът отдавна го е измислил и добре го кара.

Като се протегна, Сергей Сергеевич добави:

— Макар и да има доста неясни неща, все пак е много поинтересно да си блъскаш ей така главата, отколкото да търсиш съкровища като тия наследници на капитан Флинт! Какво кисне тоя Майкъл на острова? Изглежда чака да отплаваме. И все рови ли, рови... Какъв талант погребва!

Ние се срещаме и разговаряхме с Майкъл всеки ден. Островчето не е голямо, всичко се вижда като на длан. Защо наистина се застоява.

Докато другарят му ходеше на лов за нови сензационни снимки, с което страшно досаждаше на нашите учени и моряци, Сондърс изследваше островчето с някакъв усъвършенствуван минотърсач, конструиран от самия него. Никакви железни сандъци с пиастри не бе намерил досега, но продължаваше да търси с методичността и упорството на робот.

Той вече не идваше при нашия изкоп, като че ли действително спазваше някакъв неписан иманярски кодекс. А междувременно разкопките все повече ни озадачаваха.

Ние намерихме прокарани в земята тръби, по които се е пренасяла питейна вода от извора до къщата. Друг подземен водопровод съединяваше загадъчната къща с морето. Солената морска вода се е прехвърляла по него в големи, добре циментирани басейни.

Защо са били нужни? За къпане са малки. Пък и какъв смисъл е имало да се поставят на две крачки от вечно топлото море?

— Каква може да е била тази постройка? — подкачах Волошин?

— И аз си блъскам главата — отговаряше той. — Ако се реша да изкажа най-нелепата мисъл, която ми дойде на ум, без да рискувам да стана обект на вашите подигравки, бих казал, че сме попаднали на останки от някаква добре планирана и явно сносно обзаведена лаборатория...

— Лаборатория ли?!

— Ето на, вече издавате възклицания на негодувание. Разбира се, защо и на кого ще му хрумне да строи лаборатория на такова затънтено място, на мъничко необитаемо островче? Затова млъквам и не ме закачайте повече с провокационни въпроси. Не ми е до съкровища, и без това главата ми се е замаяла от задачи, които тези побъркани биолози току измислят. Чухте ли какво иска Бек? Да му измайсторя някакво уредче, което да измерва от разстояние и най-малките изменения в състава на кръвта на калмара, и то така, че да не го тревожа, иначе, пази боже, от вълнение може да се повиши кръвното налягане на бедния калмар. А?!

Бек наистина от няколко дни вече не оставяше Волошин на мира. Всяка сутрин той идваше в каютата ни и отваряше дума колко хубаво би било да се прикачат на няколко калмара някакви миниатюрни предавачи.

— Но как ще вземате показанията на тези предавачи? — питаше Сергей Сергеевич. — Та вижте колко ловко се гмурка тоя шмекер...

— Някак чрез телеуправление... от разстояние, вие, драги Сергей Сергеевич, естествено по-добре разбирате това — отговаряше Бек невъзмутимо.

— Но това са малки калмари, как ще им сложиш предавачи? Ами батерии за хранване? Виж, ако можем да уловим калмар като тоя, дето прегръщаше мезоскафа! Такъв вече можеш да натовариш с каквито уреди си искаш...

— Но вие сте решавали и по-трудни задачи, уважаеми Сергей Сергеевич. Например с тези сигнализатори за змиорките. Тъй че разчитам на вас.

— Но защо са ви потрябвали на вас, биохимиците, тия сепии? Противни гадини, нека биолозите да се занимават с тях. Ето Логинов вече е натъпкал с такива всички аквариуми. Ще плъпнат из целия кораб, та живот няма да има. Зарежете вие тия сепии, занимавайте се с чиста химия.

— Трябва, Сергей Сергеевич. Аз имам една малка идея. Помогнете ми да я проверя. Без вас нищо няма да излезе.

— Тъкмо със сепиите ли?

— С калмарите. Но и сепиите ме интересуват. Впрочем за това после...

Волошин ругаеше, изразяваше яростно възмущението си, но тутакси забравяше всичко на тоя свят и започваше да нахвърля на първото попаднало му листче (аз вече старателно криех от него бележниците си) някаква хрумнала му схемичка на „проклетите предавачи“.

— Добре, но само вие можете да ми помогнете да се оправя с прилепите...

След една седмица обаче се наложи нашите учени да прекратят увлекателните си изследвания и да напуснат обетования рай на нагретите от слънцето и богати на всякакви твари крайбрежни води. Време беше вече да тръгват да търсят новородените ларви, докато не са изчезнали в дълбините на океана, за да поемат тайнствения си път към устията на далечните реки. Пък и отплаването бе ускорено от една тревожна находка.

Един моряк случайно намерил на брега полузатрупано от пясъка листче. Сигурно често сме минавали край него, но то не ни е правило впечатление именно поради своята баналност — парче хартия, стърчащо от пясъка.

То се оказа позив с гадни проклетия по адрес на свободна Куба. Беше издаден от някакъв си емигрантски „Освободителен комитет. Отдел W.“

Това гадно листче изведнъж ни напомни колко измамни са мирът и тишината, царящи на островчето. Изглежда, че то е било посещавано

съвсем наскоро, позивът не е могъл да бъде отвян от вятъра или завлечен от поройния тропически дъжд.

Ние дори не знаехме на коя страна принадлежи това безименно островче. Може би катерите, които постоянно извършват бандитски нападения срещу Куба, се запасяват тук с вода? И за какво ли е предназначена всъщност обзаведената толкова грижливо тайнствена постройка, останките на която бяхме разкопали?

Та не е случайно, че съвсем недалеч оттук „Влюбената сирена“ бе злодейски потопена от загадъчна експлозия...

Не, това съвсем не беше мирно кътче на планетата. И нямаше смисъл да се бавим повече тук.

---

[1] Левакът — герой на руския писател Н. С. Лесков (1831 — 1891), оръжеен майстор, който съумял да подкове бълха. Б.пр. ↑

15. КИТОВЕТЕ ОБИЧАТ ДА ГИ МИЛВАТ

Рано сутринта напуснахме острова. Търсачът на съкровища Майкъл Сондърс, застанал под веселото си пиратско знаме, ни махаше с широкополата си шапка. А другарят му, който все пак бе успял да се качи на една палма, бръмчеше с кинокамера, бързайки да увековечи този тържествен момент.

Свикнали са те тук. Или все още се надяват да намерят на островчето някакви съкровища?

— Уф, слава на бог Нептун! — каза Волошин. — Най-последно излизаме отново на море и поне малко ще си отдъхнем от приключения.

Аз го изгледах с подозрение. Такива думи май не бяха присъщи на характера на Волошин.

— Не, действително искам да си отдъхна и да се заема с истинска тиха изследователска работа. Да не се гмуркам, да не се бия с акули, да не попадам в прегръдките на ужасните калмари, да не се вирам в очите на кашалотите. Тихо и мирно да си работя в лабораторията...

— А каква експлозия имахте там вчера? — запитах аз.

— Къде?

— Ами във вашата тиха и мирна лаборатория.

— Слухове. Неверни слухове, драги мой. А на слухове не бива никога да се вярва.

Ние стояхме на бака, облакътени на планшира, с наслада подлагахме лица на освежителния ветреца и равнодушно гледахме как острият вълнорез на „Богатир“ пореше насрещните вълни. Синята вода кипваше от най-чиста бяла пяна и бягаше покрай борда, като постепенно ставаше изумруденозелена. Човек можеше с часове да се любува на тази игра на водата.

— Каква експлозия? Дребна работа — каза Волошин с неочаквана рязкост. — Но да бяхте видели колко красиво е това

явление! Ще трябва да го разберем добре. Струва ми се, че от това може да излязат интересни неща.

И изведнъж забравил вече и приключенията, и океана, и мене, той тръгна бързо към работилницата.

На палубата беше пусто. Всички учени се бяха уединили в лабораториите си. Изглежда, наистина започваше по-спокоен етап от плаването ни. Предстоеше еднообразна ритмична работа, която не предвещаваше особени приключения. Пред изследователите стояха сложни задачи. Трябваше не само да разберат къде в морските дълбочини се разделят пътищата на ларвите, насочващи се към различни континенти — едни към Америка, други — към бреговете на Европа, но и да проследят онези ларви на европейски змиорки, които ще минат през Гибралтар в Средиземно море. Как ще си търси пътя всяка група малки змиорчета?

Наблюденията върху възрастните змиорки не бяха изяснили това досега. Но имаше още надежда, че именно през този етап, когато ларвите започват дългото си плаване към устията на далечните реки, където след това им е съдено да прекарат много години, ще успеем да получим решаващи данни, за да разгадаем тайната на скрития им „компас“.

— Ако се съди по всички наблюдения, ларвите плуват пасивно — накъдето ги замъкне течението. Те са още много слаби, за да му се съпротивяват. Но запомнят по някакъв начин тоя път, за да се върнат после, след много години, тук, в Саргасово море. Неслучайно в Средиземно море се отклониха от пътя именно балтийските змиорки, които никога по-рано не са минавали по него — размишляваше Логинов.

— Какво точно запомнят? — разпитвах аз.

Логинов ме погледна по навик изпод вежди, усмихна се и отговори:

— Нали присъствувахте на Научния съвет и сам чухте доводите на защитниците на всяка хипотеза.

— Но тия хипотези са твърде много...

— Там е цялата беда — въздъхна той. — Време е вече да се разделим с някои от тях.

Имаше нужда от много ларви за опити, а как да ловиш от океана тези съвсем прозрачни мънички същества, които достигат едва няколко

милиметра дължина? Откриехме ли надълбоко стадо ларви, ние лягахме в дрейф и хвърляхме в морето една след друга извънредно тънки мрежи. В повечето случаи те се връщаха празни или с дълбоководни риби, които не представляваха дори особен интерес. Мрежата отново политаше зад борда, за да донесе най-после десетина ларви.

Това беше уморителен, еднообразен, затъпяващ труд и може би едва сега от собствените си ръце, които се подуваха и се пукаха кървави мехури, когато помагах да измъкват мрежите и гирляндите от всевъзможни уреди, аз разбрах, че именно той е главното в изследователската работа, а открития рядко могат да те зарадват.

Не по-малък труд лягаше върху плещите на нашите учени в лабораториите. Те трябваше не само веднага, без да губят време, да изследват пробите вода, извадени от различни дълбочини, и уловените ларви, но и да запазят част от „научната плячка“ за бъдещи наблюдения. А за тази цел се налагаше да се осигурят на малките змиорчета в лабораториите точно същите условия, както в открития океан: почти пълен мрак, еднаква температура, непрекъснато да им се набавя от големи дълбочини прясна морска вода със строго определен състав.

Пред Волошин пак възникваха множество сложни задачи и двамата не се виждахме по цели дни. При това почти всеки ден се наблюдаваха и плуващите надълбоко ларви с помощта на мезоскафа. Когато намереше стадо ларви, мезоскафът дрейфуваше с него по течението. Многобройни уреди непрекъснато отбелязваха всички изменения, които биха могли да усещат из пътя си ларвите на змиорките: температурата и солеността на водата, вариациите на магнитното поле, промените в напрежението и посоката на електрическите токове, които протичат в океана — всичко, което би могло да подсказе на змиорките верния път. Едва когато ларвите се издигнат в горните водни пластове, течението ще ги подхване. Но за тази цел те трябва по-напред да намерят тъкмо онова течение, което ще ги понесе към бреговете на Европа, а не на Америка. Как става това? И отде знаят на каква точно дълбочина да плуват?

През всичките тия дни мезоскафът изплаваше само за кратко време, за да попълни запаса си от кислород и да смени екипажа. Трудно се вършеха продължителни наблюдения под вода, хората се

изморяваха и ставаха невнимателни, затова се сменяха на всеки шест часа. Разбира се, желаещи да изпълняват подводна вахта имаше достатъчно. Но и на мен на края ми провървя. Аз също получих възможност да се гмурна на гости при змиорките.

Сега можах да огледам добре и да преценя, както трябва, подводната лодка. Тя беше тесничка отвътре, но в замяна на това конструкторите бяха успели да поберат в отделен отсек две походни легла и дори миниатюрен камбуз с портативна електрическа печка.

От големите илюминатори се откриваше отличен обзор. А прожекторите бяха разположени така, че осветяваха равномерно цялото полезрение. Плашливите обитатели на дълбочините можеха да се наблюдават и при угасени прожектори: за тази цел Сергей Сергеевич беше инсталирал в мезоскафа походен модел на звуковизора.

Механичните „ръце“, които се издаваха от носовата част на корпуса, можеха да хващат в специални уловители и дребни, и едри обитатели на морето, за да ги извадят след това здрави и запазени на повърхността в специални херметични контейнери.

На края Сергей Сергеевич зае мястото си на командното табло. Ние с Макаров се настанихме по-удобно до илюминаторите. Потопянето започваше...

Но малко интересни неща видях — много по-малко, отколкото очаквах. Докато се потопяхме, зад илюминатора се мярнаха няколко рибета, но толкова бързо, че дори не успях да ги разгледам, както трябва.

След това забелязах в далечината някакви странни извиващи се тела. Но какво беше това, не можахме да видим: загадъчните тела стояха на значително разстояние и не се приближаваха до осветената зона. Значи, са живи същества, а не просто кълба водорасли.

Показа се някаква рибка, дълга десетина сантиметра, която побутна с нос стъклото на илюминатора. Тя беше съвсем прозрачна, виждаха се ясно и гръбнакът ѝ, всичките ѝ вътрешни органи. Рибката, изглежда, наскоро беше здраво похапнала, натъпканият ѝ стомах изпъкваше рязко като непрозрачно тъмно петно.

Аз се поотместих по-близо до илюминатора и тутакси се дръпнах уплашено.

От края на стъклото се точеше тънка струйка вода...

Авария?!

Ей сега водата ще избие стъклото и ще нахлуе в мезоскафа.

— Сергей Сергеевич, вода! — дръпнах Волошин за ръкава.

— А? Нищо страшно — отвърна той. — Просто температурата навън се мени, та стените се потят. Все още не потъваме.

Той ми показа друга струйка вода, която течеше направо по металната стена на кабината встрани от илюминатора...

И изведнъж зад илюминатора видях калмар. Той не беше едър и спокойно ме разглеждаше с голямото си печално око, около което бяха разположени пръстеновидно малки разноцветни светлинки: сини, червени, зелени. Това изглеждаше много красиво, но си спомних гигантските калмари, които веднъж атакуваха мезоскафа, и ми стана малко неприятно. Вярно, този калмар е малък и съвсем безвреден, но ако са го пратили на разузнаване по-големите му братя?

— Погледнете, морски дявол — повика ме Макаров при илюминатора си.

Той се поотдръпна да ми направи място и аз видях зад стъклото малка черна рибка с миниатюрни очички. Кой знае защо те не бяха кръгли, а овални, продълговати. Целият гръб на рибката сияеше от доста силна жълтеникава светлина. А над главата ѝ се издигаха нещо като три дълги стръкчета, и на всяко от тях се поклащаше ярко възрозово фенерче.

Стана ми дори малко криво, че ние именно не сме открили тази чудна рибка и тя вече има название. Но Макаров ме утеши, като каза, че жив морски дявол са виждали преди нас само двама души на земята — Биб и Бартън, които първи се спуснали с батискаф на еднокилометрова дълбочина някъде по тия краища.

А после навлязохме сред стадо ларви на змиорки, които проблясваха в светлината на прожекторите като сребриста снежна фъртуна, и вече нямаше нужда да гледаме друго.

Угасихме прожекторите, за да не подплашим ларвите. И няколко часа дрейфувахме с тях в пълен мрак, просто стояхме почти неподвижно в океана. От време на време само Макаров или помагачият му млад биолог запалваха за малко лампичката над лабораторната маса, за да вземат поредната проба вода и да проверят как работят уредите самописци.

След това кабината отново потъваше в мрак. Беше тихо, само уредите потракваха приглушено.

Скоро почна да ме наляга дрямка и дори се зарадвах, че е дошъл краят на нашата еднообразна и малко скучна подводна вахта и вече изплаваме. Наблюдателите се смениха. Не много романтично плаване — засега никакви открития.

Впрочем време ми беше вече да свикна, че в изследователската работа делниците са много повече от празниците...

Пак безкрайни научни станции. Отново кървави мехури по дланите, изподрани от въжетата, с които вадим мрежите, натъпкани с лигави, никому ненужни водорасли. После пък трябва с часове да ги ровим на палубата под тропическото слънце с надежда да намерим поне няколко прозрачни като призраци ларви...

Дните бяха изцяло запълнени с такава еднообразна работа и само две събития внесоха оживление и пак предизвикаха спорове.

Хидролокаторите работеха сега денонощно, търсейки във водната маса ята ларви. Веднъж посред нощ дежурният техник събуди Волошин със смайващо съобщение: изглежда, че са успели случайно да чуят сигнали на една от змиорките, докарани със самолет от Балтика и пуснати при Босфора, а после изчезнали безследно по време на урагана и магнитната буря!

Аз забързах след Волошин към локаторната. Сергей Сергеевич дълго се ослушва в слабите сигнали, които идеха някъде от дълбочината, променяше настройката, после решително каза:

— Да, това е изчезналата балтийска змиорка, няма никакво съмнение. Къде ли се е лутала толкова време?

Събудиха Логинов и Елена Павловна. Скоро никой на „Богатир“ вече не спеше. Това събитие бе развълнувало всички. И, разбира се, отново пламнаха спорове.

Как е съумяла отклонилата се змиорка все пак да намери пътя за Саргасово море? Тя толкова дълго се е лутала из океанските простори, че е доплувала дотук, когато времето за хвърляне на хайвера вече е минало, но нали все пак е намерила пътя, за който не е можела нищо да си спомни, защото никога досега не е плувала през Гибралтар и цял живот е прекарала в тихата прибалтийска речица.

Друго събитие, което всъщност предизвика повече иронични подмятания, отколкото сериозни спорове, беше това, че Волошин като

че ли отново успя да чуе загадъчен глас на незнаен обитател на морските дълбини. Те бяха досущ като първия път: сигнал, после отразеното от дъното ехо и след около секунда и половина пак сигнал. Но записът им на лента се оказва толкова неясен и нечетлив, че този път Волошин даже не си направи труда да отваря дума „Богатир“ да спре, за да търси морския змей.

Един ден радистът ни прие повикване от радиостанцията на института на Бермудите. Професор Конлей се интересуваше как вървят нашите изследвания.

Логинов разказа това, а после по молба на Волошин спомена за развалините на загадъчната постройка, които бяхме разкопали.

Не знае ли професорът кой и защо я е построил?

След пауза Конлей отговори:

— Никога не съм чувал в този район да са строени големи и добре обзаведени къщи. Казвате, че има дори водопровод?

— Да, и останки от някакви басейни, които много приличат на лабораторни аквариуми. В тях се е докарвала морска вода.

— Вие ме заинтригувахте. Ще се помъча да разбере каква е била тази къща и незабавно ще ви съобщя. Довиждане. Желая ви успехи — професорът добави нещо на руски, като изопачаваше смешно думите.

Няколко пъти участниците в нашата експедиция извършваха продължителни полети с дирижабъла, за да обхванат с наблюденията си по-голяма площ и по-добре да разучат къде и как се разделят в дълбините пътищата на ларвите на американските и европейските змиорки.

При един от тия полети на четиридесетина мили от „Богатир“ успяха да открият стадо кашалоти. Колкото и претрупани да бяха учените с наблюдения върху змиорките, все пак Логинов реши да промени курса, за да провери още веднъж как се ориентират тези гиганти на океаните.

Резултатите се оказаха неочаквани. Шест часа следихме стадото от известно разстояние, за да не безпокоим кашалотите. На всеки петнайсет минути се вземаха проби от водата и се измерваше температурата ѝ.

Но този път не успяхме да доловим никаква връзка между движението на кашалотите и солеността на водата. Без да обръщат

никакво внимание на струпванията от планктон и риба на някои места, китовете плуваха почти точно на север!

Разбира се, привържениците на магнитната хипотеза ликуваха. Но Казимир Павлович не се предаваше:

— Иде лятото, по това време кашалотите винаги отиват на север, в студените води. Пък и сега те са сити, затова не се спират около рибните стада. Трябва по-дълго да ги наблюдаваме.

Може би той имаше право. В такъв случай оставаше загадка по какъв начин кашалотите разбират къде именно е север? Но нямахме време да се отклоняваме от основните изследвания.

И все пак, преди да се разделим с кашалотите, бе решено да направим още един доста опасен опит.

— Та на вятъра ли приготвихме предавачи, които да могат да се поставят направо на гмуркащ се кашалот? — настояваше Волошин на импровизирания научен съвет в щурманската рубка. — Трябва да ги проверим в действие. Ларвите няма къде да се скрият, а кашалоти може вече да не срещнем. Те отиват сега в студените води.

Като отбеляза с радиошамандура мястото, където оставихме в дълбочината ятото ларви, „Богатир“ зави на североизток и след около три часа вахтеният вече забеляза от марса сребристи фонтани на хоризонта.

Този път ни се случи по-многобройно семейство: около „таткото“, който достигаше на дължина не по-малко от двайсет метра, спокойно „пасяха“ шест женски и играеха четири палави китчета.

— Хванете една от майките — настояваше Логинов. — С нея ще можем все пак по-лесно да се справим.

— Не! Щом ще ги изучаваме, нека бъде най-добрият екземпляр — настояваше Волошин. — Първо, той се гмурка много по-надълбоко...

— Вярно — подзе Казимир Павлович. — Колкото по-дълбоко се гмурне, толкова по-ценен материал ще получим. Аз съм напълно съгласен с предложението на Сергей Сергеевич.

— Само не насилвайте психиката ми — намръщи се Логинов. — Я гледай как ме натискате: вие сте съгласен с Волошин, а той уверява, че се грижи само за вашите интереси. Аз пък много добре разбирам, че в случая за него не са важни интересите на науката...

— А какво точно? — прекъсна го войнствено Волошин.

— Ами това, че на вашия неспокоен характер, на същия тоя бяс, който вечно ви мушка под ребрата, дяволски му се иска, разбира се, да „умери“, както се изразявате, най-хубавия кит.

Наоколо се засмяха. Но лицето на Волошин придоби обидено-натъжено изражение.

— Жалка, недостойна нападка — каза той огорчено. — Но аз ще надживея личните обиди. Толкова често ги получавам от вас всеки ден, че вече съм свикнал.

— С една дума, китовете ще си отидат — прекъсна го капитанът.

Логинов кимна мълчаливо и това бе прието от всички като сигнал за действие. В ръцете на Волошин, също като у ловък фокусник, тутакси се озова пушка и той се залови със сериозен вид да я оглежда придирчиво.

Капитанът се качи на мостика и скоро нашият „Богатир“ започна бавно и предпазливо да се приближава до най-големия кашалот. Това не беше толкова лесно, защото кашалотът, без да ни обръща никакво внимание, продължаваше да се гмурка, като изчезваше за дълго време под водата и се появяваше отново на повърхността на съвсем друго място.

Това дебнене, прилично на някаква игра, трая доста дълго. Най-после се озовахме само на двайсетина метра от изплувалия кашалот. Волошин, който се бе качил чак на носа, се прицели внимателно...

Странна и смешна гледка: човек се цели в огромен кит с малокалибрена пушчица.

Този път куршумите бяха напълнени с някакво приспивателно. Но ще подействува ли то на кита?

— Гледайте да улучите около главата, по-близо до мозъка — каза Логинов приглушено в напрегнатата тишина.

И в тоя момент също така приглушено и малко сухо щракна изстрелът...

Но нищо не стана. Китът дори не забеляза, че са стреляли в него. „Като сачмичка за слон“ — помислих си аз. А да не би Волошин да не е улучил?

Минаха няколко минути.

Тъкмо исках да подхвърля нещо язвително по този повод, изведнъж някой извика:

— Гледайте, заспива!

Наистина: кашалотът някак отведнъж се отпусна, потръпна и замря на водната повърхност като тъмна безжизнена грамада!

Волошин и Казимир Павлович се спуснаха в лодката, която ги чакаше до борда.

— Но аз също трябва да дойда! — настояваше Елена Павловна, почервенияла от смущение.

— Не мога да разреша — поклати глава Логинов. — Все пак това е кашалот, Елена Павловна, а не змиорка. Отплавайте! И побързайте! След половин час той ще се събуди.

— Нищо, ще му дадем още приспивателно. Китовете обичат да ги милват — обади се Волошин весело.

Лодката се приближи до заспалия върху вълните кит и учените се заловиха да слагат на тялото на гиганта своите уреди. Виждаше се как Волошин на два пъти се опита да се покатери върху гърба на кашалота, но падаше, плъзваше се по мократа му гланцова кожа като по пързалка.

— Дявол да го вземе, ами ако изведнъж се събуди — промърмори боязливо някой зад гърба ми.

— Гледай, женските се промъкват към него!

Две женски действително се насочиха към водача, явно с намерение да разберат какво се е случило.

— Пазете се! — викна някой от запаянковците, които се трупаха на палубата.

Моментът беше напрегнат...

Аз хвърлих поглед към Логинов. Той ту поглеждаше кашалота, ту отместваше очи към часовника си. Колко минути оставаха?

Изрева дебело сирена. Капитанът, който също следеше времето, бе дал на учените сигнал да побързат.

— Ех, Волошин обича да опъва нервите — проговори Елена Павловна с въздишка. — Не трябваше да го пускат.

Сирената изрева повторно.

Бяха успели...

Лодката се отблъсна от кита и потегли към нас. Моряците гребяха като на показни флотски учения.

Китът помръдна и на палубата прошумоля обща тревожна въздишка. Какво ще направи, когато се събуди? Дали няма да се втурне подир лодката?

Кашалотът сякаш „разкърши рамене“ да се раздвижи, изхвърли висок святкащ фонтан от водни пръски и полека, някак неуверено заплува към женските, които през това време бяха успели да се отдалечат доста.

Лодката се приближи до борда. Десетки ръце се протегнаха да помогнат на смелчаците да се качат по стълбата.

Волошин и Бек забързаха към локаторната, където трябваше да се получават сигналите от прикрепените за кита уреди.

Звуковизора не включваха, за да не безпокоят кита и да не „замърсяват опита“, както ми обясни Волошин. Затова този път нищо не се виждаше от локаторната. Само премигнаха лампичките и от време на време писукаха и тихо бръмчаха уредите, които приемаха и записваха неразбираеми за мен сигнали от морските дълбини.

— А каква кожа има, пипнахте ли я? — попита Волошин оживено Казимир Павлович. — Цялата с белези и следи от смукалца — ей такива, като чиния. — При това Сергей Сергеевич начерта във въздуха голям кръг, голям май не като чиния, а по-скоро колкото поднос. — Види се, често му се е случвало да се бие с калмарите. Затова и се гмурка надълбоко. Ще имаме интересни материали.

Но засега нямаше нищо ново. И аз се качих на палубата. Оттам поне се виждаха другите кашалоти.

Когато кашалотът изплува за трети път и докато си почиваше, взе да изхвърля фонтан след фонтан, „Богатир“ отново се приближи предпазливо до него и Волошин изстреля повторно в гиганта „приспивна сачмичка“.

Ние пак следяхме с вълнение как другарите ни се придвижват с лодката към заспалия кит — този път да му свалят уредите. Но тази операция мина по-бързо от първата и китът се събуди, когато лодката вече бе успяла да се върне и всички бяха на кораба.

И той, без да изразява никакво недоволство или враждебни намерения и без да ни обръща ни най-малко внимание, пак поведе семейството си към открития океан, поздравявайки ни за раздяла със сребристи фонтани, които политваха към небето.

Скоро Волошин се показа отново на палубата с развяващи се дълги хартиени ленти в двете си ръце.

— Ето ви, заповядайте — обяви Волошин ликуващо. — Първата кардиограма на кашалот! Задоволителен пулс — двайсет и седем удара

в минута при гмуркане. А ето и анализи на издишания въздух: един и половина процента въглероден двуокис, деветнайсет процента кислород. Техниката действуваше отлично!

Казимир Павлович взе от него една от лентите, на която перото на самописеца бе начертало чудновата крива линия, и започна внимателно да я изучава.

— Какво, ще помогнат ли тези данни и ние да се научим да се гмуркаме на два километра? — любопитствувах аз.

— Ще видим, много са интересни. — Както винаги Казимир Павлович не бързаше да обещава. — Вярно, дихателната система на кашалота за съжаление доста се различава от нашата, човешката. Кръвта му е богата на миоглобин, който свързва кислорода. В нея няма свободен азот, затова не го плаши кесонната болест. Плюс недостъпни за нас възможности за безкислородно дишане при увеличаване на запаса от млечна киселина в организма... Но и тук химията, ако се порови повечко, може да направи нещо. Така или иначе, в науката няма безполезни наблюдения... Всичко е полезно, всичко.

16. ПАДАНЕ В ДЪЛБОЧИНАТА

Ларвите на американските змиорки се насочват на една страна, на европейските — на друга. И при това трябва да не изпуснеш момента, когато ларвите, плуващи към бреговете на Европа, започнат да се разделят: част от тях ще тръгнат към Балтийско море, други — към Средиземно, а след това в Черно. Как да проследиш всички, та да разкриеш тайната им?

За да ускорят изследванията, в научния съвет решиха временно да разделят нашата експедиция на два отряда. „Богатир“ трябваше да тръгне на запад, за да пресрещне ларвите на змиорките, които плуваха към бреговете на Америка. А от мезоскафа предстоеше да се наблюдават в морската дълбина ларвите на европейските змиорки, които започваха тригодишния си път към устията на далечните реки.

До края на живота си ще остана благодарен на Волошин, че имах щастието да участвам в това плаване, макар че то се оказва доста опасно.

Мезоскафът можеше да вземе само четирима души. Двама, разбира се, трябваше да бъдат биолози, за да вършат наблюдения на смени. А за свой подвахтен Сергей Сергеевич взе мен, след като убеди Логинов, че във всеки случай аз ще съумея бързо да го събудя, ако по време на дежурството ми при командното табло се яви някаква нередност. Откакто живеем с Волошин в една каюта, ако не друго, то поне, така да се каже, се бях научил да го будя. Доводът не беше май много ласкав за мен, но, разбира се, аз не възразих. Само и само да тръгна! Освен нас двамата в екипажа на мезоскафа влязоха Елена Павловна и нейният мъж.

Рано сутринта се спуснахме един след друг през тесния люк. Волошин го затвори херметически и седна на мястото си до таблото.

— Освобождавай! — заповяда той весело по микрофона.

Над главите ни на палубата затрополиха ботушите на моряка, който развързваше швартовите въжета на мезоскафа. Меко засъска

въздухът в тръбите, които лъкатушеха по стените на кабината. Ние започнахме да се потапяме.

Елена Павловна седна до илюминатора, сложи пред себе си на сгъваема масичка бележник и няколко разноцветни молива. После извади от джобчето на комбинезона си марлена превръзка и кой знае защо закри с нея цялата долна част на лицето си, както правят продавачите в аптеките при грипни епидемии.

Предназначението на превръзката разбрах, когато сам се настаних по-близо до илюминатора и стъклото скоро се запоти от дишането ми. Налагаше се постоянно да го бърша.

Ние се потапахме бързо и почти нищо не можехме да виждаме през илюминатора. Оставаше ни само да се любуваме на смените на осветлението. Топлите жълти тонове бързо изчезваха... После и синият цвят потъмня. И ето всичко зад прозореца вече потъна в някаква мътна, зеленикава мъгла.

Спуцането малко се забави.

На дълбочина триста и шестдесет метра в светлинните лъчи пред моя илюминатор внезапно се вмъкна една дълга и тънка риба с несъразмерно голяма, широко разтворена уста, осеяна нагъсто с дребни остри зъби. Помислих, че това е някакъв необикновен вид змиорка или вече пораснала ларва, и повиках Елена Павловна да погледне.

— Не, не е змиорка — поклати глава Елена Павловна. — Това е морски дракон. Те често се срещат тук.

Най-после стигнахме определената дълбочина, избрахме по-голямо ято ларви и започнахме да дрейфуваме бавно с него. Елена Павловна реши да хване с помощта на мъжа си няколко екземпляра за контрол. Уловителят действа отлично и само след пет минути прозрачните ларви, които току-що бяха сновали из водата около нас, вече се озоваха в ръцете на нашите биолози. Една от тях Елена Павловна веднага разпори на малката лабораторна масичка.

— Всичко е, както трябва — каза тя. — Сто и тринайсет миомера.

Змиорките бяха европейски. Те никога нямат по-малко от сто и единайсет микроскопични мускулни сегмента, от които после ще се развие гръбнакът.

Започна делнична изследователска работа.

Мезоскафът беше съвсем неподвижен. На тази дълбочина не се усещаше ни най-малко клатене. Ние се движехме бавно, носени от течението. Но тъй като ларвите зад илюминаторите напредваха заедно с нас точно със същата скорост, изглеждаше като че мезоскафът е замръзнал на място, увиснал в черната вода.

— Лена, пак два лептоцефала — отдръпна се Макаров от своя илюминатор. — Стоят до нас и вибрират бързо. Трябва да обърнем внимание на това: защо тези ларви така често плуват по двойки? Ще ми се да ги заснимам. Поспрете за малко, Сергей Сергеевич.

Макаров направи няколко снимки, като се стараеше ларвите на змиорките, прилични на прозрачни венчелистчета, да не се загубят в светлината на прожекторите.

— Отлично — каза той доволно. И продължихме нататък.

В тоя момент видях няколко рибки със съвсем изумително обагряне. Те бяха малки, дълги десетина сантиметра и приличаха на обикновени невръстни щуки. Но главата и дългите, издадени напред хищни челюсти бяха с яркочервен, просто пламтящ цвят, тънкото тяло — обагрено в свежо синьо, а опашката — в яркожълто. Защо ли ги е дарила природата с такава пъстра премяна?

През голяма част от времето зад илюминаторите беше пусто, само ларвите на змиорките сребрееха под светлината на прожекторите.

Изведнъж Волошин взе бинокъла и започна да разглежда с него нещо през илюминатора, като променяше фокуса. Това беше доста странна и забавна гледка. Но Сергей Сергеевич се държеше невъзмутимо, сякаш се намираше на мостика и изучаваше непознати земи.

Най-после той свали бинокъла от очите си и внимателно го скри в едно шкафче.

— Какво гледахте? Атлантида ли? Или морския змей? — не се сдържах аз.

— Николаевич, не ми харесва вашият подигравателен тон. — Волошин повдигна вежди.

— Не, наистина какво изучавахте с бинокъла под водата?

— Аха, сега тонът ви стана вече по-добър. Но все пак ви се е сторило, че съм малко откачил, нали? Не се плашете, това беше чисто научен опит. Просто реших да разбера докъде стига лъчът на нашия прожектор.

— И какво? — заинтересувах се аз. — Защо ви е в случая бинокъл?

— Опитът още не е завършен, и резултатите ще узнаем едва когато се върнем на палубата на „Богатир“. Аз нагласих фокуса върху най-дребните буболечици, които подскочат на другия край на лъча. И прибрах бинокъла, без да променям фокусировката. А после, когато се върнем, ще избира на палубата някакво петно и ще се отдалечавам от него, докато то се озове точно в тоя фокус...

— А след това ще измерите разстоянието до него...

— Елементарно.

Интересно как се менеше светлината на прожектора. В началото на спущането тя имаше жълт цвят. Този лъч завършваше с малко тюркоазно петно. Но колкото по-надълбоко потъвахме, толкова по се разширяваше тюркоазното петно, като постепенно все повече се приближаваше. А жълтият цвят изчезваше и лека-полека ставаше светлосив, докато разширяващият се тюркоаз съвсем го погълна.

Сега вече целият лъч на прожектора, който раздираше тъмнината на дълбочините, стана яркосин и по дължината му, по границата с непрогледния мрак, се точеше ивица с красив кадифеносин цвят.

Времето ни беше разделено като на „Богатир“, на вахти. Аз с известна тревога очаквах дежурството си, когато ще остана насаме с безбройните копчета и циферблати, които запълваха не само командното табло, но и цялата стена над него. Наистина Волошин ме успокои, че трябва да се следят непрекъснато показанията само на шест уреда. Но все пак не ми беше спокойно на душата.

— Спете, защото после на вахтата ще клюмате — каза ми няколко пъти Сергей Сергеевич.

Но, разбира се, не ми се спеше. Бях се наспал отлично нощес в каютата и сега, откъсвайки се от време на време от илюминатора, следях скришом как се оправя командирът с таблото. Защото скоро, съвсем скоро ще трябва вече аз самият да заема мястото му...

А Волошин като че ли нарочно се държеше съвсем спокойно. Сякаш изобщо не обръщаше никакво внимание на показанията на уредите. Като видеше нещо интересно, прилепваше се задълго о илюминатора и разменяше оживено впечатления с биолозите. Когато се върнеше най-после при таблото, той плъзваше бегъл поглед по него, завърташе небрежно някаква ръчка и отново за дълго време не

обръщаше никакво внимание на уредите. После измъкна една продълговата дъска, която му служеше за походно писалище, и се залови с някакви изчисления. А дали не вършеше всичко това нарочно, за да ме успокои и да покаже, че никак не е сложно да се управлява мезоскаф?

И все пак аз трепнах, когато Сергей Сергеевич се протегна и спокойно каза:

— Моля ви, маестро. Поемайте вахтата. Аз ще подремна мъничко. Ето ви вахтения дневник, тук е записано всичко: каква дълбочина и какъв курс да поддържате. Разбира се, ако на ларвите им скимне да завият, тръгнете подире им. А така, без нужда, моля не натискайте никакви копчета. Това е всичко, което се изисква от вас.

Той премина в съседния отсек и като се прозина шумно, изтегна се на съгваемото легло. А аз седях като на тръни на мекото кресло пред таблото и очите ми се мятаха ту към един, ту към друг циферблат.

Дълбочината май се увеличава? Не, така ми се е сторило, просто от рязкото ми движение върху скалата на показателя бе паднало светло петно...

Скоро и Елена Павловна си легна да спи. Останахме на вахта двамата с Макаров. Иван Андреевич беше зает с наблюдения. Без да се откъсва от илюминатора, от време на време задействуваше кинокамерата, вероятно забелязал нещо интересно. След това Макаров извади от уловителя някаква чудновата светеща рибка и се залови да я затваря в специален контейнер.

Изглежда, че му беше трудно да се справи сам. Макаров няколко пъти ме погледна изпод вежди. Но аз не можех да откъсна очи от таблото, а и сигурно имах такъв напрегнат вид, че Иван Андреевич не посмя да ме повика на помощ и като се усмихна, продължи да се занимава с рибката самичък.

Когато завърши наблюденията си, Макаров ми заразправя как лично той за пръв път се потопил с мезоскафа, от страх случайно натиснал погрешно копче и Волошин, който не разбирал какво става, дълго не можал да проумее странното поведение на подводния апарат...

Историята беше забавна, Макаров я разказа много живо, като доста сполучливо имитираше недоумяващия Волошин. Но аз го слушах разсеяно.

Ту почваше да ми се струва, че кой знае защо изплаваме, и грабвах трескаво кормилото на баластовите цистерни. Ту изведнъж стрелката на курсовия показател се отклоняваше подозрително накъдето не трябва...

Но постепенно нервите ми се успокояваха. Скоро дори започнах вече да поддържам разговора, макар и с кратки възклицания като:

— Е, та?!

— А вие що?

Но когато Волошин се събуди, внезапно почувствувах, че не мога да изтрия нито минута повече на това проклето табло. А Сергей Сергеевич съвсем не бързаше да поема вахтата. Той се изми полека, после се обръсна така грижливо и внимателно, като че се готвеше за дипломатически прием. След това изчезна в миниатюрния камбуз и като си подсвиркваше тихо, дълго приготвя там вечерята.

Когато най-последно ме смени, аз едва се вдигнах от креслото. Вратът ми бе изтръпнал и не можех да го извия. Цялото ми тяло се беше вдървило. От вечерята се отказах, само изпих жадно две шишета нарзан^[1] и се тръшнах да спя.

Заспах моментално, макар че леглото беше тясно, неудобно. Но и насън пред мен все се мятаха и подскачаха някакви стрелки, и тази призрачна вахта излезе може би не по-малко уморителна и напрегната.

Но вахта след вахта постепенно свиквах с подводното плаване.

Времето сякаш беше спряло. Зад стъклата на илюминаторите постоянно цареше мрак, само от време на време изместван от светлината на прожекторите ни. Нито ден, нито нощ — само ваhti, които си приличаха една на друга.

Вече не треперех на таблото и водех с Макаров дълги разговори за какво ли не. А когато ме сменяха, лягах да спя или се настанявах до илюминатора.

Свободно време имаше много. А и Волошин не бързаше за никъде, дори за кораба, където вечно го викаха ту в една, ту в друга лаборатория. Сега имахме време да поговорим за всичко подробно и сериозно, и аз се стараех да не пропусна удобния случай, изписвайки бележник след бележник.

Това ме утешаваше, защото изпитвах известно разочарование, че плаването се бе оказало доста скучничко.

Всички чакахме Сергей Сергеевич да каже:

— Да се полюбуваме ли на диамантите на небето?

Това значеше, че веднага ще изплаваме на повърхността, за да попълним запасите си от въздух и да поговорим по радиото с „Богатир“.

Нашият мезоскаф можеше да престои надълбоко повече от две денонощия, без да изплава. Но ние се издигаме на повърхността всеки ден, по-право всяка нощ, винаги в едно и също време. Нощем въздухът беше по-свеж, по-чист, по-лесно се поддържаше радиовръзка с „Богатир“ и имаше по-малко опасност да ни изтърбуши някой случаен кораб. Денем едва подаващата се от водата рубка на мезоскафа трудно се забелязва, а нощем бордовите светлини се виждат отдалеч.

Разбира се, никой от нас не лягаше да спи по това време, колкото и да беше уморен. В тесния люк можеше да стои прав само един човек, и то като се измъкнеше до кръста, затова изпълзявахме „да погледаме диамантите на небето“ поред, и всеки имаше право да диша до насита петнайсет минути.

Къси ни се струваха тези минути. Може би едва сега, подал се до кръста от люка и вдишващ жадно морския въздух, който миришеше на влага и гниещи водорасли, аз разбрах напълно, или по-право почувствувах, че времето наистина е относително. То може ту да пълзи и да се точи, ту да препуска с бясна скорост...

Рубката се издигаше едва на метър над водата. Беше някак странно да стоиш ей така — буквално до кръста в океана. Океанът спеше, тъмната вода беше неподвижна, само от време на време налиташе с мек шумол някоя малка вълна — сякаш океанът тихичко и нежно въздишаше на сън.

Наоколо — тъмнина, но съвсем различна от тая, която ни заобикаляше под водата. Там вечната нощ изглеждаше мрачна, даже най-ярките и пъстри светлинки на чудните риби не можеха да я оживят и стоплят. А нощта над океана беше нежна, трепетна и жива. Пък и небето над главата ти е цялото обсипано с живите, блещукащи диаманти на звездите. Достатъчно беше да погледаш тези бляскави звездни облаци няколко секунди, без да се откъсваш, и ти се завиваше свят. Струва ти се като че съзвездията се откъсват от мястото си и кръжат в някаква бясна космическа въртележка.

Но ето някой вече ме дърпа нетърпеливо за крака... И аз, като хвърлям жаден прощален поглед към небето и правя бързо няколко по-

дълбоки вдишвания, започвам да се спущам по тясната стоманена стълбичка, за да отстъпя на другарите мястото си под звездите.

Волошин, току-що завършил разговора си с „Богатир“, бърза да съобщи последните новини: Логинов все се разправя с октоподите, Бек прекарал цял час в барокамерата, имитирайки потапяне с акваланг на дълбочина един километър. Преди един час завършил банкетът по случай шестдесетгодишнината на нашия капитан, всички съжеляват, че не сме участвували в тази веселба...

Така минаха четири дни и четири ноци. Аз вече се чувствавах доста спокоен на таблото, даже си позволявах кратки отклонения, за да позяпам през илюминатора или да помогна на Макаров да хване някоя дълбоководна животинка.

И точно тогава изведнъж ни се случи приключение, за липсата на каквито малко съжелявах, и то тъкмо по време на моята вахта...

Всичко стана така бързо и неочаквано, че сега не ми е лесно да разкажа що-годе смислено за това.

Едва се обърнах към илюминатора, заинтригуван от проникването на Макаров:

— Гледайте какво страшилище!

И в същия миг кой знае как се озовах на студения метален под.

Мезоскафът се наклони внезапно и политна към дълбочината. Като че ли само след минута ще се вреже в морското дъно!

Макаров също падна, но се изправи по-бързо от мен и като се ловеше за каквото му свърне, пръв се втурна към таблото. Видях как натисна с цялото си тяло кормилото, опитвайки се да изпразни цистерните и да прекрати опасното падане.

Аз скочих към него...

Но събудилият се Волошин изблъска моментално двама ни от таблото и грабна кормилото. Той беше само по гащета, разчорлен от спането...

Стрелката на дълбокомера продължаваше да скача от деление на деление.

800 метра... 900 метра... 1000...

Всяка секунда очаквах звъntenето и грохота от страшния удар в дъното.

А може би дъното тук е толкова надълбоко, че преди да го стигнем, ще ни смаже страхотното налягане на водата — така май е

загинал американският „Трешър“?

— Чакайте, изглежда, че стигнахме — процеди през зъби Волошин и обърса потта от челото си. — Елена Павловна, не сте ли ранена?

— Не — чу се от спалното помещение. — Но какво се е случило?

— Нищо не съм пипал и никакви ръчки не съм въртял! — така уплашено и бързо изломотих аз, че Макаров и Волошин се разсмяха.

— Драги мой, у вас започва да се проявява мания за величие — изгледа ме учудено Волошин. — Вие прекалено надценявате способностите си. За съжаление, нито вие, нито аз, въпреки желанието ни, не бихме могли да потънем толкова бързо на цял километър.

— Но какво стана?

— Изглежда, че попаднахме на слой с много намалена плътност — отговори Сергей Сергеевич, като погледна Макаров. Той кимна мълчаливо. — Сега се изправяме окончателно и ще проверим.

Стрелката на дълбокомера най-после замръзна на цифрата 1446. За броени минути бяхме паднали на повече от един километър дълбочина в океана!

Макаров се залови да взема проба от външната вода.

— В океаните се срещат такива коварни места, където по различни сложни причини плътността на водата изведнъж спада рязко — обясни Волошин, като го следеше. — Тогава подводниците пропадат внезапно като самолет във въздушна яма. Случвало ли ви се е да изпитате това удоволствие?

— Случвало се е.

— Нещо подобно стана и с нас. И отгоре на това от разликата в плътностите възникват силни вертикални течения. Та това именно ни повлече надолу със скорост петдесет метра в минута...

— Нима сме паднали цели двайсет минути?

— Приблизително толкова.

Откъсвайки се от епруветките, Макаров каза накратко няколко цифри. За мен те звучаха като китайски, но Волошин кимна доволно:

— Виждате ли, че съм прав. Слой с много малка плътност и с каква дебелина, почти един километър! Отде ли се е взел?

Погледът на Сергей Сергеевич пробяга бързо по уредите на таблото.

— Охо, изглежда, че сме попаднали на някакво дълбочинно течение. Погледнете колко бързо ни влачи на юг. Скоростта му май е повече от два метра в секунда. Просто втори Гълфстрийм!

Волошин се приближи до картата, закачена на стената до таблото, и започна внимателно да я разглежда.

— Предполагам, че ние първи го открихме. Нищо подобно не е отбелязано в този район. — Волошин ме тупна по рамото и тържествено предложи: — Слушайте, Николаевич, вие имате шанс да влезете в историята на великите географски открития. Защото ако не бяхте вие, нямаше да пропаднем в дън земя и човечеството дълго още нямаше да подозира, че съществува такава дълбочинно противотечение. Тъй че според неписаните закони на вас принадлежи правото да му дадете име — или своето, ако не страдате от фалшива скромност, или да речем името на любимата жена. Е, бързо предлагайте: „Течение...“

— Богатирско течение — засмях се аз, тъй като не се отнасях сериозно към това.

— Така ли? — каза Волошин, като вдигна пръст. — Звучи добре. Представям си как ще се зарадва нашият уважаем капитан. Умеете да се подмазвате, Николаевич! Добре, така и ще запишем: „Богатирско течение. Открито на еди-коя си дата в 16 часа и 14 минути местно време...“

Той ми подаде писалка:

— Моля. Като първооткривател и вахтен вие трябва да заверите този тържествен акт с подписа си... Отлично. Е, това е. Сега тържествената част е завършена, започват отново сурови трудови делници. Ние трябва да изплаваме по-горе, за да намерим осиротелите лептоцефали. Те се движат на север, а ние сме отнесени далеч на юг. Май няма да бъде лесно да ги намерим.

Като поклати глава, Волошин седна до таблото, помисли, па хвана ръчката за пускане на мотора...

— Чакайте, Сергей Сергеевич! — извика му внезапно Елена Павловна.

Тя се беше прилепила до илюминатора, закривайки устата си с кърпа, за да не се запоти стъклото — изглежда, като е видяла нещо интересно, в бързината не е успяла да намери и да си сложи марлената превръзка.

— Какво има там? — попита Волошин.

— Не разбирам. Стоят точно на границата на светлината.

Ние също се намърдахме до илюминаторите.

Отначало аз нищо не видях. После, като се вгледах по-внимателно, започнах да различавам в далечината, където вечната тъмнина на океанските дълбини постепенно поглъщаше светлината на нашите прожектори, някакви неясни извиващи се лентички. От време на време те се сплитаха в кълбо и почваха да личат по-отчетливо, но след това се разделяха и пак ставаха почти невидими, като разтеглени сенки.

— Приличат на лептоцефали, само че някак грамадни — проговори неуверено Елена Павловна.

— Не, просто дълбоководни риби — възрази Макаров.

— Но защо не светят? Сергей Сергеевич, опитайте се да се приближите повече до тях.

Волошин пушна мотора и почна да завърта кормилото, без да се откъсва от илюминатора.

— Не, отдалечават се.

— Ето, виждаш ли, упорито избягват осветената зона — каза Елена Павловна на мъжа си.

— Значи са някакви типично дълбоководни риби, щом избягват светлината.

— Но защо самите те не светят? Нали трябва да примамват някак плячката си и да я намират в тъмното?

Светлината на прожектора изведнъж угасна и мракът се долепи плътно до стъклата на илюминаторите.

— Защо угасихте, Сергей Сергеевич, ще ги изпуснем! — извика Елена Павловна.

— Искам да се опитам да ги видя с уши — отвърна Волошин, който се бе навел над таблото на походния интроскоп.

Малкият екран засия с мека сребриста светлина, която озари напрегнатите ни лица. Той беше пуст, само от време на време по него пробягваха тъмни сенки.

Волошин настройваше уреда, избирайки нужната честота.

— Някакви смущения — промърмори той.

— Само да не ги подплашите?

— Аха, най-последно.

Целият екран бе запълнен от полупрозрачни широки ленти, сякаш разлюлени и развети от вятър.

— Но това са ларви на змиорки! — възкликна Елена Павловна.

— Изглежда, че имате право. А каква ли трябва да е възрастната змиорка?! — каза тихо Макаров. — Серьожа, трябва непременно да уловим поне една ларва.

— Ще се опитаме. Пригответе контейнер.

Елена Павловна и мъжът ѝ се втурнаха да подреждат лабораторната си апаратура, а Волошин седна по-удобно на креслото и без да откъсва очи от екрана, започна да манипулира с копчета и ръчки.

Задачата му не беше лека: в пълна тъмнина, само по неясните образи върху екрана на уреда да намери сновящите из водата исполински ларви и да ги подмами в уловителя, закрепен отвън за корпуса на мезоскафа. Ала образът на екрана е плосък, без перспектива. Като го гледаш, мъчно можеш да разбереш на какво разстояние се намират ларвите — далеч ли са от нас, или съвсем наблизно?

Присвитите очи на Волошин не се откъсваха от екрана, а ръцете му сами намираха уверено нужните копчета и ръчки на таблото.

Ето той задвижи уловителя...

Силно изщракване.

— Готово! — извика Волошин.

Но се лъжеше: уловителят се оказа празен. Трябваше всичко да се почва отначало.

Като изруга, Волошин запали за миг прожекторите. Видяхме как грамадните ларви се мушнаха стремглаво в мрака. Значи са приближавали до самия мезоскаф, докато осветлението е било угасено.

Изглежда не се плашат толкова лесно. Само светлината не понасят.

Волошин пак угаси прожекторите и се залови с трудна гонитба, която приличаше на игра на криеница в океанската дълбина.

Този път ловът излезе успешен. След половин час една от гигантските ларви се озова в контейнера на ликуващите биолози. Скоро успяха да уловят и втора.

— Каква трябва да е змиорката, когато порасне от такава ларва? — попитах аз.

— Не по-малко от петнайсетина метра дълга — подхвърли Елена Павловна.

— Истински морски змей! — каза Волошин. — Ето какво би трябвало да хванем. Къде ли се крият те, тези змейове? Ларви тук, колкото щеш и всички бързат някъде на юг. Дали да променим маршрута и да тръгнем подир тях? Достатъчно лептоцефали наловихме и почти четири денонощия ги наблюдавахме. Всички главни характеристики са установени. Според мен заслужава да понаблюдаваме и тия гиганти, та науката още нищо не знае за тях.

Елена Павловна и Макаров се съгласиха. Че кой биолог ще се откаже от рядката възможност да наблюдава поне едно денонощие неизвестните на науката ларви на гигантски змиорки, като се движи в едно стадо с тях?

Ние тръгнахме на юг подир змиорките. Изглежда, че около нас плуваха много от тях. Екранът почти нито минута не оставаше празен, през цялото време на него се извиваха гъвкави полупрозрачни ленти.

От време на време Волошин пускаше за малко прожекторите, за да ни даде възможност да понаблюдаваме ларвите през илюминаторите. Сергей Сергеевич приблягваше до какви ли не хитрости, само и само да не ги подплаши: понякога включваше само единия прожектор и благодарение на отразената му светлина успяхме дори да заснимаме на кинолента няколко ларви, които се движеха на малко разстояние от мезоскафа.

— Дано, като пораснат, да престанат да бъдат толкова плашливи — каза Волошин замислено. — Бих искал да се запозная по-отблизо с родителите им.

Подозирам, че Сергей Сергеевич отдавна мечтаеше това, защото веднага заразправя една след друга най-изумителни истории за срещи с легендарния морски змей. Личеше, че Волошин ненапразно ги бе събирал толкова грижливо. И сега с живописната колоритност на очевидец, който е видял всичко със собствените си очи, вдъхновено разказваше и за вече станалата класическа Неси от Лох-Нес, за загадъчното гигантско същество, което изплувало край бреговете на Патагония, след като го зашеметили с взрив, за някакъв си чудовищен скелет, изхвърлен уж съвсем наскоро от вълните върху камъните край Ванкувър...

Извънредно интересно беше да слушаш всичко това, особено на дълбочина километър и половина, и то заобиколен от плувачи незнайно накъде тайнствени гигантски ларви.

Волошин смяташе, както обикновено, да се издигне на повърхността нощем и да съобщи на началника на експедицията защо сме променили курса и дълбочината.

Но този път не успяхме да подишаме чист въздух и да „видим диамантите на небето“...

Плавайки на километър и половина дълбочина, ние не подозирахме какво става на повърхността. Започнахме да изплаваме. Но някъде на петдесет метра дълбочина, когато вече се намърдах до люка с намерение пръв да се измъкна на палубата, мезоскафът започна леко да се поклаща.

С всеки метър клатенето се засилваше.

— Очаква ни хубавичка буря — промърмори Волошин, поглеждайки дълбокомера.

Не успяхме да изплаваме.

По-право, макар и да изплавахме на повърхността, ако се съди по дълбокомера, все пак оставахме под вода.

Бурни вълни заливаха рубката, нямаше никаква възможност да отворим люка, макар и за секунда. Дори през илюминаторите нищо не се виждаше. Зад тях бушуваше водата...

Мезоскафът така се мятеше насам-натам, че не можехме да се задържим на крака или на неудобните сгъваеми малки кресла. Скоро всички ние, с изключение на Волошин, се озовахме на пода, хващайки се за каквото свърнем, за да не се търкаляме от ъгъл на ъгъл.

Балансирайки до предавателя, Сергей Сергеевич няколко минути се опитваше да се свърже с „Богатир“, но после изключи апарата.

— На всичко отгоре ще взема да повредя радиостанцията — каза той мрачно. — Пък и гръмотевиците пречат. Трябва да се спуснем надълбоко и там да изчакаме. Самата съдба казва: „Да се върнем при нашите овни...“^[2]

И започнахме пак да се потапяме бързо, радвайки се, че с всеки метър дълбочина се избавяме от мъчителното клатене. „Върнахме се при нашите овни“ и продължихме да дрейфуваме на юг, заобиколени от гигантските бели ларви.

Изтерзаната Елена Павловна легна да спи. Сергей Сергеевич заповяда и аз да си лягам, тъй като явно не се решаваше да отстъпи вахтата в такава тревожна нощ, макар че тук, на дълбочина километър и половина, цареше тишина и покой, както преди.

Сергей Сергеевич дълго разглежда картата, после се обърна към мен и многозначително попита:

— Виждате ли накъде плуват?

— Ларвите ли?

— Да.

— Накъде?

Вместо отговор той обгради с молив малка елипса на картата, оцветена по-тъмно от съседните участъци. Това значеше, че тук има големи дълбочини. Като се наведох, аз прочетох: „Падина на Пуерто Рико“.

Същото място, където преди няколко години са били чути за пръв път загадъчни сигнали от дълбините, които два пъти след това можах да бъда записани и от борда на „Богатир“...

— Леговището на морски змей? — запитах аз.

— Не зная, не зная. Но гигантските лаври отиват точно натам.

През деня се опитахме да изплаваме отново. Бурята не утихваше и вълните пак ни замяха като жалка тресчица.

Наложи се да търпим ударите на бушуващия океан повече от един час, докато през специални тръбички-шнорхели компресорите напompваха въздух в бутилките. Все още беше немислимо да отворим люка и да се подадем от рубката.

През всичкото това време Волошин се опитваше да се свърже с „Богатир“, но все напразно. На повикванията му никой не отговаряше. Или магнитната буря бе прекъснала връзката — стрелката на компаса буквално играеше, или „Богатир“ просто не очакваше вести от нас в неуречено време. Макар че там положително вече се безпокоят къде сме изчезнали и радиостанцията на кораба работи непрекъснато.

— Е, няма как, да си починем пак надълбоко — каза Волошин, като изключи радиостанцията и свали слушалките.

Може би дори се радваше, че има предлог да продължи пътуването на юг, към тайнствената падина на Пуерто Рико подир ларвите на някакви си незнайни обитатели на океана.

Едва на втората нощ, когато бурята поутихна и ни позволи да изплаваме, през съскането и пукота на атмосферните смущения се промъкна сърдитият глас на Логинов. Тонът му беше такъв, че се страхувах да не би Андрей Василиевич да наругае Волошин така, та да го чуе цял свят...

Но Логинов само заповяда категорично да прекратим всякакви наблюдения, да изплаваме и незабавно да се насочим с максимална скорост към „Богатир“.

Андрей Василиевич, както личеше по всичко, не повярва твърде на обясненията на Волошин. Излиза, че в района, където работеше „Богатир“, нямало никаква буря. Само ние, отнесени далеч на юг от Богатирското дълбочинно течение, бяхме закачени от крайцеца на урагана „Мери“, който направи доста пакости на Антилските острови.

Началникът на експедицията не сметна за нужно да разговаря повече с нас. За курса на „Богатир“ и координатите на предполагаемата среща ни съобщи вече приближилият се до микрофона щурман.

— Н-да, истинската буря още не е започнала — продума Волошин така опечалено, че всички се разсмяхме. — Непременно ме подкрепете, братлета.

---

[1] Нарзан — лечебна минерална вода от Кавказ. Б.пр. ↑

[2] Пословичен израз от класическия френски средновековен фарс „Адвокатът Патлен“. Употребява се, когато някой се отклони от нещо. Б.пр. ↑

17. СЛЕДИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЕ

С „Богатир“ се срещнахме на другия ден привечер. Той не дойде сам. Успоредно на нашия кораб-красавец плаваше белият „Албатрос“.

Изглежда, гневът на Логинов беше поохладнял или просто временно бе отложил неприятните разговори. Във всеки случай всички ни посрещнаха весело и радушно. А новината, че сме уловили две ларви на исполинска морска змиорка — хитрият Волошин не пропусна, разбира се, най-напред да обяви гръмогласно това, — предизвика сензация. Плюс откритото от нас Богатирско течение, което щурманът побърза да нанесе на картата... И тъй, ние се връщахме победители, а тях, както се знае, не ги съдят.

Елена Павловна беше сбъркала в изчисленията си. Когато измериха точно уловените от нас ларви, дължината на едната от тях достигна метър и половина, а на другата — дори сто осемдесет и четири сантиметра. Ако това са действително малките на някаква гигантска змиорка, напълно възможно е дължината ѝ да отскочи до тридесет метра!

Такова беше общото мнение на биолозите. Първата от ларвите, по-голямата, те решиха да запазят изцяло. Втората Логинов изпрати незабавно в лабораторията, пред вратата на която веднага се нареди дълга опашка от желаещи да получат „поне парченце от този уникум“ за изследванията си.

Но и нас ни очакваха няколко изненади. Оказа се, че професор Конлей е успял да установи какви останки на необикновена сграда сме разкопали на безименното островче.

Волошин правилно бе отгатнал. Тя действително е била някога превъзходно обзаведена лаборатория. Построил я на това усамотено място американският учен-биолог Сидни Роу. На мен това име не ми говореше нищо, ала Логинов каза, че трудовете на Роу по неврофизиология и висша нервна дейност се смятат и досега за класически, а той бил такъв експериментатор, че за опитите му на времето се носели легенди.

— Наричали го втория доктор Моро. Помните ли увлекателния роман на Уелс за гениалния хирург, който се опитвал на едно необитаемо островче да превръща животните в хора? Разбира се, тук е изиграло психологическа роля обстоятелството, че Роу, подобно на доктор Моро в романа, се скрил от света на диво островче сред океана, но действително през последните години вършел блестящи опити, особено с октоподи.

— А защо се е скрил на това островче?

— Започнали да го преследват след известния с печалната си слава „Маймунски процес“ — чували ли сте, че е имало такъв в Америка през 1925 година, когато там започнали гонения против дарвинизма? Роу остро осъждал и всячески осмивал този позорен процес, бранейки навред, където можел Дарвиновото учение. Той се смятал за ученик на Павлов и със смелите си изследвания нахълтал в светая светих — в тайните на мозъка, на мисленето. По онова време гледали с лошо око на тия неща. На края Роу напуснал университета и прехвърлил лабораторията си на това пусто островче — бил състоятелен човек и можел да си позволи това.

Озлобен на цял свят, оттогава той живеел много усамотено и не публикувал никакви трудове, макар че положително е работил особено продуктивно, защото тук нищо не отвличало вниманието му от научните изследвания. Айнщайн мечтаел за научна работа да се уедини в кулата на някой фар. А за биолога едва ли има по-подходящо място от ей такава тропическо островче.

Сидни Роу умрял в 1932 г. Той бил несъмнено човек с чудатости: умеел да съчетава изучаването на мозъка с увлечение по философията и окултните „науки“. Бил високомерен и надут спрямо колегите си, но всяка година с трогателно постоянство идвал в селското училище, където учил някога, за да поговори непринудено с децата.

И умрял някак глупаво: бил строг вегетарианец, което навярно не струвало евтино на това островче почти без растителност, и умрял от гноен апендицит, след като се опитал сам да си направи операция — друг хирург не се намерил на островчето.

Това ми разказа по-късно професор Конлей. Разкопаните от нас останки от лабораторията на Роу така го заинтересували, че решил да отиде на островчето да види не може ли да я възстанови. Ето защо „Албатрос“ бе пристигнал заедно с „Богатир“.

Волошин предложи за известно време да изменим плана за набелязаните работи и също да минем по на юг, за да понаблюдаваме гигантските ларви и да се опитаме да уловим поне още няколко екземпляра — при това, показвайки предлагания маршрут, той упорито местеше пръст по картата към падината на Пуерто Рико...

Биолозите го подкрепиха, но Логинов се колебаеше.

— Ларвите на обикновените змиорки няма къде да се загубят, ние винаги ще ги настигнем. Нали им трябва три години, за да доплуват до Европа — увещаваше го Сергей Сергеевич. — Из пътя можем да се отбием и на този Остров на чудака, сигурно ви трябва още октоподи за опити. Нали казвахте, че ще се разкрият интересни факти и около загадката със змиорките...

В отговор на този толкова явен опит за „научен шантаж“ Андрей Василиевич доста иронично погледна Волошин, но в тоя момент се обади капитанът:

— Наистина нищо не ни пречи да се отбием на острова, Андрей Василиевич. Предстои ни далечно плаване, трябва да напълним всички цистерни с питейна вода. А там, на острова, има хубав извор, водата е отлична. Иначе ще трябва да спираме в някое пристанище.

Това реши въпроса. Насочихме се заедно с „Албатрос“ към Острова на чудака, както всички бяха започнали да го наричат сега по примера на Волошин, за да се запасим там с питейна вода, а след това да тръгнем да пресечем пътя на гигантските ларви, плуващи някъде на юг в дълбините на океана. Може би наистина към загадъчната падина на Пуерто Рико, където незнайно същество дава тайнствени сигнали?

Дали ще заварим още на острова иманярите, или те вече са продължили по-нататък, за да търсят скрити съкровища? Тъкмо мислех за това, когато отпред се показаха тъмните шапки на три палми и около „Богатир“ засноваха птици-рибарки — „моряшки души“, които ни поздравяваха с печалните си, стенещи крясъци. Дали не ни предупреждаваха? Всички се взирахме в приближаващото се островче, без ни най-малко да подозираме колко изненади ни очакват занапред...

— Виждам знаме! — извикаха от марса.

Значи, островът е престанал да бъде ненаселен. Скоро пак ще се срещнем с Майкъл Сондърс и неговия тъжен, но толкова деен другар.

Я гледай, та те май са решили да се настанят задълго тук!

На хълма, недалеч от мястото на нашите неотдавнашни разкопки, се бе появила някаква колиба, а до нея на висока мачта се развяваше познатият „Весел Роджър“ с димяща лула в озъбената уста.

Но брегът беше пуст, никой не излезе да ни посрещне. А и подводницата чудо не се виждаше никъде. Вероятно търсачите на съкровища са настанили тук основната си база, докато претърсват съседните островчета, тук из океана са пръснати много такива.

Закотвихме се на значително разстояние от белия пенест пръстен на буруните, спуснахме лодка и ето аз вече отново скачам на горещия бял пясък, затъвайки до глезени в него.

Логинов начело на голям отряд биолози и доброволни помощници от екипажа тръгна веднага да лови октоподи. Изглежда, те действително му бяха нужни за опитите и Сергей Сергеевич не току-тъй бе споменал за октоподи, когато увещаваеше началника на експедицията да посетим още веднъж „Острова на чудака“.

А ние с Волошин решихме най-напред да навестим старите си познайници и се запътихме към колибата.

Възможно е стопаните на къщата чисто и просто да спят, скрили се от горещината? Макар че отдавна трябва да са ги събудили веселите гласове на моряците, които се наслаждаваха на възможността да потичат по твърда земя сред зелени храсти, да полежат на нажежения пясък, да се гмурнат в бистрата топла вода.

На брега се търкаляха варели, които миришеха на мазут. Далеч зееха две дълбоки ями.

— Островът придобива цивилизован вид — изръмжа мрачно крачещият отпред Волошин.

Колибата беше скована небрежно, на бърза ръка, от някакви дъски, капаци на сандъци и ръждясали тенекии. Когато се приближихме, никой не излезе от нея. Полуотворената врата тихичко поскърцваше, разклащана от вятъра.

Като се спогледахме, ние надзърнахме вътре. В колибата цареше пълен хаос и безредие, неоправени легла, разхвърляни навред някакви парцали, сандъци, тенекиени кутии. До самия праг на пръстения под се въргаше мръсна пластмасова паница.

— Разпознавам стила на буйния пират Майкъл — въздъхна Волошин. — Той винаги се е отличавал със спретнатост и любов към

реда. Обаче не е за препоръчване да се влиза в къща без стопани. Хайде обратно.

Затворихме по-здрави вратата и тръгнахме направо през гъсталака към мястото, където бяха разкопани останките от лабораторията.

Из пътя срещнахме още три ями. Личеше, че Майк не си е губил времето тук напразно.

Стори ми се, че от пясъка край пътеката стърчи нещо като книжка. Наистина беше малка брошурка в непромокаема пластмасова подвързия. Заглавието ѝ — примамливо: „Как да оцелеем на суша и по море“, издание на Пентагона, военното ведомство на САЩ.

Двамата с Волошин тутакси взехме да я прелистваме с интерес. Нещо като джобен наръчник за всякакви нещастни случаи в живота — от измръзване на крайниците до ухапване от отровни морски змии.

— Уникална книга! — възхити се Волошин. — Притежателят ѝ може да се смята за практически безсмъртен.

Побързах да му отнема книжката и да я скрия в джоба си, нали все пак аз я намерих. Но, не зная защо, изведнъж ме обзе тревога и безпокойство от тази находка...

След като огледаха останките от лабораторията, нашите биолози и професор Конлей си сложиха акваланги и тръгнаха за октоподи. Аз също се присъединих към тях, но Волошин тайнствено ме повика настрана и каза:

— Нали няма да откажете да ми помогнете? Заради старото приятелство.

— А какво трябва да правя?

— Искам да потършувам из земята около тия развалини.

— И вие май сте се заразили от иманярската треска? Да не ви е ухапал „златният бръмбар“^[1]?

— Не. Надявам се на нещо по-голямо от някакво вулгарно пиратско имане. Този стар чудак Роу е бил, както знаете, човек потаен, със странности. Дали не е оставил в някакво скривалище свои ръкописи? Къде са изчезнали материалите от последните му изследвания?

Тази идея ми хареса и аз се съгласих да служа за „умно магаре“ на Волошин, колкото и да ме мамеше морето. Станах магаре в буквалния смисъл: мъкнех от място на място под приличащото слънце

една количка, на която Волошин вече бе успял да монтира подвижен звуковизор с мощен металотърсач.

— Виждате ли как се научихте? — похвали ме Волошин. — Надничаме в земята на всякаква дълбочина, опипваме я като баница от точени кори, но без да я разрязваме! Тук вече никакъв кашалот или прилеп не ще ни закачи. Няма го майстора!

Изследвахме метър по метър, като описвахме около развалините на лабораторията разширяващи се кръгове. Няколко пъти металотърсачът издаде басов сигнал. Тогава Волошин включваше апарата и като навлизаше все по-надълбоко и по-надълбоко, пласт след пласт опипваше земята с магическите му лъчи.

Веднъж намерихме една продупчена кофа, изглежда, хвърлена на времето в помийната яма. Друг път — бъчва, кой знае защо заровена в земята. Без да я изравя, Волошин „надникна“ в нея. Бъчвата се оказа празна.

Аз вече исках да се разбунтувам и да избягам, ала внезапно прозвуча нов сигнал. След няколко минути на екрана се появиха очертания на продълговат предмет...

— Прилича на сандък — каза Волошин. — И не е надълбоко, само на някакъв си метър и половина. Трябва да се разкопае.

— Ковчег на мъртвец, а? — изсумтях аз, но взех лопатата.

Пръстта на това място се оказа кой знае защо рохкава, сякаш съвсем наскоро вече бяха копали тук. За по-малко от половин час изкопахме голяма яма...

И видяхме два сандъка! Единият беше голям, метален, боядисан в отровназелен цвят. На капака му ясно личеше жълта фабрична марка, която показваше, че е направен в Мобридж, щат Южна Дакота.

— Не ви ли се струва, че прилича на каса? — промърмори Волошин малко смутен, като криеше очите си от мен.

Аз замълчах.

Но неоснователно се мусех, защото на тази необикновена находка беше писано да промени целия ход на по-нататъшните събития.

Когато отворихме големия сандък, той се оказа натъпкан с автоматни патрони. Те бяха добре смазани, за да не ръждясват, и имаха мътен блясък — съвсем не като старинните дублони.

Второто сандъче бе съвсем малко — по-скоро пластмасова кутия, увита внимателно в няколко пласта синтетично непромокаемо фолио. В кутията лежаха пакети, пълни с някакъв бял прах.

Какво ли може да е това? Щипка прах предадохме на химиците за анализ.

— Това е ЛСД, много силен наркотик — загрижено съобщи Казимир Павлович след петнайсет минути. — Препарат на диетиламидовата киселина. Едно зрънце е достатъчно, за да накара нормален човек да изпадне в състояние, близко до лудост. А цялата тази кутийка стига, за да подлуди за няколко часа около пет милиона души...

— Колко?! — не разбра някой.

— Не по-малко от пет милиона.

— Контрабанда! — развълнува се професор Конлей. — Попаднали сме на скривалище на контрабандисти, направено на английски остров. Това е нарушение на законите. Трябва да задържим престъпниците.

— Н-да, това се казва умна глава. — Волошин подсвирна тъжно. — Ах, Майкъл, Майкъл. Личи, че акулата си остава хищница, даже когато излезе в оставка.

Но Сергей Сергеевич прибързваше с упреците. Оказа се, че намирането на престъпното съкровище не е последното събитие на този ден.

Скоро дотърча един от младите биолози и каза, че когато се гмурнал до самия риф, открил на дъното отломки от някакъв кораб.

Незабавно тръгнахме натам и като си сложихме аквалангите, един след друг се спуснахме от баркаса^[2] в синята спокойна вода.

Странна гледка се разкри пред очите ни. На двайсет и шест метра дълбочина по белия пясък бяха разхвърлени огънати и изкорубени парчета метал. Някои от тях бяха боядисани в яркочервено... И все пак не можах да съобразя веднага, че виждам пред себе си останки от подводницата чудо, с която „наследниците на капитан Флинт“ бяха тръгнали по океана да търсят пиратски съкровища...

Подводницата беше буквално направена на парчета от някаква експлозия с голяма сила. Събирайки отломките ѝ от дъното, всички си блъскахме главите за причината на катастрофата. Дали не са се

пръснали бутилките с кислород? Или по някаква необяснима причина е избухнал експлозивът, който Майкъл може да е носел със себе си, за да улесни разкопките?

Дори Волошин не можеше да разбере нищо, макар че от всички на „Богатир“ най-добре разбираше от техника. В отговор на запитванията ни той само повдигаше рамене:

— Може никога да не узнаем какво ги е сполетяло.

Изглежда, катастрофата е станала съвсем неочаквано. Иманярите изобщо не са имали още намерение да напускат острова, всичките им неща бяха останали в колибата. Вероятно са тръгнали просто да изследват някое съседно островче.

Да, сигурно Волошин е прав, че никога няма да узнаем какво е станало. Няма кой да разкаже за това. Морето бе погълнало завинаги „наследниците на капитан Флинт“ и скрило тайната на гибелта им.

Така мислехме ние, ала много скоро се убедихме, че се заблуждаваме...

Изглежда, загадъчната катастрофа потресе най-много Ричард Лоринсън — колегата на Майкъл от подводния диверсантски отряд, — същия, който така ни бе смаял на времето с майсторското взривяване на полупотъналия „Дънкан“. Ние му бяхме разказали как сме се запознали с Майкъл и Дик предвкушавше удоволствието от срещата със стария си приятел.

Но срещата не стана. И сега Дик метър по метър претърсваше дъното около мястото на необяснимата катастрофа, надявайки се упорито да намери поне нещо, което да хвърли светлина върху нейната причина.

И намери!

Най-напред Дик откри в пясъка десетина тежки златни дублона. На три от тях личеше ясно годината на сеченето: 1728.

— Но монетите, които Майкъл, както разправяше, намерил край бреговете на Флорида, били, доколкото си спомням, от по-раншно време — проговори Волошин замислено, въртейки една монета между пръстите си.

— Да, галеонът, останките на който разкопал там на дъното, потънал през 1715 година. Записал съм го — потвърдих аз.

— Чудно.

Спогледахме се с Волошин. Нима на Майкъл наистина му е провървяло и е намерил ново съкровище този път тук, на „Острова на чудака“? Отде иначе са се взели тези монети, сечени по-късно?

Но тогава защо са толкова малко? Какво е това съкровище, състоящо се от десетина дублона. Кой би си правил труда да го заравя?

Разбира се, монетите щяха да бъдат повече, ако Майкъл наистина е изкопал тук съкровище. Но къде са се дянали тогава? Не може да са ги глътнали акулите или да са ги изпомъкнали в дупките си октоподите...

След тази находка Лоринсън се запретна да продължи търсенията си с удвоена енергия.

На втория ден изплува, държейки в ръцете си киноапарат.

Ние веднага го познахме. Беше един от апаратите на неуморния Фриц, който така ни дотягаше с досадните си снимки.

Киноапаратът, разкажа Дик, лежал на пясъка доста далеч от мястото на катастрофата.

Водата не бе проникнала в херметичната кутия, апаратът изглеждаше съвсем здрав. Това ни се стори странно, щом експлозията го е запокитила толкова надалеч.

Предадохме камерата на нашите техници да я отворят във фотолабораторията и да проявят филма, ако се намери такъв в нея.

Филмът именно изясни всичко. Той се оказа съвсем запазен, а Фриц — блестящ оператор. И вечерта, когато се събрахме в каюткомпанията, видяхме последния му филм...

Отначало пред нас се появиха няколко едри плана на разни чудновати риби, които играеха между рифовете. После камерата изведнъж направи рязко движение...

И в кадъра се показва подводницата чудо на Майкъл Сондърс.

Тя плаваше срещу нас и около кърмата ѝ се въртеше нещо, което хвърляше тревожно подскачаща сянка върху белия пясък...

Не можеше да се разбере веднага, че плува някакъв човек, вкопчен за подводницата. Той беше с плавници на краката и с маска.

Личеше, че с мъка успява да се задържи, уловен за подводницата само с лявата си ръка — водовъртежите го блъскаха и дърпаха назад.

А в дясната си ръка плувецът държеше някакъв загадъчен тъмен предмет...

Ето той улучи сгоден момент и залепи този предмет за подводницата. В същия миг плувецът се пусна и започна бързо да се отдалечава.

Подводницата продължаваше да се движи към нас... Внезапно тя се разтърси от експлозия и взе да се разпада на парчета!

А камерата отново се отмести рязко, подводницата изчезна, на екрана се замярка нещо неясно...

И толкова.

По-нататък се мярнаха само няколко кадъра на съвсем пусто пясъчно дъно, заснети съвсем без фокус, от близко разстояние и много ниска точка — изглежда камерата лежеше на дъното и вече завършваше снимането автоматично...

Всичко това траеше броени минути. Потресени, ние прожектирахме филма три пъти, а после дълго се мъчихме да проумеем какво е станало.

Човекът, вкопчен за подводницата, беше трето лице, което никой от нас не познаваше. Никога не бяхме го виждали.

Майкъл несъмнено е бил в подводницата. Фриц е снимал последния си филм. А човекът, който плуваше подир подводницата, я бе взривил — сега вече нямаше никакво съмнение в това.

Кой е бил той, този тайнствен трети? Отде се е домъкнал?

Изглежда, иманярите са били нападнати от съвременни пирати-контрабандисти, които са си харесали това островче като прикътано убежище. Отначало те са живели вероятно в мир с „наследниците на капитан Флинт“ — между контрабандистите може също да са се намирали някакви колеги на Майкъл от диверсионните войски. Нали той ни бе намекнал, че някои от „акулите в оставка“ са се заловили с някакъв тъмен бизнес. Но след това, изглежда, Майкъл е почувствувал, че трябва да бяга по-далеч от тази гангстерска банда. И стигнал до това решение внезапно — може би е избухнала някаква кавга?

Във всеки случай Фриц, който не подозирал нищо, тогава се занимавал както винаги с подводни снимки. Майкъл не можел да го остави и тръгнал да търси другаря си, за да вземе Фриц и веднага да избягат по море.

И това ги погубило. Ако успеели да се потопят надълбоко, щели да станат недосегаеми за убийци. Но в плиткото, докато Майкъл карал с малка скорост и търсел другаря си, за да го вземе на борда,

двукраките акули настигнали подводницата чудо и предателски я взривили.

Ние бяхме видели това престъпление със собствените си очи. Неопровержима улика бе станал филмът, намерен в кинокамерата, която продължавала да снима, когато собственикът ѝ навярно вече е бил убит или зашеметен от взривната вълна. А след това и Фриц станал жертва на нападащите акули. Те усещат плячката си отдалеч...

— Трябва незабавно да уведомя за всичко това властите в Насау — каза професор Конлей.

Той веднага се свърза по радиото с администрацията на Бахамските острови. Оттам съобщиха, че пращат от един от най-близките до нас острови катер на бреговата охрана.

---

[1] Така казва уплашеният слуга-негър за своя господар, увлечен в търсене на пиратско съкровище в класическия разказ на Едгар По „Златният бръмбар“. Б.пр. ↑

[2] Баркас — най-големите по размери лодки на кораба. Б.пр. ↑

18. ПИРАТИТЕ АТАКУВАТ

Последвалите събития са се слели в паметта ми в някакъв бесен водовъртеж от отделни сцени, които сега ми се струват невероятни — сякаш смътно си спомняш филм с гангстери и гонитби. Но какво да се прави, щом тази част от света, в която се намирахме тогава, продължава твърде често да напомня за някакви кошмари. И излиза, че там още има пирати, и то твърде кръвожадни. Те и сега се опитват да се хвърлят на абордаж...

Но ще разкажа поред каквото съм запомнил. Защото в оня паметен ден нямах време да записвам впечатленията си.

Сутринта не предвещаваеше никакви тревоги и опасности. Към десет часа от мостика на закотвения недалеч „Албатрос“ ни извикаха с мегафона, че виждат на хоризонта два патрулни катера.

Логинов изслуша новината с явно облекчение. Разбира се, омръзнала му беше вече тази детективска история, в която така внезапно се бяхме заплели. Нека сега местните власти да разнищват тъмните дела на контрабандистите, а ние ще можем спокойно да продължаваме научните си изследвания.

Катерите се виждаха добре и от мостика на „Богатир“. Те се носеха към острова съвсем безшумно, забили остри носове в бялата пяна и обвити в облаче водни пръски.

— Не виждам знаме — проговори тихо капитанът, като свали бинокъла и се обърна към Логинов.

Аз не бях обърнал внимание на това, ала действително на катерите кой знае защо нямаше нито национални знамена, които всеки кораб е длъжен да носи на мачтата си, нито каквито и да било опознавателни знаци. Но чак толкова ли е важно това?

— А и защо са два? Нали казаха, че пращат един катер — додаде капитанът, вдигайки отново бинокъла до очите си.

— Необяснимо — съгласи се Логинов. — На мостика на „Албатрос“ се разтичаха. Изглежда, че и те са учудени от нещо.

Катерите се приближаваха стремглаво. Сега никой не сваляше очи от тях.

— Незабавно да се повикат хората от брега — заповяда капитанът на вахтения помощник. — Да се изпратят всички лодки за тях.

— Слушам!

... Това приличаше на торпедна атака. Катерите летяха право към нас. После промениха рязко посоката, намалиха скорост и се скриха зад най-близкия брегов нос.

Сега вече не оставаха никакви съмнения. Бяха дошли морски гангстери, а съвсем не бреговата охрана, която очаквахме.

Вахтеният помощник доложи, че всички са евакуирани от брега. И от тази зловеща дума сякаш лъхна на барутен дим...

Катерите все още не се виждаха. Значи са спрели до брега зад носа. Навярно сега контрабандистите слизат там и скоро ще разберат, че скривалището им с наркотиците е празно. Лесно ли ще се примирят със загубването на такова богатство? Едва ли. Защото тук мирише на стотици хиляди долари.

Но те сигурно вече знаят, че сме намерили скривалището им, затова са слезли на брега. Защото англичаните са съобщили на местните власти за находката и за престъплението, извършено на острова, с явен, а не с шифрован текст. Разбира се, този разговор по радиото лесно би могъл да бъде подслушван...

В такъв случай появяването на зловещите катери вдъхва още по-голяма тревога. Какво ли имат на ум?

— Андрей Василиевич, мисля, че трябва да следим внимателно водата наоколо — рече Волошин.

Логинов кимна мълчаливо и двамата се заслушаха бързо по стълбата.

„Отидоха в локаторната“ — реших аз.

За наше щастие на пиратските катери вероятно няма торпедни апарати. Безсмислено е, разбира се, да нападат чрез абордаж два големи кораба. Но виж да се промъкнат тихичко под водата и да закрепят за дъното на „Богатир“ пластична бомба — на това „акулите в оставка“ са напълно способни.

Аз също исках да се вмъкна в локаторната, но този път не успях. Логинов не ме пусна. Трябваше да се върна на палубата, затова не

видях целия, така да се каже, „подводен стадий“ на боя. Той остава скрит от мен, както и от мнозина други, които се тълпяха на палубата на нашия кораб в напрегнато очакване.

Виждахме само пустия бряг и огледалната повърхност на морето зад пръстена от пенести буруни. Струваше ни се като че нищо не става до момента, когато загърмяха изстрели и катерите се впуснаха в атака...

Едва впоследствие научихме, че боят е започнал много по-рано.

За развоя на събитията под водата ми разказаха по-късно Волошин и Петя, неговият помощник.

След около половин час на екрана на локатора се появили фигурите на трима плувачи до самото дъно диверсанти. Те, изглежда, са си служели не с акваланги, а с кислородни апарати от военен тип, със затворен цикъл на дишане. Такива апарати не изпускат мехурчетата на използвания въздух и затова приближаващият плувец не може да се забележи от повърхността на морето.

— Промъкваша се като вълци — разказваше ми после Петя, блещейки смешно очи. — Веднага се разбра, че не идват за добро.

Диверсантите, разбира се, не подозирали, че всяко тяхно движение се вижда на екрана. Не знаели изобщо и на какво са способни апаратите на Волошин...

— Щом ги ударихме с ултразвук... — разправяше Петя.

— Не ги ударихме, а само мъничко ги погъделичкахме — поправи го строго Волошин. — Бяхме избрали такава честота и мощност, че само да пропъдим тия кучета, но да не им нанасяме особена телесна повреда...

— Е, изобщо щом пуснахме ултразвук — продължи Петя, — просто се замяха по екрана. Само ръце и крака се мяркаха!

(Впоследствие намерихме на дъното веществени доказателства: две мини, всяка от които би могла да прати при рибите даже военен кораб, защитен с броня, уред за ориентиране под водата, портативен хидролокатор с марката на военното ведомство, сигнално фенерче, което позволява да се разговаря при пълен мрак с невидими инфрачервени светлинни сигнали. Всичко това буквално се е изсипало от ръцете на слисаните диверсанти, когато — както се изрази скромно Волошин — ги „погъделичкал“ с ултразвуков лъч...)

— Единият като че ли дори загуби съзнание, полюляваше се във водата като умрял. Но другите двама го грабнаха и хукнаха да бягат — завърши разказа си Петя.

Какво стана по-нататък, всички видяхме вече със собствените си очи, а боцманът дори получи за това незалечим белег — спомен за цял живот...

Видяхме как катерите изведнъж изскочиха иззад носа и се впуснаха в атака срещу нашите мирни изследователски кораби!

Това стана точно когато от мостика на „Албатрос“ извикаха, че на хоризонта се е показал дългоочакваният катер на бреговата охрана.

Не можехме да разберем на какво се надяваха побеснелите морски гангстери. Едва ли биха се решили при това положение да пробият „Богатир“ и да потънат заедно с него. А да разчитат на успешен пиратски абордаж беше много глупаво. По-скоро това бе просто отчаян изблик на сляпа омраза и злоба.

От двата катера загърмяха автоматични откоси. Бяха пуснали в действие и голямокалибрена картечница!

— Залягай! — викнаха от мостика.

Но ние всички и без това се бяхме тръшнажи на влажната от неотдавнашното миене палубна настилка, криейки главите си зад фалшборда^[1]. Куршумите удряха звънливо по него като нитовъчни чукчета...

И изведнъж стрелбата секна така внезапно, както бе започнала.

Като почаках още минута, аз надникнах предпазливо иззад борда.

Пиратският катер, влачейки подпре си бяла опашка от пяна, бягаше към открито море.

Вторият катер бе изчезнал някъде. Само върху водата бавно се разливаше голямо мазно петно, което трептеше на слънце с всички цветове на дъгата.

И двама души плуваха в добър стил към брега, като често поглеждаха назад това петно.

Стражевият кораб рязко промени посоката си и се втурна да настигне пиратския катер. Скоростта му явно беше по-голяма. Сигурно ще го догони.

Прежумявайки от силното слънце, от люка изпълзяха Логинов и Волошин. Логинов отиде бързо на мостика, а Сергей Сергеевич се

приблужи до борда и дълго гледа пъстроцветното петно, което постепенно губеше очертанията си.

— Да... Как беше казал Леонардо: „Един и същ пламък и изгаря, и мрака прогонва“?

— Двама се спасиха, доплуваха до острова — казах аз.

Сергей Сергеевич не отговори нищо, повдигна рамене и също отиде на мостика.

Обстрелването не бе причинило големи повреди. Само стъклото на щурманската рубка беше счупено, тук-таме боята се бе олющила и на борда личаха трапчинки от куршумите.

От екипажа само боцманът беше пострадал. Заблудена тресчица, откъртена с куршум от палубата, бе цепнала челото му.

Стражевият катер се върна след три часа — сам. Нима не е успял да настигне пиратите?

— Скриха се на остров, принадлежащ на Хаити — смутено обясни намръщеният професор Конлей, който дойде при нас скоро след завръщането на катера. — Наш военен катер не може да навлиза в чужди води. Ще трябва да се действа по дипломатическите канали.

Англичаните ни помолиха да огледаме на дъното отломките му, като се стараем да съберем повече улики. Нашите водолази успяха да измъкнат от дъното шест автомата американско производство, три пластични мини и голямокалибрена картечница.

Намерена бе и малка, но много тежка каса. Отвориха я. В нея имаше около сто златни дублона в брезентова торбичка — изглежда, остатък от съкровището, което бяха откраднали от Майк — и доста дебела пачка измокрени долари. Всичко това бе веднага запечатано и изпратено на „Албатрос“.

В касата се намери и някаква тетрадка с пластмасова подвързия. Страниците ѝ бяха слепени от водата, проникнала в касата, записките се бяха разлепили, тъй че трудно можеха да се разчетат. Пък и тези записки изглеждаха твърде загадъчни: дати, географски координати, бележки, сякаш написани с шифър.

Може би с едно от тези зловещи кръстчета бе отбелязана и потопената миналата година „Влюбена сирена“? Координатите и датата подозрително съвпадаха...

Но нека полицейските експерти да се оправят в тая работа.

Трябва да спомена още една находка. Изглежда, скривалището, където Сидни Роу е крил ръкописите си, все пак съществуваше.

Само че не го открихме ние. Изпревари ни Майкъл Сондърс, ровейки из островчето да търси съкровището...

Когато моряците от „Албатрос“ и стражевият катер оглеждали колибата на убитите иманяри, професор Конлей попаднал на няколко пожълтели страници, които много го заинтригували. Те били остатъци от някакъв ръкопис на Роу. Още няколко листа се търкаляли в пясъка край колибата. Види се, ядосан от находката си, която му се сторила съвсем безполезна, избухливият Майкъл захвърлил гневно ръкописа през прозореца на колибата...

Така че мислите на Сидни Роу ще останат завинаги скрити за човечеството. Вятърът, шумолейки в листата, ги подхванал и отнесъл в открития океан.

---

[1] Фалшборд — продължение на борда на кораб над палубата, служи за парапет. Б.пр. ↑

19. ГОСТ ОТ МОРЕТО

— Е, струва ми се, че периодът на приключения свърши и ще можем да се заловим с тиха, спокойна работа — каза Волошин, като гледаше как бавно се снишават, сякаш потъват в морето, къдравите корони на трите палми на напуснатия от нас „Остров на Чудака“.

— Сергей Сергеевич, вие се повтаряте — засмях се аз. — Вече говорихте за това.

— Кога?

— Точно при такова положение. Когато напуцахме острова първи път. Но предсказанието ви не се сбъдна. След това ние ловихме кашалоти, пропадахме в морските дълбини...

— Е, сега пък прогнозата ми е по-точна. Та работата е почти завършена, всички приключения са вече минало. Остава ни само да си спомняме и да въздишахме за тях. Скоро ще тръгнем подир ларвите към родината. Нужно е само да наловим повече от тия гиганти. Колко трябваше да увещавам Логинов да промени курса и да свърне на юг. А именно в тези ларви се криеше тайната...

Да, изглежда, че нашите изследователи бяха успели най-после да се приближат до разгадаването на най-съкровения тайни на морските скитници! И решаващите сведения неочаквано дойдоха с изучаването на нервните клетки на октоподите и на гигантската ларва, която бяхме измъкнали от километър и половина дълбочина в струите на Богатирското течение.

Вчера в лабораторията двамата с Волошин възхитено следяхме колко сръчно, с помощта на микроманипулатора Андрей Василюевич отделя една нервна клетка от полупрозрачното пихтиесто тяло на „нашата ларва“. Наистина Логинов каза после, че това съвсем не е толкова мъчно, защото клетката беше гигантска, както подобава на ларвата — около два милиметра в диаметър.

— Виж, при обикновените змиорки, докато я отделиш, има да се потиш...

Но и тази операция ни се видя чудо.

Около операционната маса се бяха събрали ръководителите на почти всички лаборатории. Тук ставаше важен контролен опит. Преди това бяха „обучавали“ ларвите в специален закрит аквариум, където дванайсет часа пълна тъмнина се редуваха с изкуствен „ден“ със същата продължителност — и тъй няколко пъти.

И нервната клетка бе запомнила това! Дори няколко дни след тренировката самостоятелната, отделена от организма нервна клетка се възбуждаше и после се успокояваше точно в същия ритъм — на всеки дванайсет часа.

Логинов ни разказа как биолозите се изхитрили с химиците да предадат опита, натрупан в нервната клетка, на други морски организми — включително и на ларвите на речните змиорки. За тази цел просто им впръсквали емулсия от „тренираните“, обучени клетки. Несъмнено учените имаха вече в ръцете си паметта, щом можеха да я предават с точно преценено убождане със спринцовка!

— Тъй че не остават никакви съмнения: паметта се крие в молекулите на рибонуклеиновата киселина и змиорките я предават на ларвите по наследство — завърши Андрей Василиевич обясненията си, като с привичен жест потърка небръснатата си буза. — Може да се каже, че в основата на всяка грешка, неправилна мисъл стои химически осакатена молекула. Така ли е, Казимир Павлович?

Бек кимна.

— Ясно — проговори Волошин с дълбокомислен вид. — Както е казал не Леонардо да Винчи, а друг мъдрец: „Кой знае защо всички се оплакват от паметта си, а не от ума си...“

— Но какво запомнят все пак змиорките, когато скитат из морските дълбини без всякакви ориентири? — попитах аз.

— Магнитните влияния, сега това е също доказано — отговори Елена Павловна. — И най-малките изменения в магнитното поле незабавно въздействуват на водата и на всички разтвори, а от тях главно се състои всяка нервна клетка...

— Променя се химизмът на разтвора — подзе Казимир Павлович — и това се отразява на молекулата на рибонуклеиновата киселина, сякаш се записва в паметта...

— Колко умело допълвате взаимно мисълта си — засмях се аз, едва успявайки да записвам в бележника си. — Веднага личи, че сте решавали тази задача с общи усилия.

— Да, тук се обединиха почти всички науки, представени на борда на „Богатир“. Влязоха в работа дори някои наблюдения на покойния професор Роу — кимна Логинов. — А в резултат сега ние знаем, че когато плуващата в океана змиорка пресече магнитно поле, в нервните ѝ клетки възникна сигнал, подобен на тия, записани в паметта.

— Значи, все пак права излезе магнитната хипотеза? — запитах аз. — Елена Павловна, Иван Андреевич, поздравявам ви!

— Благодаря — усмихна се Елена Павловна и понечи да каже нещо, но Бек я прекъсна.

— Не бързайте — рече той. — Та това са ларви на морски змиорки...

Какво искаше да каже с това, не можах да разбера. Но сега нямаше време да разпитвам учените. От локаторната съобщиха на Волошин, че на дълбочина около километър и половина успели да напипат струпване на някакви движещи се същества.

— Те са! — зарадва се Волошин.

Всички забързаха към локаторната.

Рибно стадо, разбира се, не би могло да стигне такава дълбочина, но все пак включиха звуковизора за проверка.

На екрана видяхме познатите, извиващи се мъгляви ленти. Нямаше вече съмнение: ларви на исполински змиорки.

После спуснаха уредите зад борда. Те донесоха проби вода от различна дълбочина. Оказа се, че и тук на голяма дълбочина има воден слой с намалена плътност. А спуснатото хидродинамично витло, което приличаше на малка ракета, отбеляза значителна мощност и скорост на движението на водата. Вероятно беше все същото Богатирско течение, открито от нас, и ларвите плуваха, подхванати от неговите струи.

Отначало Логинов не искаше да спуска мезоскафа, а предложи просто да се метне дълбочинна мрежа и да се уловят няколко ларви.

— Нищо няма да излезе — поклати глава Волошин. — Да хвърляш мрежа от борда е вятър работа. Все едно слепец да лови с мрежа пеперуди на поляна.

— Защо?

— Те се ориентират главно, като опипват водата с ултразвук. Очите им са ненужни в тъмнината, която цари на тая дълбочина, и неслучайно ларвите не притежават никакви светещи органи — така ли

е, Елена Павловна? А техният ултразвуков локатор е толкова чувствителен, че много лесно ще забележат мрежа и от най-тънки капронови нишки и няма да влязат в нея.

— А вие как успяхте да ги хванете? — попита Бек.

— Аз ги примамвах.

— С какво?

— Със същия ултразвук. Когато ги наблюдавахме, забелязах, че непрекъснато ни пречат някакви странични импулси. Проверих и се убедих, че ги изпращат ларвите. Не зная с каква цел: може да търсят плячка, а може и да разговарят помежду си, да си разменят мнения за нашия мезоскаф. Във всеки случай започнах да излъчвам импулси със същата честота и мощност, и няколко ларви се приближиха съвсем до мезоскафа. Само така успях да ги примамя в уловителя.

— Е, няма как, ще трябва да спускаме мезоскафа — завърши Логинов това кратичко съвещание на самата палуба.

— Точно така — подхвана весело Волошин. — Аз ще ви бъда хайкаджия...

— Само че, моля ви, стойте по-далеч от мрежата — предупреди Логинов.

— Разбира се. Нали знам, че да се заплетеш в нея е твърде съмнително удоволствие. Но моят локатор е не по-малко чувствителен от тоя на ларвите. Та той напипва мрежа от десет метра разстояние, ако не и повече. — И като ме повика с ръка, Волошин закрачи сериозно към мезоскафа.

Елена Павловна и Макаров тръгнаха с нас на лов за гигантски ларви.

Тъй като този път се потапахме за малко, Волошин реши да увеличи екипажа и да вземе постоянния си помощник Петя. Сам нямаше да се справи с апаратурата.

Потапянето вървеше вече в обичайния си ред. Пак гаснеха бързо червените лъчи на спектъра и като че ли в кабината захладняваше. Когато мракът се сгъсти, запалиха прожекторите и ние започнахме да го разсичаме със сини мечове.

Потапахме се бързо, затова трудно можеха да се видят мяркащите се от време на време зад илюминаторите риби. Биолозите мърмореха, но Волошин се позова на строгото нареждане на ръководителя на експедицията: днес да се занимават само с ларвите.

Ето и те се замяркаха като мъгляви, сякаш кълбящи се сенки на границата на осветената зона. Волошин угаси прожекторите и пусна апарата. Ларвите тутакси се престрашиха и взеха да се приближават до самия мезоскаф. Лъкатушните им образи запълниха целия екран.

Сегиз-тогиз по екрана пробягваха електрически искри.

— Виждате ли — каза Волошин. — Викат се. Мога дори да ви дам да ги послушате. Сега ще прехвърля ултразвуковите им сигнали в областта на чуваемите честоти.

Той направи някаква магия с уредите и от високоговорителя се чува доста противни квакащи звуци.

— Можем да ги направим по-мелодични — вметна бързо Волошин.

Звучите станаха с един тон по-високи, но според мен съвсем не по-приятни. Волошин побърза да прекъсне тази какофония.

По негова команда от „Богатир“ запуснаха здрава дълбочинна мрежа. Ларвите първи усетиха приближаването ѝ и се разтревожиха. Сергей Сергеевич беше прав: не е толкова лесно да ги примамиш в мрежа.

След няколко минути мрежата от тънки капронови нишки се появи и на екрана.

— Усетих я от дванайсет метра — проговори Волошин с доволен вид, като помилва черната метална повърхност на уреда.

После седна до таблото и започна продължително маневриране. Трябваше да застане така, че мрежата да се озове между мезоскафа и ларвите. Волошин разчиташе с апарата си някак да отклони, да заглуши импулсите, пращани във всички посоки от ларвите, за да загубят ориентировка и да не забележат мрежата.

Давайки по хидротелефона кратки указания до мостика на „Богатир“, Сергей Сергеевич пускаше ту единия, ту другия мотор, ту и двата едновременно. В кабината стана доста неприятно. Тя се тресеше и люшкеше на различни страни като камион, внезапно нагазил в блато. Ние се хващаме за каквото ни завърне и все пак понякога осезателно се чукахме в студените мокри стени.

Най-после трусовете престанаха. Мезоскафът увисна неподвижно във водата. Сега в настъпилата тишина се чуваше само краткото изщракване на ключовете и отсечените реплики, разменяни между Сергей Сергеевич и Петя:

— Увеличи още с десетина...

— Тя бяга.

— Карай на шеста!

— Вземи малко по-ниско.

Те трябваше да примамват ларвите в мрежата буквално „слепешком“. За да не плашат чувствителните обитатели на дълбочините, налагаше се дори да включват звуковизора. Екранът светваше съвсем рядко, за контрол.

А на нас не ни оставаше нищо друго, освен да стоим в пълна тъмнина и търпеливо да чакаме.

Вече здравата се бяхме измъчили от това бдително очакване, когато изведнъж Волошин запали едновременно всички прожектори и уморено каза:

— Готово.

Аз се прилепих до илюминатора и видях, че само на около шест метра от мезоскафа в мрежата се мятаха уловени ларви. Сега те никъде не можеха да се скрият от светлината на нашите прожектори. Виждаха се ясно не само гъвкавите, извиващи се тела на змиорките, но и тънките капронови нишки. Те напомняха паяжина и аз се разтревожих ще издържи ли мрежата на резките движения на мускулестите, бясно подскачащи тела.

— Ще издържи — засмя се Волошин.

Като дръпна микрофона по-близо до себе си, той се изкашля и заговори, повишавайки глас:

— За „Богатир“... Вдигайте полека.

— Чакайте! — спрях го аз.

— Защо?

— Там се вижда нещо...

— Къде?

— На границата на светлината, вляво от мрежата, виждате ли? Нещо голямо, дълго...

— Къде?

А може би грамадното, отдалечаващо се в мрака продълговато тяло само ми се е привидяло в синината на границата между светлината на нашите прожектори и вечната тъмнина?

Не!

— Там наистина се крие нещо — промърмори Волошин тихо. — Виждате ли, Елена Павловна?

— Май виждам.

— Не може ли да се приближим повече? — помоли Макаров.

— Ще избяга. То явно страни от светлината — отвърна Волошин, като опипваше таблото да намери нужния ключ.

Тази думица „то“ звучеше тайнствено и малко зловещо. „Така се говори за привидения в старинни романи“ — мярна ми се в главата.

Светлината на прожекторите угасна. Всички с нетърпение гледахме как бавно се разпалва сребристото сияние на екрана...

Никак не беше ясно какво виждаме. Изглеждаше като че някаква огромна дебела тръба е заела почти целия екран. Но тя се движеше...

Тя е жива!

— Ще ми се смеете, но ние наистина се срещнахме с легендарния морски змей — произнесе бавно Волошин, без да сваля очи от този странен образ.

Какво е това същество? Колко ли трябва да е голямо, щом на екрана се побира само малка частица от грамадното му тяло?!

Като че някой пришпори Волошин.

— „Богатир“! — закрещя той по микрофона. — Отпускате мрежата! Незабавно отпускате мрежата!

— Какво става? — попита разтревожено високоговорителят с гласа на Логинов. — Ами ларвите?

— Ларвите ще почакаат. Никъде няма да се загубят, ще наловим отново.

— Но все пак какво се е случило? Отговаряйте, Волошин.

— Виждам морски змей! Не се плашете, шефе. Не „зелен змей“^[1], а обикновен, морски. Ей сега ще го хванем, както обещахте. Той сам се навира на гости!

След дълга пауза Логинов отговори:

— Добре, пуцаме ларвите. Само че бъдете предпазливи, Сергей Сергеевич. Чувате ли?

— Чувам, чувам — отвърна бързо Волошин, който пак се бе заловил с безбройните си копчета и ключове.

Отново почнахме да се мятане и люлеем. Оказа се, че е по-мъчно да се примами в мрежата морски змей, отколкото ларви. Няколко пъти вече Волошин помисли, че загадъчният обитател на океанските

дълбини е пленен, но в последния момент се изплъзваше от мрежата, и трудният лов трябваше да започва наново.

Пот се лееше по лицето на Волошин. На два пъти вече той ме помоли да изтрия челото му с кърпа:

— Иначе ми смъди на очите, нищо не виждам...

Щракайки ключовете, Сергей Сергеевич мърмореше нещо като заклинание:

— Лови се, рибке безмерна и маломерна... Лови се, рибке безмерна и маломерна... Лови се...

Не успя да се доизкаже.

От високоговорителя изведнъж се разнесе тревожният глас на Логинов:

— Той къса въжетата! Едно вече се скъса...

— Значи се е хванал! — възкликна ликуващо Волошин.

И в същия миг мезоскафът затреця, напълни се с тътен от силен удар, и ние се замяхахме като играчка, грабната от разлудувало се пале!

Аз загубих равновесие и се затъркалях по пода в непрогледния мрак, като напразно се стараех да се уловя за нещо и същевременно да не си счупя ръцете.

— Лена, дръж се здраво — Макаров извика началото на тази фраза от единия ъгъл, а краят ѝ долетя вече от съвсем друга страна.

— Волошин, какво става? Какво става? Отговорете! — загърмя от високоговорителя гласът на началника на експедицията.

Къса пауза, после от високоговорителя се чува нечии тревожни далечни гласове...

И пак гласът на Логинов:

— Скъса се още едно въже. Какво става? Отговорете!

А ние подскачахме, тресяхме се, люшкахме се. Какво ли може да е това?!

— Той ни е закачил — проговори изведнъж Волошин в тъмнината спокойно, без да повишава глас. — Чувате ли ме, Андрей Василиевич?

— Чувам.

Като се прокашля, Волошин добави:

— Принуден съм да го убия.

— Разбира се! Незабавно — отвърна Логинов.

Аз все още нищо не разбирах. Кой ни е закачил? Кого се кани да убива Волошин?

Гласът му идеше от командното табло. Просто необяснимо как се е задържал там...

И внезапно мезоскафът още веднъж се разклати някак конвулсивно и загадъчното люшкане престана.

Щракна ключ.

— Всички ли са здрави? — запита Волошин.

Вкопчен за дръжките на креслото, той оглеждаше наоколо, жумейки от светлината.

— Елена Павловна, Ваня, как сте?

— Изглежда, че нищо ми няма, само... — Елена Павловна не успя да се доизкаже. Прекъсна я гласът на Логинов от високоговорителя:

— Защо мълчите? Поддържайте непрекъснато връзката. Не изключвайте микрофона.

— Не изключвам — отговори Волошин. — Ориентираме се в обстановката.

Оглеждайки внимателно уредите на таблото, същевременно той масажираше ту едната, ту другата си ръка, свивайки и разтваряйки пръсти като пианист, уморен от дълги упражнения.

Ние с Петя станахме от пода.

Елена Павловна потриваше рамото си и надничаше през илюминатора.

— Сергей Сергеевич, а не може ли да се запалят прожекторите? — попита тя.

— Какво? — обади се Волошин разсеяно. — Аха, прожекторите. Може. Сега вече може. Заповядайте. Ударихте ли се?

— Дребна работа, мъничко. Но, не зная защо, от моя илюминатор не се вижда нищо.

Волошин се приближи до Елена Павловна, надзърна през илюминатора, после се премести на съседния...

— Всичко е ясно — каза той. — Увиснал е точно от тая страна.

— Да. През илюминаторите от другата страна се вижда светлина — потвърди Макаров.

Значи... Не бях успял още да преценя напълно всичко, и Волошин дръпна микрофона към себе си и заговори:

— Андрей Василиевич, докладвам. Мезоскафът е здрав и читав, но мрежата с това морско чудо виси от десния ни борд.

— Ще можете ли да изплавате? Защото е оцеляло само едно въже...

— Ясно. Ей сега ще проверя витлото за вертикално издигане.

---

[1] Игра на думи: „зелен змей“ на руски значи „халюцинация“.
Б.пр. ↑

20. СПАСЯВАНЕ ПО ЧУДО

Всички следяхме мълчаливо как Сергей Сергеевич пуска мотора. Моторът забръмча неестествено, дрезгаво и Волошин побърза да го спре.

— Витлото не работи, изглежда, че се е оплело в мрежата — каза Волошин пред микрофона. — Сега ще изхвърля аварийния баласт. Щом почнем да изплаваме, измъквайте мрежата. Само не дърпайте, че въжето може да се скъса...

— Разбрах ви. Действайте! — чуваше се как Логинов заповяда полугласно някому: — Следете внимателно въжето.

Волошин сложи ръка на едно червено копче, почака мъничко и го натисна.

Нищо... Мезоскафът само леко се поклати.

Дали не са направили засечка електромагнитните запънки, които придържат аварийния баласт?!

— Как е при вас? — запита тихо Сергей Сергеевич.

— Изхвърлихте ли баласта? — отвърна Логинов с въпрос.

— Да.

— Въжето има съвсем малък провис. Не смеем да го теглим.

— Може би правилно — съгласи се Волошин и като се обърна към Елена Павловна, внезапно попита: — Какво мислите, колко ли ще тежи това морско страшилище?

— Трудно е да се каже. Та ние изобщо не го видяхме.

— Е, приблизително. Има ли десетина тона?

— Може би — отговори Макаров с кимване.

— Ясно, Чухте ли, Андрей Василиевич?

— Чух.

— Посъветвайте се там, а и ние ще помислим. — Като ни огледа, Волошин запита: — Ясно ли ви е положението?

Никой не му отговори. Сега вече всеки от нас разбираше добре какво е станало.

Попадналият в мрежата морски змей е започнал така рязко да се мята насам-нататък, че е закачил мезоскафа. Мрежата се е захванала за витлата, вероятно за стойките на прожекторите и други изпъкнали части. Не можем да изплаваме дори след изхвърлянето на аварийния баласт: уловената „рибка“ ни държи с цялата си многотонна тежест.

На ти тебе, лови се, рибке... Кой кого е уловил?

Не могат да ни измъкнат даже с издърпване на мрежата. Едва ли ще издържи единственото оцеляло въже, а то е последната нишка, която все още ни свързва със света.

Но може би убитият морски змей постепенно сам ще изплува на повърхността. Нали умрелите дълбоководни калмари изплуват, сами бяхме свидетели на това...

Погледнах, Елена Павловна, но не смеех да задавам никакви въпроси. Ако този морски змей изплуваше като калмар, щяхме да бъдем вече в безопасност.

Ами ако, обратно, сега го държим надълбоко, и той постепенно започне да потъва все повече и повече?...

Щом изхвърленият баласт не помогна, работата наистина е лоша.

Тези мисли пробягваха през главата ми, докато поглеждах ту през един, ту през друг илюминатор, мъчейки се да видя какво става наоколо.

Мислите ми бяха прогонени от неочаквано забръмчалия мотор. Защо бе оживял изведнъж?

Нима Волошин е успял да разплете мрежата и да освободи витлото?!

Не. Той се опитва да скъса мрежата. Но тя е здрава, само се навива още по-стегнато около витлото...

От мотора внезапно изскача синкав пламък и той млъква безжизнено. Противно и остро мирише на изгоряла гума.

— Опитах се да освободя витлото. Моторът изгоря — казва Волошин пред микрофона.

Никой не му отговаря.

Пауза.

— Чувате ли ме, Андрей Василиевич? — повишава глас Волошин.

— Чувам. Почакайте няколко минути. Не изключвайте микрофона — отговаря Логинов.

Да чакаме ли? Но какво?

Гледам Волошин, Макаров, после Елена Павловна, седнала в отсрещния ъгъл. Тя бе угасила лампичката, така че лицето ѝ не се виждаше.

— Сергей Сергеевич, чувате ли ме? — прозвучава от високоговорителя.

— Да.

— Взехме следното решение... — Логинов млъква за миг, после довършва: — Казимир Павлович идва при вас.

Пауза.

Много дълга пауза.

— Разбрахте ли ме? — попита Логинов.

Волошин се прокашля и отговаря:

— Да. Но ми се струва...

— Аз също съм решително против! — Елена Павловна скача поривисто, приближава се до микрофона и повтаря по-високо: — Андрей Василиевич, това е безумие! Вие трябва да го забраните. Ваня, обясни де — обръща се тя към мъжа си.

— Но това е единственият изход, Елена Павловна, нали разбирате — чува се тихо от високоговорителя.

— Андрей Василиевич, та вие нито веднъж досега не сте опитвали... — казва мрачно Макаров.

— Бек уверява, че цялата методика е проверена. Той ни представи протоколи за изпитанията в барокамера. До двеста атмосфери.

— Андрей Василиевич, повикайте Казимир Павлович на микрофона — прекъсва го Елена Павловна.

— Няма го в рубката. Готви се за потапяне. Какво да му предам?

Елена Павловна клати глава, дръпва се от високоговорителя и се оттегля в тъмния си ъгъл.

— Сергей Сергеевич, дайте пълна светлина и внимавайте — казва Логинов, като помълчава.

— Разбирам.

— Този ваш... морски змей умрял ли е?

— Абсолютно. Десет хиляди волта. Мога да го ударя още веднъж, но не дава никакви признаци на живот.

— Добре. Но все пак попоглеждайте го от време на време. Никакви изменения ли няма във водата?

— Ей сега ще вземем проба. — Волошин се обърна към Елена Павловна.

— Аз ще направя това — обади се Макаров.

Той се залови да взема проба от външната вода, а ние гледахме и чакахме.

Значи, ето как е убил Волошин непознатото морско чудовище — чрез електрически удар с високо напрежение. А всъщност идеята беше моя: да снабди мезоскафа с такава защита. Макар че, ако искам да бъда точен... Спомних си, че Волошин ми каза тогава: „Интересно предложение. Но по-добре да копирам защитата на електрическите скатове...“

Изглежда, че морският змей е убит мигновено. Той не бе помръднал нито веднъж след удара с ток, иначе веднага щяхме да усетим това. От какво ги е страх тогава? Да не би електрическият удар да е променил някак състава на водата или пък „змеят“ да е способен да отрови с нещо водата, да я направи смъртоносна? Това ми се струва абсурдно. Та нали Бек ще бъде в херметичен скафандър. Но защо именно на него са възложили да ни спасява?

Исках да попитам Волошин за това, но в тоя момент чух гласа на Макаров:

— Всичко е нормално. Моля, предайте на Казимир Павлович, че анализът е съвсем нормален, няма никакви допълнителни примеси.

— Добре — обади се веднага Логинов от високоговорителя. — Той идва при вас. Чакайте го.

— Колко време ще му отнеме потапянето? — попита Волошин.

— Според изчисленията му — около един час.

— Нека се покаже от лявата страна. Илюминаторите от десния ни борд са затулени.

— Ясно — във високоговорителя изщрака нещо. Изглежда, Логинов го бе изключил.

Този час беше може би най-дългият в живота ми.

Всички мълчахме, взирайки се до заболяване на очите в синкавото сияние, което се бе появило оттатък илюминаторите.

Страхувайки се да не пропусна момента, когато ще се появи нашият спасител, аз попитах Волошин:

— Сергей Сергеевич, а с какъв скафандър ще се спуска той? И защо тъкмо Бек? Нали си имаме водолази?

Волошин ме изгледа учудено, после поклати глава и отговори раздражено:

— Той се спуска без скафандър. С обикновен акваланг. Ясно ли е?

С обикновен акваланг на такава дълбочина?!

Като погледнах Волошин изпод вежди, аз се прилепих още поплътно до илюминатора.

И ето, видях.

Всички видяхме човек в акваланг, в хидрокомбинезон с качулка с необикновена форма, който се спущаше да ни спасява.

Той плуваше толкова леко и свободно, като че ли се гмуркаше някъде сред крайбрежните рифове, а не се потапяше за пръв път без каквито и да било тежки скафандри на дълбочина километър и половина!

От мундщука изскачаха въздушни мехури и изхвъркваха на весела върволичка нагоре към слънцето.

Бек вдигна дясната си ръка за поздрав и успокоение... Как може да се движи с такава лекота? Нали го притиска страшната тежест на воден пласт, дебел километър и половина?

Впрочем, когато ми разказваше за опитите си, Казимир Павлович винаги ми напомняше, че тежестта на околната вода се уравниласява, изчезва, ако противостоящото ѝ вътрешно налягане на течностите и въздуха в живия организъм е същото — затова не загиват дълбоководните риби. Аз лично неведнъж съм виждал риби да плуват свободно на голяма дълбочина. Но човек...

Трудно ти е да повярваш това, дори когато го виждаш със собствените си очи.

Значи, Казимир Павлович наистина е разгадал тайната на тайнственото „алито“! И при необикновени обстоятелства му се бе случило да осъществи мечтата си — да се гмурне за пръв път на такава дълбочина!

Бек правеше нещо, навел глава и уловил се с две ръце за колана...

Ето в дясната му ръка смъртно блесна острие на кинжал... Като ни помахна насърчително още веднъж, Казимир Павлович изчезна от

очите ни.

Ще успее ли да ни освободи от плен?

Аз се мъчех да си представя: ето сега той прерязва една нишка, втора... Колко ли са могли да се заловят за стойките на прожекторите, да се намотаят около витлото?

— Виждате ли го? — запита тревожно високоговорителят и ме накара да се стресна. — Той трябва да е около вас.

— Започна вече да реже мрежата — отговори Волошин. — Всичко е наред...

— Но защо не ни съобщихте веднага? — по тона на Логинов всички почувствувахме колко се тревожат там, на борда на „Богатир“, и за нас, и за Казимир Павлович. Та те не го виждат и нямат никаква връзка с него.

Минаха двайсет и пет минути. През това време четири пъти приближавах часовника до ухото си: струваше ми се, че е спрял. Волошин също току поглеждаше своя.

И все пак, колкото и да очаквахме този момент, той дойде съвсем ненадейно!

Мезоскафът изведнъж се заклати и започна плавно да се издига...

Разбира се, през илюминаторите на десния борд, сега също оттулени, все пак успяхме да видим някаква отдалечаваща се тъмна маса. Това беше мрежата с едва не погубилото ни мъртво морско чудовище.

А малко по-настрана — човек с акваланг, вдигнал ръка за поздрав.

Той също се отдалечаваше бързо. Ние отплавахме, а той оставаше сам в тези мрачни дълбини, в непрогледната тъмнина...

— Сергей Сергеевич, Бек остана там! — провикнах се аз. — Почакайте го!

— Не мога! — отговори Волошин, като повдигна рамене. — Нали изхвърлихме аварийния баласт...

Да, сега нищо не може да ни задържи надълбоко. Мезоскафът ще изплава като тапа, докато стигне повърхността.

— Но защо не се улови за мезоскафа? — промърмори жално Петя. Той, изглежда, се обаждаше за пръв път през цялото потапяне. — Щеше да изплува с нас.

— Не може — поклати глава Волошин. — Какво, нима си забравил всички закони на физиката? Сигурно преживяванията са ти подействували така? Той трябва да изплува предпазливо, като се спира от време на време, иначе — кесонна болест, смърт.

Мракът зад стъклата на илюминаторите постепенно отстъпваше. Наоколо бързо просветляваше, сякаш се пукваше зора. И след двацет и четири минути вече виждахме слънцето, светнало ярко над морето, и синьото небе, и белия борд на „Богатир“ съвсем близо до нас!

Но тревогата за другаря, който ни бе освободил от подводен плен и сега бавно изплуваше някъде в пълно усамотение и в мрак, някак понамаляваше радостта от спасяването.

А приятелите, които се трупаха на палубата на „Богатир“, не гледаха изплавалия мезоскаф. Всички бяха впили очи там, където на водната повърхност кипваха изтръгналите се от дълбочината въздушни мехури...

Защо те са толкова малко?

Не, само ми се струва така... Във всеки случай мехурчетата се появяват непрекъснато. Значи, всичко е наред.

А ето го и нашия спасител! Главата му се показва от водата... Той плува към „Богатир“, без да сваля маската си.

Насреща му вече бърза лодка.

Помагат на Казимир Павлович да се качи по стълбата. Виждаме как го прегръщат, целуват. Жалко, че нашият мезоскаф продължава да се поклаща до борда на „Богатир“ и все още не можем да благодарим на нашия спасител...

А когато идва нашият ред и ние също се качваме на борда, преминавайки от едни в други приятелски прегръдки, Казимир Павлович вече го няма. Разбира се, грабнали са го лекарите и сега дълго ще му дотягат с разни анализи и профилактични процедури.

Ние се прегръщаме, стискаме протегнатите отвред ръце, отговаряме едновременно на десетки въпроси, сипеци се от всички страни...

А да си признаем, все още не ни се вярва твърде, че сме спасени!

Над палубата изведнъж се разнесе някакъв странен звук — басов, проточен, бучащ...

— А-а! — извика Волошин, като се затича към борда. — Скъса се последното въже. Аз пък се надявах все пак да измъкнем тоя змей!

Да, мезоскафът е престанал да поддържа мрежата, последното въже не е издържало тежестта на морския змей и се е скъсало. Така и няма да го видим...

— Жалко — въздъхна Волошин. — Но не бива изведнъж да оставяме океана без никакви загадки. Нищо, ще докопаме и змея!

21. ЗАГАДКИТЕ ПРОДЪЛЖАВАТ ДА ПРИВЛИЧАТ

И ето наистина вече плаваме към родината. Сега може би всички приключения действително остават зад нас и кой знае защо при мисълта за това ни става малко тъжно...

Дойде време за равносметка. Току-що завърши заседанието на научния съвет. То се проточи цели два дни, толкова много интересни доклади и съобщения бяха направени на него.

Не се плашете, няма да ви ги преразказвам всички. Ако искате, можете да узнаете това от специалния научен сборник, посветен на резултатите от експедицията.

Сергей Сергеевич със своите „млади едисоновци“ изпробва нов навигационен уред, със сглобяването на който се занимаваха денонощно през цялата последна седмица. В този необикновен „компас“ правилният курс се подсказва от нервните клетки на гигантските ларви, съединени с електронна машина (ето кога се оказаха полезни толкова учудилите ме в началото опити с магарето!...).

Значи, тайната на ориентацията на змиорките най-после е разгадана?

Уви, не още окончателно. Логинов напомни това във вчерашния си доклад:

— Ние, струва ми се, доказахме (и сега се опитваме да го използваме вече в уред), че ларвите на гигантските змиорки се ориентират в открития океан по земния магнетизъм. Но нали са морски змиорки, по-лесно им е. А речните змиорки трябва да минават през сложни лабиринти от проливи като Категат и Скагерак, с твърде заплетена система от течения и резки спадания на температурата и солеността на водата. Тук не може да свърши работа само някакъв си „компас“ — бил той магнитен или друг...

С много примери, получени при плаванията на „Богатир“, и с лабораторни опити Андрей Василиевич доказва, че речните змиорки,

тръгнаха на далечно плаване още като ларви, „запомнят“ по пътя си най-различни въздействия — и магнитни, и температурни, и най-малките промени в химическия състав на водата. И изглежда, че всичко това се натрупва в паметта им поотделно, като у октоподите, изменяйки химизма и молекулярния строеж на съответните нервни клетки.

Тъй че не един, а няколко „компаса“ наведнъж помагат на змиорките да намерят след това верния път до мръстилищата. Всеки от тях се задействува при нужда, в зависимост от променящите се външни условия. Там, където за сигурни ориентири служат температурата и солеността на водата, змиорките плуват по съответна „програма“. А на друго място те могат да се превключат на своя „магнитен компас“, който природата предвидливо е направила, за разлика от нашите несъвършени уреди, надеждно защитен от магнитните бури и други случайни силни въздействия.

Като слушаш Логинов, много интересно е да следиш как от многото опити и наблюдения, наглед противоречащи си един на друг, постепенно се ражда нова, извънредно интересна хипотеза. За създаването ѝ бяха помогнали и опитите по магнетизъм, отначало озадачили Елена Павловна и Макаров, и наблюденията върху октоподите, и случайната среща с кашалотите, и упоритият скептицизъм на Бек, и приключенията ни под водата, които завършиха с улавянето на гигантските ларви.

— Но, разбира се, тази хипотеза все още се нуждае от проверка и дообработка — завърши изказването си Логинов.

Наистина има още много въпроси. Как например е намерила правилния път първоначално заблудилата се балтийска змиорка? Как е могла да си „спомни“ за пътя, по който не е плувала нито веднъж дотогава?

Главната загадка все още остава да привлече изследователите. Но колко много бяхме научили вече, скитайки подир змиорките из океана!

Аз стоя в каютата, преглеждам записките си — и все повече изпадам в отчаяние: звуковизорът, кашалотите, загадките на паметта и странните обичаи на октоподите... Как да свържа ведно всичко това? Усещам като че писаното се разлива. Пък и май много са приключенията, и то какви ли не...

Но какво да се прави, като биониката е такава наука, че навлиза в най-неочаквани области и почти всяко откритие в нея е съпроводено с приключения. Остава ми само да опиша добросъвестно всичко, както е било. И да се утешавам с мисълта, че в нашия свят, още пълен със загадки и тайни, понякога истината изглежда прекалено фантастична.

Някои събития се прекъсват без завършек — например срещата с професор Конлей или схватката с пиратите. Но и в живота често става така.

Кой беше казал: „Няма нищо по-фантастично от реалната действителност...“? Трябва да уточня това и да сложа тези думи за мото...

В каютата наднича Волошин и както винаги се присмива:

— Съветвам ви да пишете според принципа: „За да си нямам неприятности...“ Така е правил един мъдър източен историк. Стигнал до описанието на злодействата на някой си везир и тук навреме си спомнил, че местният управник се пада пряк потомък на тоя злодей по майчина линия. Как да постъпи? Мъдрецът не се объркал, оставил десет празни страници, като на всяка написал само: „За да си нямам неприятности...“ И преминал веднага към описание на шмекериите на друг управник, който нямал наблизко никакви потомци...

Добре му е, та се смее. Той сяда настрана на масата и почва да чертае нещо. Изглежда, някакъв хитроумен капан за морския змей. Не ще се отърве тоя змей от Волошин!

И тъй, да направим равносметка:

Уред, който сега вече може да „вижда“ през всякакви прегради — Волошин даже се заканва в скоро време да направи образа стереоскопичен.

Крайно сложната механика на паметта...

А умението на човека да се гмурка като кашалотите на големи дълбочини?

Когато нашите любопитни медици и биолози се увериха, че Казимир Павлович се чувствава отлично след рекордното си потапяне, те го атакуваха с възторжени въпроси.

— Все пак изглеждаше много страшно! — каза Елена Павловна, като зиморничаво потръпна с рамене. — Когато ви видях през прозореца с акваланг...

— Но, драга Елена Павловна, нямаше абсолютно никакъв риск, повярвайте ми — прекъсна я смутеният Бек. — Аз плувах под водата уверено, без никакви опасения. Та ние предварително бяхме увеличили налягането в барокамерата до двеста атмосфери — все едно да се гмурнеш на два километра. Така че още имах запас от здравина, както би казал Сергей Сергеевич.

— Но едно са опитите в барокамера, а друго — да се спущаш в тоя студен мрак. Можехте да срещнете и акули, и калмари — страшно е дори да се помисли...

— Не срещнах — отговори Казимир Павлович с усмивка и разперени ръце.

След доклада на Казимир Павлович в Научния съвет всички станаха и му устроиха истински овации. Той крачеше по пътеката между редовете страшно смутен, някак смешно прегърбен и оклюман — съвсем неподходяща поза за победител. Седна на мястото си и се помъчи да се скрие зад гърбовете на съседите си.

В антракта аз все пак го хванах.

— Пак ли? — попита умолително Казимир Павлович, поглеждайки накриво бележника в ръката ми. — Много ви моля, не представяйте този научен опит като някакъв подвиг. Просто научен експеримент, практическа проверка на някои хипотези.

— Но защо решихте да ги проверявате точно върху себе си? Нали можеше да се намери по-млад и опитен водолаз...

— Разбира се, явиха се много доброволци. Но нали и аз съм добър гмуркач, вие, доколкото си спомням, оценихте това? Ето че ми послужи и спортната закалка. А има и нещо друго: много по-интересно е сам да извършиш опита, отколкото после да го анализираш от чуждо описание. Така че настоятелно ви моля...

— Добре. Само няколко цифри, не смогнах да ги запиша — отстъпих аз.

— Виж това може. Винаги на услугите ви.

— Значи, все пак успяхте да разгадате състава на загадъчното „алито“?

Казимир Павлович се замисли.

— Какво да ви кажа... Да си призная, не знам. Защото сместа, която Леонардо е зашифровал в трудовете си е думата „алито“, така и си остана неразгадана. Великият учен само ни е подсказал в каква

насока да търсим и ми се струва, че сме стигнали целта. Дали по същия път като него или по друг — виж, това не може да се провери. Освен ако не се намерят някакви други неизвестни досега ръкописи на Леонардо, но според мен съмнително е... Повтарям: гениалните работи на Леонардо да Винчи ни подсказаха в каква насока да търсим и, тъй да се каже, ни вдъхнаха увереност, че целта е достижима. Но ние вървахме по свой път: изучавахме грижливо скоростта, с която различните газове се отделят от тъканите на живия организъм в зависимост от налягането, като подбирахме оптимален състав от газова смес за дишане на големи дълбочини. Тази работа изискваше много време и търпение. Достатъчно е да кажа, че проверихме с електронноизчислителна машина около шейсет хиляди различни варианта. Е, а освен това, разбира се, специални опити в барокамерата — отначало с животни, а после... Ето по какъв начин...

— Ясно. И какъв е съставът на тази смес, проверена от вас при спасяването на мезоскафа? И каква е методиката на потапянето — в най-общи черти.

— Моля, запишете — каза Бек и пак се замисли за нещо.

Аз чаках и го гледах.

— Не — рече той внезапно, като сложи длан върху бележника ми. — Затворете бележника си и с това да свършим.

— Защо?

— Спомняте ли си защо Леонардо не искал да разкрива тайната си и зашифровал много чудни открития? Аз, струва ми се, ви цитирах знаменитите му думи. — И като вдигна пръст, Казимир Павлович тържествено произнесе: — „Как и защо не описвам начина си за престой под водата — колко време мога да остана без храна, и не публикувам и не разпространявам това? Поради лошата природа на хората, които биха извършвали смъртоубийства на дъното на моретата, като разрушават корабите и ги потапят ведно с намиращите се на тях люде...“ За съжаление, възбраната на Леонардо засега трябва да остане в сила. И днес, както сами можахте да се убедите неотдавна, още има на света много желаещи да използват всяко откритие във вреда на човека. Мисля, че поне тези „акули в оставка“ доста биха се зарадвали, ако получат възможност да се гмуркат на големи дълбочини и да престояват дълго там, за да се промъкват незабелязано до кораби или подводници, нали?

— Разбирам — казах аз, като затворих бележника си. — Значи: „Един и същ пламък...“

— Точно така — закима Казимир Павлович — Точно така.

Да, за съжаление той има право. И затова няма да разкривам подробности за другите интересни открития, направени от нашите учени по време на плаването на „Богатир“. Не бива да забравяме, че ние с вас все още живеем в такъв свят, където един и същ пламък може и да осветява пътя, и да изгаря всичко живо, в зависимост от това, в чии ръце ще попадне.

Направени бяха много важни открития. Но в Научния съвет говореха повече за новите загадки, които все още чакат своите изследователи, чертаеха планове за нови работи и далечни пътешествия.

Набелязано е да се занимаят и с проблемите на стареенето, на продължаването на живота. Спомняте ли си какво бе записал Логинов в бележника си: „Гибелта програмирана“? Сега изследователите искат да разберат как и къде е записана в организма ни програмата на стареенето — може би ще успеят да я изменят, да я поправят?

Казимир Павлович предложи да се включат в плана специални изследвания върху сепиите: как могат толкова бързо и лесно да се придвижват от една на друга дълбочина?

— Има сериозни подозрения, че вертикалното движение става изключително благодарение на способността на сепиите да променят по някакъв начин химическия състав на водата в организма си и така по желание ту да увеличават, ту да намаляват плътността ѝ и следователно относителното ѝ тегло — изказа предположение Казимир Павлович.

Седналият до мен Волошин ме смушка с лакът в хълбока и възбудено зашепна:

— Красива идея, а! Представяш ли си, ако успеем да приложим същия метод в мезоскафа? Никакви водни цистерни, никакъв баласт. Да видиш тогава как ще се погмуркаме! Изглежда не съм се трепал напразно, когато по молба на Казимир пригаждах всевъзможни предавачи за тези сепии. Но ако одобрят темата, ще видя зор тогава...

Сергей Сергеевич предложи „насрещна“ тема и на биолозите.

— Тъкмо почивах веднъж и слушах радио — започна той, като извади от джоба си и разгърна малко листче, — ей така, случайно, хванах интересно съобщение. От Антарктида. Записах го да не го забравя. Гостували в „Мирний“ американски учени и преди да отлетят за базата си „Мак Мърдо“, взели със себе си няколко местни пингвина. Там им сложили метални пръстени и ги пуснали. И ето след година и нещо един от опръстените пингвини се домъкнал благополучно обратно до родния си край. А по права линия това прави две хиляди и шестстотин километра. Интересно е да се разбере как е намерил пътя? Местността е еднообразна, наоколо — сняг. Половин година ден, половин година — нощ. Ориентири никакви. И вървял повече от година!

В залата настъпи оживление.

— Пуснах им таралеж в гащите — прошепна ми Волошин, като смигна, седна с доволен вид на мястото си и опъна дългите си крака. — Тук магнитната теория няма да хване дикиш. Средата е друга. Пък и този район се характеризира с чести магнитни бури и смущения. Почти не става нужда летците да си служат там с обикновени компаси. Дали пингвините няма да ни помогнат да измислим за летците някакъв друг компас, по-сигурен?

Всъщност предложението на Сергей Сергеевич веднага предизвика спорове. Една след друга се подхвърляха разни хипотези — започваше нова „мозъчна атака“...

Аз излязох на палубата и се качих на мостика да разбера от вахтения няма ли да се покаже скоро поне някаква земя.

От другата страна на мостика в рубката влезе капитанът. Кой знае защо той огледа с бинокъла пустия хоризонт, после погледна бързо компаса, премести поглед върху картата с начертания контролен курс и се покашля доволно.

— Продължавай все така!

Може би е най-добре с тези думи да завърша разказа за нашето плаване.

Хубава, приятна компания. Тя обещава нови чудни загадки и нови приключения...

Да продължаваме все така!

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.